

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

AFET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**ENGELLİ BİREYLERİN AFET DENEYİMLERİ: FENOMENOLOJİK BİR
ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

Ramazan ASLAN

TEMMUZ - 2021

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

AFET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**ENGELLİ BİREYLERİN AFET DENEYİMLERİ: FENOMENOLOJİK BİR
ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

Ramazan ASLAN

TEMMUZ - 2021

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

AFET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**ENGELLİ BİREYLERİN AFET DENEYİMLERİ: FENOMENOLOJİK BİR
ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

Ramazan ASLAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Saime ŞAHİNÖZ

TEMMUZ - 2021

GÜMÜŞHANE

BİLDİRİM

Doktora Tezi olarak hazırlamış olduğum “Engelli Bireylerin Afet Deneyimleri: Fenomenolojik Bir Araştırma” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

30 / 07 / 2021

.....

Ramazan ASLAN

ÖNSÖZ

Doktora eğitimini tamamlamak akademik yaşama giriş için çok önemli bir adımdır. Bu adımı atarak doktor unvanını almış olmanın gururunu yaşıyorum. Bu tezi yazarak bu adımı atmamda emeği geçenlere teşekkürü borç bilirim.

Öncelikle tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Saime ŞAHİNÖZ'e sürekli destekleyici danışmanlığından dolayı, Afet Yönetimi Ana Bilim Dalı Başkanı Sayın Doç. Dr. Afşin Ahmet KAYA'ya tüm süreçlerdeki kolaylaştırıcı ve motive edici yaklaşımından dolayı ve Tez İzleme Komitesi Üyesi Sayın Dr. Öğr. Üyesi Nesibe ARSLAN BURNAZ'a yapmış olduğu katkılardan dolayı teşekkür ederim.

Doktora eğitimim süresince tavsiyeleri ve eleştirileri ile her zaman yanımda olan meslektaşlarım Öğr. Gör. Galip USTA, Arş. Gör. Sefa MIZRAK, Arş. Gör. Zekiye GÖKTEKİN, Ahmet ÖZDEMİR, Öğr. Gör. Ömer DEMİRBİLEK ve Arş. Gör. Merve KARAER'e teşekkür ederim.

İzmir depremini yaşamış engelli bireylere erişmem konusunda yardımcı olan Zakir TEKİN ve Hakan CELEP'e, desteklerini esirgemeyen Bayraklı Belediyesi Kent Konseyi Engelli Meclisi Kurucu Başkanı Yaşar KURT beye, İzmir Depremzedeleri Dayanışma Derneğinden Nurcan CANDAS hanıma, İzmir Arama Kurtarma ve Yardımlaşma Derneğinden Samet ÇAKMAK beye, İzmir İli Bayraklı İlçesi Adalet Mahallesi Muhtarı Ali ULUÇ beye, İlgi Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nden Duygu FURUNDAOTURAN hanıma, Özel Nefes Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi'nden Olcay SUNGUR öğretmene teşekkür ederim.

Bu çalışmanın engelsiz afet yönetimi için bir adım olması dileği ile...

Gümüşhane - 2021

Ramazan ASLAN

ÖZET

ASLAN, Ramazan. Engelli Bireylerin Afet Deneyimleri: Fenomenolojik Bir Araştırma, Doktora Tezi, 2021, (XVII+238)

Günlük yaşamda sıradan bir hayat sürebilmek için dahi birçok bariyeri aşması gereken engelli bireyler afet gibi normal yaşamı kesintiye uğratan olaylarda çok daha önemli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Karşı karşıya kaldıkları veya kalabilecekleri bu zorlukların tespit edilmesi hazırlık sürecinde hayati önem taşımaktadır. Buna rağmen afetlerde engelli bireylerin deneyimlerini inceleyen araştırmalar oldukça kısıtlıdır. Bu kapsamda 30 Ekim 2020 İzmir depremini yaşayan engelli bireylerin deneyimlerinin aşkın-fenomenolojik model ile incelendiği bu araştırmada engelli bireylerin depremde deneyimledikleri yaşantıları ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Araştırma kapsamında 30 Ekim 2020 İzmir depremini yaşamış olan çeşitli engellere sahip 27 katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde elde edilen 982 dakikalık görüşme ses kaydı ve 50.321 kelimelik transkripsiyon Moustakas'ın fenomenolojik analiz tekniği ile Maxqda nitel analiz programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Analizler neticesinde oluşturulan fenomen özü ile engelli bireylerin afet deneyimini etkileyen bileşenler saptanmıştır. Engelli bireylerin afetlere hazırlık düzeylerinin çok düşük düzeyde olduğu, tahliye sürecinde önemli zorluklar ile karşılaştıkları, yoksulluğun afet deneyimlerini olumsuz etkilediği, aile ve toplum desteğine kritik düzeyde bağlı oldukları, afet sonrasında barındıkları alanlarda erişilebilirlik ile ilgili önemli zorluklar ile karşılaştıkları, psikolojik dirençlilik düzeylerinin deneyimlerini etkilediği, afet yönetim süreçlerine dahil olamadıkları, çeşitli sebepler ile sorunlarını ifade etme konusunda zorlandıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Engelli Birey, Savunmasızlık, Hassas Grup, İzmir Depremi

ABSTRACT

ASLAN, Ramazan. Disaster Experiences of Persons with Disabilities: A Phenomenological Research, Ph.D. Dissertation, 2021, (XVII+238)

Persons with disabilities who must overcome many barriers even in order to lead an ordinary life in daily life face much more important problems in events that interrupt normal life such as disasters. Identifying these challenges they face or may face is vital in the disaster preparation process. Despite this, studies examining the experiences of persons with disabilities in disasters are very limited. In this context, in this study, the experiences of persons with disabilities who experienced the 30 October 2020 İzmir earthquake were examined with a transcendental-phenomenological model. It was aimed to reveal the experiences of persons with disabilities during the earthquake.

Within the scope of the research, interviews were held with 27 participants with various disabilities who experienced the 30 October 2020 Izmir earthquake. The 982-minute interview audio recording and 50,321-word transcription obtained as a result of the interviews were analyzed using the phenomenological analysis technique of Moustakas and the Maxqda qualitative analysis program.

The essence of the phenomenon created as a result of the analyzes and the components that affect the disaster experience of persons with disabilities were determined. It was determined that disaster preparedness level of persons with disabilities was very low. Persons with disabilities faced significant difficulties in the evacuation process, poverty affected their disaster experiences negatively, they depended critically on family and community support, they faced significant difficulties regarding accessibility in the areas they sheltered after the disaster, their psychological resilience levels affected their experiences, they could not be involved in disaster management processes and they had difficulty in expressing their problems for various reasons.

Keywords: Persons With Disabilities, Vulnerability, Vulnerable Group, İzmir Earthquake

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAY	III
BİLDİRİM	IV
ÖNSÖZ.....	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT	VII
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XVI

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ENGELLİLİK	4-8
1.1. Engelliliğe Kuramsal Bakış ve Engellilik Tanımları	4
1.2. Engelli Sınıflamaları	6

İKİNCİ BÖLÜM

2. AFETLER VE HASSAS GRUP OLARAK ENGELLİLER	9-33
2.1. Afetlere Kavramsal Bakış	9
2.1.1. Afetlerin Sınıflanması ve Afet Türleri	11
2.2. Türkiye’de Afetler	12

2.2.1. 30 Ekim 2020 İzmir Depremi.....	13
2.3. Afetlerde Hassas Grup Olarak Engelliler	16
2.3.1. Afet Yönetimine Engelli Katılımı	17
2.3.1.1. Engellilerin Afet Yönetimine Katılımında STK'ların Önemi	18
2.3.1.2. Entegrasyon İçin Yapılması Gerekenler	19
2.3.2. Engelli Bireylerin Afetlere Hazırlıkları.....	21
2.3.2.1. Engelli Bireylerin Afetlere Yönelik Yapması Gereken Hazırlıklar....	21
2.3.2.2. Engelli Bireylerin Hazırlık Düzeyleri ve Bu Düzeyleri Etkileyen Faktörler	22
2.3.3. Afetlerde Engelli Bireylerin Karşılaştıkları Problemler.....	23
2.3.3.1. Tahliye Karşılaşılan Problemler	24
2.3.3.2. İletişimde Karşılaşılan Problemler	25
2.3.3.3. Barınma ve Günlük Yaşamsal İhtiyaçlarda Karşılaşılan Problemler .	26
2.3.3.4. Hizmetlere ve Yardımlara Erişimde Karşılaşılan Problemler	27
2.3.3.5. Psiko-Sosyal Problemler.....	29
2.3.3.6. Diğer Problemler	31
2.4. Engelli Bireylerin Dirençliliğine Yönelik Çabalar ve Politikalar	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM.....	34-54
3.1. Araştırma Yöntemi	34
3.2. Araştırma Deseni.....	35
3.3. Araştırmacıyı Yönlendiren Felsefi Varsayımlar	37
3.4. Araştırmacının Rolü	38
3.5. Çalışma Grubu.....	39
3.6. Veri Toplama Tekniği ve Aracı	41
3.7. Veri Toplama Süreci	45
3.8. Verilerin Analizi.....	46
3.9. Geçerlilik ve Güvenilirlik.....	49
3.10. Araştırmanın Etik Boyutu	51

3.11. Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar ve Kısıtlılıklar.....	52
3.12. Araştırma Süresi ve Araştırmanın Raporlanması.....	53

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR.....	55-194
4.1. Veri Toplama Süreci	55
4.2. Araştırma Katılımcılarının Tanımlanması	56
4.2.1. K1 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	58
4.2.2. K2 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	59
4.2.3. K3 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	59
4.2.4. K4 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	60
4.2.5. K5 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	60
4.2.6. K6 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	61
4.2.7. K7 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	61
4.2.8. K8 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	62
4.2.9. K9 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	62
4.2.10. K10 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	63
4.2.11. K11 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	64
4.2.12. K12 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	64
4.2.13. K13 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	65
4.2.14. K14 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	65
4.2.15. K15 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	66
4.2.16. K16 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	66
4.2.17. K17 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	67
4.2.18. K18 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	68
4.2.19. K19 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	68
4.2.20. K20 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	69
4.2.21. K21 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	69
4.2.22. K22 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	70
4.2.23. K23 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	70

4.2.24.	K24 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	71
4.2.25.	K25 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	71
4.2.26.	K26 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	71
4.2.27.	K27 Kodlu Katılımcı Tanıtımı	72
4.3.	Fenomenolojik İndirgeme ve Yaratıcı Varyasyon	72
4.3.1.	K1 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	73
4.3.2.	K2 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	78
4.3.3.	K3 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	81
4.3.4.	K4 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	85
4.3.5.	K5 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	88
4.3.6.	K6 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	91
4.3.7.	K7 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	93
4.3.8.	K8 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	99
4.3.9.	K9 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	102
4.3.10.	K10 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	106
4.3.11.	K11 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	110
4.3.12.	K12 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	113
4.3.13.	K13 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	118
4.3.14.	K14 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	121
4.3.15.	K15 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	124
4.3.16.	K16 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	128
4.3.17.	K17 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	133
4.3.18.	K18 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	137
4.3.19.	K19 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	143
4.3.20.	K20 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	145
4.3.21.	K21 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	147
4.3.22.	K22 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	150
4.3.23.	K23 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	152
4.3.24.	K24 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	155
4.3.25.	K25 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	157
4.3.26.	K26 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	159
4.3.27.	K27 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı.....	160

4.4. Dokusal ve Yapısal Betimlemelerin Sentezi	161
4.4.1. Engelli Yaşamı Teması	162
4.4.2. Tehlikelere Yönelik Düşünceler Teması	164
4.4.3. Hazırlık Teması	166
4.4.4. Deprem Anı Teması	168
4.4.5. Tahliye Teması	170
4.4.6. Barınma Alanı Temini Teması	173
4.4.7. Barınma Alanındaki İmkanlar Teması	175
4.4.8. Depremin Psikolojik Etkileri Teması	177
4.4.9. Sosyal/Toplumsal Etkenler Teması	180
4.4.10. Beslenme Teması	181
4.4.11. Sağlık Teması	182
4.4.12. Ayni/Nakdi Yardımlar Teması	182
4.4.13. Güvenlik ve Trafik Teması	184
4.4.14. İletişim Teması	185
4.4.15. Hasar Tespiti, Yıkım ve Yeniden İnşa Teması	187
4.4.16. Ekonomik Faktörler Teması	189
4.4.17. Müdahale ve Yönetim Faaliyetleri Teması	190
4.5. Fenomenin Özü	191
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	195
KAYNAKÇA	212
EKLER	
EK 1 Afet Yaşamış Engelli Bireylere Yönelik Görüşme Formu	229
EK 2 Afet Yaşamış Engelli Bireylerin Yakınlarına Yönelik Görüşme Formu	232
EK 3 Aydınlatılmış Onam Formu	235
EK 4 Etik Kurul Onay Formu	237
ÖZGEÇMİŞ	238

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. ICF Vücut Yapıları ve Fonksiyonları sınıflaması.....	7
Tablo 2 Ana Olaylar Seviyelerinde Doğal ve Teknolojik Tehlike Sınıflandırması.....	11
Tablo 3. Araştırma Süreci Tablosu	53
Tablo 4. Görüşmelere ilişkin Bilgiler.....	56
Tablo 5. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler.....	57

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. ICF Engellilik Modeli	6
Şekil 2. Ege Denizi Bir Yıllık Deprem Aktivite Haritası ve 2020 Depremi Noktaları...	13
Şekil 3. Bayraklı İlçesindeki Yıkım Alanlarını Gösteren Harita	14
Şekil 4. Bayraklı Konteyner Kente Ait Görsel.....	15
Şekil 5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu Tasarlama Süreci Diyagramı	42
Şekil 6. Veri Toplama Süreci Diyagramı	45
Şekil 7. Fenomenolojik Veri Analiz Süreci Ana Hatlarının Konik Grafiği	48
Şekil 8. K1 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	73
Şekil 9. K1 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli (Devamı).....	76
Şekil 10. K2 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	79
Şekil 11. K3 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	82
Şekil 12. K4 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	85
Şekil 13. K5 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	88
Şekil 14. K6 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	92
Şekil 15. K7 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	94
Şekil 16. K7 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli (Devamı).....	96
Şekil 17. K8 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	99
Şekil 18. K9 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	102
Şekil 19. K10 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	107
Şekil 20. K11 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	111
Şekil 21. K12 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	114
Şekil 22. K13 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	119
Şekil 23. K14 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	122
Şekil 24. K15 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	125
Şekil 25. K16 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	128
Şekil 26. K17 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	134
Şekil 27. K18 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	138
Şekil 28. K18 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli (Devamı).....	141

Şekil 29. K19 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	144
Şekil 30. K20 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	146
Şekil 31. K21 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	148
Şekil 32. K22 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	150
Şekil 33. K23 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	153
Şekil 34. K24 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	156
Şekil 35. K25 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	157
Şekil 36. K26 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	159
Şekil 37. K27 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli	160
Şekil 38. Engelli Yaşamı Teması Kod-Alt Kod Modeli	162
Şekil 39. Tehlikelere Yönelik Düşünceler Teması Kod-Alt Kod Modeli.....	164
Şekil 40. Tehlikelere Yönelik İfadelere İlişkin Kelime Bulutu	166
Şekil 41. Hazırlık Teması Kod-Alt Kod Modeli.....	167
Şekil 42. Deprem Anı Teması Kod-Alt Kod Modeli	168
Şekil 43 Deprem Anı Betimlemeleri Kelime Bulutu	170
Şekil 44. Tahliye Teması Kod-Alt Kod Modeli.....	171
Şekil 45. Barınma Alanı Temini Teması Kod-Alt Kod Modeli.....	174
Şekil 46. Barınma Alanındaki İmkanlar Teması Kod-Alt Kod Modeli	176
Şekil 47. Konteyner Kentte Yer Alan Bir Sokağa İlişkin Görüntü.....	177
Şekil 48. Depremin Psikolojik Etkileri Teması Kod-Alt Kod Modeli.....	178
Şekil 49. Sosyal/Toplumsal Etkenler Teması Kod-Alt Kod Modeli.....	180
Şekil 50. Beslenme Teması Kod-Alt Kod Modeli	181
Şekil 51. Sağlık Teması Kod-Alt Kod Modeli.....	182
Şekil 52. Ayni/Nakdi Yardımlar Teması Kod-Alt Kod Modeli.....	183
Şekil 53. Güvenlik ve Trafik Teması Kod-Alt Kod Modeli	184
Şekil 54. İletişim Teması Kod-Alt Kod Modeli.....	186
Şekil 55. Hasar Tespiti, Yıkım ve Yeniden İnşa Teması Kod-Alt Kod Modeli	187
Şekil 56. Devam Eden Yıkım Faaliyetlerine İlişkin Görseller	188
Şekil 57. Ekonomik Faktörler Teması Kod-Alt Kod Modeli.....	189
Şekil 58. Müdahale ve Yönetim Faaliyetleri Teması Kod-Alt Kod Modeli	190
Şekil 59. Engelli Olarak Afet Yaşamak Fenomeni	192

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	: Anadolu Ajansı
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
APA	: American Psychological Association
AVM	: Alışveriş Merkezi
BBC	: British Broadcasting Corporation
BM	: Birleşmiş Milletler
COREQ	: Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research
CRDP	: Convention on the Rights of Persons with Disabilities
CRED	: Centre for Research on the Epidemiology of Disasters
DASK	: Doğal Afet Sigortaları Kurumu
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
EM-DAT	: Emergency Events Database
ESCAP	: Economic and Social Commission for Asia and the Pacific
EU	: European Union
EYHGM	: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
ICF	: International Classification of Functioning, Disability and Health
IRDR	: Integrated Research on Disaster Risk
KYK	: T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı Kredi ve Yurtlar Genel Müdürlüğü
LGMD	: Limb-Girdle Musküler Distrofi
ODTÜ	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
SFDRR	: Sendai Framework for Disaster Risk Reduction
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SRQR	: Standards For Reporting Qualitative Research
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TAMP	: Türkiye Afet Müdahale Planı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

TOKİ : T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Toplu Konut İdaresi Başkanlığı
TTB : Türk Tabipler Birliği
UN : United Nations
UNDRR : The United Nations Office for Disaster Risk Reduction
UNICEF : United Nations International Children's Emergency Fund
UNISDR : The United Nations Office for Disaster Risk Reduction
UPIAS : Union of the Physically Impaired Against Segregation
WHO : World Health Organization

GİRİŞ

Küresel iklim değışikliği, hızlı artan insan nüfusu, çevre kirliliği, doğanın hızla tahrip edilmesi, afetlere hassas bölgelerin yerleşime açılması, çarpık kentleşme vb. sebepler ile gelecek yıllarda afetlerin sayısında ve verdiği zararlarda artış olacağı ön görölmektedir (Maurice, 2013: 1612). Bu tahminler doğrultusunda insanların afetlere karşı dirençliliğini arttırmaya yönelik ulusal ve uluslararası çapta birçok çaba sarf edilmektedir. Afet dirençliliği söz konusu olduğunda hiç kuşkusuz insanlar arasında farklılaşmalar görölmektedir. Bazı insanlar yaşadıkları ölkelerin gelişmişlik düzeylerinden, bazıları sahip oldukları eğitim düzeyinden, bazıları da sahip oldukları bedensel özelliklerden veya birçok farklı sebeplerden dolayı afetlere karşı daha hassastır/savunmasızdır (Fordham vd., 2013: 2; Maurice, 2013: 1612).

Afetler, çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engelli bireyler vb. kırılgan gruplar için diğer gruplara nazaran orantısız şekilde daha yıkıcı olabilmektedir (Wisner vd., 2004: 11). Birçok araştırma afetlere karşı en savunmasız gruplardan birinin engelli bireyler olduğunu göstermiştir (Açıkalin Rashem ve Aslangiri, 2019: 80; Alexander, 2012: 384; Battle, 2015: 231; Elisala vd., 2020: 15; UNICEF, 2009). Öyle ki afetlerde engelli bireylerin hayatlarını kaybetme ihtimalleri engeli olmayan bireylere göre iki ila dört kat daha fazladır (Chou vd., 2004: 693; ESCAP, 2017). Bu doğrultuda engelli bireyler de kendilerinin afetlerden engeli olmayan bireylere göre daha fazla zarar gördüğünü düşünmektedirler (Lord vd., 2016: 12). Van ilinde gerçekleştirilen bir araştırmada bir engelli organizasyonu temsilcisi afet yaşamış engelli bireylerin afette karşı karşıya kaldıkları durumu şu ifadeler ile aktarmıştır: “Benim için ve tüm engelliler için kâbus gibiydi. Adam sakattı, kördü; nasıl evden çıkacaktı? Sivil savunma gelip öncelik vermedi. Van’da bugün sekiz bin engelli var. Bunlar depremde neler yaşamış, ne eziyetler çekmiş. Bunları yazmaya sayfalar yetmez” (Açıkalin Rashem ve Aslangiri, 2019: 78).

Yirminci yüzyılın ortalarına kadar engellilik tıbbi bir durum, bir eksiklik olarak görölmekteydi (WHO, 2001: 20). Ancak 20.yy ortalarından itibaren engelliliğe bakışta sosyal engellilik modeli hakim olmuştur (Oliver, 2013: 1025). Sosyal engellilik modeli engellerin bireylerin tıbbi durumlarından değil bu durumlara uyum sağlayamayan toplumsal düzenden kaynaklandığını öne sürmektedir (UPIAS, 1976: 16). Dünya Sağlık

Örgütü 2011 yılında yayımladığı raporda dünya nüfusunun yaklaşık %15'inin yaşamını bir engel ile devam ettirdiğini belirtmiştir. Bu oran ile hesaplandığında bugün dünyada bir milyardan fazla insanın en az bir engel ile yaşamak zoruna olduğu görülmektedir (WHO, 2011: 44). Bu sayı afetler, kazalar ve gelişen teknoloji ile azalan ölüm oranları sebebiyle her geçen gün artmaktadır (ESCAP, 2017: 2; Klynman vd., 2007: 87; Tomata vd., 2014: 532).

Günlük yaşamda sıradan bir hayat sürebilmek için dahi birçok bariyeri aşması gereken engelli bireyler afet gibi normal yaşamı kesintiye uğratan olaylarda çok daha önemli sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedirler (Açıkalin Rashem ve Aslangiri, 2019: 80; Alexander, 2012: 384; Battle, 2015: 231; Elisala vd., 2020: 15; UNICEF, 2009). Her geçen gün artan engelli birey sayısı ve kuvvetini arttıran afetler birlikte değerlendirildiğinde önemli bir soru ortaya çıkmaktadır. Günlük yaşamlarını dahi onurlu bir insana yakışır şekilde yaşamakta güçlük çeken bu insanlar afetlerde ne tür deneyimler yaşamaktadırlar? Bu soruya cevap bulmak amacı ile dünya çapında farklı zamanlarda gerçekleştirilmiş farklı çalışmalara rastlanmaktadır. Afetlerde engelli bireylerin deneyimlerini inceleyen araştırmaların derlendiği bir çalışmada bu alandaki çalışmaların çok kısıtlı olduğu belirtilmiştir (Quaill vd., 2018: 62). Bu eksikliği belirten başka çalışmalar da bulunmaktadır (Battle, 2015: 234; Chakraborty vd., 2019: 176; Malpass vd., 2019: 65). Llewellyn vd. (2016: 18) bu alandaki literatürün henüz emekleme aşamasında olduğuna dikkat çekmiş ayrıca gerçekleştirilen çalışmaların çoğunun belli gelişmiş ülkelerde yürütüldüğünü belirtmiştir.

Son dönemde Türkiye dışındaki ülkelerde gerçekleştirilen çalışmalar ve irdeledikleri konular şu şekildedir: Engelli bireylerin afetlere hazırlık düzeyleri, hazırlıklarını etkileyen etmenler ve kapasiteleri (Howard vd., 2018; Phibbs vd., 2015; Simpson vd., 2021; Ton vd., 2020), engelli bireylerin afet durumlarındaki ihtiyaçları (Aryankhesal vd., 2018), engelli bireylerin afet deneyimleri (Calgaro vd., 2021; Elisala vd., 2020; Finkelstein ve Finkelstein, 2020; Gartrell vd., 2020; Good vd., 2016; Kimura, 2020; Pakjouei vd., 2021; Park vd., 2019; Quaill vd., 2019; Rooney ve White, 2007), afetlerin engelli bireyler üzerindeki psiko-sosyal etkileri (Fox vd., 2010; Stough vd., 2017), müdahale ekiplerinin engelli bireylere yönelik algı ve tutumları (Hunt vd., 2015), engelli bireylerin afet yönetimine dahil edilme süreçleri (King vd., 2019; Pyke ve Wilton, 2020) ve iyileştirme süreçlerinde engelli bireyler (Stough vd., 2016). Engelli bireylerin

hazırlık deneyimlerini inceleyen Elisala vd. (2020: 16) engelli bireylerin afetlerde yaşamış oldukları deneyimlerin daha iyi anlaşılabilmesi için fenomenolojik bir araştırmaya ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

Türkiye’de gerçekleştirilen afet ve engelli çalışmaları incelendiğinde dünya ile benzer şekilde çok fazla araştırmaya rastlanmamaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalardan birinde Açıkalin Rashem ve Aslangiri (2019) Van depremini deneyimleyen STK ve kurum yetkilileri ile görüşmeler yaparak afete karşı hazırlık ve dayanma kapasitelerini anlamayı amaçlamışlardır. Bir diğer çalışmada Buluş Kırıkkaya ve Gerdan (2018) engelli, engelli aday ve öğretmenlerin afetlerdeki davranış biçimlerinin ne olacağını araştırılmışlardır. Ünal (2017) geçici afet konutlarını ortopedik engelli bireylerin erişilebilirliği bakımından incelemiştir. Bu çalışmalara ek olarak afet sonrasında engellilere ulaşım, engellilerin afet bilgi düzeyleri, afet sonrası erişilebilir kentleşme ve engellilerin afet yönetimi sürecine dahil edilmesi konularında çalışmalar mevcuttur (Orhan ve Keskinok, 2019; Sarı ve Aktar, 2017; Tonak ve Kitiş, 2020; Tün vd., 2019; Yılmaz vd., 2019). Tün vd. (2019: 101) Türkiye’de afetlerden etkilenen engelli bireylerin yaşadıkları sorunlara yönelik yeterli düzeyde bilgi bulunmadığını belirtmiştir.

Tüm bu çalışmalar incelendiğinde gerek Türkiye’de direkt olarak engelli bireylerin afet deneyimlerini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamış olması gerekse dünya literatürünün bu konuda emekleme aşamasında olması sebebi ile afetlerde engelli bireylerin deneyimlerinin araştırılmasının gerekli olduğu düşünülmüştür.

Gerçekleştirilen aşkın-fenomenolojik modeldeki bu çalışma ile engelli bireylerin 30 Ekim 2020 İzmir depreminde karşılaştıkları deneyimlerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Ayrıca elde edilen bulgular sayesinde engelli bireylerin afetleri algılayış biçimleri, afetlerde karşılaştıkları problemler ve bu problemlerin muhtemel sebeplerinin ortaya çıkarılması da amaçlanmıştır. Bu amaçlar kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Afetlere hazırlık sürecinde engelli bireyler ne tür deneyimler yaşamışlardır?
2. Afet esnasında ve hemen sonrasında engelli bireyler ne tür deneyimler yaşamışlardır?
3. Afetlerin akut dönemi sonrasında engelli bireyler ne tür deneyimler yaşamışlardır?

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ENGELLİLİK

Bu bölümde araştırmanın dayandırıldığı engellilik ile ilgili kuramsal ve kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Aktarılmak istenen bilgiler sırasıyla “Engelliliğe Kuramsal Bakış ve Engellilik Tanımları” ve “Engelli Sınıflamaları” başlıkları altında verilmiştir.

1.1. Engelliliğe Kuramsal Bakış ve Engellilik Tanımları

Engellilik insanlığın ilk günlerinden günümüze insan yaşamının ve toplumunun bir parçası olmuştur. DSÖ’nün 2011 yılında yayımladığı rapora göre dünya nüfusunun yaklaşık %15’i yaşamını en az bir engel ile devam ettirmektedir. Bu oran bugünkü dünya nüfusu hesaba katıldığında bir milyardan fazla insanın hayatını en az bir engel ile devam ettirmek zorunda olduğunu göstermektedir (WHO, 2011: 44). Şubat 2021 tarihi itibarı ile Türkiye’de Ulusal Engelli Veri Sisteminde kayıtlı ve hayatta olan 1.414.643’ü erkek, 1.097.307’si kadın olmak üzere toplam 2.511.950 engelli birey yaşamaktadır. Bu bireylerin 775.012’sinin ağır engeli bulunmaktadır. Bu sayılara hizmet almak amacı ile devlete başvuruda bulunmamış bireyler dahil değildir (EYHGM, 2021: 3). Halihazırda oldukça yüksek düzeyde olan engelli birey sayısı afetler, kazalar ve gelişen teknoloji ile azalan ölüm oranları sebebiyle her geçen gün artmaya devam etmektedir (ESCAP, 2017: 2; Klynman vd., 2007: 87; Tomata vd., 2014: 532).

Toplumun böyle büyük bir kısmını oluşturan engelli bireylere insanlık tarihi boyunca çok farklı çerçevelerden bakılmıştır. Bu kapsamda engelliliğe farklı anlamlar yüklenmiş ve tanımlamalar yapılmıştır. Bugün bu farklılıklar birçok farklı model altında incelenmektedir (Andrews, 2017: 77). Bu araştırma kapsamında ahlaki model, tıbbi model ve sosyal model olmak üzere üç modelden bahsedilecektir.

Ahlaki model engelliliğe yönelik en eski modellerden biri olarak bilinmektedir. Bu modelde engellilik bir ahlak problemi olarak ele alınmakta ve iyi veya kötü olarak değerlendirilmektedir (Creamer, 2012: 340). Ki daha çok işlenmiş günahların bir bedeli, bir ceza olarak görülmektedir. Bu görüş çerçevesinde engelliler bugün açıkça aşağılayıcı olarak görülebilecek terimlerle anılmıştır. Bu dil, engelliliğe karşı acıma temelli bir

tutumu ve engelliliğin günahların bir sonucu olduğuna veya engelli bireylerin hayır işine muhtaç olduğuna inanılan bir dünyanın yansıması olarak görülmektedir. Bugün, ahlaki model daha az yaygın olmakla birlikte hâlâ mevcuttur. Örneğin, bazı engellilere yönelik yardım kuruluşları, bağış almak veya mali sponsorlar elde etmek için acıma yaratmaya çalışmaktadır (Andrews, 2017: 77).

Yirminci yüzyılın başlarında, engelliliğin ahlaki bir sorun olarak değil, tıbbi bir sorun olarak görüldüğü tıbbi model öne çıkmaya başlamıştır (Andrews, 2017: 78). Creamer (2012: 340) bu modeli ahlaki modelin modern bir arkadaşı olarak tanımlamış ve bu modelde engelliliğin vücuttaki bir kusur olarak tanımlandığını belirtmiştir. DSÖ tarafından yapılan tıbbi model tanımı da bu tanım ile paralellik göstermektedir. DSÖ'ye göre tıbbi model, engelliliği, doğrudan hastalık, travma veya diğer sağlık durumlarının neden olduğu ve profesyoneller tarafından bireysel tedavi şeklinde sağlanan tıbbi bakım gerektiren bir birey sorunu olarak görmektedir (WHO, 2001: 20). Yirminci yüzyıl süresinde kabul gören tıbbi engelli modeli zamanla yerini sosyal engelli modeline bırakmıştır (Kelman ve Stough, 2015: 5).

Oliver (2013: 1025) engelliliğin sosyal modelinin arkasındaki fikrin, ilk olarak 1976 yılında Londra'da Ayrımcılığa Karşı Fiziksel Engelliler Birliği tarafından yayımlanan "Engelliliğin Temel Prensipleri (Fundamental Principles of Disability)" belgesi ile ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu belgede bir uzvun bir kısmının veya tamamının eksik olması veya kusurlu bir uzuv, organ veya vücut mekanizmasına sahip olması bozukluk (impairment); bozukluğu olan insanları hiç hesaba katmayan ya da çok az dikkate alan ve bu nedenle onları ana akım sosyal faaliyetlere katılmaktan dışlayan bir sosyal organizasyonun neden olduğu dezavantaj ya da faaliyet kısıtlamasını ise engellilik (disability) olarak tanımlamıştır (UPIAS, 1976: 16).

Sosyal model, engelliliği bireysel bir problemden ziyade sosyal bir yapı olarak anlamak için temel oluşturmuştur (Mays, 2006: 149). Günümüzde birçok engellilik politikası ve uygulamasının temelini sosyal model oluşturmaktadır. Bu model, bozukluklardan ziyade ayrımcılık ve dışlanmaya odaklanmakta ve engelli bireylerin topluma entegrasyonunu engelleyen sosyal, ekonomik, fiziksel, kurumsal, tutumsal veya kültürel bariyerleri analiz etmeyi ve aşmayı amaçlamaktadır (Klynman vd., 2007: 88).

Bu çalışmada da engellilik sosyal model çerçevesinde ele alınacaktır. Sosyal model doğrultusunda BM, Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşmede engelli bireyi "diğer

bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişiler” olarak tanımlamaktadır (UN, 2006). Benzer şekilde Türkiye Cumhuriyeti Engelli Kanununu (2005) engelli bireyi “Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duyuşsal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışma kapsamında Engelli Kanununda yapılan bu tanım benimsenmiştir.

Engelliliğin tanımının yanı sıra yıllar boyunca engellilik durumunu ifade edecek kelimenin kullanımında da farklılıklar ortaya çıkmıştır. Engellilik durumunu ifade etmek için özörlü, engelli, sakat, özel gereksinimli birey, yetiyitilmiş birey vb. birçok ifade kullanılmaktadır. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti mevcut mevzuatında tercih edilen kelime “engelli” kelimesidir (“Engelliler Hakkında Kanun,” 2005). Benzer şekilde engelli bireylerin kullanmayı tercih ettikleri kelime de “engelli” kelimesidir (Gencer, 2019: 79). BM tarafından daha sık kullanılan ifade “person with disabilities” şeklindedir. Bu çalışma kapsamında bu ifadenin Türkçe karşılığı olan “engelli birey” kelimesinin kullanımı tercih edilmiştir.

1.2. Engelli Sınıflamaları

Engelliliğe ilişkin bakış açısı farklılıkları engelliliğin sınıflanmasında da farklılıklara sebep olmaktadır. Engelliliğe ilişkin klasik popüler görüş, tekerlekli sandalyedeki bir kişinin tehlikeden uzak tutulması gerektiğidir. Gerçekte mesele bundan çok daha karmaşıktır ve birçok engellilik türü mevcuttur (Alexander, 2012: 385). Farklı sınıflamalara ilişkin birkaç örnek aşağıda incelenmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı olan ve Türkiye’de engelli bireylere yönelik istatistikleri düzenli olarak yayımlayan EYHGM engelli bireylere yönelik istatistikleri aşağıda belirtilen engel grupları altında gruplandırmaktadır (EYHGM, 2021: 4):

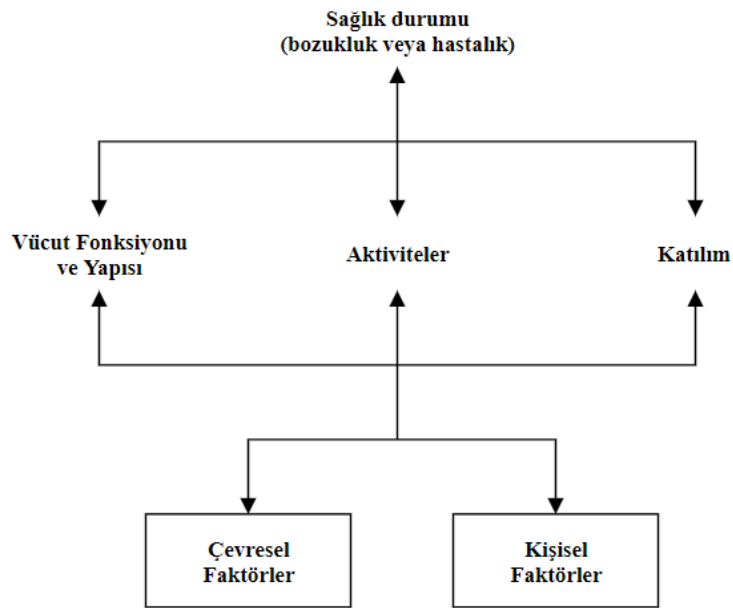
❖ Görme	❖ Zihinsel
❖ İşitme	❖ Ruhsal ve Duyuşsal
❖ Dil ve Konuşma	❖ Süreğen Hastalık
❖ Ortopedik	❖ Diğer

ABD halkını doğal ve insan kaynaklı afetler de dahil olmak üzere acil durumlara yönelik eğitmek ve güçlendirmek için tasarlanmış ulusal bir web sitesi olan ready.gov’da afetlerde engelli bireylere yönelik öneriler aşağıdaki beş engel kategorisi altında verilmektedir (ready.gov, 2021):

- ❖ Hareket Engelli Bireyler
- ❖ Görme Engelli veya Görme Bozukluğu Olan Bireyler
- ❖ Sağır veya İşitme Güçlüğü Olan Bireyler
- ❖ Konuşma Engelli Bireyler
- ❖ Duyusal Engelli Bireyler (otizm spektrum bozukluğu dahil)

Engelliliğe yönelik en kapsamlı sınıflama DSÖ tarafından geliştirilen ICF sınıflamasıdır. ICF sınıflamasının genel amacı, sağlık ve sağlıkla ilgili durumların tanımlanması için birleşik ve standart bir dil ve çerçeve sağlamaktır. Engelliğin sınıflanmasının yanı sıra tıbbi ve sosyal modeli bir araya getiriyor olması ve engelliliği ortaya çıkaran etmenleri sağlık temelli olsa da modelliyor olması sebebi ile ICF sınıflaması ve modelinin anlaşılması önem arz etmektedir. Bu sebeple ICF tarafından geliştirilen model ve bu modelin bileşenleri ICF belgesinde yer aldığı şekli ile aşağıda incelenmiştir (Şekil 1) (WHO, 2001: 3).

Şekil 1. ICF Engellilik Modeli

Kaynak: WHO, 2001: 18

Sınıflandırma, sağlık ve sağlıkla ilgili durumları, her biri farklı bileşenlerden oluşan iki bölüme ayırmaktadır. İlk bölüm işlevsellik ve engellilik olarak isimlendirilmiştir. Bu bölüm altında vücut işlevleri ve yapıları ile aktiviteler ve katılım ele alınmaktadır. İkinci bölüm işleyişi ve engelliliği etkileyebilecek bağlamsal faktörleri açıklamaktadır. Bu bölüm altında çevresel ve kişisel faktörler ele alınmaktadır (WHO, 2001: 10).

İşlevsellik ve engellilik bölümü içinde, *vücut fonksiyonu* bileşeni zihinsel, metabolik ve duyuşal işlevler gibi vücut sistemlerinin fizyolojik işlevlerini tanımlamaktadır. *Vücut yapıları* ise vücut sistemlerine katkıda bulunan, organları ve uzuvları içeren vücudun anatomik parçalarıdır. Sınıflandırmaya göre hem vücut fonksiyonları hem de yapıları, bir bozukluk olarak da adlandırılan önemli sapma veya kayıp yaşayabilir. Örneğin, işitme kaybı veya uzuv kaybının her ikisi de işlevsel olarak sınıflandırılabilir. ICF kapsamında vücut yapıları ve bu yapılara ilişkin fonksiyonlar 8 kategori altından incelenmektedir (Tablo 1) (WHO, 2001: 12,13).

Tablo 1. ICF Vücut Yapıları ve Fonksiyonları sınıflaması

KOD*	Yapı	Fonksiyon
F1	Sinir sistemi yapısı	Mental fonksiyonlar
F2	Göz, kulak ve ilgili yapılar	Duyusal fonksiyonlar ve ağrı
F3	Ses ve konuşma ile ilgili yapılar	Ses ve konuşma işlevleri
F4	Kardiyovasküler, immünolojik ve solunum sistemlerinin yapıları	Kardiyovasküler, hematolojik, immünolojik ve solunum sistemlerinin işlevleri
F5	Sindirim, metabolik ve endokrin sistemlerle ilgili yapılar	Sindirim, metabolik ve endokrin sistemlerin işlevleri
F6	Genitoüriner ve üreme sistemleri ile ilgili yapılar	Genitoüriner ve üreme fonksiyonları
F7	Hareket ile ilgili yapılar	Nöromuskuloskeletal ve hareketle ilgili fonksiyonlar
F8	Deri ve ilgili yapılar	Derinin ve ilgili yapıların işlevleri

*İlgili fonksiyonu temsil etmesi amacı ile araştırmacı tarafından belirlenmiştir.

Kaynak: WHO, 2001: 31

Aktivite, "bir görevin veya eylemin bir kişi tarafından yerine getirilmesi" anlamında kullanılmaktadır. Aktiviteler, kişisel bakım, hareketlilik, öğrenme ve bilgiyi uygulama gibi günlük işleyişin parçası olan görevlerini içermektedir. Bireyler, aktivite

sınırlamaları olarak da bilinen bu aktiviteleri yerine getirirken zorluklar yaşayabilir (WHO, 2001: 14,15).

Katılım, ev içi, toplum ve sosyal yaşam vb. önemli yaşam alanlarına katılımdır. Katılım kısıtlamaları, insanların yaşam durumlarına katılım sırasında yaşayabilecekleri sorunlardır. Örneğin, ciddi bir sağlık sorunu olan bir kişi, fiziksel ve / veya sosyal engeller nedeniyle istihdama katılmakta güçlük çekebilir (WHO, 2001: 14,15).

ICF sınıflandırmasının ikinci bölümü, işlevsellik ve engellilik yönlerini etkileyebilecek *çevresel ve kişisel faktörleri* kapsamaktadır. *Çevresel faktörler*, insanların içinde yaşadığı fiziksel, sosyal ve davranışsal çevreden oluşmaktadır. Bu dış faktörler, bir bireyin performansını ve yaşam durumlarına ve faaliyetlerine katılma kapasitesini ve ayrıca bireyin vücut işleyişini veya yapısını olumlu veya olumsuz olarak etkileyebilir. *Kişisel faktörler*, bir bireyin sağlık durumunun veya sağlık durumunun parçası olmayan kişisel özellikleridir, ancak engellilik durumunun diğer yönlerini etkileyebilir. Bu faktörler, demografik özellikleri, sağlık davranışlarını, geçmiş deneyimleri ve engelliliğe ve işleyişe yönelik diğer kişisel yatkınlıkları içerir (WHO, 2001: 16,17).

Dünya genelinde kabul gören kapsamlı bir sınıflama olması sebebi ile bu çalışmada yer alan katılımcıların deneyimlerinin kategorize edilmesinde ICF sınıflaması kullanılmıştır. Bireylerin fonksiyonları ve bu fonksiyonlardaki aksaklıklar sebebi ile karşılaşılan problemlere odaklanması sebebi ile de işlevsellik ve engellilik bölümü içinde yer alan vücut fonksiyonu bileşeni dikkate alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. AFETLER VE HASSAS GRUP OLARAK ENGELLİLER

Bu bölümde afetler ve afetlerde hassas grup olarak engelliler ile ilgili kavramsal çerçeveye yer verilmiştir. Aktarılmak istenen bilgiler sırasıyla “Afetlere Kavramsal Bakış”, ”Türkiye’de Afetler”, “Afetlerde Hassas Grup Olarak Engelliler” ve “Engelli Bireylerin Dirençliliğine Yönelik Çabalar ve Politikalar” başlıkları altında verilmiştir.

2.1. Afetlere Kavramsal Bakış

Afetlerde tıpkı engellilik gibi insanlığın ilk gününden bu yana insan yaşamının bir parçası olmuş ve insanlığı olumsuz etkilemiştir (Coppola, 2015: 1). Son birkaç on yıl incelendiğinde dünya üzerinde meydana gelen afetlerin sayısında, etkiledikleri insanların sayısında ve meydana getirdikleri zararın boyutundaki artış eğilimi, öldürücülüklerinde ise azalma eğilimi dikkat çekmektedir (Coppola, 2015: 20; Maurice, 2013: 1612). Özellikle nüfus artışı, ekonomik gelişme ve hızlı ve çoğu zaman risk körü kentleşme, deprem bölgelerinde, taşkın ovalarında, kıyı şeridinde, kurak alanlarda ve diğer yüksek riskli alanlarda her zamankinden daha fazla insanı tehlikeye atmakta ve doğal bir tehlikenin insani bir felakete dönüşme olasılığını arttırmaktadır (CRED ve UNISDR, 2018: 24). Günümüzde dünyanın en kalabalık on şehriden sekizi büyük deprem riski altındadır ve onda altısı fırtına ve tsunami riski altındadır. 2010'da 3-6 milyar olan dünyanın kentsel nüfusunun 2040'ta 5-6 milyara yükselmesi ile birlikte, afet riskinin de artması muhtemeldir (Maurice, 2013: 1612). Günümüz rakamları incelendiğinde 2020 yılında COVID-19 pandemisi haricinde tüm dünyada meydana gelen 389 afetten 98,4 milyon insanın etkilendiği, 15,080 kişinin yaşamını yitirdiği ve bu afetler sonucu 171 milyar ABD doları maddi kayıp meydana geldiği görülmektedir. Yine 2020 yılı rekor sıcaklıkların kaydedildiği ve iklim kaynaklı afetlerin sayısında ciddi artışlar kaydedilen bir yıl olmuştur (CRED ve UNDRR, 2021: 2). Görüldüğü üzere afetler insan yaşamını önemli ölçüde etkilemeye devam etmektedir.

Kabul edilen tanım farklılıklarından dolayı hangi olayların afet olarak tanımlandığı zaman zaman tartışma konusu olmaktadır. Bu sebeple en yaygın kabul edilen afet tanımlarının incelenmesi önemlidir.

Afetlere ilişkin tanımlamalar için birçok uluslararası kaynakta standart bir tanım olması sebebi ile BM'nin 2009 UNISDR Afet Riskinin Azaltılması Terminolojisi (2009 UNISDR Terminology on Disaster Risk Reduction) raporundaki tanımlar kullanılmaktadır. Bu tanımlar 2016 yılında SFDRR ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile uyumlu olacak şekilde güncellenmiştir (UN, 2016: 2). Bu kapsamda BM afeti “maruz kalma, savunmasızlık ve kapasite koşullarıyla etkileşime giren ve can, mal, ekonomik ve çevresel kayıplardan bir veya daha fazlasına yol açan tehlikeli olaylar nedeniyle bir topluluğun veya bir toplumun işleyişinde herhangi bir ölçekte ciddi bir kesinti” olarak tanımlamıştır. Tanıma ek olarak şu açıklama yapılmıştır: Afetin etkisi anında ve lokalize olabilir, ancak genellikle yaygındır ve uzun bir süre devam edebilir. Etki, bir topluluğun veya toplumun kendi kaynaklarını kullanarak başa çıkma kapasitesini test edebilir veya aşabilir ve bu nedenle, dış kaynaklardan yardım gerektirebilir (UN, 2016: 13).

Türkiye ölçeğinde tanımlar incelendiğinde TDK (t.y.) tarafından yapılan “Çeşitli doğa olaylarının sebep olduğu yıkım.” tanımı ve AFAD (2014: 23) tarafından yapılan “Afet toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olay. Afet bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur.” tanımı dikkat çekmektedir.

Bu çalışmada BM'nin 2016 yılında yapmış olduğu tanım referans tanım olarak benimsenmiştir. Afetlerin tanımlanması noktasında dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta mevcuttur. Doğal "tehlikeler" ile "afetler" farklı şeylerdir. Bir doğal tehlikenin afet olarak adlandırılabilmesi için, insan hayatına ve çevreye zarar vermiş olması gerekmektedir (Priestley ve Hemingway, 2006: 25). Bu konuda standart bir yaklaşım sunmak ve afetleri tanımlama konusunda daha somut bir eleme yapabilmek amacı ile CRED tarafından EM-DAT veri tabanına dahil etme kriterleri olarak belirlenen kriterler afet tanımlaması için referans alınacaktır. Aşağıdaki kriterlerden en az birini taşıyan olaylar afet olarak tanımlanmaktadır (EM-DAT, t.y.):

- ❖ On (10) veya daha fazla can kaybının bildirilmesi
- ❖ Yüz (100) veya daha fazla etkilenen kişinin bildirilmesi

- ❖ Olağanüstü hâl ilan edilmesi
- ❖ Uluslararası yardım çağrısında bulunulması

2.1.1. Afetlerin Sınıflanması ve Afet Türleri

Afetlerin tanımlanmasında olduğu gibi sınıflandırılmasında da birçok farklı yaklaşım mevcuttur. Bu çalışmada birçok uluslararası çalışmada da referans olarak kullanılan ve CRED tarafından IRDR (2014) sınıflamasına teknolojik tehlikelerin eklenmesi ile oluşturulan EM-DAT tehlike sınıflaması kullanılacaktır (EM-DAT, t.y.) (Tablo 2).

Tablo 2. Ana Olaylar Seviyelerinde Doğal ve Teknolojik Tehlike Sınıflandırması

Doğal Tehlikeler	Jeofiziksel	<i>Deprem</i> Kitle Hareket Volkanik Aktivite	Teknolojik Tehlikeler	Endüstriyel kaza	Kimyasal sızıntı Çökme Patlama Yangın Gaz sızıntısı Yağ sızması Zehirlenme Radyasyon Diğer
	Hidrolojik	<i>Sel</i> Toprak Kayması Dalga Hareketleri			
	Meteorolojik	Konvektif Fırtına Ekstratropikal Fırtına Aşırı sıcaklık Sis Tropikal Siklon			
	İklimsel	Kuraklık Buzul Gölü Taşkını Orman yangını		Çeşitli kaza	Çökme Patlama Yangın Diğer
	Biyolojik	Hayvan Olayları Hastalık Böcek İstilasası		Taşıma kazası	Hava yolu Demir yolu Kara yolu Su yolu
	Dünya Dışı	Etki Uzay Hava Durumu			

Kaynak: EM-DAT, t.y.

2.2. Türkiye’de Afetler

Türkiye’de en çok meydana gelen iki ana afet türü, %34 ile sel ve %33 ile depremdir. Sel ve depremler arasındaki olayların sayısı neredeyse aynı olsa da depremler, 2000 ile 2018 yılları arasında sellerden kaynaklanan 246 ölüme (%18) kıyasla 950 ölümlle (%68) çok daha ölümcüldür. 2000-2018 yılları arasındaki en ölümcül afet olayı, Ekim 2011’de Van, Bitlis ve Hakkâri illerinde 604 kişinin hayatını kaybettiği Van depremi olmuştur. Deprem aynı zamanda 2000-2018 döneminde 655.358 kişiyle (%79) Türkiye’de en çok insanı etkileyen afet türüdür (EM-DAT, 2018).

Araştırmanın planlandığı 2020 yılı Türkiye için tüm dünyayı etkileyen COVID-19 pandemisinin yanı sıra birçok afet ile karşılaşılan bir yıl olmuştur. Türkiye’nin afet risklerinin daha iyi anlaşılabilmesi için takip eden paragraflarda 2020 yılında Türkiye’de gerçekleşen afetlerden örnekler kronolojik olarak verilmiştir.

24 Ocak 2020 günü 20.55’te Elâzığ ilinin Sivrice ilçesinde 6,8 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Deprem sonucu 378 binanın yıkıldığı, 3.249 binanın ağır hasar aldığı, 214 binanın orta ve 4.826’sının az hasarlı olduğu saptanmıştır. Deprem nedeniyle 1.607 kişi yaralanmış 41 kişi hayatını kaybetmiştir. Yürütülen arama kurtarma çalışmaları neticesinde 45 kişi enkaz altından sağ kurtarılmıştır (AFAD, 2020a).

4 ve 5 Şubat 2020 tarihlerinde Van-Bahçesaray karayolunun Karabet geçidi mevkiinde iki defa çığ düşmüştür. Yaşanan çığ afeti sonucunda toplam 41 kişi hayatını kaybetti; 84 kişi ise yaralanmıştır. Bu afette düşen ikinci çığ sonucu birinci çığ afetine müdahale eden birçok afet çalışanı kar altında kalmıştır (AFAD, 2020b).

5 Şubat 2020 tarihinde özel bir havayolu şirketine ait İzmir Adnan Menderes-Sabiha Gökçen seferini gerçekleştiren PC2193 sefer sayılı uçağın İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı’na iniş yaptıktan sonra pistten çıkmasıyla 3 kişi hayatını kaybetmiş 180 kişi yaralanmıştır (Nane, 2020).

23 Şubat 2020 tarihinde saat 08.53’te İran’ın Hoy şehri yakınlarında Türkiye sınırına yakın bir bölgede 5,9 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Deprem, Van ili, Başkale ve Saray ilçelerinde de hissedilmiştir. Deprem nedeniyle 10 kişi hayatını kaybetmiş 66 kişi yaralanmıştır (AFAD, 2020c).

21 Haziran 2020 tarihi saat 18.30 civarında Bursa ilinde başlayan yoğun yağışlar; Kestel, Orhangazi, Yenişehir, İznik ve Gürsu ilçeleri başta olmak üzere bölgede sel ve su baskınlarına yol açmıştır. Olay nedeniyle 5 kişi hayatını kaybetmiş yüzlerce kişi

etkilenmiştir (AFAD, 2020d). Hayatını kaybeden kişilerden birinin 22 yaşında bedensel engelli bir vatandaş olduğu ve engelinden dolayı evi terk edemediği için hayatını kaybettiği belirtilmiştir (AA, 2020a).

3 Temmuz 2020 tarihinde saat 11.15 sularında Sakarya ili Hendek ilçesinde faaliyet gösteren bir havai fişek fabrikasında patlama meydana gelmiştir (AFAD, 2020e). Patlama yaklaşık 50 kilometre mesafeden, kentin birçok noktasından hissedilmiş, patlamalar sonucunda 7 kişi hayatını kaybetmiş, 127 kişi yaralanmıştır (AA, 2020b).

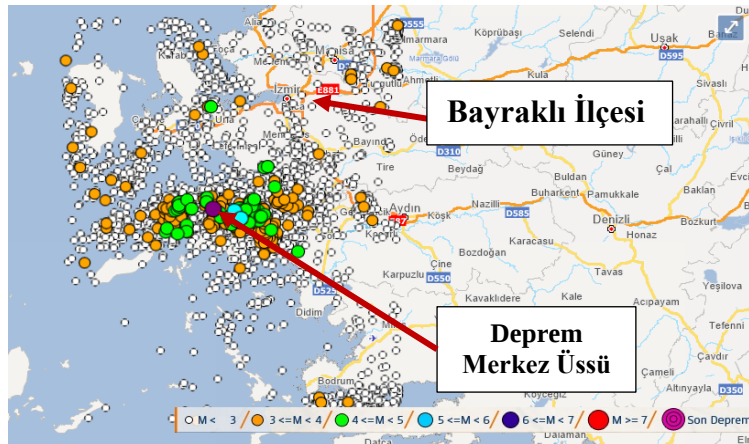
22 Ağustos 2020 tarihinde başlayan aşırı yağışlar nedeniyle Giresun ilinin merkez, Dereli, Espiye, Doğankent, Tirebolu, Güce, Görele ve Yağlıdere ilçelerinde sel, su baskını ve heyelanlar meydana gelmiştir. Yaşanan olaylarda, 6 kişi yaşamını yitirirken 4 jandarma personeli de şehit olmuştur (AFAD, 2020f).

Görüldüğü üzere 2020 yılında da Türkiye’de en çok can kaybına sebep olan afet deprem afeti olmuştur. Yine 2020 yılı içerisinde İzmir ilinin Seferihisar ilçesi açıklarında bir deprem meydana gelmiştir. Bu çalışma kapsamında bu depreme ait deneyimler inceleneceği için bu depreme ilişkin bilgiler daha detaylı olarak bir alt başlık altında verilmiştir.

2.2.1. 30 Ekim 2020 İzmir Depremi

30 Ekim 2020 Cuma günü, saat 14.51’de Ege Denizi Seferihisar açıklarında 6,6 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir (AFAD, 2020g). Depremin meydana geldiği bölge sismik olarak oldukça aktif bir bölgedir (Şekil 2). Deprem sonucu 117 kişi hayatını kaybetmiş 1.032 kişi yaralanmıştır (AFAD, 2020g).

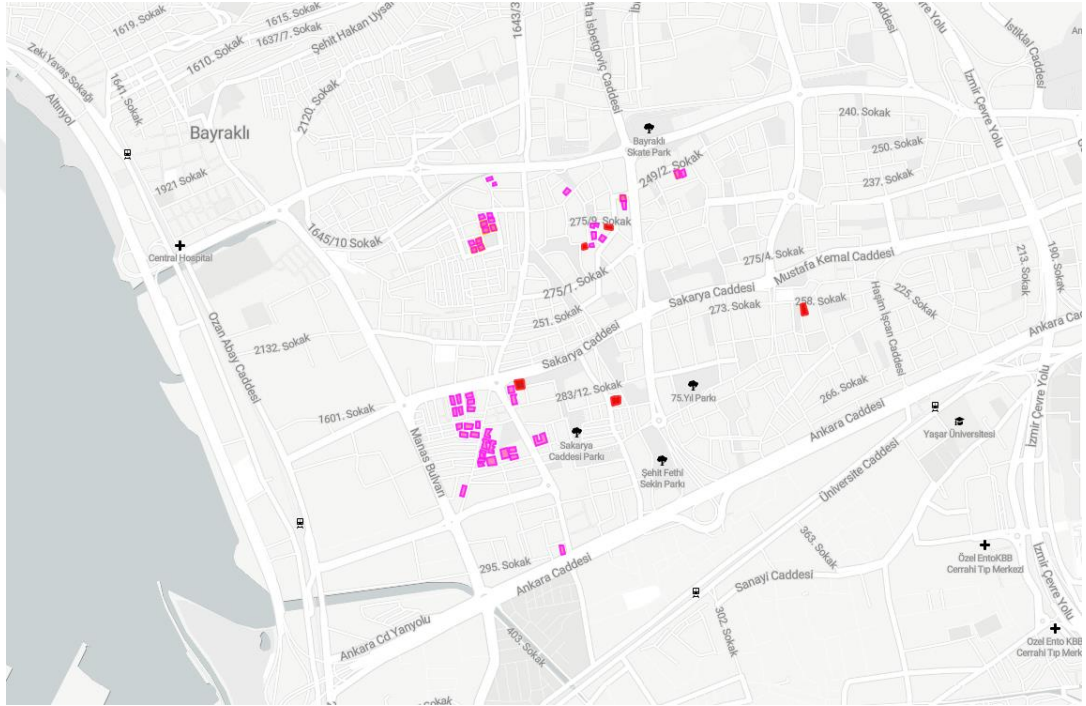
Şekil 2. Ege Denizi Bir Yıllık Deprem Aktivite Haritası ve 2020 Depremi Noktaları

Kaynak: AFAD, 2021

Depremde 506 bina ağır hasarlı, acil yıkılacak veya yıkık duruma gelmiş, 511 bina orta hasar almış ve 5 bin 119 bina hafif hasar almıştır (AA, 2020c). Deprem sonrasında yıkım ve yapı hasarı çoğunlukla Bayraklı ilçesinde gerçekleşmiştir (Şekil 3). Rıza Bey Apt., Yağcıoğlu Apt, Emrah Apt., Doğanlar B Blok binaları deprem ile aniden tamamen göçmüştür. Bunlara ek olarak sekiz binanın yumuşak kat mekanizması sebebiyle zemin katı üzerine çökmüştür (TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi, 2020: 12).

Şekil 3. Bayraklı İlçesindeki Yıkım Alanlarını Gösteren Harita

Kaynak: TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu, 2020

Deprem sonrasında depreme müdahale amacı ile TAMP devreye sokulmuş ve depremden hemen sonra müdahale başlamıştır. TAMP'ta yer alan hizmet grupları doğrultusunda kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları müdahale çalışmalarına dahil olmuşlardır (AFAD, 2020g).

Deprem sonrasında çalışmalarda toplam 8.712 personelin görev aldığı, beslenme hizmeti kapsamında 1.003.050 kişi/öğün yemek hizmeti sağlandığı belirtilen AFAD'ın depremden bir ay sonra yayımladığı raporda ilk günden itibaren geçici barınma ihtiyacının karşılanması için toplamda 3.020 çadır kurulduğu belirtilmiştir. Aynı raporda 509 konteyner kapasiteli geçici konaklama merkezinin, 18 WC konteyneri ve 16 duş

konteyneri ile birlikte tamamlanmış olduğu ifade edilmiştir (AFAD, 2020g) (Şekil 4). TTB tarafından depremin birinci ayına ilişkin yayınlanan raporda konteynerlerin yaklaşık 21 metrekare olduğu, bir oda, bir banyo-tuvalet ve bir mutfak ve salondan oluştuğunu belirtmiştir (TTB, 2020: 1).

Şekil 4. Bayraklı Konteyner Kente Ait Görsel

Kaynak: Araştırmacı tarafından araştırma kapsamında çekilmiştir.

Deprem sonrasında ikincil bir afet olarak Seferihisar ilçesinde tsunami gerçekleştiği raporlara yansımıştır (ODTÜ Deprem Mühendisliği Araştırma Merkezi, 2020). Bu dalga hareketinde engelli bir birey hayatını kaybetmiştir. Hayatını kaybeden engelli bireyin yaşam mücadelesini Sığacık Mahallesi Muhtarı Yaşar Keleş BBC Türkçe muhabirine şu şekilde aktarmıştır:

Bizim mahallede teyzemiz, elinde büyüdük sayılır. Tekerlekli sandalyedeydi. Deprem olunca evden tekerli sandalyeyle çıkardılar. O an deniz geldi, herkes panik içerisindeydi, onun da tekerlekli sandalyesi devrildi. Koşturduk, kaldırdık, kurtardık ama su yutunca kurtaramadık. Tsunami oldu, herkes can derdinde, bir boy deniz oldu. Onu sonradan bulduk kaldırdık ama kurtaramadık. İki tane oğlum onu kurtardı sudan. Biz kurtardıktan sonra bir müddet nefes alıyordu, ambulansı aradık ama gelemedi, nasıl gelsin ambulans, her taraf deniz içinde. Kollarımızda öldü. Ambulans gelemedi, denizin içinde kaldık. Suyun gelmesi ve geri çekilmesi neredeyse yarım saat sürdü (BBC, 2020).

2.3. Afetlerde Hassas Grup Olarak Engelliler

Gerçekleştirilen birçok araştırma, afetlerin engelli bireyleri diğer insanlara kıyasla orantısız olarak daha fazla etkilediğini bu sebeple engelli bireylerin afetler düşünüldüğünde en kırılgan grupların başında geldiğini belirtmektedir (Açıkalın Rashem ve Aslangiri, 2019: 80; Alexander, 2012: 385; Battle, 2015: 231; Elisala vd., 2020: 15; EU, 2007: 2; Guernsey ve Scherrer, 2017: 8; Priestley ve Hemingway, 2006: 38; Smith ve Notaro, 2009: 93; UNICEF, 2009). Bazı çalışmalarda engelli bir bireyin afetlerde hayatını kaybetme ihtimalinin engelli olmayan bireylere nazaran iki ila dört kat fazla olduğu belirtilmiştir (Chou vd., 2004: 693; ESCAP, 2017: 8). Bu kırılganlıklarının başlıca sebepleri olarak uygun olmayan tahliye yolları, tahliye sürecinde yaşanan güçlükler, ihtiyaçlarını bildirmeye yönelik güçlükler ve kurtarma çağrılarına yanıt verme becerisinin sınırlılığı gösterilmektedir (Alexander, 2012: 384; Battle, 2015: 232). King vd. (2019: 464) bu savunmasızlığın sebebini yetersiz ekonomik kaynaklara sahip engelli bireylerin ekonomik olarak daha rahat karşılayabildikleri afet riski yüksek bölgelerde yaşamalarına bağlamıştır. Bunlar ve benzeri bariyerler sebebi ile engelli bireyler afetlere dair tüm süreçlerde birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Bu sorunlar detaylı irdelendiğinde tıpkı normal zamanlarda sosyal yaşamda karşılaştıkları sorunlar gibi bu sorunlarında sisteme (afet yönetim sistemi) tam anlamı ile dahil edilmemelerinden kaynaklandığı görülmektedir (Klynman vd., 2007: 90). Afet riskini azaltma politikaları, planları ve programlarından dışlanmanın bir sonucu olarak, engelli bireyler afetlere çok daha kırılgan hale gelmektedirler (ESCAP, 2012: 30). Bu duruma sosyo-ekonomik ötekileştirme, yoksulluk ve sınırlı siyasi temsiliyet eklendiğinde engelli bireyler tehlikelere çok daha açık hale gelmektedirler (Gartrell vd., 2020: 9; Guernsey ve Scherrer, 2017: 8). Daha geniş bir perspektiften bakıldığında engelli bireylerin afetlerde yaşadıkları bu zorlukların toplum tarafından iyi bilinmediği görülmektedir (Açıkalın Rashem ve Aslangiri, 2019: 81). Kuşkusuz bu bilgisizlik durumunun da engelli bireylerin deneyimleri üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır.

Engelli bireylerin afetlerde yaşadıkları deneyimleri daha iyi anlayabilmek amacı ile araştırma kapsamında afetler ve engelli bireyler konusunda yapılan akademik çalışmalara ulaşılmış ve bu çalışmalar incelenmiştir. Çalışmalara ulaşmak amacı ile sistematik literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Tarama “Scopus” veri tabanında aşağıda belirtilen sorgu metni kullanılarak yapılmıştır.

(TITLE-ABS-KEY (disaster) AND TITLE-ABS-KEY (disability)) AND (LIMIT-TO (DOCTYPE, "ar") OR LIMIT-TO (DOCTYPE, "re")) AND (LIMIT-TO (LANGUAGE, "English")) AND (LIMIT-TO (SRCTYPE, "j"))

Tarama sonucu 726 kaynak elde edilmiştir. İlk olarak isim ve özet incelemesi ile ilgisiz olduğu saptanan 579 kaynak listeden çıkarılmıştır. Kalan kaynaklar tam metne erişilebilirlik yönünden incelenmiş ve 21 kaynak tam metne erişilemediği için listeden çıkarılmıştır. Kalan 126 kaynak Citavi yazılımı yardımı ile detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu kaynaklar ve bu kaynakların incelenmesi sonrasında kaynak takibi ile ulaşılan diğer kaynaklardan ulaşılan afetlerde engelli bireylerin deneyimlerine yönelik bulgular “Afet Yönetimine Engelli Katılımı”, “Engelli Bireylerin Afetlere Hazırlıkları” ve “Afetlerde Engelli Bireylerin Karşılaştıkları Problemler” başlıkları altında verilmiştir.

2.3.1. Afet Yönetimine Engelli Katılımı

Engelli bireylerin afetlere yönelik kırılganlıklarını azaltmak amacı ile yapılacak başlıca iş onların afet yönetiminin tüm süreçlerine tam olarak entegre olmalarını sağlamaktır. Engelli bireylerin dirençliliği hususunda elde edilecek başarıya giden yol bu entegrasyon sürecinin başarısından geçmektedir. Elisala vd. (2020: 14) politika geliştirme ve karar alma süreçlerine katılımın engelli bireyleri afetlere daha hazır hale getirdiğini belirtmiştir. Engelli bireylerin afet yönetiminin risk azaltma ve planlama aşamalarına daha iyi entegre edilmesi, afetler meydana geldikten sonraki müdahalelerin ve kurtarma çalışmalarının da geliştirilmesini desteklemektedir (Hay ve Pascoe, 2019: 269). Engelli bireylerin afet yönetim sürecine dahil edilmesi yalnızca engelli bireylerin hayatta kalma oranlarını iyileştirmekle kalmamakta, aynı zamanda afetlerden sonra ortaya çıkan yüklü rehabilitasyon maliyetlerini de azaltmaktadır (King vd., 2019: 465). Daha geniş bir çerçeveden bakıldığında herhangi bir demokratik siyasi sistemde tüm vatandaşların her açıdan eşit şartlara sahip olması beklenmektedir. Bu bağlamda, engellileri ulusal politika ve programların dışında bırakmak demokrasi ile de uyumsuzdur (Hans ve Mohanty, 2006: 121).

Tüm bu öneme rağmen günümüzde bu entegrasyonun sağlanmasında ciddi sorunlar olduğu ve bu süreçte henüz alınacak çok yol olduğu görülmektedir (Fox vd., 2007: 204; Guernsey ve Scherrer, 2017: 9). Tüm kırılganlıklarına rağmen engelli bireyler hazırlık, zarar azaltma ve müdahalenin tüm seviyelerinde genellikle göz ardı edilmekte

veya dışlanmaktadır (Klynman vd., 2007: 87). Bu durum engelli bireylerin kırılganlıklarının başlıca sebebi haline gelmiştir (ESCAP, 2012: 30). Dünya çapında afet yönetimine engelli entegrasyonunda yaşanan sorunlara yönelik birçok olumsuz örnek görülmektedir.

Kamboçya’da gerçekleştirilen bir araştırmada normal yaşam ile paralel olarak engelli kadınların afet yönetiminin tüm süreçlerinden dışlandığı saptanmıştır (Gartrell vd., 2020: 9). İran’da gerçekleştirilen bir başka çalışmada engellilere yönelik yeterince önlem alınmadığı belirtilmiştir (Aryankhesal vd., 2018: 620). Benzer şekilde Güney Kore’de engelli bireylerin afetlere ilişkin düşüncelerini hükümet yetkilileri ile paylaşmakta problemler ile karşılaştıkları rapor edilmiştir (Park vd., 2019: 5). Dünya genelinde engelli bireyler ihtiyaçları konusunda kendilerine nadiren danışıldığını belirtmektedirler (UNISDR, 2013). Bu ve benzeri yaşantılar sonucunda engelli bireylerde afet yönetim süreçlerinde yer alan kurumlara yönelik güvensizlik oluşmaya başladığı gözlenmiştir (Finkelstein ve Finkelstein, 2020: 2064).

2.3.1.1. Engellilerin Afet Yönetimine Katılımında STK’ların Önemi

Engelli bireylerin bir araya gelmeleri, gerektiğinde birlikte ses çıkarmaları, dayanışmaları, yardımlaşmaları ve topluma entegrasyonları söz konusu olduğunda engelli STK’ları oldukça önemli bir yere sahiptir. Tüm bu durumlarda olduğu gibi engelli bireylerin afet yönetimine dahil edilmesi sürecinde de engelli STK’ları oldukça önemli bir yere sahiptirler (Lord vd., 2016: 32). Bu STK’lar engelli bireylerin afet yönetimine katılımına liderlik edebilmektedirler (Pertwi vd., 2019: 22). Engelli STK’larının, insani acil durumlara ve afetlere ilişkin karar alma süreçlerine ve ilgili tüm acil durum yönetimi faaliyetlerine aktif olarak katılmaları gerekmektedir (EU, 2007: 8). Bu doğrultuda SFDRR’de engelli bireylerin rolü pasiflik değildir; daha ziyade ortaklar ve paydaşlar olarak kabul edilirler ve tüm süreçlerde aktif olarak yer alırlar (Stough ve Kang, 2015: 148). STK’lar engelli bireylerin ihtiyaçları konusunda farkındalık yaratmak, engelli bireylerin tespit edilmesi ve engelli bireylerin ilk ihtiyaç değerlendirmeleri gibi birçok faaliyet gerçekleştirebilmektedirler (Handicap International, 2015: 4). Ayrıca her geçen gün afet yönetiminde daha fazla görev almaktadırlar (Alexander, 2012: 391).

Engelli STK’larının tüm bu faaliyetleri gerçekleştirmesinde karşılaştıkları en büyük problemin kaynak bulma problemidir (Hemingway ve Priestley, 2014: 8). Afet

yönetiminde engelli entegrasyonunda başarıya ulaşmak için bu STK'ların kapasitelerinin güçlendirilmesi, planlama, önleme ve afet riskinin azaltılmasının tüm düzeylerine dahil edilmeleri gerekmektedir (Klynman vd., 2007: 108). Açıkalin Rashem ve Aslangiri (2019: 81) engelli STK'larının TAMP yapım grubuna katılmalarının hem onların toplumdaki görünürlüklerini arttıracaklarını hem de aktifleşmelerine ve becerilerinin gelişmesine katkıda bulunacağını bu sayede de bir bakıma dirençliliklerini arttıracaklarını belirtmiştir.

2.3.1.2. Entegrasyon İçin Yapılması Gerekenler

Verona Sözleşmesine göre engelli bireylerin riskli durumlarda uygun düzeyde korunmasını ve güvenliğini sağlamak için gerekli tüm önlemleri almak ve engelli bireylerin ihtiyaç duyduğu tüm acil hizmetlerin verilmesini sağlamak her düzeyde hükümetlerin sorumluluğundadır (EU, 2007: 9). Bununla birlikte bu sorumluluğu yerine getirirken en önemli paydaşlarından biri yukarıda da bahsi geçen engelli STK'larıdır. Bu STK'lar mutlaka süreçlere dahil edilmelidir (Alexander, 2012: 392). Ulusal düzeyde erişilebilirlik standartları yükseltilmelidir. Doğru veri elde etmek için gerekli çalışmalar yapılmalıdır (Guernsey ve Scherrer, 2017: 10). Engelli bireylerin afet yönetimine dahil edilme sürecinde dikkat edilmesi gereken diğer konular aşağıda verilmiştir.

Planlama: Afet ve acil durum hazırlık planlarının çoğu, engelli bakış açısından yoksun bir şekilde hazırlanmıştır. Bu durum birçok problemi beraberinde getirmektedir (Guernsey ve Scherrer, 2017: 9). Afet planlarının engellilerin ihtiyaçlarını gözetenek hazırlanması gereklidir (Alexander, 2012: 390). Planların hazırlanması sürecinde farklı engel tiplerinin farklı ihtiyaçları olduğu göz ardı edilmemelidir (Alexander, 2012: 392; Good vd., 2016: 433). Afet riski olan bölgelerde ikamet eden engelli bireylere yönelik veriler toplanmalı ve planlama süreçlerinde dikkate alınmalıdır (McGuire vd., 2007: 54).

Engelli Bireylere Yönelik Eğitim: Eğitim afet yönetiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Engelli kişilerin, afetlerle nasıl başa çıkacaklarını konusunda eğitilmeleri gereklidir (Alexander, 2012: 392). Örneğin engelli bireylerin çoğu afetlerde görevli kurumların görevleri hakkında yeterli bilgiye sahip değildir (Calgaro vd., 2021: 6). Büyük çoğunluğu afetler konusunda eğitim almamıştır (Bayar, 2016: 3).

Afet Personeline Yönelik Eğitim: Engelli bireylerin yanı sıra afet yönetim süreçlerinin tamamındaki personeller, engelli bireylerin özel ihtiyaçlarına yönelik

eğitilmelidir (Alexander, 2015: 21; EU, 2007: 12). Bu kapsamda hazırlanacak eğitim materyalleri engel türlerini dikkate alarak hazırlanmalıdır (Dunn vd., 2017: 9). İletişim engelli bireylerin arama kurtarma çalışmalarında karşılaşılabilecekleri problemlere özellikle dikkat edilmelidir (Battle, 2015: 238). Personeller, engelli bireylerin onurunu koruma ve onlara adil davranma konusunda bilinçlendirilmelidir (Alexander, 2015: 21).

Sığınaklar ve acil barınma alanları: Acil durum sığınakları engelli bireyler için erişilebilir olmalı ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak tasarlanmalı veya organize edilmelidir. Sığınakların kendileri için erişilmez olduğuna inanan bireyler evlerini terk etme tavsiyelerini görmezden gelebilmektedir (Klynman vd., 2007: 101). Bu sığınakların kullanımına yönelik detaylı kılavuzların oluşturulması sürecin daha kolay yönetilebilmesine katkı sağlayacaktır (Tatsuki, 2012: 20). Sığınakların tasarımında ve acil barınma alanlarının planlanmasında farklı afet ve engel türleri göz önünde bulundurulmalıdır (Malpass vd., 2019: 64).

Tahliye: Engelli bireylerin tahliye olamaması durumlarına yönelik ilk müdahale ekipleri uyarılmalı ve tahliyeyi kolaylaştıracak teknikler geliştirilmelidir (Battle, 2015: 238).

Sağlık Hizmetleri, Özel İhtiyaçlar ve Rehabilitasyon: Günümüzde afetlerde mortalite azalırken morbidite artmıştır. Bu artış rehabilitasyonu çok daha önemli hale getirmiştir (Khan vd., 2015: 18). Bu doğrultuda engellilik ve rehabilitasyon hizmetlerine ihtiyaç duyacakların belirlenmesi ve bu hizmetlerin haritalandırılması, bir afet sonrasında hayati öneme sahiptir (Benigno vd., 2015: 58). Bu hizmetlere yönelik planlar, işitme cihazları, piller vb. destek ekipmanlarını ve bunlara ilişkin hizmetleri içermelidir (Battle, 2015: 238). Rutinde devam eden hizmetler afet sonrasında olabildiğince devam ettirilmelidir (Alexander, 2012: 392).

İletişim: Afet planlaması ve yönetiminde açık ve iki yönlü iletişimin sağlanması oldukça önemlidir (Howard vd., 2017: 145). Bilgi, afet sonrasında önemli bir cankurtaran halatıdır. Bilgi yalnızca insanların canlarını ve mallarını kurtarmalarına yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda etkilerle başa çıkmalarına da olanak tanır (Lord vd., 2016: 20). Bu sebeple bilgi ve iletişime yönelik önlemlerin alınması gereklidir. İletişim engelli bireylerin ihtiyaçlarını ifade edemeyebilecekleri, durumun aciliyetini anlayamayabilecekleri, yiyecek, su veya tıbbi malzeme gibi ihtiyaçları talep edemeyebilecekleri unutulmamalıdır (Battle, 2015: 238). Hareket kabiliyeti sınırlı veya

duyusal engelleri olan bireylerin bilgiye erişimlerinin zor olması sebebi ile uygun iletişim kaynakları temin edilmelidir (Fu vd., 2010: 84). İletişim araçları kadar iletilecek mesajların içeriği de engelli bireylere uygun olarak tasarlanmalıdır (Elisala vd., 2020: 14). İletişimin sağlanmasında Facebook gibi sosyal medya araçlarının kullanılması özellikle işitme engellileri bilgilendirme konusunda süreçleri kolaylaştırabilmektedir (Rotondi vd., 2019: 140). Bilgi aynı zamanda olumlu, teşvik edici, yardımcı olmalı ve herkes tarafından maddi olarak karşılanabilir olmalıdır (EU, 2007: 11).

Ek olarak yetki paylaşımı, engelli bireylerin hem günlük yaşamda hem de afet riskinin azaltılmasında karar verme sürecinde söz sahibi olmalarına ve rol almalarına izin verecek şekilde düzenlenmelidir. Engelli bireyler gibi marjinalleştirilmiş gruplar, yetkilendirildiklerinde, bu ihtiyaçlarla yüzleşmek için çabalamakta ve kırılganlıklarını azaltmaktadırlar (Alexander, 2012: 390).

2.3.2. Engelli Bireylerin Afetlere Hazırlıkları

Engelli bireylerin afetlere hazırlığının kurumsal boyutu bir önceki başlıkta verilmiştir. Bu başlık altında “Engelli Bireylerin Afetlere Yönelik Yapması Gereken Hazırlıklar” ve “Engelli Bireylerin Hazırlık Düzeyleri ve Bu Düzeyleri Etkileyen Faktörler” başlıkları altında bireysel hazırlığa ilişkin bilgiler verilecektir.

2.3.2.1.Engelli Bireylerin Afetlere Yönelik Yapması Gereken Hazırlıklar

Engelli bireyler ve yakınlarının engeli olmayan bireylere kıyasla engelleri sebebi ile almaları gereken ekstra önlemler mevcuttur. Bu önlemlere ek olarak herkesin alması gereken bazı tedbirler engelliler için daha hassas ve önceliklidir. Örneğin yapısal olmayan tehlikelerin azaltılması afete hazırlık konusunda herkes için büyük öneme sahiptir. Ancak engelli bireyler yapısal olmayan tehlikelere yönelik çok daha savunmasız olabilmektedirler. Bu sebeple engelli bireylerin yaşam alanlarında yapısal olmayan tehlikelere özellikle dikkat edilmeli, mümkün olduğunda bu tehlikeler bertaraf edilmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır (Aryankhesal vd., 2018: 617).

AFAD (2011: 8) Engelliler için ilk 72 saat belgesinde engelli bireylerin afetlere hazırlık için yapmaları gerekenleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Destek olabilecek kişilerin dahil olduğu bir ağın oluşturulması
2. Aile afet planının oluşturulması

3. Bir afet acil durum çantasının oluşturulması
4. Yapısal ve yapısal olmayan risklerin azaltılması
5. Yangınlara karşı gerekli önlemlerin alınması
6. İlk yardımın öğrenilmesi
7. Hazırlıkların tatbik edilmesi

Engelli bireyler kişisel hazırlıklarında burada belirtilen her basamakta kendi engellerini düşünerek hazırlıklarını sağlamalıdır. Örnek olarak planlama aşamasında diyaliz benzeri bir tedaviye bağımlılık söz konusu ise birden fazla diyaliz merkezinin yerinin bilinmesi ya da işitme engelli bireylerin acil durum çantalarına işitme cihazlarının yedek pillerini koymaları verilebilir (ready.gov, 2021). Burada engelli bireylerin almaları gereken tüm önlemler verilmemiştir.

2.3.2.2.Engelli Bireylerin Hazırlık Düzeyleri ve Bu Düzeyleri Etkileyen Faktörler

Engelli bireylerin afetlere hazırlık düzeylerini araştıran çalışmalar incelendiğinde çalışmaların çoğunda engelli bireylerin afetlere yeterince hazırlıklı olmadıkları tespit edilmiştir. Güney Kore’de, Yeni Zelanda’da, Avustralya’da engelli bireylerin çoğunun kişisel acil durum hazırlıklarının olmadığı saptanmıştır (Dunn vd., 2017: 8; Park vd., 2019: 4; Phibbs vd., 2015: 41). Türkiye’de Eskişehir ilinde gerçekleştirilen bir çalışma da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Bayar, 2016: 4). Var olan hazırlıklarda ise yetersizlikler tespit edilmiştir. Dunn vd. (2017: 8) var olan hazırlıkların çoğuna engele özgü öğelerin yer almadığını, Bayar (2016: 4) engelli bireylerin çoğunun kendini afetlere hazır hissetmediğini, Hogaboom vd. (2013: 294) tahliye hazır olduğunu düşünenlerin bile aslında hazır olmadıklarını belirtmiştir.

Düşük hazırlık düzeyinin engelli bireylere özel bir durum mu yoksa toplum geneli için geçerli bir durum mu olduğuna ilişkin çelişkili bulgular bulunmaktadır. ABD’de gerçekleştirilen bir çalışmada engelli bireylerin hazırlık düzeylerinin engeli olmayan bireylerden düşük olduğu saptanmıştır (Smith ve Notaro, 2009: 93). Tayvan’da yürütülen benzer bir çalışmada ise böyle bir fark saptanmamıştır (Han vd., 2017: 6).

Hazırlık düzeyinin bu kadar düşük olmasının sebebine yönelik çeşitli tespitler ve varsayımlar mevcuttur. Başlıca sebep olarak düşük öz yeterlilik ortaya çıkmaktadır. Engelli bireylerin hazırlıklı olabilmek için başkalarının yardımına ihtiyaç duymaları bu

konudaki motivasyonlarını düşürmektedir (Adams vd., 2019: 14; Dunn vd., 2017: 8). Bunun dışında işsizlikte oldukça önemli bir kısıtlayıcıdır. Düşük gelire sahip bireylerin önlem almak için gerekli kaynaklara erişmede önemli sorularla karşılaştıkları bilinmektedir (Elisala vd., 2020; Howard vd., 2018: 398). Hazırlık inancı da hazırlıkta önemli bir yere sahiptir. Hazır olunamayacağını düşündükleri için depreme yönelik önlem almayan bireylerin tayfunlara karşı önlem aldıkları saptanmıştır (Finkelstein ve Finkelstein, 2020: 2063; Han vd., 2017: 6). Diğer bir engelleyici faktör olarak “bizim başımıza gelmez” düşüncesi karşımıza çıkmaktadır. Gerçekleştirilen bir çalışmada böyle düşünen engelli bireylerin afet deneyimi sonrasında büyük pişmanlıklar yaşadığı gözlemlenmiştir (Fox vd., 2010: 237). Marceron ve Rohrbeck (2019: 90) engelli bireylerin hazırlık düzeylerinin yükseltilmesinin, afet risklerinin farkında olmaları ve bu tür risklerle başa çıkabileceklerine inanmaları ile başarılabilirliğini belirtmiştir. Hazırlık düzeyini düşüren bir diğer büyük problem afet hazırlığına ilişkin bilgilere erişimde karşılaşılan zorluklardır (Calgaro vd., 2021: 10). Erişilebilir olan hazırlık materyalinin içerisinde engelli bireylere yönelik bilgilerin olmaması bir diğer problemidir. Yayımlanan dokümanlarda engelli bireylerin düşünüldüğü protokollerin yer alması önemlidir (Dunn vd., 2017: 9; Phibbs vd., 2015: 41). Bu dokümanlarda engel türleri de göz ardı edilmemeli ve her engel grubuna yönelik protokollere yer verilmelidir (Chakraborty vd., 2019: 180). Önemli bir diğer sorun kısıtlı afet eğitimidir. Engelli bireylerin aileleri afetler konusunda çok daha fazla eğitime ihtiyaçları olduğunu düşünmektedir (Hipper vd., 2018: 189). Buna rağmen engelli bireylere yönelik hazırlanmış eğitim programları oldukça kısıtlıdır (Carby ve Ferguson, 2018). Bu ve benzeri sebeplerle birçok engelli bireyin afet eğitimi alma şansı yoktur (Park vd., 2019: 4). İyi organize edilmiş eğitimler ile engelli bireylerin dirençliliklerinde önemli ilerlemeler sağlanabileceği unutulmamalı ve eğitim imkanları yaygınlaştırılmalıdır (Phibbs vd., 2015: 41).

2.3.3. Afetlerde Engelli Bireylerin Karşılaştıkları Problemler

Daha önce belirtildiği gibi engelli bireyler afetler ile ilgili birçok problemle karşılaşmaktadır. Bu başlık altında çeşitli ülkelerde gerçekleştirilmiş çalışmalar sonucunda saptanmış olan problemler alanları alt başlıklar halinde gruplanarak verilmiştir. Verilen problemler engelli bireyleri engeli olmayan bireylerden daha fazla

etkileyecek problemlerdir. Tüm afetzedeleri benzer düzeylerde etkileyen problemlere değinilmeyecektir.

2.3.3.1. Tahliye Karşılaşılan Problemler

İnsanları ve varlıkları, onları korumak için tehlikeli bir olay meydana gelmeden önce, meydana gelirken veya sonrasında geçici olarak daha güvenli yerlere taşıma işlemine tahliye denmektedir (UN, 2016: 18). Engelli bireyler tahliyeleri en güç olan gruplar arasında gösterilmektedirler ve engelli bireylerin afetlere yönelik yaşadıkların problemlerin en önemlilerinden biri tahliye problemidir (Boyce vd., 2017: 48). Tahliye yolları genellikle engelli bireyler düşünülmeden planlanmaktadır (ESCAP, 2012: 30). Afet anında zarar görmeseler dahi tahliye süreci engelli bireyleri dezavantajlı duruma düşürebilmektedir (Hemingway ve Priestley, 2014: 8). Açıkalın Rashem ve Aslangiri (2019: 78)'nin bir katılımcıdan aktardığı şu sözler adeta durumu özetlemektedir: Benim için ve tüm engelliler için kâbus gibiydi. Adam sakattı, kördü; nasıl evden çıkacaktı?

Engelli bireylerin tahliyeleri engeli olmayan bireylere göre çok daha uzun sürede gerçekleşmektedir. Ortalamada engelli bireyler engeli olmayan bireylere göre daha yavaş hareket kabiliyetine sahiplerdir (Hashemi, 2018: 18). Ayrıca tahliye olurken ek desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Bayar, 2016: 3; Chakraborty vd., 2019: 180; Elisala vd., 2020). Buna karşılık bakıma ihtiyacı olan engelli bireylerin bakıcılıklarını genellikle fiziksel olarak güçlü olmayan 50'li ve 60'lı yaşlarındaki kadınlar yapmaktadır. Yetişkin bir insanı asansörsüz olarak binanın dışına çıkarmaları imkansızdır. Tekerlekli sandalye olsa dahi bir insanı taşımak için en az üç güçlü kişiye ihtiyaç vardır (Park vd., 2019: 4). Ayrıca afet tahliyesi sırasında, engeli bireylerin farklı ihtiyaçları vardır ve tahliye sürecinde bunlara dikkat edilmelidir. Aksi halde yaralanmalar ortaya çıkabilmektedir (Elisala vd., 2020).

Yüksek binalarda yaşayan engelli bireyler enerji kesintileri vb. sebepler ile çalışmayan asansörler nedeni ile tahliye büyük problemlerle karşılaşmaktadırlar (Battle, 2015: 233). Kimi durumlarda bu zorluklardan dolayı engelli bireyler tahliye olamamaktadır. Bu bireyler korku, endişe, karamsarlık ve çaresizlik içinde dairelerinde izole olmaktadır (Park vd., 2019: 4; Rooney ve White, 2007: 210).

2.3.3.2. İletişimde Karşılaşılan Problemler

İletişim söz konusu olduğunda birkaç temel problem alanı ortaya çıkmaktadır. İlk problem afet öncesi hazırlığa ilişkin problemdir ki bu probleme ilişkin bilgi “Engelli Bireylerin Afetlere Hazırlıkları” başlığı altında verilmiştir. İkinci problem erken uyarıların erişilebilirliği, üçüncü problem afet sonrası bilgiye erişim ve taleplerin iletilmesi hususlarındadır.

“Erken uyarı yaklaşmakta olan tehlike veya tehdidin, kaynağı, yeri, zamanı, şiddeti veya büyüklüğü, olasılığı, muhtemel etkileri belirlenerek, resmî kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan duyurulardır” (AFAD, 2014: 70). Bahsedildiği üzere engelli bireylerin tahliyeleri için engeli olmayan bireylere nazaran daha uzun süreler gerekmektedir. Yeterli zaman tanındığında tahliye edilebilme oranları iki katına kadar yükselmektedir. Bu noktada tahliye için zaman kazanmada erken uyarı sistemleri hayati önem kazanmaktadır (UNISDR, 2013). Bu sistemlerin tasarımlarında engelli bireylerin de düşünülmesi çok önemlidir. Örneğin işitme engelli bir birey engellilerin düşünülmediği bir sistemde uyarı seslerini duyamayacağı için uyarı sisteminin onun için hiçbir faydası olmayacaktır (Hans ve Mohanty, 2006: 120). Bu tür örnekler engelli bireyler için önemli problemlere sebep olabilmektedir. Bu sebeple erken uyarı sistemlerinin tasarım süreçlerinde tüm engeller göz önüne alınmalıdır (Klynman vd., 2007: 99). Erişilebilirlik standartlarının ve evrensel tasarımın erken uyarı sistemlerine uygulanması, bu tür sistemlerin engelli, engelsiz tüm insanları etkin bir şekilde uyarma yeteneğini artırmaktadır (Guernsey ve Scherrer, 2017: 8).

İletişim probleminin görüldüğü bir diğer alan tahliye sonrası süreçlerdir. Afetler sonrasında engelli bireylerin yaşadıkları problemlerin başında erişilebilir bilgiye ulaşım problemleri gelmektedir (Handicap International, 2015: 13). Engelli bireyler özel ihtiyaçları ve güvenlik kaygıları da düşünüldüğünde bilgiye en fazla ihtiyacı olan gruplar arasında gelmektedirler (Fu vd., 2010: 84; Gartrell vd., 2020: 9). Buna karşın kullanabilecekleri işe yarar bilgiye erişimde en çok zorlanan gruplardandır (Good vd., 2016: 426; Lord vd., 2016: 20). Kamu hizmeti duyurularının genellikle engelli bireylerin erişemeyeceği formatlarda ve dilde yayınlanması, insani yardım çalışanlarının engelli bireylerle iletişim kurabilecek yeterlikte olmamaları, kitle iletişim araçlarından erişilebilir yayınlar yapılmaması ve sosyal izolasyon engelli bireylerinin iletişim problemlerini

arttırmaktadır (Battle, 2015: 233; Carby ve Ferguson, 2018; ESCAP, 2012: 30; Howard vd., 2018: 397; Park vd., 2019: 4).

İşitme engelli bireylerin konuşulanları duyamaması, ortopedik engelli bireylerin bilgiye erişebilecekleri alanlara gidememesi ve görme engelli bireylerin yazılı ve görsel bilgi kaynaklarını kullanamaması yaşanabilecek sorunların örnekleridir (Calgaro vd., 2021: 6). Gerçekleştirilecek yardımların nerelerde gerçekleştirileceği, değişen şehir sistemleri, hizmetlerin nerelerde ve ne zaman verileceği vb. konular engelli bireylerin ulaşmakta güçlük yaşadıkları bazı basit ancak hayati önemi olan bilgilerdir (Phibbs vd., 2015: 41). Lord vd. (2016: 14)'nin Nepal'de gerçekleştirdikleri çalışmada katılımcılardan biri yaşadığı iletişim problemini şu şekilde ifade etmiştir: "İnsanların ne hakkında konuştuğunu anlamadığımız / net olarak duyamadığımız ve dışlanmış hissettiğimiz için bizim için çok zordu. Bu durum, depremde sonra başkalarıyla iletişimde ve bilgi edinmede bizim için sorun yaratıyor."

2.3.3.3. Barınma ve Günlük Yaşamsal İhtiyaçlarda Karşılaşılan Problemler

Engelli bireyler afet sonrası acil barınma ve sonrasında geçici barınma sırasında, barınma alanları ve günlük yaşam ile ilgili birçok sorun ile karşılaşmaktadırlar.

İlk problem barınma alanlarının temininde ortaya çıkmaktadır. Bu problem genel olarak tüm afetzedeleri etkileyen bir problem olmasına karşın özel gereksinimleri nedeni ile engelli bireylerin daha hassas olabildiği bir konudur. Engelli bireyler iletişim sorunları da yaşadıkları için bu konuda göz ardı edilebilmektedirler. Çoğunlukla bir barınak edinmemektedirler (Handicap International, 2015: 4). Acil barınmanın yanı sıra geçici barınmaya geçildiğinde de önceliklendirilmeleri konusunda sorunlar yaşanabilmektedir. Konteyner gibi engelli bireylere daha uygun olacak yaşam alanlarında engelli bireylere öncelik verilmesi gereklidir (Aryankhesal vd., 2018: 618).

İkinci problem alanı temin edilen barınma alanının erişilebilirliği konusundadır. Barınma alanlarının planlanması aşamasında engelli bireylerin düşünülmemiş olması birçok soruna sebep olabilmektedir. Örneğin zar zor temin edilen bir konteyner tekerlekli sandalye için uygun olmadığında bir engelli bireyin yaşamını çekilmez hale getirebilmektedir (Rooney ve White, 2007: 210). Kendi evlerini kendileri için erişilebilir hale getirmiş olan engelli bireyler daha bağımsız bir yaşam sürebilmektedirler. Afet sonrası yaşamın devam ettirileceği barınma alanlarında bu erişilebilirlik imkanlarının

olmaması onların daha bağımlı hale gelmelerine sebep olabilmektedir (Shapiro vd., 2020: 3). Bu tür planlama eksiklikleri engelli bireyleri olduklarından daha hassas hale getirebilmektedir (Fox vd., 2010: 237; Hemingway ve Priestley, 2014: 8). Barınma alanlarını genellikle erişilebilir olmama eğilimindedir (ESCAP, 2012: 30).

Mahremiyet, tuvalet ve banyolar erişilebilirlik problemi altında özellikle değinilmesi gereken konulardır. Erişilebilir olmayan tuvalet ve banyoların kullanımı ve bu sebeple ortaya çıkan mahremiyet problemleri engelli bireyler için büyük bir sorun teşkil etmektedir (Battle, 2015: 233; Good vd., 2016: 431). İran’da gerçekleştirilen bir çalışmada erişilebilir olmayan tuvaletler sebebi ile birçok engelli bireyin tüm riske rağmen hasarlı evlerine girerek oradaki tuvaletleri kullandıkları saptanmıştır (Aryankhesal vd., 2018: 618). Önemli bir problem olmasına karşın tuvalet sorunu genellikle göz ardı edilmektedir (Park vd., 2019: 4). TTB’ raporuna göre İzmir depreminde temin edilen konteynırlarında bu yönden problemlere sebep olmuştur (TTB, 2020: 1). Lord vd. (2016: 16) Nepal depreminde bu konuda yaşanan birçok sorun aktarmıştır. Barınılan çadırlarda çekirdek aile dışından ve karşı cinsten insanların olması yetişkin engelli kadınların bakımını zorlaştırmış ve ciddi mahremiyet problemleri ortaya çıkarmış. Diğer bir örnekte yine kadınlar adet dönemlerinde hijyen konusunda problemler ile karşılaşmışlardır.

Barınma konusunda üçüncü problem alanı bu alanlarda su ve elektrik teminine yönelik sorunlardır. Engelli bireyler çoğunlukla elektrik enerjisi ile çalışan destek ekipmanları kullanmaktadırlar. Elektrik kesintisi engeli olmayan bireyleri de etkilemesine karşın engelli bireyler için iletişimin tamamen kesilmesi, ventilatör vb. tıbbi cihazların çalışmaması, iklimlendirmenin sağlanamaması gibi çok daha önemli problemlere yol açabilmektedir (Mokdad vd., 2005: 1; Phibbs vd., 2015: 41; Rooney ve White, 2007: 210; Shapiro vd., 2020).

2.3.3.4.Hizmetlere ve Yardımlara Erişimde Karşılaşılan Problemler

Afetler sonrası yaşamın devamlılığı için birçok hizmetten faydalanmak gerekmektedir. Eğitim, sağlık, engelden kaynaklı özel gereksinimler, rehabilitasyon gibi hizmetlere ve afetzedelerin yaşamlarını kolaylaştırmak için yapılan yardımlara erişimde problemler ile karşılaşilmektedir (Handicap International, 2015: 4).

Engelli bireylerin yaşamlarında başlı başına bir problem alanı olan eğitim hizmetleri afetler sonrası, ulaşımın zorlaşması, özel eğitimin tekrar başlayamaması, yeni öğrenme ortamlarından dışlanma, yeni çevreye uyumun sağlanamaması vb. sebepler ile önemli kesintilere uğramaktadır (Lord vd., 2016: 27). Özellikle engelli çocuklar için bu tarz kesintiler önemli problemlere sebep olabilmektedir (Handicap International, 2015: 11).

Engelin türüne bağlı olarak engelli bireylerin günlük yaşamda ihtiyaç duydukları birçok ekipman mevcuttur. Bu ekipmanlara kolostomi torbası, beslenme tüpü, ventilatör ekipmanları gibi tıbbi ekipmanlar, tekerlekli sandalye, işitme cihazı, özel bilgisayar yardımcısı gibi destek ekipmanları örnek olarak gösterilebilir (Finkelstein ve Finkelstein, 2020: 2064; Hans ve Mohanty, 2006: 120). Afetler sebebi ile bu ekipmanların çalışamaz hale gelmesi, hasar gören ekipmanların onarılamaması veya sarf malzemelerinin temininin mümkün olmaması gibi durumlar engelli bireyler için önemli problemlere sebep olabilmektedir (Hans ve Mohanty, 2006: 120; Shapiro vd., 2020: 3; Stough vd., 2017: 476).

Sağlık hizmetleri erişimde problem yaşanan diğer bir hizmet alanıdır. Rutin tedavilerde yaşanacak kesintiler birçok engelli bireyin yaşamında sıkıntılara sebep olabilmektedir (Mokdad vd., 2005: 3). Birçok afette engelli bireylerin bu hizmetlere erişimde sorunlarla karşılaştığına yönelik bulgular mevcuttur (Klynman vd., 2007: 101). Engelli bireylerin afetler sonrası için en büyük kaygılarından biri de bu hizmetlerin kesintiye uğramasıdır (Handicap International, 2015: 10). Gerekli ilaçlara erişilememesi sonucu sağlık durumlarında çok kritik bozulmalar, boşaltım sistemine yönelik bozukluklar ve narkotik ilaç eksikliği sonucu yoksunluklar (Handicap International, 2015: 9; Shapiro vd., 2020: 3; Stough vd., 2017: 476), psikiyatrik tedavilerde önemli aksamalar yaşanabilmektedir (Person ve Fuller, 2007: 247). Evde bakım ve klinik bakım hizmetlerindeki aksamalar sonucu sağlık durumları bozulabilmektedir (Shapiro vd., 2020: 3).

Afetler sonrası rehabilitasyon hizmetlerine erişememek veya bu hizmetlerin yeterli düzeyde sağlanmaması da engelli bireylerin yaşamlarını zora sokmaktadır (Handicap International, 2015: 13). Rehabilitasyon hizmetlerinde yaşanan sorunların biri de rehabilitasyonun yalnızca ortopedik engelli bireyler düşünülerek planlanması, diğer engel türlerine yönelik rehabilitasyon hizmetlerinin aksatılmasıdır (Lord vd., 2016: 24).

Bir olayın afet olarak tanımlanabilmesindeki ana kriterlerden biri dış desteğe ihtiyaç duyulmasıdır. Bu noktada dışarıdan gelen destek/yardımların dağıtımı ve engelli bireyler tarafından erişilebilirliği hususu önem kazanmaktadır. Engelli bireyler bilgiye erişimde yaşadıkları sorunlar sebebi ile dağıtılan yardımlara ilişkin bilgilere erişememekte, taleplerini kolayca dile getirememekte veya özgürce hareket edememektedirler. Bu sebepler ile yardımlara erişimde önemli problemlerle karşılaşabilmektedirler (Battle, 2015: 238; Handicap International, 2015: 4; Hemingway ve Priestley, 2014: 8; Kimura, 2020: 5; Lord vd., 2016: 20; Stough vd., 2017: 476). Kaynakların çok kıt olduğu durumlarda, engelliliğe dayalı bir ayrımcılık potansiyeli de mevcuttur (Battle, 2015: 233). Yardımlara erişimde yaşanan sorunları dile getiren bir afetzedenin deneyimini Lord vd. (2016: 13) şu şekilde aktarmıştır: “Benim gibi her yere kolayca yürüyebilen ve gidebilen engelli bir kişi tüm bilgilere erişebiliyordu, ancak hareket etmek için yardıma ihtiyacı olanlar ve işitme engelli kişiler kolayca bilgi alamıyordu. Bu durum nedeniyle, birçok engelli depremde sonra yardım almadı.”

2.3.3.5. Psiko-Sosyal Problemler

Afetler son derece travmatik olaylardır. Bu olaylara maruz kalan tüm bireyler sonrasında psikolojik sorunlar ile karşılaşabilmektedirler. Engelli bireylerin afetlerin tüm aşamalarında karşılaştıkları zorluklar psikolojik olarak daha savunmasız olmalarına sebep olabilmektedir. Ayrımcılık, dışlanma ve istismar gibi sosyal sorunlar da bu problemleri derinleştirebilmektedir.

Zihinsel veya kaygı bozukluğu olan kişiler, felaket durumları ile baş edemeyebilir veya uygun şekilde tepki veremeyebilirler (Battle, 2015: 238). Engelli bireylere göre psikolojik etki afetlerin onlar üzerinde yarattığı en büyük ikinci etkidir (Handicap International, 2015: 8). Daha önce bahsedilmiş olan tahliye de izolasyon gibi problemler zamanla kendini psikolojik sorunlar olarak ortaya çıkarabilmektedir (Park vd., 2019: 4; Quail vd., 2018: 62). Birçok afetzede engelli birey afet sonrası psikolojik sorunlar ile karşılaşmaktadır (Good vd., 2016: 429; Rooney ve White, 2007: 210; Stough vd., 2017: 476). Acil durumlarda engelli bireylerin hissettikleri başkalarına yük olma algısı daha şiddetli olarak hissedilebilir. Bu durum, komşulara ulaşmamak; gerekli destekleri istememek gibi riskli tercihleri arttırabilir (Villeneuve vd., 2021: 9). Diğer bir açıdan bu süreç engelli bireyler kadar onların bakımlar ile yükümlü kişiler üzerinde de yıkıcı

psikolojik etkilere sahiptir. Fukuşima nükleer kazası sonrası birçok engelli birey bakımıcısında psikiyatrik bozukluklar ortaya çıkmıştır (Sawa vd., 2013: 413).

Uzun yıllar boyunca süren dışlanma ve neticesinde ortaya çıkan yoksulluk engelli bireyleri afetlere karşı daha savunmasız hale getirilmiş durumdadır (Hemingway ve Priestley, 2014: 8). Bu dışlama en çok yardımda ihtiyacı olan en ağır engellere sahip bireylerde daha büyük boyutlardadır (Gartrell vd., 2020: 9). Zihinsel engelli bireyler dışlanma konusunda başı çeken engel grubudur (Lord vd., 2016: 41). Bu dışlanmışlık durumu, afetler öncesi ve sonrasında bilgiye erişimde de çok büyük bariyerler oluşturmuştur (Howard vd., 2018: 397). Bu sebeple toplumdan dışlanmış engelli bireylerin gerçekçi risk beklentilerine sahip olma ya da afetle ilgili uygun hazırlıkları yapma olasılıkları daha düşüktür (Howard vd., 2018: 398). İşin daha kötü yanı ise afetlerin hali hazırda var olan bu dışlanma durumunu derinleştiriyor olmasıdır (Bourke vd., 2017: 174).

Afetler ayrımcılık yapmadan azınlıkları ve çoğunluğu, engelli ve engeli olmayan bireyleri, gençleri ve yaşlıları, erkekleri ve kadınları etkilemektedir. Ancak ayrımcılık, krizin savunmasız insanlar üzerindeki etkilerini arttırmaktadır (Klynman vd., 2007: 11). Bu ayrımcılık, engelli bireylerin afet yönetimi döngüsünün farklı aşamalarına dahil edilmelerini olumsuz yönde etkilemektedir (King vd., 2019: 464). Hatta engelli bireylerin afet yönetimine dahil edilmelerinin önündeki en büyük bariyer olarak engelli bireylerin sahip oldukları farklılıkların anlaşılabilmesi sonucu ayrıştırılmaları gösterilmektedir (Park vd., 2019: 5). Riskli durumlarda, kadınlar, çocuklar ve yaşlılar gibi çoklu ayrımcılık riski taşıyan engelli bireylere özel dikkat gösterilmelidir (EU, 2007: 9). Kimi afet deneyimlerinde bu tür çoklu ayrımcılıklar rapor edilmiştir (Lord vd., 2016: 9). Afet sonrasında engelli bireylere yönelik barınma ve yardımlara erişim gibi konularda çeşitli ayrımcılıklar ile karşılaşılabilir (Alexander, 2012: 384, 2015: 22; Hemingway ve Priestley, 2014: 8). Buna ek olarak günlük yaşamda karşılaştıkları ayrımcılık düzeyi de yükselmektedir. Bu ayrımcılık sonucunda engelli bireyler hem kendi toplumlarında hem de acil yardımları harekete geçiren ulusal, bölgesel ve küresel topluluklarda görünmez hale gelebilmektedirler (Klynman vd., 2007: 9). Kaynakların kıt olduğu durumlarda ise engellilerin negatif ayrımcılığa maruz kalma potansiyelleri dikkat çekmektedir (Battle, 2015: 233).

2.3.3.6. Diğer Problemler

Yoksulluk engelli bireylerin yaşamlarını zora sokan en büyük etkenlerdendir. Bu durum onları afetlere karşı da daha savunmasız hale getirmektedir (Hemingway ve Priestley, 2014: 8; Phibbs vd., 2015: 44). Birçoğu hazırlık faaliyetleri için yeterli kaynağa sahip değildirler (Howard vd., 2018: 398). Hazırlıksız yakalandıkları afetler sonrasında varlıklarında meydana gelen hasarlar da engelli bireylerin zor duruma düşmelerine ve yaşam standartlarının düşmesine sebep olabilmektedir (Quaill vd., 2018: 62; Shapiro vd., 2020: 3). Afetler sonrası artan hizmet ve konaklama maliyetleri de bu durumu kötüleştirmektedir (Phibbs vd., 2015: 43; Stough vd., 2017: 476). Bu denkleme işsizlik sorunu da eklendiğinde ekonomik sorunların engelli bireylerin savunmasızlıklarında ne kadar önemli bir yere sahip olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Afetler öncesinde de iş bulma konusunda problem yaşayan engelli bireylerin çoğu afetler sonrası işlerini kaybetmekte veya daha az memnun oldukları bir işte çalışmaktadırlar (Elisala vd., 2020: 14; Stough vd., 2017: 476).

Engelli bireyler şehirlerin sahip oldukları zayıf ve erişilemez alt yapı sistemleri sebebi ile afetler sonrası ulaşım konusunda sorunlarla karşılaşmaktadırlar (Park vd., 2019: 4; Rooney ve White, 2007: 210). Normal dönemde kullandıkları özel araçlarını afetler dolayısı ile kaybeden bireyler bu sistemlere uyum sağlamada ve ihtiyaçlarını gidermede sorunlar yaşamaktadır (Shapiro vd., 2020: 3; Stough vd., 2017: 476). Afet sonrası değişen çevre bir diğer sorun kaynağıdır. Zihinlerindeki çevreye göre çok daha farklı ve çeşitli riskler taşıyan bu yeni çevre birçok engelli bireyi strese sokmakta ve sosyal yaşama katılımlarını kısıtlamaktadır (Good vd., 2016: 430). Çevrede bulunan yıkıntılar ve bozulmuş yollar çoğu zaman kullandıkları destek ekipmanlarını işlevsiz kılmaktadır (Rooney ve White, 2007: 211). Yeni yaşam alanlarının ulaşım yönünden erişilebilir olmaması da bir başka kısıt olabilmektedir (Rooney ve White, 2007: 210). Bu ve benzeri sorunlar engelli bireyleri daha bağımlı hale getirmekte dolayısıyla daha savunmasız kılmaktadır (Finkelstein ve Finkelstein, 2020: 2063).

Engelli bireylerin afet dönemlerinde güvenliklerini nispeten daha az koruyabildikleri düşünüldüğünde, güvenlik gereksinimlerinin ciddi şekilde dikkate alınması önemlidir (Aryankhesal vd., 2018: 620). Engelli bireyler kriz durumlarında genellikle yüksek istismar riski altındadırlar (Handicap International, 2015: 9). Nepal depremini yaşayan bir engelli yakını yaşadığı istismar korkusunu şu sözlerle anlatmıştır:

“Tecavüz vakalarını duydum ve kızım engelli olduğu için başına böyle korkunç bir şey gelebileceğinden korkuyorum. Bu yüzden onu yalnız bırakıp dışarı çıkamam.” (Lord vd., 2016: 15).

Çocuk engelliler kendilerine özgü birçok sorun alanına sahiptirler (Peek ve Stough, 2010). Bu çalışma 18 yaş üstü bireylerin problemlerine odaklanması sebebi ile bu sorun alanlarına değinilmemiştir.

2.4. Engelli Bireylerin Dirençliliğine Yönelik Çabalar ve Politikalar

Engelli bireyler uzun yıllar toplum da olduğu gibi afet yönetimi süreçlerinde de görünmez kalmışlardır. Bu durumda son birkaç on yılda değişimler yaşanmıştır. Engelli bireylerin topluma entegrasyonu ile ilgili çalışmalarla birlikte afet yönetimine entegrasyonunda da girişimler mevcuttur. Bu girişimlerin gerçekleşmesinde Sendai ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri itici rol oynamıştır (Lord vd., 2016: 6).

Engelli bireylerin “tüm insan hak ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanmasını teşvik ve temin etmek ve insanlık onurlarına saygıyı güçlendirmek” amacı ile taraf ülkelerin imzası ile BM tarafından yayımlanan **CRDP** Engelli bireylerin topluma entegrasyonunda önemli bir yere sahiptir (UN, 2006). Sözleşmede, engelli bireylerin afet yönetimine entegrasyonunu da vurgulamaktadır. Sözleşmenin 11. Maddesindeki ifadeler şu şekildedir:

Taraf Devletler silahlı çatışma halleri, acil insani durumlar ve doğal afetler de dahil olmak üzere risk durumlarında engellilerin korunması ve güvenliğinin sağlanması için insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku dahil uluslararası hukuk çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli tüm tedbirleri alır (UN, 2006).

Uluslararası ölçekte engelli bireylerin toplumsal yaşama ve karar alma süreçlerine katılımını destekleyen önemli bir girişim de BM’nin Asya Pasifik’te yer alan bölgesel kalkınma kolu ESCAP tarafından ortaya çıkarılan ve kalkınmaya engelli bireyleri dahil etmeyi amaçlayan ilk bölgesel strateji olma özelliğini taşıyan **Incheon** Stratejisidir (ESCAP, 2012: 2). Bu strateji belgesinde ortaya konulan 10 hedeften biri engelli bireylerin afet yönetim süreçlerine dahil edilmesidir (ESCAP, 2012: 13).

Afet yönetimine engelli bireylerin entegrasyonunda köşe taşı niteliği taşıyan bir diğer inisiyatif ise **SFDRR**’dir. Yerine geldiği Hyogo Çerçeve Eylem Planına kıyasla engelli bireylere doğrudan atıflar ve engelli bireyleri ihtiyaçlarına yönelik yaklaşımlar göze çarpmaktadır (Stough ve Kang, 2015: 146). SFDRR engelli bireylere bu kadar

kapsamlı yer veren ilk afet yönetim çerçevesi olmuştur (Quaill vd., 2019: 1). Bennett (2020: 164) SFDRR'yi savunmasız popülasyonların afet yönetimine uygun şekilde dahil edilmesine yönelik doğru yönde dev bir adım olarak göstermiştir. Çerçeve de engelli bireyler ve kuruluşları pasif olarak görölmemiş süreçlere aktif olarak dahil edilmesi gereken paydaşlar olarak ele alınmışlardır (UNDRR, 2015).

Uluslararası **Dakka** konferansları, **Sphere Projesi** ve **Verona sözleşmesi** engelli bireylerin afet yönetim ve insani yardım süreçlerine entegrasyonunu teşvik eden diğer girişimlerdir (EU, 2007; Sphere Association, 2018; UN, 2015, 2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın tasarlanma, yürütülme ve raporlanma süreçleri ile ilgili detaylı bilgiye yer verilmiştir. Aktarılmak istenen bilgiler sırası ile, “Araştırma Yöntemi”, “Araştırma Deseni”, “Araştırmacıyı Yönlendiren Felsefi Varsayımlar”, “Araştırmacının Rolü”, “Çalışma Grubu”, “Veri Toplama Tekniği ve Aracı”, “Veri Toplama Süreci”, “Verilerin Analizi”, “Geçerlilik ve Güvenilirlik”, “Araştırmanın Etik Boyutu”, “Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar ve Kısıtlılıklar” ile “Araştırma Süresi ve Araştırmanın Raporlanması” başlıkları altında verilmiştir.

3.1. Araştırma Yöntemi

Değişmeye hazırlanın.

Başkalarının hayatlarına derinlemesine bakmak sizi kendinize derinlemesine bakmaya zorlar.

(Patton, 2015: 64)

Günümüzde araştırma yöntemi kavramından bahsedildiğinde temel aldıkları felsefeye göre nicel, nitel ve karma yöntem olmak üzere üç yöntem ön plana çıkmaktadır. Nicel araştırma yöntemi nesnel gerçekliği aramaktadır ve daha çok pozitivist felsefe ile ilişkilendirilmektedir. Nitel yöntem genellikle bunun tam aksi yönde konumlanmakta tek bir gerçekliği değil bireylerin gerçekliklerini ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Karma yöntem ise duruma pragmatik bir bakış açısı getirerek bu iki yöntemi harmanlamaktadır (Büyüköztürk vd., 2018: 13). Merriam ve Tisdell (2016: 1) kişilerin deneyimleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmanın ve bu deneyimleri iyileştirmeye yönelik sorulara en iyi cevapları bulabilmenin ancak nitel araştırma yöntemi ile mümkün olduğunu belirtmektedir. Bu araştırma, olayları bireylerin bakış açısından değerlendirmeyi amaçlaması ve deneyimler hakkında daha detaylı bilgiye sahip olmayı amaçlaması sebebi ile nitel araştırma yönteminde tasarlanmıştır. Araştırmanın felsefi varsayımlarının her biri gelecek başlıklarda belirtilecektir. Bu araştırmanın yöntemi olarak benimsenen nitel araştırma yöntemini Creswell (2018: 44) şu şekilde tanımlamaktadır:

Nitel araştırma varsayımlarla ve bireyler veya grupların bir sosyal ya da insan sorununa atfettikleri anlamlara değinen ve araştırma problemlerinin incelenmesini içeren yorumlayıcı/kuramsal çerçevelerin kullanımı ile başlar. Bu

problemi araştırmak için, nitel araştırmacılar; araştırmada, çalışmadaki insan ve yerlere duyarlı olan doğal ortamdaki veri koleksiyonlarını ve hem tümevarım hem de tüm dengelimi, örüntü ve temalar kuran veri analizlerini içeren nitel bir yaklaşım kullanırlar. Nihai yazılı bir rapor veya sunum; katılımcıların seslerini, araştırmacının derin düşüncelerini, problemin kompleks bir açıklama ve yorumlamasını ve literatüre katkısını veya değişim çağrısını içerir.

Corbin ve Strauss (2015: 27) araştırmacıların nitel araştırma yöntemini seçme sebeplerinin şu şekilde sıralamıştır:

- Katılımcıların i deneyimlerini keşfetmek,
- Anlamaların nasıl oluştuğunu ve dönüştürüldüğünü keşfetmek,
- Henüz tam olarak araştırılmamış alanları keşfetmek,
- Daha sonra nicel araştırma biçimleriyle test edilebilecek ilgili değişkenleri keşfetmek,
- Olguların incelenmesine bütünsel ve kapsamlı bir yaklaşım benimsemek.

Patton (2015: 142) genellikle tüm nitel desenlerin sahip olduğu 12 ortak özelliği şu şekilde sıralamıştır:

1. Doğal araştırma,
2. Esnek desen,
3. Amaçlı örnekleme,
4. Nitel veri,
5. Kişisel deneyim ve dahil olma,
6. Empatik tarafsızlık ve farkındalık,
7. Dinamik sistem,
8. Özgün vakaya yönelim,
9. Tümevarımsal analiz ve yaratıcı sentez,
10. Bütüncül bakış,
11. Bağlam hassasiyeti,
12. Yansiyabilirlik, perspektif ve söylem.

3.2. Araştırma Deseni

Nitel araştırma altında değerlendirilebilecek birçok araştırma deseni mevcuttur ve bu desenlerin birbirinden tam olarak ayıran keskin çizgiler mevcut değildir. Bu desenlerin başlıcalarının fenomenoloji, etnografi, durum çalışması, anlatı araştırması ve kuram oluşturma araştırmaları olduğu söylenebilir (Creswell, 2018: 12; Patton, 2015: 148). Bu

desenlerden fenomenoloji deseni yaşam boyunca deneyimlenen ancak detaylı olarak bilgi sahibi olunmayan ya da üzerinde çok düşünülmemeyen fenomenleri derinlemesine inceleyen nitel bir araştırma desendir. Burada bahsi geçen fenomen herhangi bir olay, deneyim, algı, yönelim, kavram veya durum olabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 69). Bu desen deneyimlerimizin doğası veya anlamı hakkında daha derin bir anlayış kazanmayı (van Manen, 2016: 9) ve bu fenomeni betimlemeyi (Johnson ve Christensen, 2014: 384) amaçlamaktadır. Merriam ve Tisdell (2016: 28) fenomenolojik yaklaşımın duygusal ve yoğun insan deneyimlerini incelemek için çok uygun bir yaklaşım olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte fenomenoloji terimi son dönemde birçok farklı anlamda kullanılmaktadır. Bu ismi taşıyan bir felsefe, bir araştırma yöntemi, hem de bir analiz metodu vardır (Patton, 2015: 193).

Yöntem olarak irdelendiğinde birçok farklı yöntem fraksiyonu olmasına karşın başlıca iki model öne çıkmaktadır (Creswell, 2018: 79; Embree, 1997). Bunlardan “yorumlayıcı (Hermeneutic) fenomenoloji modeli” elde edilen verilerin araştırmacının deneyimleri doğrultusunda yorumlanması gerektiğini, “aşkın (Transcendental) fenomenoloji modeli” ise araştırmacının düşünce ve yorumlarının araştırma bulgularından arındırılması gerektiğini savunmaktadır (Creswell, 2018: 79). Yorumlayıcı fenomenolojide araştırmacının fenomenin yorumlanabilmesi için fenomen ile ilgili yoğun deneyime ihtiyacı vardır. Aşkın fenomenoloji ise yorumlamaktan ziyade daha tanımlayıcı bir yol izlemektedir. Bu yöntemde ulaşılmak istenen amaç ortaya çıkarılmak istenen özün en iyi şekilde betimlenmesidir (Patton, 2015: 193,195). Burada bahsedilen öz ne kadar farklılaşırlarsa farklılaşırlar tüm bireylerin belli bir fenomen için belirttikleri değişmez yapıdır (Johnson ve Christensen, 2014: 385).

Moustakas (1994: 24) aşkın fenomenolojiyi var eden üç temel süreçten bahsetmektedir. İlk aşamada **Epoche (parantezleme)** ile, gündelik anlayışlar, yargılar ve bilgiler bir kenara bırakılır ve fenomenler, saf veya aşkın bir egonun bakış açısından yeni, safça, geniş ve açık bir şekilde ele alınır. Ardından **Aşkın-Fenomenolojik İndirgemed**e, her deneyim kendi içinde kendi tekilliği içinde değerlendirilir. Olgular, bütünlüğü içinde açık bir şekilde algılanır ve anlatılır. Temel bileşenleri, algı çeşitleri, düşünceleri, duyguları, sesleri, renkleri ve şekilleri hakkında eksiksiz bir açıklama yapılır. Nihayetinde, Aşkın-Fenomenolojik İndirgeme yoluyla, fenomenin anlamlarının ve özlerinin, bilinçteki deneyimi oluşturan bileşenlerin, açık dokusal bir tanımla türetilir. Son

aşama olan **Yaratıcı Varyasyonda** ise, yaratıcılıktan yararlanarak, referans çerçevelerini değiştirerek, kutuplar ve terslikler kullanarak ve fenomene farklı bakış açılarından, farklı konumlardan, rollerden veya işlevlerden yaklaşarak olası anlamları aramaktır. Amaç, bir deneyimin yapısal tanımlarına, deneyimleneni açıklayan temelde yatan faktörlere ulaşmaktır; başka bir deyişle, yaşanan deneyimin nasıl yaşandığını ortaya çıkarmaktır.

Bu araştırmada engelli bireylerin afetlerde yaşamış oldukları deneyimleri keşfetmek amaçlandığından dolayı fenomenoloji deseni, deneyimleri yorum yapmaksızın var oldukları şekilleri ile aktarma niyetinden dolayı da aşkın fenomenoloji modeli benimsenmiştir.

3.3. Araştırmacıyı Yönlendiren Felsefi Varsayımlar

Gerçekleştirilen araştırmalarda araştırmacının ontolojik, epistemolojik, aksiyolojik ve metodolojik varsayımlarının bilinmesi araştırmanın anlaşılabilirliği ve başarıya ulaşması açısından önem taşımaktadır (Creswell, 2018: 19,20). Araştırma sürecini daha anlaşılabilir hale getirmek amacı ile bu varsayımları kümelendiren ve sistemsal bakış sunan birçok paradigma vardır. Patton (2015: 153) paradigmayı kısaca bir dünya görüşü olarak tanımlamıştır. Ayrıca paradigmaların normatif olduklarını, uygulayıcıya uzun varoluşsal veya epistemolojik değerlendirmeye gerek kalmadan ne yapması gerektiğini söylediklerini belirtmiştir. Araştırmacı bu paradigmaların birini benimseyerek önceden belirlenmiş varsayımları kabul edebileceği gibi isterse kendi bakış açısı ile bu paradigmaları harmanlayabilir. Her iki durumda da okuyucuların araştırmacının varsayımlarını bilmesi önem arz etmektedir (Creswell, 2018: 19,20):

Bu çalışmada kısmen sosyal yapılandırmacı/yorumlayıcı paradigma benimsenmektedir. Sosyal yapılandırmacı paradigma dünyanın akıl ve düşüncelerden bağımsız olamayacağını ileri sürmekte ve insan düşüncelerini, davranışlarını belirli bir bağlamda incelemeyi, olayları nasıl anlamlandırdıklarını belirlemeyi amaçlamaktadır (Glesne, 2020: 11). Sosyal yapılandırmacılık paradigmasının felsefi varsayımları şu şekilde açıklanabilir (Creswell, 2018: 36,37; Guba ve Lincoln, 1994: 109): Hayat tecrübesi ve başkaları ile olan etkileşimler sayesinde *çoklu gerçeklikler* oluşmaktadır (ontoloji), gerçeklik araştırmacı ve araştırılanın ortak ürünüdür ve *birlikte inşa edilmektedir* (epistemoloji), bireylerin *değerlerine saygı* vardır ve bunlar kişiler arasında tartışılabilir (aksiyoloji), mülakat vb. yöntemler ile *tümevarımsal yaklaşım*

benimsenir (metodoloji). Bu çalışmada **ontolojik varsayım** doğrultusunda, engelli bireylerin deneyimlerine dair bakış açıları, onların kendi cümleleri ve algılama şekilleri ile ifade edilmeye çalışılmıştır. **Epistemolojik varsayım**a göre ise, afet yönetimi alanında tecrübesi olan araştırmacı afet yaşamış birçok engelli birey ile kendilerini rahat hissedebilecekleri ortam ve zamanlarda görüşmeler gerçekleştirmiş, samimiyet ve güven ortamının tesis edilmesine önem vermiştir. Bunun neticesinde araştırmacı-katılımcı mutabakatı ile bilgi ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. **Aksiyolojik varsayım** doğrultusunda ise, araştırmacı kendi yaşanmışlıklarını araştırma sonuçlarına yansıyabileceğinin farkına varmış, yanıltmaya sebep olabilecek deneyimleri olabildiğince araştırma süreçleri dışında tutmaya çalışmış ayrıca araştırma raporunda detaylıca belirtmiştir. Son olarak **metodolojik varsayım**a göre, veriler görüşmeler ile toplanmış, tüm süreçler şeffaflıkla yürütülmüş, analizlerde tümevarımsal yaklaşım benimsenmiş ve genellemeden ziyade keşfetmeye odaklanılmıştır.

3.4. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmacılar genellikle bireysel araştırmacının becerilerinin ve yeteneklerinin öneminden bahseder. Bu araştırmalarda araştırmacının kendisi de bir "araç"tır (Richardson ve Adams, 2018: 1411). Bu sebeple nitel araştırmalarda araştırmacının becerileri, deneyimi, bakış açısı ve arka planı araştırma için oldukça önemlidir (Patton, 2015: 82). Bu noktada nitel araştırmaların en temel özelliklerinden biri olan ve araştırmacının aynı zamanda katılımcı rolü olduğunu belirten yansıtıcılık özelliği ortaya çıkmaktadır. Yansıtıcılık özelliği kapsamında, araştırmacıların kendi deneyim ve kültürlerini dikkate alarak gerçekleştirilen çalışmadaki bilgiyi nasıl yorumladıklarını ve çalışmadan ne çıkarları olduklarını ifade etmeleridir (Creswell, 2018: 47). Ayrıca Moustakas (1994: 64) araştırmacının araştırma süresince kendi sübjektivitesinin farkında olması gerektiğini ve bu sübjektiviteyi olabildiğince parantezlemesi (Epoche) gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda bu başlık altında araştırmayı gerçekleştiren araştırmacı hakkında detaylı bilgi verilecektir.

Bu araştırma Ramazan Aslan (RA) isimli araştırmacının doktora tez çalışması olarak planlanmıştır. Araştırmacı araştırmayı yürüttüğü sırada 27 yaşındadır. Lisans eğitimini Acil Yardım ve Afet Yönetimi programında ve Yüksek Lisans eğitimi Afet Yönetimi programında tamamlamıştır. Afet yönetimi alanında doktora yeterlik sınavını

başarı ile geçecek düzeyde bilgi birikimine sahiptir. Mesleki yaşamına Sağlık Bakanlığına bağlı acil yardım ambulanslarında Acil Tıp Teknisyeni olarak başlamıştır ve bu alanda yaklaşık 4 yıl tecrübesi vardır. Çalışmayı yürüttüğü dönemde ise 4 yılı aşkın süredir çalıştığı Gümüşhane Üniversitesi Acil Yardım ve Afet Yönetimi bölümündeki Araştırma Görevlisi görevine devam etmektedir. RA bu araştırmayı gerçekleştirmeden önce benzer metot ile farklı bir çalışma gerçekleştirmemiş olmasına karşın metot hakkında Araştırma Yöntemleri Eğitim ve Uygulama Merkezinden eğitimler almış ve metot ile ilgili kaynak kitapları rehber edinmiştir. RA engelli bireylerin afet yönetimine yeterince entegre edilmediğini, afet sırasında ve sonrasında önemli problemler yaşadıklarını düşünmektedir.

3.5. Çalışma Grubu

Araştırmaların gerçekleştirildiği çalışma gruplarının belirlenmesinde olasılıklı ve amaçlı örnekleme olmak üzere iki temel örnekleme tekniği mevcuttur. Nitel araştırmalarda genellikle amaçlı örnekleme teknikleri kullanılmaktadır (Merriam ve Tisdell, 2016: 96). Bu araştırmada da katılımcıların belirlenmesinde sırasıyla amaçlı örnekleme teknikleri arasında bulunan ölçüt örnekleme, kartopu örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme araştırmanın gözlem birimlerinin (katılımcıların) belli niteliklere sahip olması gerektiği durumlarda, kartopu örnekleme araştırma grubuna ulaşmanın zor olduğu durumlarda ve maksimum çeşitlilik örnekleme ise araştırma kapsamında belirlenen bir veya birden fazla kriterde olabildiğince fazla çeşitliliğe ulaşılması gerektiğinde kullanılmaktadır (Büyüköztürk vd., 2018: 93; Patton, 2005: 1636). Bu araştırmada ölçüt örnekleme kapsamında katılımcıların araştırmaya dahil edilebilmesi için aşağıdaki kriterleri sağlaması şartı aranmıştır:

- 18 Yaşından büyük olmak,
- Günlük yaşam ile ilgili fonksiyonlar üzerinde kısıtlayıcı etkileri olan en az bir engeli sahip olmak veya bu engellerden birine sahip bir bireyin yakını olmak,
- 30 Ekim 2020 İzmir Depremini yaşamış olmak.

Ayrıca katılımcıların yaşadıkların fonksiyon kayıpları hususunda maksimum çeşitlilik yakalanmaya çalışılmıştır.

Çalışma grubuna öncelikle STK'lar aracılığı ile ulaşılmıştır. İzmir ilinde engelli bireylere ve afetlere yönelik faaliyet gösteren STK'lara ait iletişim bilgileri internet

taraması ile belirlenmiştir. Belirlenen iletişim adreslerinden (e-posta ve telefon) STK temsilcileri ile iletişime geçilerek çalışma grubuna ulaşımında destek talep edilmiştir. Çalışmaya destek olacağını belirten STK temsilcilerinden destek alınarak ilgili STK üyeleri arasında çalışmaya dahil edilme kriterlerini sağlayan bireylere araştırmaya katılma daveti iletilmiştir. Davet sonrası araştırmaya katılmayı kabul eden bireyler araştırmaya dahil edilmiş ve bu katılımcılar ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşülen bireylerin yönlendirmeleri ile diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Bu görüşmelere ek olarak konteyner kent ziyareti ve muhtarlık desteği ile de katılımcılara ulaşılmıştır.

Nitel yöntem söz konusu olduğunda çalışma grubu büyüklüğünün belirlenmesinde nicel yöntemde olduğu gibi katı sınırların bulunmadığı bilinmektedir (Büyüköztürk vd., 2018: 103). Patton (2005: 1635) nitel çalışmalar ile nicel çalışmalar arasındaki farkın en net şekilde örnek sayısında ortaya çıktığını, nitel araştırmaların bir örnek ile dahi yürütülebileceğini belirtmiştir. Mason (2010) yaptığı araştırmada fenomenolojik çalışmalardaki katılımcı sayısının 7 ile 89 arasında değiştiğini ve katılımcı sayısı medyan değerinin 20 olduğunu saptamıştır. Johnson ve Christensen (2014: 383) nitel çalışmaların genellikle yaklaşık 10 ila 15 kişilik gruplar ile yürütüldüğünü belirtmiştir. Creswell (2018: 157) ise nitel araştırmada örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde en önemli noktanın hedeflenen kitle hakkında detaylı ve kapsamlı bilgiyi sağlayacak büyüklüğe ulaşılması (veri doygunluğu) olduğunu belirtmiştir. Nitel araştırmalar dinamik süreçlerdir ve araştırma evreleri birbiri içine geçmiştir. Çalışma grubu büyüklüğünde de bu durum söz konusudur. Araştırmacı çalışmada doygunluğa ulaşıp ulaşılmadığına analizlere başladıktan sonra karar vermektedir (Corbin ve Strauss, 2015: 150). Corbin ve Strauss (2015: 151) ayrıca veri doygunluğuna genel inanışın aksine yalnızca yeni bulgularla karşılaşmadığında değil aynı zamanda kurulan kod sisteminde mantıksal boşluklar kalmadığında ulaşıldığını belirtmiştir. Ayrıca araştırmacının bazı boşlukların kapanamayacağı kararını vermesi durumunda bu boşlukların kısıtlılık olarak belirtilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bu araştırmada araştırma süresince toplanan her bir veri sonrasında doygunluk değerlendirilmiş ve yeni katılımcıların dahil edilip edilmeyeceğine karar verilmiştir. Yapılan görüşmelerde yeni bulguların elde edilmediği, görüşmelerde elde edilen bulguların önceki bulguları tekrar ettiği fark edildiğinde ve oluşturulan kod ağacında görüşmeler ile kapanabilecek bir açıklığın kalmadığı görüldüğünde verilerin doygunluğa

ulaştığına karar verilmiştir. Araştırmanın 27. katılımcısında bu durum fark edilmiş ve veri toplama süreci sona erdirilmiştir. Nihayetinde araştırma kapsamında toplam 27 katılımcıya ulaşılmıştır. Gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin detaylı bilgiler “Bulgular” bölümü altında yer alan “Veri Toplama Süreci” başlığında, görüşmelere katılan katılımcılara ilişkin detaylı bilgiler ise “Araştırma Katılımcılarının Tanımlanması” başlığı altında verilmiştir.

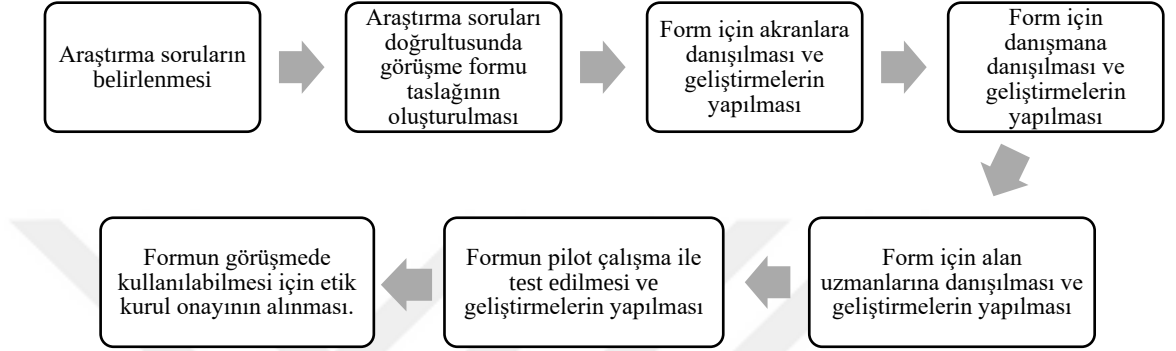
3.6. Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Patton (2005: 1633) nitel araştırmalarda görüşme, gözlem ve doküman olmak üzere üç tür veri kaynağı bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca görüşmelerin, insanlardan deneyimleri, düşünceleri, duyguları ve bilgileri hakkında doğrudan bilgi almak için kullanıldığına değinmiştir. Büyüköztürk vd. (2018: 158) görüşmeyi iki veya daha fazla bireyin sözlü olarak gerçekleştirdikleri bir iletişim süreci olarak tanımlamış ve görüşmelerin belirlenen konular hakkında derinlemesine bilgi elde edinmek için iyi bir yöntem olduğunu belirtmiştir. Görüşmeler insanların öznel deneyimleri ve tutumları gibi, diğer tekniklerle ulaşılması çok güç olan gerçeklik alanlarına erişebilmesi sebebi ile nitel araştırma yönteminin başlıca veri toplama tekniği olarak görülmektedir (Peräkylä ve Ruusuvaara, 2018: 1163). Fenomenolojik araştırmaların da tipik veri toplama yöntemi görüşmelerdir (Johnson ve Christensen, 2014: 386).

Görüşme tekniği incelendiğinde üç tip görüşme tekniği dikkat çekmektedir. Bunlar yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme teknikleridir (Merriam ve Tisdell, 2016: 110). Yapılandırma kavramı esneklik kavramının zıttı olarak düşünülebilir. Yapılandırılmış görüşmeler sınırları detaylı belirlenmiş görüşmeler iken yapılandırılmamış görüşmeler çok daha esnek görüşmelerdir. Yarı yapılandırılmış görüşmelere bakıldığında ise yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmelerin arasında yer aldıkları görülmektedir. Ne yapılandırılmış kadar katı ne de yapılandırılmamış kadar esnektir. Görüşme öncesinde hazırlanan açık uçlu sorular ile sınırlar belirlenmiştir ancak bu sınırlar çok katı değildir. Bu durum araştırmacıya zengin ve yeterli bilgi toplama imkânı sunmaktadır (Büyüköztürk vd., 2018: 159). Yapılandırılmış görüşmeye nazaran keşfetmeye daha açık bir teknik olması, yapılandırılmamış görüşmeye nazaran ise kontrolünün daha kolay olması sebebi ile bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır (Brinkmann, 2018: 1002).

Görüşmede kullanılacak görüşme formu literatür incelemesi ile araştırmacı tarafından tasarlanmıştır ve bir dizi geliştirme aşamasını takiben araştırmada kullanıma uygun hale getirilmiştir. Oluşturulan formu görüşmeler için kullanılabilecek geçerli bir form haline getirebilmek amacı ile sırasıyla Şekil 5’te belirtilen adımlar izlenmiştir.

Şekil 5. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu Tasarlama Süreci Diyagramı

Soru geliştirme sürecine ilk olarak araştırma sorularının belirlenmesi ile başlanmıştır. Bu kapsamda araştırma soruları belirlenmiştir. İkinci aşamada bu araştırma sorularının çizmiş olduğu çerçeve içerisinde görüşme formu geliştirme sürecini Patton (2015: 651–669)’un önerileri doğrultusunda gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda deneyim, davranış, düşünce ve duygu temelli sorular tasarlanmıştır. Sorularda katılımcıları bir cevaba yönlendirmekten ve karmaşık ifadeler kullanmaktan kaçınılmıştır. Olabildiğince düşünmeye, hatırlamaya, konuşmaya ve anlatmaya teşvik eden açık uçlu sorular kullanılmıştır.

Üçüncü aşamada formun ilk taslağının oluşmasını takiben dört akran araştırmacıya akran görüşü talebinde bulunulmuş ve üçünden dönüş alınmıştır. Özellikle nitel yöntem konusunda deneyimli olan akran önerileri doğrultusunda formda yöntemle uygunluk yönünden geliştirmeler yapılmıştır. Diğer iki akranın önerileri doğrultusunda formda yer alan psikososyal soruların kapsamı düzenlenmiştir. Bu düzeltmelerin ardından dördüncü aşamada form engelliler üzerinde çeşitli araştırmalar gerçekleştirmiş olan danışmana değerlendirme için gönderilmiştir. Danışmanın önerileri doğrultusunda engelli sınıflamasına yönelik demografik sorular güncellenmiş ve ek demografik sorular eklenmiştir.

Danışmanın onayı ardından form, alan uzmanlarına danışılmak için uygun hale gelmiştir. Beşinci aşamada görüşme formu afetlerde engelli bireyler üzerine çalışmalar yapmış olan üç akademisyene, afetlerde görev almış üç sosyal hizmet uzmanına, yine afetlerde görev almış bir psikoloğa, afet yönetimi alanında doktora derecesine sahip bir akademisyene, nitel araştırmalar konusunda deneyimli bir araştırmacıya ve afet yönetiminde üst düzey yönetim tecrübesi olan bir halk sağlığı uzmanına uzman görüşü almak amacı ile niyeti açıklayan bir metin ile birlikte e-posta ile gönderilmiştir. Altı uzman gerekli gördüğü düzeltmeleri e-postaya yanıt olarak iletmiştir. Afetlerde engelli bireyler üzerine çalışmaları bulunan bir uzman ise görüşlerini hem e-posta ile hem de 30dk süren bir online görüntülü görüşme ile iletmiştir. Toplamda yedi uzmandan gelen görüşler değerlendirilerek görüşme formu geliştirilmiştir. Bu düzeltmeler ile form pilot görüşme için hazır hale gelmiştir.

Altıncı aşamada Glesne (2020: 151)'nin önerisi doğrultusunda pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Dahil edilme kriterlerini sağlayan bir katılımcıya pilot çalışma hakkında bilgi verilmiş. Katılımcının sorulara yanıt vermenin yanı sıra soruları değerlendirmesi talep edilmiştir. Aynı zamanda araştırmacı süreci gözlemlemiş ve geliştirilebilecek noktalara yönelik gözlem notları almıştır. Pilot görüşmenin tamamlanmasının ardından görüşme formunda ufak geliştirmeler yapılmıştır.

Uzman görüşleri ve geliştirme adımları sonucunda geliştirilen formun, soru içerikleri aynı ancak soruların hedef kitlesi farklılaşacak şekilde iki ayrı form haline getirilmesinin uygun olduğuna karar verilmiştir. İlk form direkt iletişime geçilebilecek engelli birey ile görüşmek amacıyla oluşturulan “Afet Yaşamış Engelli Bireylere Yönelik Görüşme Formu” isimli görüşme formudur. Bu form içerisindeki sorular direkt olarak engelli bireye yöneltilecek şekilde tasarlanmıştır. İkinci form ise direkt iletişimi mümkün kılmayacak engeli bulunan bireylere bakmakla yükümlü kişilerle görüşme yapmak amacı ile oluşturulan “Afet Yaşamış Engelli Bireylerin Yakınlarına Yönelik Görüşme Formu” isimli formdur. Bu form ilk formda yer alan soruların engelli bireyin yakınına hitap edilecek şekilde dönüştürülmesi ile oluşturulmuştur.

Yedinci ve son aşamada, hazırlanan iki görüşme formunun gerçekleştirilecek araştırmada kullanımının etik bakımdan uygunluğunu belirlemek amacı ile Bilimsel Araştırma Etik Kuruluna başvurulmuştur. Başvuruyu takip eden bir ay içerisinde onay alınmış ve form görüşmeye hazır hale gelmiştir.

Tüm bu süreçler sonucunda oluşan her iki görüşme formu da iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeyi amaçlayan 20 kısa cevaplı soru, ikinci kısımda ise katılımcıların afet deneyimlerini saptamayı amaçlayan 15 açık uçlu soru yer almaktadır. Açık uçlu soruların 3'ü giriş sorusu, 1'i kapanış sorusudur. Deneyime ilişkin 11 asıl sorunun yanı sıra detaylı bilgi edinilmek istenen hususlarda sonda sorular belirlenmiştir. Görüşmede yer alan sorular ana hatları ile aşağıda verilmiştir. Sonda soruları da içeren Görüşme formları Ekler kısmında verilmiştir.

Giriş Soruları

1. Engeliniz doğuştan mı? Doğuştan değilse nasıl ortaya çıktı? Bu süreci anlatabilir misiniz?
2. Yaşadığınız çevrede engelli yaşamını kolaylaştıracak önlemler alıyor musunuz?
3. Afet kavramı sizin için ne ifade ediyor? Açıklayabilir misiniz?

Deneyime Yönelik Sorular

4. Afetlere yönelik herhangi bir hazırlık yaptınız mı? Yaptıysanız süreç hakkında bilgi verebilir misiniz?
5. Afeti yaşadığınız anı anlatabilir misiniz? Nasıl bir deneyimdi? Neler yaşadınız?
6. Afeti yaşadığınız alandan tahliye sürecinizi anlatabilir misiniz? Neler yaşadınız?
7. Tahliye olduktan sonra neler yaptınız? İlk gün içerisinde yaşadıklarınızı anlatır mısınız?
8. Afetten sonraki ilk günü atlattıktan sonra nasıl deneyimleriniz oldu, anlatabilir misiniz?
9. Afet sonrasında kamu hizmetlerine erişimde problemlerle karşılaştınız mı?
10. Afet sonrasında sosyal yaşama katılımı nasıl deneyimleriniz oldu?
11. Afet zararını karşılamada ekonomik güçlük çektiniz mi? Açıklayabilir misiniz?
12. Afette görev alan kurumların ve bu kurumlarda çalışan personellerin engellilere yönelik vermiş oldukları hizmetler konusunda neler düşünüyorsunuz?

13. Afetle mücadele etmenizi kolaylaştıran belli etmenler/kişiler var mıydı?
Bahseder misiniz?

14. Afetle mücadele etmenizi zorlaştıran belli etmenler/kişiler var mıydı?
Bahseder misiniz?

Kapanış Soruları

15. Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mıdır?

Araştırmada birincil veri toplama aracı olarak görüşme kullanılmasına karşılık ikincil veri olarak görüşmede bulguları desteklemek amacı ile görüşme sırasında ve saha incelemesi ile tutulan gözlem notları kullanılmıştır. Ayrıca bulguların doğrulanması ve anlamlandırılmasında afet yaşamış engelli bireylere yönelik deneyimleri bildiren gazete dokümanlarından ve akademik çalışmalardan faydalanılmıştır.

3.7. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci Şekil 6’de belirtildiği adımlar ile gerçekleştirilmiştir:

Şekil 6. Veri Toplama Süreci Diyagramı

İlk olarak bir önceki başlık altında açıklandığı şekilde katılımcılara STK’lar aracılığı ile araştırma daveti iletilmiştir. Daveti kabul eden katılımcılar ile görüşme yöntemi (yüz-yüze, telefon veya online görüntülü görüşme), görüşme yeri ve görüşme tarihi hususlarına mutabık kalınmıştır. Mutabakat sonrasında araştırmacı (RA) katılımcılar ile belirlenen yer ve zamanda bir araya gelmiştir. İlk dakikalarda karşılıklı güven ortamını oluşturmak amacı ile günlük konuşmalar yapılmıştır. Bu konuşmaları takiben katılımcıya araştırmanın detayları hakkında bilgi veren aydınlatılmış onam formu (EK-3) okunarak yazılı veya sözlü olarak onaylatılmıştır. Bu onayı takiben katılımcı bilgilendirilerek ses kaydı başlatılmıştır. Ses kaydı tablet aracılığı ile alınmıştır. Görüşmeye demografik soruların sorulması ile başlanmış ardından asıl sorulara

geçilmiştir. Araştırmacı soru cevap esnasında görüşme ortamına ve katılımcıya ilişkin betimleyici gözlemler yaparak bu gözlemleri not etmiştir. Katılımcının cevapları sonrasında ifadelerin doğru anlaşılıp anlaşılmadığı araştırmacı tarafından katılımcıya sorularak teyit edilmiştir. Görüşmedeki soruların tamamlanmasını takiben katılımcıya eklemek istediği herhangi bir şey olup olmadığı sorulmuştur. Tüm sorular tamamlandıktan sonra ses kaydı sonlandırılmış, katılımcıya katılımı için teşekkür edilmiş ve görüşme sonlandırılmıştır.

Görüşmenin tamamlanmasını takiben transkripsiyon tamamlanmış ve saha gözlemleri not edilmiştir. Transkripsiyonun yapılacak diğer görüşmelerin daha başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesine destek olabilecek olması sebebi ile görüşmelerin hemen sonrasında tamamlanmasına gayret edilmiştir (Glesne, 2020: 160). Transkripsiyon RA tarafından kayıtların dinlenerek bilgisayar ortamına aktarılması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Kodlama esnasında ilgili metni tekrar dinlenmesinin kodlamaya katkı sağlayacağı düşünüldüğü için transkripsiyon Maxqda 2020 programı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Program yazılan metinler ile ses kaydının ilgili saniyesi arasında bağlantı kurmaktadır. Bu bağlantılar araştırmacıya kodlama esnasında ilgili ifadeyi tekrar dinleme imkânı sunmaktadır. Ayrıca kodlama süreci süresince muhtemel kod ve temalara ilişkin kenar notları (memolar) alınmıştır.

3.8. Verilerin Analizi

Nitel araştırmalar dinamik süreçlerdir ve araştırma evreleri birbiri içine geçmiştir (Corbin ve Strauss, 2015: 150). Bu araştırmanın veri analiz süreci literatür taraması esnasında zihinde oluşan ön kodlar ile başlamıştır. Ön kodların oluşması süreci araştırmanın planlaması, araştırma sorularının oluşturulması ve görüşme formlarının hazırlanması süreçlerinde de devam etmiştir. Bu süreçleri ilk görüşmeler ve transkripsiyon süreci takip etmiştir. Tüm bu süreçlerde aktif olarak *araştırma günlüğü* tutulmuştur ve fikirler not edilmiştir. Nihayetinde tüm görüşmelerin bitimini takiben aşağıda anlatılacak olan fenomenolojik analiz sürecine geçilmiştir.

Moustakas (1994: 92) nitel veri analizinin değişmez ögeleri olarak bileşenlerin tespiti, tematik tasvir, bireysel dokusal betimleme, bireysel yapısal betimleme, kompozit dokusal betimleme, kompozit yapısal betimleme ve dokusal-yapısal sentez adımlarını içerdiğini belirtmiştir. Bu çalışmanın veri analizinde Moustakas (1994: 91)'ın van Kaam

(1959, 1966)’dan uyarladığı nitel analiz adımları izlenmiştir. Bu analiz yaklaşımı şu adımları içermektedir:

Fenomenolojik İndirgeme

1. *Listeleme ve ön gruplama*: deneyimle ilgili her ifadenin listelenmesi.
2. *İndirgeme ve eliminasyon*: değişmeyen bileşenleri belirlemek için her bir ifadenin iki gereksinim için test edilmesi ve gereksinimleri karşılamayan, tekrarlayan ve belirsiz ifadelerin veri setinden çıkarılması. Bu aşama sonunda elde kalan veriler değişmez bileşenlerdir.
 - a. İfade deneyimi anlamak için önemli olan bir deneyim anını içeriyor mu?
 - b. Soyutlamak ve etiketlemek mümkün mü?
3. Değişmez bileşenlerin *kategorize ve tematize edilmesi*: tematik bir etiketle ilgili deneyimin değişmez bileşenlerinin kategorize edilmesi. Kategorize edilmiş ve etiketlenmiş bileşenler, deneyimin ana temalarıdır.
4. Değişmez bileşenlerin ve temaların uygulamaya göre nihai tanımlanması (*doğrulama*): tam transkripsiyona göre değişmez bileşenler ve bunlara eşlik eden temaların kontrolü.
 - (1) Tam transkripsiyonda açıkça ifade ediliyorlar mı?
 - (2) Açıkça ifade edilmedikleri takdirde içerikle uyumlular mı?
 - (3) Açık veya uyumlu değillerse, deneyimle ilgili değildirler ve silinmeleri gerekir.
5. İlgili, doğrulanmış değişmez bileşenleri ve temaları kullanarak, her bir katılımcı için deneyimin “*bireysel dokusal betimlemesini*” oluşturma. Görüşmeden kelimesi kelimesine örnekler eklenir.
6. Bireysel dokusal betimlemelerden, deneyimin anlamlarının ve özlerinin bir bütün olarak grubu temsil eden bir *bileşik dokusal betimlemenin* geliştirilmesi.

Yaratıcı Varyasyon

7. Her bir katılımcı için, bireysel dokusal betimleme ve yaratıcı varyasyona dayalı olarak deneyimin “*bireysel yapısal betimlemesinin*” oluşturulması.
8. Bireysel yapısal betimlemelerin, deneyimin anlamlarının ve özlerinin bir bütün olarak grubu temsil eden bir “*bileşik yapısal betimlemenin*” geliştirilmesi.

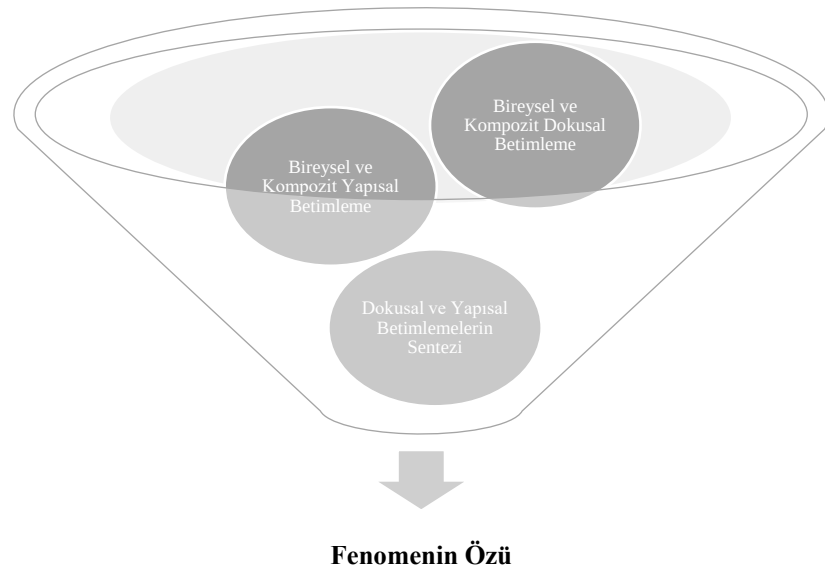
Bileşik Dokusal ve Bileşik Yapısal Betimlemelerin Sentezi

9. Olgu veya deneyimin anlamlarının ve özlerinin bir sentezini geliştirmek için bileşik dokusal ve bileşik yapısal açıklamaların sezgisel-yansıtıcı bir şekilde entegre edilmesi.

Takip edildiği belirtilen veri analiz sürecinin özeti görselleştirilerek Şekil 7’te verilmiştir. Bu süreç içerisinde bahsedilen betimleme türlerinin tanımlanmasının süreci daha iyi anlaşılır hale getireceği düşünülmektedir. Creswell (2018: 82) dokusal betimlemede katılımcıların deneyimlediklerinin **ne** olduğunu, yapısal betimlemede ise yaşadıkları deneyimi koşul, durum ve içerik açısından **nasıl** deneyim ettiklerinin betimlendiğini belirtmiştir. Moustakas (1994: 57)’da yapısal tanımlamanın, temel yapısal anlamlara ulaşmak için bilinçli düşünme ve yargılama, hayal etme ve hatırlama eylemlerini kapsadığını belirtmiştir. Diğer iki önemli terim olan fenomenolojik indirgeme ve imgelemsel varyasyon terimleri “Araştırma Deseni” başlığı altında anlatıldığı için bu başlık altında ayrıca açıklanmamıştır.

Veri transkripsiyonunda ve analizlerde Maxqda 2020 Nitel Analiz yazılımı, taslak kodların oluşturulması, olası kod şemalarının planlanmasında ve fenomenin özünün görselleştirilmesinde XMind 2020 Zihin Haritaları yazılımı kullanılmıştır. Araştırma bulgularının sunumunda tek-vaka modelleri, kod-alt kod hiyerarşi modelleri ve kelime bulutlarından faydalanılmıştır.

Şekil 7. Fenomenolojik Veri Analiz Süreci Ana Hatlarının Konik Grafiği

3.9. Geçerlilik ve Güvenilirlik

Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik hususunda çok seslilik söz konusudur (Creswell, 2018: 244,245). Bu araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği Creswell (2018: 246)'in Lincoln ve Guba (1985)'dan aktardığı inandırıcılık, aktarılabirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik boyutları ile aktarılacaktır. Bu boyutların her birini sağlamak için Yıldırım ve Şimşek (2016: 265–274)'in önerileri dikkate alınmıştır.

Araştırmanın *inandırıcılığını* arttırmak için aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Uzun süreli etkileşim: Araştırma kapsamında ulaşılan tüm katılımcılar ile görüşme öncesinde davet amacıyla ve görüşme tarihinde görüşmeyi gerçekleştirmek amacıyla en az iki defa iletişim kurulmuştur. Görüşmelerin olabildiğince uzun gerçekleşmesi için açık uçlu ve anlatmaya teşvik edici sorular sorulmuştur. Katılımcılar ile gerekli olması halinde ek görüşmelerin gerçekleştirilebileceği, aynı zamanda kendilerinin de araştırmacıya ulaşabilecekleri bir iletişim kanalı kurulmuştur.
- Derinlik odaklı veri toplama: Tüm araştırma süresince muhtemel kodlar ve kodlar arası ilişkilere dair düşünceler sürekli olarak araştırma günlüğüne kaydedilmiştir. Veri analizi süreci olabildiğince yaratıcı ve eleştirel bir şekilde gerçekleştirilmiştir.
- Çeşitleme: Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler, veri çeşitlemesi yöntemi ile güçlendirilmiştir. Bu amaçla doküman olarak gazete manşetlerinden, gözlem olarak ise mülakat esnasında gerçekleştirilen gözlemlerden ve saha gözlemlerinden faydalanılmıştır. Ölçüt örnekleme, kar topu örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme olmak üzere üç farklı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Sayısal gösterim ve fenomenolojik analiz kullanılarak da analiz çeşitlemesi gerçekleştirilmiştir.
- Literatür ile karşılaştırma: Elde edilen bulgular araştırmanın “Tartışma” bölümünde literatürde yer alan benzer araştırmalara ait sonuçlar ile karşılaştırılmış ve karşılaşılan farklılıkların muhtemel sebepleri tartışılmıştır.
- Katılımcı teyidi: Görüşme esnasında katılımcıların ifadeleri araştırmacı tarafından anlaşıldığı şekli ile katılımcıya sorularak teyit edilmiştir.

- Uzman incelemesi: Araştırmada kullanılacak görüşme formu için ve araştırma sonrasında ortaya çıkarılan temalar için uzman görüşleri alınmıştır.
- Görüşme kaydı örnekleri: Tez savunma sunumu esnasında gerçekleştirilen görüşmelerden katılımcı kimliğini belli etmeyecek parçalar jüri üyelerine dinletilmiştir.

Araştırmanın **aktarılabilirliğini** sağlamak için aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Ayrıntılı betimleme: Araştırmanın tüm süreçleri ayrıntılı olarak betimlenmiş ve şeffaf bir şekilde aktarılmıştır. Ayrıca araştırmanın raporlanması sırasında “Araştırma Süresi ve Araştırmanın Raporlanması” başlığı altında anlatılan uluslararası standartlardan faydalanılmıştır.
- Örneklem: Çalışma grubunda yer alan tüm bireylere ilişkin detaylı betimleme “Araştırma Katılımcılarının Tanımlanması” başlığı altında sunulmuştur.
- Gerçekleştirilen görüşmelerin yer ve zamanları, gerçekleştirilen ortama ilişkin detaylar betimlenmiştir.
- Bulgular verilirken ifadelerin okuyucuya tam olarak aktarılabilmesi için saha notlarından faydalanılarak gerekli görülen yerlerde görüşmeye dair betimleme ve tasvirler kullanılmıştır.

Araştırmanın **tutarlılığını** arttırmak için aşağıdaki adımlar izlenmiştir:

- Veri toplama sürecinde tutarlılığı sağlamak için görüşmelerde görüşme formları kullanılarak görüşmelerin birbirleri ile olabildiğince uyumlu olması sağlanmıştır.
- Araştırma süresince araştırma amacı, araştırma soruları, görüşme soruları, temalar ve bulgular arasında tutarlılığa dikkat edilmiştir. Aynı zamanda amaca uygun yöntem, örneklem yöntemi ve analiz tekniği seçilmiş olması ve seçim gerekçelerinin belirtilmiş olması tutarlılığı desteklemiştir.
- Araştırmacı kodlamasının tutarlılığını sağlamak amacı ile yapılan kodlamalar, oluşturulan kod ve temalar hakkında akran araştırmacı ile uzun görüşmeler gerçekleştirilmiş ve mutabakat sağlandıktan sonra ilgili süreçlere devam edilmiştir.
- Doğrudan alıntılar: Araştırma bulguları “BULGULAR” başlığı altında katılımcıların kendi kurmuş oldukları ifadeler kullanılarak aktarılmıştır. Bulgulara ilişkin yorumlar ve değerlendirmeler “SONUÇ VE DEĞERLENDİRME” başlığı altında verilmiştir.

- Araştırmanın tüm evrelerinde akran bir araştırmacının fikirlerine başvurulmuş ve birçok konuda fikir birliği sağlandıktan sonra bir sonraki adıma geçilmiştir. Araştırmanın **teyit edilebilirliğini** sağlamak için aşağıdaki adımlar izlenmiştir:
- Araştırmacının özellikleri, geçmişi ve araştırmada üstlendiği rol “Araştırmacının Rolü” başlığı altında detaylı bir şekilde tasvir edilmiştir.
- Araştırma analizlerinin araştırmacı tarafından tamamlanmasını takiben alınan tüm saha gözlem notları ve transkripsiyonlar ile oluşturulan kodlar tez danışmanına teyit ettirilmiştir. Ayrıca bu dokümanlar güvenli bir şekilde arşivlenmiştir.
- Araştırmada benimsenen felsefi varsayımlar “Araştırmacıyı Yönlendiren Felsefi Varsayımlar” başlığı altında açıkça belirtilmiş ve kullanılan kavramların hangi tanımlarının kabul edilerek kullanıldıkları tez içinde belirtilmiştir.

3.10. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılacak olan ve geliştirilme süreci başlık 3.6’da detaylı bir şekilde anlatılan “Afet Yaşamış Engelli Bireylere Yönelik Görüşme Formu” ile “Afet Yaşamış Engelli Bireylerin Yakınlarına Yönelik Görüşme Formu”nun araştırmada bu araştırmada kullanımının uygun olduğuna dair Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kurulu’ndan 14.04.2021 tarih ve E-95674917-108.99-17485 sayılı **etik kurul onayı** alınmıştır. Araştırmanın gerçekleştirildiği İzmir ili valiliğinden il genelinde depremi yaşamış engelli bireylerle görüşme yapmaya dair E-80560737-17592-(81380)20210517171692753 sayılı ve 17.05.2021 tarihli, konteyner kente giriş ve konteyner kentte ikamet eden deprem yaşamış engelli bireylerle yüz-yüze görüşme yapmaya dair E9448938504422997 sayılı 08.06.2021 tarihli **görüşme izinleri** alınmıştır.

Araştırma katılımcıları ile görüşme gerçekleştirilmeden önce araştırmanın amacını ve araştırma prosedürlerini açıkça belirten **Aydınlatılmış Onam Formu** iletilmiştir. Bu aşamada Katılımcıların engelleri göz önünde bulundurulmuş ve ihtiyaç duyan katılımcılara onam formu okunmuştur. Onam formunda yer alan bilgilerin anlaşıldığından emin olunmuş ve sonrasında katılımcıdan bu formu onaylaması talep edilmiştir. Onay formunu onaylamayan katılımcılar için bilgilerin anlaşılıp anlaşılmadığı tekrar teyit edilmiştir. Formu anlamış olup onaylamadığını belirten katılımcılar araştırma sürecine dahil edilmemiştir.

Tüm araştırma süreci boyunca **katılımcı gizliliğini** sağlamak için azami çaba gösterilmiştir. Veri toplama süresince elde edilen kişisel veriler katılımcının kimliğini yansıtacak biçimde araştırmacı dışında hiçbir üçüncü şahıs ile paylaşılmamıştır. Katılımcı isimleri Glesne (2020: 159)'un önerisi doğrultusunda araştırmacı tarafından belirlenen kod adlar ile eşleştirilerek verilerdeki isim bilgileri çıkarılmıştır. Katılımcı ismi ve katılımcıya verilen kod adı eşleşmesi ek görüşme vb. ihtiyaçların doğma potansiyeli sebebi ile araştırmacıda saklı kalacak şekilde arşivlenmiştir. Verilerde katılımcıların kimliğini ortaya çıkaracak herhangi bir bilginin bulunmadığından emin olunduktan sonra veriler araştırma danışmanı, akran araştırmacı, alan uzmanı vd. ile paylaşılmıştır. Ses kaydının kısa süre içerisinde silinmesini talep eden katılımcıların ses kayıtları transkripsiyon ardından silinmiştir.

3.11. Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar ve Kısıtlılıklar

Araştırma süresince karşılaşılan başlıca zorluk engelli bireylere ulaşma konusunda yaşanmıştır. Engelli bireylere yönelik STK'ların iletişim bilgilerinin hatalı olması, ekonomik zorluklar sebebi ile fiziki bir alan kiralayamamış olmaları ve nihayetinde ulaşılabilir olmamaları engelli bireylere ulaşmayı güçleştirmiştir. Yine engelli bireylere yönelik faaliyet gösteren kurumların Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanunun 28. Maddesinin 1. Fıkrasının C bendinde bilimsel çalışmaların bu kanundan istisna olarak gösterilmesine karşı koruyucu tutumları sebebi ile veri paylaşmamaları engelli bireylere ulaşmayı çok güç hale getirmiştir.

Karşılaşılan çeşitli zorluklar ve yapılan tercihler sebebi ile bu araştırmanın bazı sınırlılıkları vardır. İlk sınırlılık araştırma kapsamına alınan afetin türü ve boyutu ile ilişkilidir. Gerçekleşmiş olan afetin görece küçük olması sebebi ile muhtemel birçok zorluğun tespit edilmemiş olma ihtimali vardır. Yine yalnızca deprem afetine yönelik deneyimlerin incelenmiş olması farklı afet türlerinde yaşanabilecek deneyimlerin gözden kaçırılmasına sebebiyet vermiş olabilir. İkinci sınırlılık afetten tam anlamı ile etkilenmiş engelli bireylere erişim güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Veri doygunluğu sağlanmış olmasına karşı bazı engel gruplarında afeti tüm boyutları ile yaşamış engelli bireylere ulaşamamış olması bu alanda bazı deneyimlerin gözden kaçmasına sebebiyet vermiş olabilir. Üçüncü sınırlılık araştırmaya 18 yaşından küçük bireylerin dahil edilmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu gruba özel deneyimler ve yaşantılar bu araştırma kapsamında

irdelenmemiştir. Dördüncü sınırlılık COVID-19 pandemisi kapsamında birçok katılımcının sağlık yönünden hassas grupta yer almaları sebebi ile yüz-yüze görüşme yerine telefon görüşmesi gerçekleştirilmiş olmasıdır. Yüz-yüze gerçekleştirilen görüşmelerde de maske ve mesafe tedbirleri sebebi ile samimi görüşme ortamının oluşturulmasında güçlükler yaşanmıştır. Bu durumun iletişimi ve cevapların samimiyetini engellememesi için azami dikkat sergilenmiş olmasına karşın fark edilmeyen etkilerin cevaplara yansımış olma potansiyeli mevcuttur.

3.12. Araştırma Süresi ve Araştırmanın Raporlanması

Araştırma süreci tez önerisinin sunulması ile başlamış ve Tablo 3'te verilen işler ve tarihler çerçevesinde sürdürülmüştür. Araştırmanın her basamağında MS OneNote yazılımı kullanılarak yapılan işlere yönelik gün gün araştırma günlüğü tutulmuştur.

Tablo 3. Araştırma Süreci Tablosu

Yapılan iş	2020 Haziran	2020 Temmuz	2020 Ağustos	2020 Eylül	2020 Ekim	2020 Kasım	2020 Aralık	2021 Ocak	2021 Şubat	2021 Mart	2021 Nisan	2022 Mayıs	2021 Haziran	2021 Temmuz
Tez önerisi yazımı														
Tez önerisi savunma														
Literatür taraması ve okuma														
Yöntem araştırması														
Yöntem eğitimleri														
Soru geliştirme														
Birinci bölüm yazımı														
İkinci bölüm yazımı														
Pilot görüşmenin yapılması														
Çalışma grubu belirleme														
Saha Araştırması														
Saha araştırması verilerinin analizi														
Bulguların yazımı														
Sonuç ve değerlendirme yazımı														
Tez yazımının tamamlanması														
Tez savunması														

Araştırma raporlanması tek bir dönemde değil araştırmanın tüm aşamalarını içine alacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın raporlanmasında APA (2020)'nın nitel araştırma raporlarında yer alması gereken bilgileri belirttiği “Birincil Niteliksel Araştırmaları Rapor Eden Yazılara Eklenmesi Önerilen Bilgiler” isimli tablosu, Tong vd. (2007) tarafından yayımlanan “Nitel Araştırmanın Raporlanması İçin Birleştirilmiş Kriterler (COREQ)” ve son olarak O'Brien vd. (2014) tarafından yayımlanan “Nitel Araştırmaları Raporlama Standartları (SRQR)” dikkate alınmıştır. Bu standartlar araştırma sürecinin şeffaf bir şekilde yansıtılmasını teşvik etmektedir. Ayrıca araştırma soruları, veri analizi, bulgular ve sonuç bölümleri Moustakas (1994) tekniği ile uyumlu olacak şekilde raporlanmıştır.

Araştırmanın raporlanmasında yer alacak başlıkların belirlenmesi ve mantıksal örüntünün oluşturulmasında XMind 2020 Zihin Haritaları yazılımı kullanılmıştır. Gerçekleştirilen tüm raporlama işlemleri MS Word yazılımı ile gerçekleştirilmiştir. Raporlama sürecinde referans yönetim yazılımı olarak Citavi 6.8 referans yönetim programı kullanılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde öncelikle “Veri Toplama Süreci” başlığı altında veri toplama sürecine ilişkin nitel ve nicel bilgi verilmiş ardından “Araştırma Katılımcılarının Tanımlanması” başlığı altında araştırmaya katılan katılımcılara ilişkin tanımlayıcı bulgulara yer verilmiştir. Sonrasında sırası ile “Fenomenolojik İndirgeme ve Yaratıcı Varyasyon”, “

Dokusal ve Yapısal Betimlemelerin Sentezi” ve “Fenomenin Özü” başlıkları altında fenomenolojik analize ilişkin bulgular verilmiştir.

4.1. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci 15.04.2021 tarihi ile 30.06.2021 tarihleri arasında toplam 27 katılımcı ile tamamlanmıştır. Katılımcıların sekizine STK’lar aracılığı ile, yedisine kartopu örnekleme ile, beşine rehabilitasyon merkezleri aracılığı ile, beşine konteyner kent ziyareti ile son ikisine ise muhtarlık aracılığı ile ulaşılmıştır. Görüşmelerin 13’ü telefon ile 14’ü ise yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Yüz-yüze gerçekleştirilen görüşmelerden beşi rehabilitasyon merkezlerinde sınıflarda gerçekleştirilmiştir. Beş görüşme konteyner kentte oturan konteynerin önündeki alanlarda ve ortak alanda gerçekleştirilmiştir. Bunların dışında muhtarlık binasında, STK binasında, parkta ve iş yerinde birer görüşme gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeler esnasında beş katılımcıda rehabilitasyon merkezi öğretmeninden, iki görüşmede katılımcıların annelerinden ve diğer iki görüşmede katılımcıların babalarından olmak üzere toplam dokuz görüşmede iletişim desteği alınmıştır.

Görüşmeler kapsamında toplam 982 dakika görüşme gerçekleştirilmiştir. En kısa görüşme 12dk. en uzun görüşme 82 dakika olmak üzere görüşme süresi medyan değeri 36 dakika olarak saptanmıştır. Transkripsiyon ile elde edilen toplam metin 50.321 sözcükten ibarettir. Katılımcı başına düşen kelime sayısı ortanca değeri 1.571 kelimedir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelere ilişkin bilgiler Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Görüşmelere ilişkin Bilgiler

Kod	Erişim Şekli	Görüşme Şekli	Görüşme Süresi	Kelime Sayısı	Görüşme Yardımcısı
K1	STK	Telefon	81,6 dk.	5565 kelime	-
K2	STK	Telefon	43,5 dk.	2814 kelime	-
K3	STK	Telefon	54,3 dk.	3661 kelime	Annesi
K4	Konteyner Kent	Yüz Yüze	29,6 dk.	1796 kelime	-
K5	STK	Telefon	34,2 dk.	1900 kelime	-
K6	Kartopu Örn.	Telefon	20,2 dk.	1031 kelime	-
K7	STK	Yüz Yüze	53,1 dk.	3005 kelime	-
K8	Muhtarlık	Yüz Yüze	34,3 dk.	1320 kelime	-
K9	Kartopu Örn.	Telefon	64,2 dk.	2740 kelime	-
K10	STK	Telefon	36,1 dk.	1902 kelime	Babası
K11	Kartopu Örn.	Telefon	25,2 dk.	1472 kelime	-
K12	Kartopu Örn.	Telefon	70,4 dk.	2342 kelime	-
K13	STK	Telefon	30,3 dk.	1571 kelime	-
K14	Muhtarlık	Yüz Yüze	51,3 dk.	1496 kelime	-
K15	STK	Yüz Yüze	30,2 dk.	2417 kelime	-
K16	Kartopu Örn.	Telefon	50,4 dk.	3017 kelime	-
K17	Kartopu Örn.	Telefon	57,1 dk.	2249 kelime	-
K18	Kartopu Örn.	Telefon	39,1 dk.	2308 kelime	-
K19	Reh. Merkezi	Yüz Yüze	35,1 dk.	757 kelime	Reh. Öğretmeni
K20	Konteyner Kent	Yüz Yüze	21,4 dk.	846 kelime	Babası
K21	Konteyner Kent	Yüz Yüze	13,1 dk.	885 kelime	-
K22	Konteyner Kent	Yüz Yüze	14,1 dk.	890 kelime	Annesi
K23	Konteyner Kent	Yüz Yüze	14,1 dk.	1499 kelime	-
K24	Reh. Merkezi	Yüz Yüze	26,2 dk.	714 kelime	Reh. Öğretmeni
K25	Reh. Merkezi	Yüz Yüze	14 dk.	961 kelime	Reh. Öğretmeni
K26	Reh. Merkezi	Yüz Yüze	12,2 dk.	473 kelime	Reh. Öğretmeni
K27	Reh. Merkezi	Yüz Yüze	27 dk.	690 kelime	Reh. Öğretmeni

Reh.=Rehabilitasyon, Örn.=Örnekleme

4.2. Araştırma Katılımcılarının Tanımlanması

Araştırma katılımcılarının 18'i erkek 9'u kadın, 10'u evli 17'si bekaardır. Gelir durumu incelendiğinde 6 katılımcı kötü, 12 katılımcı orta, 9 katılımcı ise iyi bir gelire sahiptir. Dokuz katılımcının bakım desteğine ihtiyacı vardır. En genç katılımcı 18, en

yaşlı katılımcı 69 yaşında olmak üzere ortanca katılımcı yaşı 40'tır. Araştırmaya katılan katılımcılara ilişkin tanımlayıcı bilgiler Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcılara İlişkin Tanımlayıcı Bilgiler

Kod	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Öğrenim Durumu	Meslek	Hane Geliri	Engel Oranı	Fonksiyon Kodu	Bakım İhtiyacı
K1	50-59	Kadın	Evli	Lise	Çalışmıyor	Kötü	42	F4,F5,F7	Yok
K2	50-59	Erkek	Evli	İlk Okul	Emekli	Orta	50	F7	Yok
K3	20-29	Erkek	Bekar	Lise	Çalışmıyor	Orta	92	F5,F6,F7	Var
K4	60-69	Kadın	Bekar	İlk Okul	Ev Hanımı	Kötü	-	F7	Yok
K5	50-59	Erkek	Evli	Lisans	Öğretmen	Kötü	97	F5,F6,F7	Var
K6	30-39	Erkek	Bekar	Orta Okul	Çalışmıyor	Orta	96	F5,F6,F7	Var
K7	50-59	Erkek	Evli	Lise	Emekli	Orta	95	F6,F7	Yok
K8	50-59	Erkek	Evli	İlk Okul	Emekli	Orta	42	F7	Yok
K9	50-59	Erkek	Bekar	Lise	Çalışmıyor	İyi	98	F5,F6,F7	Var
K10	20-29	Kadın	Bekar	İlk Okul	Çalışmıyor	Orta	80	F1	Var
K11	40-49	Kadın	Bekar	Lisans	Memur	Orta	80	F7	Yok
K12	40-49	Erkek	Evli	Lise	Emekli	İyi	99	F6,F7	Yok
K13	30-39	Erkek	Bekar	Lisans	Öğretmen	Orta	90	F2	Yok
K14	40-49	Erkek	Bekar	İlk Okul	Serbest M.	Orta	70	F7	Yok
K15	30-39	Erkek	Evli	Lise	Memur	Orta	50	F7	Yok
K16	40-49	Kadın	Evli	Lisans	Öğretmen	Orta	93	F7	Yok
K17	40-49	Kadın	Evli	İlk Okul	Ev Hanımı	İyi	99	F6,F7	Var
K18	30-39	Erkek	Evli	Lisans	İşçi	Orta	90	F2	Yok
K19	40-49	Kadın	Bekar	İlk Okul	Çalışmıyor	İyi	98	F2,F3	Yok
K20	18-19	Kadın	Bekar	Lise	Öğrenci	Kötü	52	F1	Var
K21	40-49	Erkek	Bekar	İlk Okul	Çalışmıyor	Kötü	40	F1	Yok
K22	20-29	Erkek	Bekar	İlk Okul	Çalışmıyor	Kötü	62	F1,F6	Var
K23	60-69	Erkek	Bekar	İlk Okul	Emekli	İyi	47	F4,F5,F7	Yok
K24	20-29	Erkek	Bekar	Lise	Öğrenci	İyi	90	F1,F2,F3	Yok
K25	30-39	Erkek	Bekar	İlk Okul	Çalışmıyor	İyi	92	F1,F6,F7	Var
K26	18-19	Erkek	Bekar	Lise	Öğrenci	İyi	67	F2,F3	Yok
K27	20-29	Kadın	Bekar	Lise	Öğrenci	İyi	86	F2,F3	Yok

Her bir katılımcıya ait tanımlayıcı bilgiler alt başlıklar halinde verilmiştir. Tanımlamalara yaş, cinsiyet, medeni durum, ekonomik durum, meslek, yaşam alanı imkanları gibi sosyo-demografik özellikler, engelliliğin oluşumu ve sebebi, engel oranı,

engelin yaşamı kısıtlama düzeyi, bakım ihtiyaçları, tedavi durumu gibi engel durumu ile ilgili hususlar dahil edilmiştir.

4.2.1. K1 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K1 kodlu katılımcıya STK aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Kendisi 50’li yaşlarda, lise mezunu bir kadındır. Bir evlilik yaşamış olan katılımcı eşi ile ayrı olduğunu ve deprem öncesinde 20’li yaşlardaki oğlu ile kiralık bir evde oturmakta olduğunu belirtmiştir. Kendisinin hastalıklarından dolayı, müzisyen olan oğlunun ise COVID-19 pandemisi sebebi ile herhangi bir işte çalışmadığını bu sebeple de önemli ekonomik sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Katılımcı son yıllarda bel ve boyun fıtığı sebebi ile az hareketli bir yaşam sürdüğünü ve sonuç olarak kilosunda önemli artış olduğunu belirtmiştir. Yaklaşık dört yıl önce geçirmiş olduğu kalp enfarktüsü sonrasında sağlık durumunun iyice kötüleştiğini, diyabet, yüksek kolesterol ve yüksek tansiyon problemlerinin de ortaya çıkması ile yaşamının ciddi anlamda kısıtlı hale geldiğini belirtmiştir. Katılımcı bu hastalıklara yönelik düzenli tedavi görmektedir ve bu kapsamda ilaç kullanmaktadır. Bu süreçler nihayetinde %42 oranında engelli olduğuna yönelik bir raporu olduğunu belirten katılımcı bu oranın aslında daha yüksek olduğunu, tekrar inceleme için başvurduğunu ancak COVID-19 pandemisi sebebi ile bu değerlendirme süreçlerinin aksadığını belirtmiştir. Mevcut durumda kendi öz bakım ihtiyacını sağlayabilen katılımcı özellikle hareket ve efor gerektiren işlerde zorlandığını, yaşadığı evin erişilebilir olmaması sebebi ile de önemli zorluklarla karşılaştığını ekonomik zorluklar sebebi ile de evini değiştiremediğini aşağıdaki sözler ile ifade etmiştir:

Evim küçük, bir kere 22 tane normal merdiven, beton merdivenim var. Ondan sonra ikinci kata geliyorsun. Ondan sonra aralarında boşluk olan demir merdivenler var. O merdivenlerde 18 tane. Yani topladığım zaman 40 tane merdiven çıkıyorum. Çıktığım zaman iniyor muyum? hayır. Çıktığım zaman en azından üç dört gün evde kalıyorum. O merdivenlerden inmek hiç kolay değil. Araları da boşluklu, itfaiye merdiveni gibi düşünün. Ben rahatsız olduğum zaman burada oturuyordum. Maddi sebeplerden dolayı bu evden çıkamıyorum, imkânım olsa hemen çıkarım.

Deprem sonrasında konteyner kentte yaşamaya başlayan katılımcı engelli kimliğinin olduğunu ancak engellilerin sahip oldukları hakları bilmediğini belirtmiştir.

4.2.2. K2 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K2’kodlu katılımcıya STK aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 50’li yaşlarda ilkokul mezunu bir erkektir. Evli olduğunu belirten katılımcı depremden önce eşi ve 20’li yaşlardaki çocukları ile beşinci katta bulunan bir evde yaşadığını belirtmiştir. Emekli olan katılımcı ekonomik durumunun orta düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Engellilik durumu sorulduğunda katılımcı yaklaşık 40 yıl önce ilkokuldayken merdivenden düşerek bacağının kırıldığını sonrasında bu rahatsızlığın giderek kötüleştiğini belirtmiştir. Günümüzde bu rahatsızlığı kapsamında enfeksiyon tedavisi gördüğünü ifade eden katılımcı düzenli ilaç kullandığını ve %50 oranında engelli olduğuna ilişkin sağlık raporu olduğunu belirtmiştir. Öz bakımında desteğe ihtiyaç duymadığını ancak yürümekte zorluk yaşadığını belirten katılımcı depremden önce yaşadığı evde ve şu anda yaşamakta olduğu evde erişilebilirliğe yönelik önlemler alınmadığını belirtmiştir. Engelliliğe ilişkin haklarını kısmen bildiğini belirten katılımcının engelli kimliği mevcuttur.

4.2.3. K3 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K3’kodlu katılımcıya STK aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Görüşme sırasında annesinden destek alınmıştır. Katılımcı 20’li yaşlarda lise mezunu bir erkektir. Bekar olduğunu, herhangi bir işte çalışmadığını ve üniversite öğrenimine açık öğretim ile devam ettiğini belirten katılımcı anne ve babası ile yaşamaktadır. Her iki ebeveyni de emekli olan katılımcı ekonomik durumunun orta düzeyde olduğunu belirtmiştir. Engelinin genetik bir hastalık olan “Duchenne Musküler Distrofi” sebebi ile dört yaşından itibaren ortaya çıktığını belirten katılımcı %92 oranda engelli olduğunu belirten bir sağlık raporuna sahiptir. Katılımcı hastalık nedeni ile öz bakımını sağlayamadığını bu konuda annesi ve babasının destek olduğunu, akülü sandalye yardımı ile hareket edebildiğini belirtmiştir. Haftada iki defa fizik tedaviye gittiğini belirten katılımcı birçok ilaç kullandığını ifade etmiştir. Sahibi oldukları evin erişilebilir olmaması sebebi ile hareket etmekte sorun yaşadığını belirten katılımcı kendi evlerini kiraya vererek daha erişilebilir olan bir eve taşındıklarını belirtmiştir. Engelli kimliğine sahip olduğunu belirten katılımcı engellilikle ilgili haklarını bildiğini belirtmiştir.

4.2.4. K4 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K4’kodlu katılımcıya konteyner kent ziyaret edilerek ulaşılmış, görüşme yaşadığı konteynerin önünde yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 60’lı yaşlarda ilkokul mezunu bir kadındır. Bekar olduğunu ve herhangi bir gelir getirici işi olmadığını belirten katılımcı 30’lu yaşlarındaki oğlu ile birlikte yaşamaktadır. Oğlunun iş bulmakta zorlandığını belirten katılımcı ekonomik durumlarının çok kötü olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıya engeli sorulduğunda engel durumunu ve ortaya çıkışını aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir:

2013 yılında bir felç geçirdim ve ameliyat olmak zorunda kaldım, omurilik ameliyatı, omurgamda şu an 12 vidam 3 platinim var. 2014 yılında ortopedi doktoru bir tanıdığımız kemikten iğne yaptı. O enjeksiyon yeri enfeksiyon kaptı. Sonrasında kolum donuk kol oldu. Birçok tedavi süreci oldu biraz iyiye gidiyordu deprem sürecinde çok zorladım sonra da tekrar yerinden çıktı kolum. Bunlara ek olarak klostrofobim ve çok fazla alerjim var hiçbir ağrı kesici alamıyorum. Sonuç olarak şu anda sağ kolumu kullanamıyorum sadece dirsekten altımı hareket ettirebiliyorum ama bir şey kaldıramam mümkün değil. Mesela geçen gün alışveriş merkezine gittim her yeri fayans kaplamışlar merdivende ayağım kaydı düştüm. Kaburgalarım kırıldı, hastanede yattım ve tüm bu süreçleri alerjim yüzünden ilaç almadan geçirmek zorunda kaldım. Şimdi yakın zamanda doku testi ile kan testi yapacaklar alerjim olmayan Ağrı kesicileri belirleyecekler. Çünkü ben her ameliyatından sonra bütün süreçlerdeki o ağrıları çektim.

Öz bakımını herhangi bir kişi veya araçtan yardım almadan sağlayabildiğini belirten katılımcı engeline dair sağlık raporu alacağı süreçte COVID-19 pandemisinin başladığını ve bu sebeple rapor alamadığını belirtmiştir. Hastalıkları için düzenli olarak hastaneye gittiğini belirten katılımcı düzenli ilaç kullanmaktadır. Depremden önce dördüncü katta yaşadığını ifade eden katılımcı evinin ağır hasarlı olması sebebi ile konteyner kentte yaşamını sürdürdüğünü, yaşadığı alanda erişilebilirlik ile ilgili sorunlarla karşılaşmadığını belirtmiştir. Engellilik ile ilgili haklara yönelik bilgili olup olmadığı sorusunda katılımcı hiç bilgili olmadığını ifade etmiştir.

4.2.5. K5 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K5 kodlu katılımcıya STK aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 50’li yaşlarda üniversite mezunu bir erkektir. Evli olduğunu ve eskiden öğretmen olarak bir kamu kurumunda çalıştığını belirten katılımcı 20’li yaşlarındaki kızı ve eşi ile birlikte yaşamaktadır. Katılımcı ekonomik durumlarının kötü olduğunu belirtmiştir. Engelin nasıl ortaya çıktığı sorulduğunda, 25’li yaşlarında ilk

kez LGMD tanısı aldığını, zamanla hastalığının ilerlediğini ve bugün %97 oranında engelli hale geldiğini belirtmiştir. Akülü sandalye kullandığını belirten katılımcı öz bakım konusunda desteğe ihtiyaç duyduğunu ve bu desteği eşinin sağladığını belirtmiştir. Katılımcı düzenli ilaç kullanmadığını, bir tedavisi olmadığını ancak düzenli olarak doktor kontrolüne gittiğini belirtmiştir. Depremde oturduğu evi değişmeyen katılımcı zemin katta oturduğunu ve ekonomisi el verdikçe evini daha erişilebilir hale getirmek için düzenlemeler yaptığını ifade etmektedir. Engelli kimliği olduğunu ifade eden katılımcı engelli haklarını bildiğini belirtmiştir.

4.2.6. K6 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K6 kodlu katılımcıya kartopu örnekleme ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 30'lu yaşlarda ortaokul mezunu bir erkektir. Bekar olduğunu, gelir getirici bir işte çalışmadığını ve ekonomik durumlarının orta düzeyde olduğunu belirten katılımcı 30'lu yaşlardaki erkek kardeşi ve annesi ile birlikte yaşamaktadır. Engelinin doğumsal Spina Bifida hastalığından kaynaklandığını belirten katılımcı şu anda %96 oranında engelli olduğunu, öz bakım için yardıma ihtiyacı olduğunu ve bu ihtiyacını aile bireylerinin karşıladığını belirtmiştir. Düzenli ilaç kullanan ve diyaliz tedavisi gören katılımcı akülü sandalye kullanıcısı olduğunu ifade etmiştir. Deprem sırasında oturduğu beşinci katta bulunan evinde yaşamaya devam ettiğini belirten katılımcı apartman yönetiminin desteği ile erişilebilirlik artırıcı faaliyetler yapıldığını belirtmiştir. Katılımcı ayrıca engelli kimliği olduğunu ve engelli haklarını bildiğini ifade etmiştir.

4.2.7. K7 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K7 kodlu katılımcıya STK aracılığı ile ulaşılmış, görüşme STK bahçesinde yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 50'li yaşlarda lise mezunu bir erkektir. Evli olan katılımcı 20'li yaşlardaki kızı ve eşi ile birlikte yaşamaktadır. Ekonomik durumlarını orta düzeyde olarak tarif eden katılımcı emekli olduğunu belirtmiştir. Engel durumu sorulduğunda katılımcı engelinin ortaya çıkışını şu şekilde ifade etmiştir: *“Trafik kazası geçirdim. Yani sonradan engelli pozisyonuna geldim trafik kazası sonrası omurilik felçlisi oldum. L1’de kompresyon kırığı var ve tam kesi. Yani iyileşme durumu yok. Uzun bir tedavi sürecim oldu”*. Kaza sonrasında fizik tedavi sayesinde destek ekipmanı ile

yürüyebilecek duruma geldiğini belirten katılımcı bugün tekerlekli sandalye kullanmaktadır. Kişisel bakımını kendisinin sağlayabildiğini belirten katılımcı %95 engel oranına sahiptir ve düzenli olarak ilaç kullanmaktadır. Depremden sonra evini değiştirmeyen katılımcı ikinci katta oturmaktadır ve erişilebilirlik için çalışmalar yürütmektedir. Katılımcı engelli kimliği olduğunu ve engelli haklarını bildiğini ifade etmiştir.

4.2.8. K8 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K8 kodlu katılımcıya muhtarlık aracılığı ile ulaşılmış, görüşme muhtarlık binasında yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 50'li yaşlarında ilk okul mezunu bir erkektir. Evli olan ve eşi ile birlikte yaşayan katılımcı emekli olduğunu ve ekonomik durumunun orta düzeyde olduğunu belirtmiştir. Engel durumunun nasıl ortaya çıktığı sorulduğunda katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

Engelim 1 yaşında geçirdiğim çocuk felcinden dolayı ortaya çıktı ateşli bir hastalık. O ateşli hastalıktan sonra 11-12 yaşına kadar hiç yürüyemedim ondan sonra bir çocuk hastanesinde felç ile ilgili bir ameliyat oldum. Şimdi yürüyebiliyorum ama normal insanlar gibi değil yine yani.

Öz bakım konusunda desteğe ihtiyaç duymadığını, düzenli olarak ilaç kullandığını belirten katılımcının engel oranı %42'dir ve engelli bireylere özel üretilmiş elektrikli bir motosiklet kullanmaktadır. Üçüncü katta kiralık bir evde yaşadığını belirten katılımcı evinin erişilebilir olmadığını ve zorluk yaşadığını belirtmişti. Katılımının engelli kimliği vardır ve engelli haklarını bildiğini ifade etmektedir.

4.2.9. K9 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K9 kodlu katılımcıya kartopu örnekleme aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 50'li yaşlarında lise mezunu bir erkektir. Bekar olduğunu ve gelir getirici bir işte çalışmadığını belirten katılımcı 70'li yaşlardaki anne ve babası ile yaşamaktadır ve ekonomik durumları orta düzeydedir. Engelinin 20'li yaşlarda sığ suya atlama sonucu C5 boyun omurunun kırılması ile oluştuğunu belirten katılımcı bakıma ihtiyacı olup olmadığını sorusuna şu şekilde cevap vermiştir:

Tabii çok ihtiyacım oluyor. Küçük tuvaletimi tak çıkar sonda ile büyük tuvaletimi de mutlaka bir yardımcı ile yapabiliyorum. Babam yardımcı oluyor bu konularda. Evimizde vinç var, onun yardımıyla tuvalet sandalyeme geçiyorum onunla tuvalete gidiyorum sonrasında tekrar kendi sandalyeme dönüyorum. Annem çok zorlanıyor, yardımcı olamıyor tabi. Annem daha çok küçük tuvalette

yardımcı oluyor. Yani hem anne hem baba bakıyor bana. Tek kişilik bir durum değil bu.

Engel oranının %98 olduğunu belirten katılımcı akülü sandalye, vinç ve asansör kullanmaktadır. Düzenli ilaç kullandığını ifade eden katılımcı tedavi sürecini şu ifadeler ile açıklamaktadır:

Evde kendi yaptığım hareketler var babamla birlikte yapıyoruz. Onun haricinde geçen sene robotik tedaviye başlamıştım. Oraya gidip geliyordum gün aşırı. Sonra pandemiden dolayı iptal oldu. Ama sonrasında evde babamla birlikte bir alet yaptık onun yardımı ile hareketlerime devam ediyorum.

COVID-19 pandemisi sebebi ile yazlıklarında yaşadıklarını belirten katılımcı evinin erişilebilir olduğunu bunu sağlamak için birçok düzenleme yaptıklarını belirtmiştir. Katılımcı evinin erişilebilirliğini şu şekilde ifade etmiştir:

Ben evin içindeki bütün odalara girebiliyorum eşik sistemini ona göre düzenledik lavabom banyom kesinlikle benim kullanabileceğim şekilde yatağım aynı şekilde vinç var yatağında hem tekerlekli sandalyeye geçerken hem yatağa geri dönerken kullanıyorum. Artı asansörüm var üst kattaki odama çıkabilmem için. Mesela kapıları ben kilitleyemiyorum onun için sürgü yaptırdık kapılara, ev tamamen benim kullanabileceğim hale geldi.

Katılımının engelli kimliği vardır ve engelli haklarını bildiğini ifade etmektedir.

4.2.10. K10 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K10 kodlu katılımcıya STK aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Engelli bireyin kendisinin görüşme için uygun olmaması sebebi ile görüşme babası ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcının babası 40'lı yaşlarında ve ilkokul mezunudur. Yaşadıkları evde üç çocuk iki ebeveyn olmak üzere beş kişidirler. Katılımcı 20'li yaşlarında, lise eğitimini hastalığı sebebi ile yarıda bırakmış bekar bir kadındır. Kendisi herhangi bir gelir getirici işte çalışmazken babası emekli annesi ev hanımıdır ve ekonomik durumları orta düzeydedir. Engel durumu hakkında bilgi istendiğinde katılımcının babası durumu şu sözlerle ifade etmiştir: *“16 yaşında şizofreni tanısı kondu. İlaçlarını almayınca kötüleşiyor, aldığı daha iyi. Sürekli takip ediyoruz, kontrol ediyoruz. Hastaneye beş altı defa yatırdık. Yeme içmeyi yapıyor ama tuvalet ve temizlikte yardım ediyoruz”*. Hastalığı için düzenli olarak ilaç kullanan katılımcının engel oranı %80'dir. Katılımcı ile normal şartlar altında iletişim kurulabilirken hastalığının alevlendiği dönemlerde iletişim kurulamamaktadır. Bu durumu katılımcının babası şu sözlerle açıklamıştır: *“Haftada iki ya da üç gün oluyor bu durum. Gün boyu sürüyor,*

bağırıyor çağırıyor sürekli. Kendi kendine konuşuyor. Kimseyi yanına yanaştırmıyor. Sürekli yalnız kalmayı tercih ediyor.” Depremden önce de oturmaya devam ettikleri ve yakında kentsel dönüşüme girecek olan evlerinde kızları için aldıkları önlemleri katılımcının babası şu şekilde anlatmıştır:

İlk zamanlar çok ciddi önlemler aldık. Mesela ortada hiçbir kesici alet falan bırakmıyorduk. Öyle her şeyi saklıyorduk, dolapları kilitliyorduk. Yani zarar verebilecek her şeyi engellemeye çalışıyorduk. Ama ondan sonra tedavi süreciyle ilerledikçe yavaş yavaş tedbirleri bıraktık baktık herhangi bir kendine veya bize karşı tehlike söz konusu olmadığından dolayı şu anda herhangi bir tedbir almıyoruz çok şükür. Ama sürekli ben emekli olduğum için evde olduğum için gözüüm üzerinde asla tek başına bırakmıyorum sürekli yanındayız.

Katılımcının ebeveyni engellilik ile ilgili haklarını kısmen bildiklerini beyan etmiştir.

4.2.11. K11 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K11 kodlu katılımcıya kartopu örnekleme aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 40’lı yaşlarında üniversite mezunu bir kadındır. Bekar olduğunu belirten katılımcı annesi ile birlikte yaşamaktadır. Katılımcı bir kamu kurumunda memur olarak çalıştığını ve ekonomik durumunun orta düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Sonradan engelli hale geldiğini ve şu anda %80 engel oranına sahip olduğunu belirten katılımcı engel durumunu şu şekilde açıklamıştır: *“Engelim sonradan oluştu iki yaşında yüksekte düşme sonucu engelli kaldım. Şu anda tekerlekli sandalye kullanıyorum. Kollarımda herhangi bir problem yok ama yürüyemiyorum.”* Öz bakımını kendisi sağlayan katılımcının düzenli bir tedavisi yoktur. Depremden sonra yeni bir eve taşındığını belirten katılımcı şu anda zemin katta oturmaktadır. Engelli kimliği bulunan katılımcı engelliliğe ilişkin haklarını kısmen bildiğini ifade etmiştir.

4.2.12. K12 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K12 kodlu katılımcıya kartopu örnekleme aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 40’lı yaşlarında lise mezunu bir erkektir. Evli olduğunu ve malulen emekli olduğunu belirten katılımcı iki çocuğu ve eşi ile birlikte yaşamaktadır. Katılımcı ekonomik durumlarının orta düzeyde olduğunu belirtmiştir. Engelinin ortaya nasıl ortaya çıktığı sorulduğunda engellilik durumunu şu şekilde anlatmıştır:

Benim engelim kaza sonrasında oluşan sonradan bir engel. 1995 yılında Fethiye Göcek’e tatil amaçlı gitmiştim. Dayımın bir tur teknesi vardı onunla tura

çıkmiştık, müşterileri gezdiriyorduk. Yassıca Adaları diye bir ada var oraya yanaştık, yaşlı bir bayana tekneye çıkması için yardım edecektim. Onun için suya atladım ve boynumu kırdım. Yaklaşık 2,5 metreden yarım metrelik belki de 40 santimlik suya atladım balıklama. Çok yüksek seviyeden kırdım c 3,4,5,6,7 de kırıklar vardı. Sinirlerim ağır zedelenmiş bunun sonucunda da felç oldum omurilik felçlisi. İlk sudan çıktığımda kol ve bacaklarımı hiç kullanamıyorum sonrasında tedavi ile birlikte kollarımı kullanabilmeye başladım bugün artık sandalyemi kullanırken yatağa geçerken kendim geçebilirim, kollarımı kullanabiliyorum. Bundan yaklaşık 10 sene önce fizik tedavi sayesinde kendim yürüyebilecek duruma gelmiştim ama sonrasında devam etmedim bıraktım.

Sağlık raporuna göre %99 engelli olduğunu belirten katılımcı ağır engelli olarak görünmesine rağmen öz bakımını kendisinin karşılayabildiğini belirtmiştir. Evde düzenli egzersizler dışında bir tedavi almadığını belirten katılımcı düzenli olarak ilaç kullanmamaktadır. Katılımcı depremden önce sekizince katta yaşadığını ancak deprem sonrasında taşındığını ve şu anda ikinci katta yaşadığını belirtmiş, eski evinde erişilebilirlik için çok önemli düzenlemeler yaptığını ifade etmiştir. Engelli kimliği olduğunu belirten katılımcı engellilikle ilgili haklarını bildiğini ifade etmiştir.

4.2.13. K13 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K13’kodlu katılımcıya STK aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 30’lu yaşlarında lisans mezunu bir erkektir. Bekar olduğunu ve öğretmen olarak çalıştığını belirten katılımcı annesi, babası ve büyükannesi ile birlikte yaşadığını ekonomik durumlarının orta düzeyde olduğunu belirtmiştir. Engel durumu sorulduğunda engelini şu şekilde ifade etmiştir: “Doğuştan ortaya çıktı ben 3 aylıkken anlaşılmış. %90 görme engelliyim sadece bir ışık görebiliyorum. Cisimlerde var ama ne oldukları belli olmuyor. 10 metreden sonrasına hiç göremiyorum.” Öz bakım için desteğe ihtiyaç duymadığını belirten katılımcının devam eden herhangi bir tedavisi yoktur. Şu anda depremden önce de oturduğu evde, dördüncü katta oturmaya devam ettiğini belirten katılımcı engeline yönelik özel bir destek ekipmanı kullanmadığını, elektronik cihazlardaki ekran okuma özelliğinden faydalandığını belirtmiştir. Engelli kimliği olan katılımcı engellilikle ilgili haklarını bildiğini ifade etmiştir.

4.2.14. K14 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K14 kodlu katılımcıya muhtarlık aracılığı ile ulaşılmış, görüşme katılımcının gönüllü olarak çalıştığı bir kurumda gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 40’lı yaşlarında ortaokul mezunu bekar bir erkektir. Serbest meslek icra ettiğini belirten katılımcı annesi,

babası ve abisi ile yaşadığını ve ekonomik durumunun orta düzeyde olduğunu belirtmiştir. Engelinin ortaya çıkışı sorulduğunda engelli olma sürecini şu şekilde anlatmaktadır:

2012 yılında sağ bacağımda bir şişme meydana geldi. Hastaneye müracaat ettim yapılan testler ve tahliller sonucunda ayağımda tümör olduğunu tespit ettiler. Kötü huylu 1. dereceden yumuşak doku tümörü kanser dediler. Uzun bir tedavi süreci oldu ama fayda etmedi. Sonrasında vücuduma yayılabileceğini söylediler ve beni kurtarmak için bacağımı kesmeleri gerektiğini belirttiler. O şekilde bir tedaviye girdik ve 2013 yılında bacağım kesildi. Sonuç olarak 2013 yılından beri bu şekildeyim.

Bir bacağı bel altından ampute olan katılımcı engel oranının %70 olduğunu ve akülü sandalye kullandığını belirtmiştir. Katılımcı öz bakımını kendisi sağlamaktadır ve devam ettiği düzenli bir tedavisi yoktur. Depremden önce deprem sonrasında yıkılan binalardan birinin birinci katında oturduğunu belirten katılımcı deprem sonrasında zemin katlı bir eve taşındığını, evinin erişilebilir olduğunu ifade etmiştir. Engelli kimliği olduğunu belirten katılımcı engellilikle ilgili haklarını bildiğini ifade etmiştir.

4.2.15. K15 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K15 kodlu katılımcıya STK aracılığı ile ulaşılmış, görüşme kendisinin talebi üzerine evine yakın bir parkta gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 30'lu yaşlarında lise mezunu bir erkektir. Evli olduğunu ve bir kamu kurumunda memur olarak çalıştığını belirten katılımcı iki çocuğu ve eşi ile birlikte yaşadığını, ekonomik durumunun orta düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Doğuştan gelen engeli sebebi ile bacaklarını kullanmakta zorluk yaşadığını belirten katılımcı %50 oranında engelli olduğunu belirtmiştir. Katılımcı öz bakımını kendisi sağlayabilmektedir ve düzenli sürdürdüğü tedavisi mevcuttur. Şu anda depremden önce de yaşadığı ve erişilebilir olduğunu belirttiği ikinci kattaki evinde yaşamını sürdürmektedir. Engelli kimliği bulunan katılımcı engelliliğe ilişkin haklarını engelinin doğuştan olması sebebi ile bildiğini ifade etmiştir.

4.2.16. K16 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K16 kodlu katılımcıya kartopu örnekleme aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 40'lı yaşlarında yüksek lisans mezunu bir kadındır. Evli olduğunu belirten katılımcı eşi ile birlikte yaşamakta, öğretmen olarak çalışmaktadır. Engelinin nasıl ortaya çıktığı sorulan katılımcı durumunu şu cümleler ile ifade etmiştir:

“19 yaşında araç içi trafik kazası geçirdim 12. toraks onurum kırıldı ve engelli olarak yaşamaya devam ettim. Kollarımı aktif bir şekilde kullanabiliyorum herhangi bir problem yok ama yürüyemiyorum.”

Engel oranının %93 olduğunu belirten katılımcı öz bakım için yardıma ihtiyaç duymadığını, düzenli bir tedavi görmediğini yalnızca bağırsak düzenleyici bir ilaç kullandığını belirtmiştir. Yaşadığı yer ve erişilebilirliği sorulduğunda katılımcı şu şekilde cevaplamıştır:

İzmir'e ilk taşındığımız zaman benim için daha uygun olması sebebiyle giriş kat tercih ettik. Fakat daha sonrasında giriş katın bir sürü problemleri ortaya çıktı. Sonrasında ev araştırmaya başladım ve şu anda yedinci katta oturuyorum ama bu evin iki tane asansörü var o sayede burada oturabiliyorum. Ancak depremden sonra da taşınmaya karar verdik şu an bir evle anlaştık taşınacağız buradan da.

Engelli kimliği olduğunu belirten katılımcı engelli haklarını bildiğini ifade etmiştir.

4.2.17. K17 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K17 kodlu katılımcıya kartopu örnekleme aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 40'lı yaşlarda ortaokul mezunu bir kadındır. Evli bir ev hanımı olduğunu ve ekonomik durumlarının iyi olduğunu belirten katılımcı eşi, oğlu ve yeğeni ile birlikte yaşamaktadır. Engelinin nasıl oluştuğuna yönelik soruya katılımcı şu cümleler ile yanıt vermiştir:

Engelim doğuştan. Engelimin adı Spina Bifida. Bir omurilik rahatsızlığı. Bu hastalık üçe ayrılıyor, sanırım ben şanslıyım. Kimilerinin beyni hasar görüyor, zihinsel engelli olabiliyorlar. Bende böyle bir durum yok. Benim belden aşağıyı etkiliyor. Belden aşağım tutmuyor. Hissetmiyorum. 13, 14 ameliyat geçirdim düzelebilmek, ayağa kalkabilmek için. Protez, orteze birkaç sene yürüdüm. Ama sonrasında büyük bir rahatsızlık daha geçirdim, yürümemi de tamamen kaybettim.

Öz bakım konusunda desteğe ihtiyaç duyduğunu ve bu konuda eşinden destek aldığını belirten katılımcı engel oranının %99 olduğunu ve akülü sandalye kullandığını ifade etmiştir. Normal şartlarda düzenli olarak doktora gittiğini belirten katılımcı COVID-19 pandemisi sebebi ile doktora gitmediğini ancak ilaçlarını kullanmayı sürdürdüğünü belirtmiştir. Yaşamını depremden önce de yaşadığı müstakil bir evde sürdüren katılımcı evinin erişilebilirliğini şu cümleler ile ifade etmiştir:

Kapı girişinde engelli rampam var çok rahat girip çıkabiliyorum, odaların içlerindeki eşikleri düzenledim emeklediğim için onlar çok küçük. Sağ

olsun belediye düzeltti onları benim için. Kendi kendime bulaşıklarımı yıkayabiliyorum yemeğimi yapabiliyorum. Yani evin yüzde sekseni kendi yaşamıma uygun.

Engelli kimliği bulunan katılımcı engelliliğe ilişkin haklarını kısmen bildiğini ifade etmiştir.

4.2.18. K18 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K18 kodlu katılımcıya kartopu örnekleme aracılığı ile ulaşılmış, görüşme telefon ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 30'lu yaşlarında lisans mezunu bir erkektir. Evli olduğunu ve kadrolu işçi olarak çalıştığını belirten katılımcı eşi ve çocuğu ile yaşadığını ve ekonomik durumunun orta düzeyde olduğunu ifade etmiştir. Engel durumu ile ilgili bilgi almak istendiğinde katılımcı durumu şu cümlelerle açıklamıştır:

Hastalığımın adı halk dilinde Tavuk Karası olarak bilinen Retinitis Pigmentosa. Genetik bir rahatsızlık doğumumdan beri benimle birlikte. Göz damarlarının kuruması ile ilgili bir rahatsızlık. Sürekli gerileyici bir rahatsızlık henüz tedavisi olmayan bir rahatsızlık. İlk olarak görme engelli olduğum 3 yaşımdayken fark edilmiş. Bugünden yaklaşık 10-12 sene öncesine kadar her şey normaldi. O günden bugüne her geçen gün biraz daha kötüledi. Şu anda görmem çok zayıf Güneşli ışıklı bir ortam olduğu zaman önüme gelen engelleri son anda fark edebiliyorum.

Engel oranının %90 olduğunu belirten katılımcı öz bakımını kendisinin sağlayabildiğini ancak erişilebilirlik ile ilgili bazı durumlarda desteğe ihtiyacı olabildiğini belirtmiştir. Günlük yaşamda erişilebilirlik ekipmanı olarak sesli bilgisayar ve telefon kullandığını belirten katılımcı düzenli olarak tedavi görmediğini ve ilaç kullanmadığını belirtmiştir. Depremden önce de yaşadığı altıncı kattaki evinde yaşamını sürdürdüğünü belirten katılımcı erişilebilirliği arttırmak amacı ile evdeki eşyaları kendisine göre tasarladığını ve sesli ikaz özelliği olan erişilebilir cihazları kullanmaya çalıştığını belirtmiştir. Engelli kimliği bulunan katılımcı engelliliğe ilişkin haklarını bildiğini ifade etmiştir.

4.2.19. K19 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K24'kodlu katılımcıya rehabilitasyon merkezi aracılığıyla ulaşılmış, görüşme rehabilitasyon merkezinde yer alan sınıfta yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında rehabilitasyon merkezi öğretmeninden iletişim konusunda destek alınmıştır. Katılımcı 40'lı yaşlarında ilkokul mezunu bir kadındır. Bekar olduğunu ve gelir getirici

bir işte çalışmadığını belirten katılımcı annesi ile birlikte yaşadığını, ekonomik durumlarının iyi olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı genetik bir bozukluk sebebi ile %98 oranında işitme engellidir ve bütün ailesinde işitme kaybı mevcuttur. İşitme cihazı kullanan katılımcı cihazı kullandığında kısmen duyabilmekte ancak konuşamamaktadır. İletişimini çoğunlukla işaret dili ve dudak okuma ile sağlamaktadır. Katılımcı son bir buçuk yıl içerisinde kısmen okuma yazmayı öğrenmiştir. Cihazı kullandığı kulağındaki enfeksiyon sebebi ile cihazı takmamış olması sebebi ile görüşme döneminde işaret dili haricinde iletişim kurmakta ciddi güçlük çekmektedir. Öz bakım konusunda desteğe ihtiyacı olmayan katılımcı kulağındaki enfeksiyon için düzenli tedavi görmektedir. Depremden önce yaşadığı üçüncü kattaki evinde yaşamaya devam eden katılımcının engelli kimliği vardır.

4.2.20. K20 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K20 kodlu katılımcıya konteyner kent ziyaret edilerek ulaşılmış, görüşme konteyner kent ortak alanında yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında ihtiyaç duyulduğunda katılımcının babası iletişim desteği sağlamıştır. Katılımcı 20'li yaşlarına henüz girecek olan lise eğitimine devam eden bir kadındır. Bekar olan katılımcı babası ile yaşadığını ve ekonomik durumlarının çok kötü olduğunu ifade etmiştir. Doğuştan zihinsel engelli olduğunu belirten katılımcı daha önce yürüyemediğini ancak fizik tedavi ile yürüyebilir duruma geldiğini son tıbbi değerlendirmede engel oranının azalarak %52'ye düştüğünü belirtmiştir. Öz bakımında kısmen babasından destek alan katılımcı psikiyatrik tedavisi olduğunu ancak düzenli ilaç kullanmadığını belirtmiştir. Deprem sonrasında konteyner kentte yaşamaya başlayan katılımcı engelli kimliği olduğunu ancak kendisini engelli olarak görmek istemediği için haklarını hiç öğrenmediğini ifade etmiştir.

4.2.21. K21 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K21 kodlu katılımcıya konteyner kent ziyaret edilerek ulaşılmış, görüşme yaşadığı konteynerde yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 40'lı yaşlarında ilkokul mezunu bir erkektir. Bekar olduğunu ve işsiz olduğu için ekonomik durumunun kötü olduğunu belirten katılımcı yalnız yaşamaktadır. Engelinin doğuştan geldiğini belirten katılımcı tam olarak sebebini bilmediğini ancak %40 oranında engelli olduğunu ifade etmiştir. Öz bakımını kendisi sağlayan katılımcı herhangi bir tedavi görmemektedir.

Deprem sonrasında konteyner kentte yaşamaya başlayan katılımcının engelli kimliği mevcuttur.

4.2.22. K22 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K22 kodlu katılımcıya konteyner kent ziyaret edilerek ulaşılmış, görüşme yaşadığı konteynerde önünde yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcının %62 oranında zihinsel engelli olmasından dolayı iletişim güçlüğü mevcuttur bu sebeple görüşme annesi ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcının annesi 40'lı yaşlarında ilkokul mezunu bir ev hanımıdır. Katılımcı ise 20'li yaşlarında bir erkektir. İki ebeveyn beş çocuk olmak üzere yedi kişi birlikte konteynerde yaşamaktadırlar. Bekar olan katılımcı herhangi bir işte çalışmamaktadır. Katılımcının annesi ailenin ekonomik durumun çok kötü düzeyde olduğunu belirtmiştir. Katılımcının engeli bir buçuk yaşında geçirdiği menenjit hastalığından kaynaklanmaktadır. Öz bakım konusunda annesinin desteğine ihtiyaç duymakta olan katılımcı düzenli ilaç kullanmaktadır. Katılımcının engelli kimliği bulunmasına karşın annesi engellilikle ilgili haklarını bilmediklerini belirtmiştir.

4.2.23. K23 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K23 kodlu katılımcıya konteyner kent ziyaret edilerek ulaşılmış, görüşme yaşadığı konteynerin önünde yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcı 60'lı yaşlarının sonlarında ilkokul mezunu bir erkektir. Eşini birkaç yıl önce kaybettiğini ve emekli olması sebebi ile gelir durumunun iyi olduğunu belirten katılımcı konteyner kentte yalnız yaşamaktadır. Son beş yıldır diyabet, yüksek kolesterol, yüksek tansiyon ve yüksek kilo sebebi ile yaşantısının kısıtlandığını belirten katılımcı %47 oranında engelli olduğunu ifade etmiştir. Öz bakım konusunda desteğe ihtiyacı olmayan katılımcı hastalıkları sebebi ile her gün çok fazla miktarda ilaç kullanmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Deprem sonrasında yaşamını sürdürdüğü konteynerde erişilebilirliği özellikle tuvaletlerin uygunluğunu arttırmak için girişimlerde bulunduğunu ancak sonuçsuz kaldığını ifade etmiştir. Engelli kimliği bulunan katılımcı engelli haklarını bildiğini ancak evden çok fazla çıkmadığı için bu hakların çok bir anlam ifade etmediğini belirtmiştir.

4.2.24. K24 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K24 kodlu katılımcıya rehabilitasyon merkezi aracılığıyla ulaşılmış, görüşme rehabilitasyon merkezinde yer alan sınıfta yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında rehabilitasyon merkezi öğretmeninden iletişim konusunda destek alınmıştır. Katılımcı 20'li yaşlarında lise öğrenimine devam eden bir erkektir. Annesi babası ve kardeşi ile yaşadığını belirten katılımcı gelir getirici bir işte çalışmadığını ve ekonomik durumlarının iyi olduğunu belirtmiştir. Katılımcının engeli doğuştandır ve 11 yaşında koklear implant operasyonu geçirmiştir. Şu anda %90 oranında engelli olan katılımcı implant ile kısmen işitebilmektedir. Öz bakım konusunda desteğe ihtiyacı olmadığını ifade eden katılımcı, düzenli olarak doktor kontrolüne gittiğini ve herhangi bir ilaç kullanmadığını belirtmiştir. Deprem sonrasında yaşadığı yer değişmeyen katılımcı dördüncü katta oturmaktadır ve engelli kimliğine sahiptir.

4.2.25. K25 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K25 kodlu katılımcıya rehabilitasyon merkezi aracılığıyla ulaşılmış, görüşme rehabilitasyon merkezinde yer alan sınıfta yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında rehabilitasyon merkezi öğretmeninden iletişim konusunda destek alınmıştır. Katılımcı 30'lu yaşlarında ilkokul mezunu bir erkektir. Bekar olduğunu ve gelir getirici bir iş yapmadığını belirten katılımcı anne babası ve kendisinden küçük iki kardeşi ile yaşamaktadır. Ekonomik durumlarının iyi olduğunu belirten katılımcı %92 oranında zihinsel engeli bulunduğunu belirtmiştir. Öz bakımı konusunda annesinden destek aldığını ve düzenli bir tedavisi olmadığını belirten katılımcının hareket kısıtlılığı da bulunmaktadır. Depremden önce de yaşadığı asansörsüz bir binanın dördüncü katında yaşamını sürdüren katılımcı yaşadığı erişilebilirlik sorununu şu şekilde ifade etmiştir: *“İnerken sıkıntı 55 tane merdiven var asansör yok. İnerken sıkıntı, çıkarken zor olmuyor sol elim demire denk geliyor, elimle demiri tutuyorum bir elimden annem tutuyor. Ama inerken sağa denk geldiği için tutamıyorum.”* Katılımcı engelli kimliği olduğunu belirtmiştir.

4.2.26. K26 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K26 kodlu katılımcıya rehabilitasyon merkezi aracılığıyla ulaşılmış, görüşme rehabilitasyon merkezinde yer alan sınıfta yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında rehabilitasyon merkezi öğretmeninden iletişim konusunda destek alınmıştır.

Katılımcı 18 yaşını yeni geçmiş lise öğrenimine devam eden bir erkektir. Anne babası ve kardeşi ile yaşadığını belirten katılımcı ekonomik durumlarının iyi olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı işitme kaybının bebekliğinde fark edildiğini ancak doğuştan geldiğini şu anda %67 oranında işitme engelli olduğunu belirtmiştir. Öz bakım konusunda desteğe ihtiyaç duymayan katılımcı işitme cihazı kullanmaktadır. Düzenli doktor kontrolüne gittiğini belirten katılımcı herhangi bir ilaç kullanmamaktadır. Depremden sonra yaşadığı alanı değiştirmeyen katılımcı dördüncü katta yaşamayı sürdürmektedir ve engelli kimliği bulunmaktadır.

4.2.27. K27 Kodlu Katılımcı Tanıtımı

K27’kodlu katılımcıya rehabilitasyon merkezi aracılığıyla ulaşılmış, görüşme rehabilitasyon merkezinde yer alan sınıfta yüz-yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşme esnasında rehabilitasyon merkezi öğretmeninden iletişim konusunda destek alınmıştır. Katılımcı 20’li yaşlarında lise öğrenimine devam eden bir kadındır. Bekar olduğunu belirten katılımcı gelir getiren bir işte çalışmadığını, ekonomik durumlarının iyi olduğunu, anne babası ve kardeşi ile dördüncü kattaki evlerinde yaşadığını ifade etmiştir. Engelinin doğumdan sonra geçirdiği ateşli hastalık sebebi ile ortaya çıktığını belirten katılımcı %86 oranında işitme engellidir ve kulak arkası işitme cihazı kullanmaktadır. Öz bakımını kendisi sağlayan katılımcı düzenli doktor kontrolüne gitmesine karşın herhangi bir ilaç kullanmamaktadır. Katılımcının engelli kimliği vardır.

4.3. Fenomenolojik İndirgeme ve Yaratıcı Varyasyon

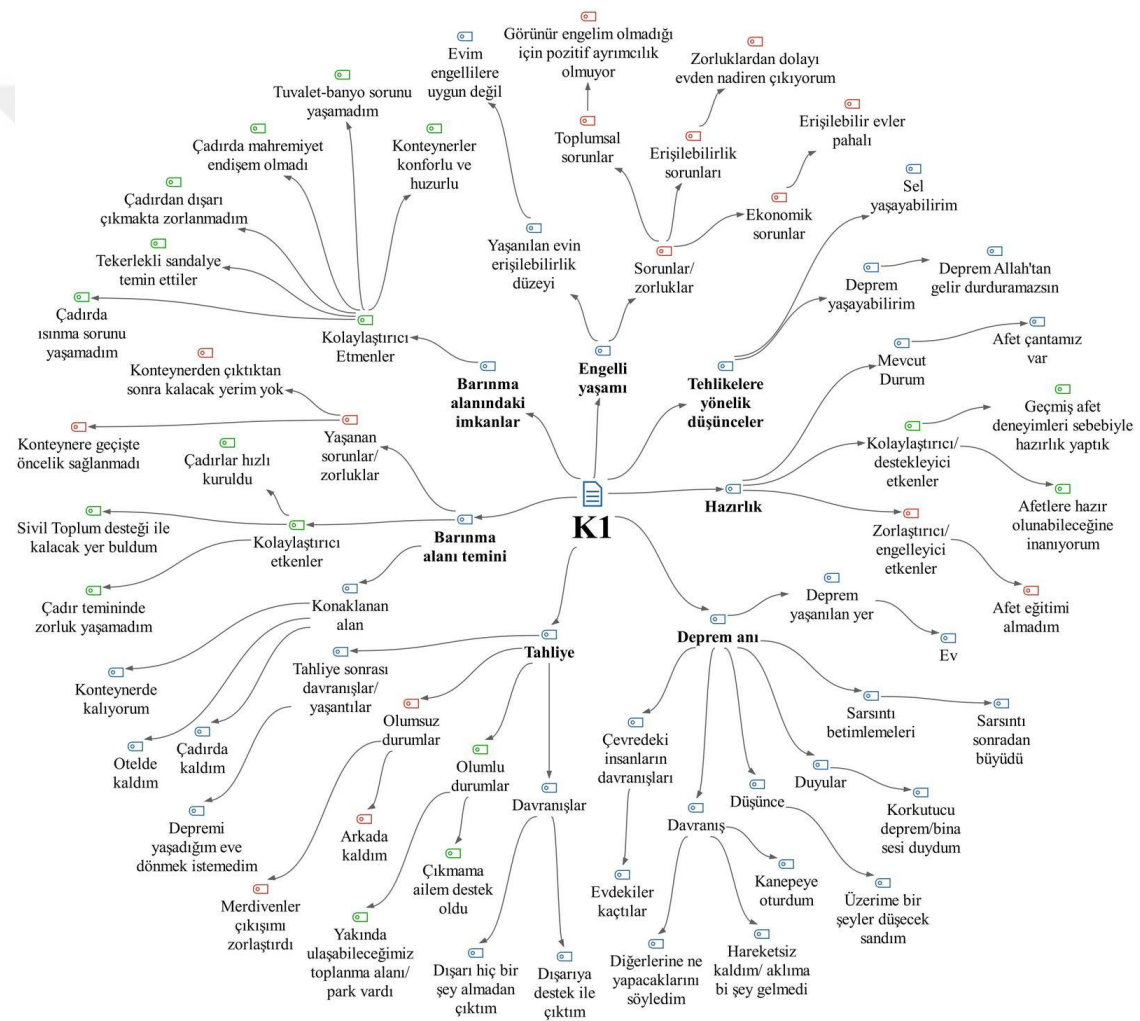
Araştırma kapsamında görüşme verilerinin analizi Moustakas (1994)’ın önerisi doğrultusunda önemli ifadelerin listelenmesi ve bu ifadelerin ön gruplamalarını yapılması ile başlanmıştır. Gruplama sonrasında elde edilen ifadeler ve gruplar indirgeme ve eliminasyona tabii tutulmuş, deneyim için önemli olan ve soyut olarak etiketlenebilecek ifadeler kodlanmıştır. Ardından elde edilen bu kodlar kategoriler ve bu kategorileri kapsayan temalar şeklinde organize edilmiştir. Kodlamanın son aşamasında tüm bu kod, kategori ve temaların görüşmeleri ve deneyimi yansıtır yansıtmadıkları incelenmiş ve doğrulanmıştır. Bu indirgeme basamaklarını takiben elde edilen tema ve kategoriler doğrultusunda her bir katılımcının deneyimlerinin dokusal ve yapısal betimlemeleri

oluşturulmuştur. Dokusal ve yapısal betimlemeler bütüncül bir bakış sağlaması amacı ile birlikte raporlanmış ve alt başlıklar halinde sunulmuştur.

4.3.1. K1 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K1 kodlu katılımcının deneyimi daha kolay anlaşılabilmesi için iki ayrı tek-vaka modeli şeklinde sunulmuştur. İlk model Şekil 8’de gösterilmiş olup deneyimin barınma alanındaki imkanlara kadar olan kısmını içermektedir.

Şekil 8. K1 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Katılımcı sel ve deprem yaşayabileceğini, depremin Allah’tan geldiğini, durdurulamayacağını ancak afetlere hazır olunabileceğini düşünmektedir. Afetlere yönelik herhangi bir eğitim almadığını belirten katılımcı daha önce yaşamış olduğu bir deprem sebebi ile yapmış olduğu hazırlığı şu ifadeler ile anlatmıştır:

Deprem olmadan bir yıl öncesi, yılbaşı haftasıydı. Yine böyle 4.8 gibi falan deprem olmuştu İzmir’de. Evdeydik o zaman, akşamdı, geceydi. 4.8’di. Dışarı çıkmıştık. Yani baya bir sallandı yine ortalık biz o zaman dışarı çıkmıştık. Sokakta kalmıştık. Sonra eve döndüğümde dedim ne olur ne olmaz hazırladım bir şeyler aşağıda bir tanıdığın evi var oraya bir torba poşet moşet bırakmıştım. Hani sudur, şeydir bir şeyler olur içinde diye.

Deprem esnasında ailesi ile kahvaltı yaptığını ifade eden katılımcı deprem anında yaşadıklarını ve arkada kalışını şu cümleler ile açıklamıştır:

Tam böyle kapıya yaklaştım, mutfak kapısından çıktım. Yakın zaten onlar birbirine. Sallantı oldu. Derler ya bünye alışkın ilk etaptakine alışkındık hani o şeye derecesine, dedim deprem oluyor oturun hiç yerinizden kıpırdanmayın. Oturun dedim herkes yerinde otursun diye bağırdım ben. Ondan sonra benim de küçük bir divanım var girişte oraya oturdum. Ondan sonra kalktım bir baktım aradan geçti geçmedi bir iki dakika tam hatırlamıyorum. Bu sefer baya bir ağır sallanmaya başladık, baya hızlıca böyle şe yapmaya başladı. Bizimkiler fırladılar. Kızım işteydi, ondan sonra fırladılar dışarıya ben kaldım. Ben aşağıya inemiyom. Onlar can havli ile kendilerini attılar. Bizim yan tarafımızda sıfır bir apartman var. Balkonumuzun üzerine böyle geliyor şey inşaat. Sallanıyor böyle bi geliyor bi seslen. Titanik’ten nasıl gemi batarken bir ses geliyor onun gibi ses geliyordu inşaattan. Böyle vuuuu diye bir ses geliyor. Üstüme üstüme geliyor. Merdivenden ben inemem zaten üstüme düşecek sanki o derece. Orda kaldım.

Arkada kalma deneyiminden çok kötü etkilendiğini belirten katılımcı sonrasında yaşadığı tahliye deneyimini ve pandemi endişesini şu sözler ile ifade etmiştir:

Sonra oğlum işte bir şeyler, bir koştı beni aldı artık böyle sırtlanır gibi. Aşağı indirdi. Ondan sonra biz dışarı çıktık. Baktık zaten herkes dışarılarda. Kapı pencere açık, ceplerimizde para yok bişe yok. Ondan sonra dışarı çıktık park var benim yan tarafımda herkes parkın içine oturdu ama o süreçte bir de korona şeyi de var ya herkes çıktı, koronali da çıktı normal hasta da çıktı herkes çıktı yani. İç içe oturuyoruz ama bilmiyoruz kimin ne olduğunu.

Kronik hastalıkları sebebi ile pandemiden çok fazla endişe duyduğunu belirten katılımcı sonrasında bir okul bahçesine geçerek beklediklerini, zamanla depremin boyutlarını anladığında çok endişelendiğini belirtmiştir. Bekledikleri alana ilerleyen süreçte AFAD ekiplerinin gelerek çadır kurmaya başladığını belirten katılımcı çadıra geçiş sürecini şu sözler ile anlatmıştır:

Sonra duyduk ki konu komşu çadırlara gitmeye başladı artık. Bir baktık bide çadırlar kurulmuş. Herkes orda. Bize hemen çadır verdiler, imkanlar doğrultusunda işte ne gerekiyorsa yaptılar ettiler, yiyecek, içecek vs. her şeyi ayarladılar. Yani bizle çok ilgilendiler, bana araba verdiler. Hani bu taşıyor ya hastanelerde oluyor ya araba o arabadan verdiler. Bir de şöyle bir durum var. Alt katta kız kardeşim, yeğenim vardı. Bana misafir gelmişlerdi. Deprem sırasında onlar da bizimle dışarı çıkmışlardı. Hep beraber çadırdaki kaldık. O yüzden öyle kız kardeşim, yeğenler var yanımda bana destek oluyorlar, yardım ediyorlar. İyi oldu yani.

Çadırda ilk zamanlarda ısınmada sorunlar yaşadığını ancak bu sorunun kısa sürede çözüme kavuştuğunu belirten katılımcı mahremiyet, hijyen, güvenlik konularında herhangi bir endişe yaşamadığını belirtmiştir. Bir aya yakın bir süre çadırda kaldığını belirten katılımcı, çadırların kaldırılacağı dönemde evinin ağır hasarlı olmaması sebebi ile kendisine konteyner temin edilmediğini ancak kendisinin yaşadığı arkada kalma deneyimi sebebi ile eve dönmek istemediğini belirtmiştir. Kaymakamlığa engelinden dolayı konteyner almak istediği yönünde başvurular yaptığını belirten katılımcı bir dönüt alamadığını ve sesini duyurmak için birçok farklı mecra ile görüştüğünü ifade etmiştir. Görüşmeler neticesinde bir STK'dan aldığı desteği şu sözlerle ifade etmiştir:

Ondan sonra bizi geri şeyden aradılar. Hani şey yok mu bir şarkıcı çocuk. Haluk Levent aradı. Ondan sonra nasılsınız iyi misiniz? İyiyim sağ olun buyrun. Ben Haluk Levent siz işte desteğe ihtiyacınız olduğunu öğrendim. Ben o ara çok kişilerle bağlantı kurmuştum o dönemde artık bizi çıkaracaklar ya çadırdan artık evinize gidin diyorlar. Yurtlara da almıyorlar, konteynere da almıyorlar. Dedi böyle böyle bir sıkıntınız varmış. Bunu çözmek için aradım. Size nasıl destek olabiliriz, nasıl yardımcı olabiliriz dedi. Dedim böyle böyle ben kardeşimin aile ve ben dedik kaldık ortada. Tamam dedi ben dedi bir yarım saat sonra sizi arayacam. Konuşuyor ediyor. Ondan sonra bir baktım telefon ettiler. Ordan belediyeden, büyükşehir belediyeden. İşte dediler size bir araç gönderiyoruz. Eşyanız özel neyiniz varsa toparlayın. Sizi Hilton'a, otele alıyoruz. Düşünebiliyor musunuz? Çadırdan Hilton otele.

Bu durum sonrasında Hilton otele yerleşen katılımcı bir ayı aşkın bir süre otelde kalmış sonrasında kaymakamlıktan konteyner kente yerleşme hakkı tanımlanmasını takiben konteyner kentte yaşamına devam etmiştir. Katılımcı gerek otelde gerek konteynerde herhangi bir sorunla karşılaşmadığını her iki konaklama alınının da konforlu olduğunu belirtmiştir.

Depremi psikolojik etkilerinden itibaren deneyimin diğer kısımları **Şekil 9**'da yer alan modelde gösterilmiştir.

Katılımcı yaşamış olduğu arkada kalma deneyiminin kendisini çok etkilediğini, depremin boyutlarının kendisini korkuttuğunu ve sürekli deprem olacak kaygısı yaşadığını belirtmiştir. Deprem sonrası ilk günlerde deprem olacak korkusu ile günlerce uyku problemi yaşadığını da ifade etmiştir. Çadır alanında ve otelde kendisine psikolojik destek sağlandığını belirten katılımcı mücadeleci olduğunu ve hayata bağlı olduğunu ifade etmiştir. Yaşadığı alanların depreme dayanıklı olduğunu bildiği dönemlerde depreme yönelik kaygı yaşamamış olması katılımcının ifade ettiği bir diğer kolaylaştırıcı unsur olmuştur.

Deprem sonrasında çadırda ve konteynerde iyi bir sağlık hizmeti sunumu olduğunu ve ilaçlarına erişimde sorun yaşamadığını belirten katılımcı kronik hastalıklarından dolayı bir sorunla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Benzer şekilde beslenme, iletişim ve güvenlik konularında sorunla karşılaşmayan katılımcı kendisini etkilememesine karşın deprem sonrasında ciddi trafik sıkışıklığı yaşandığını ifade etmiştir.

Deprem sonrasında depremzedelere yönelik ayni/nakdi yardım faaliyetlerine yönelik deneyim irdelendiğinde katılımcının birçok problem ile karşılaştığı saptanmıştır. Katılımcı çadırda ve konteynerde gelen yardımların büyük çoğunluğunun kendisine uygun olmadığını, yardımlara erişmekte zorlandığını bu konuda ailesinden destek aldığını ifade etmiştir. Konteynerde yapılan yardımlara ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

Ben şu anda burada konteynırda çok ayrımcılık olduğunu biliyorum. Yardımlara ulaşamıyoruz yani. En basitinden ya ayakkabı verdiler benim ayağım 39 numara bana 42 numara spor ayakkabı verdiler. Oğlumun ayak numarası 42 numara 45 numara spor ayakkabı verdiler. Üstümüze ceketler ben büyük bedenim görüyorsun, bedenimi de söylüyorum yazıyorum yani diyorum ki 3x giyicem, daha büyüğü olursa 4x olabilir, bana kıyafetleri böyle verin. Getiriyorlar bana dalga geçer gibi medium, large beden. Yani bunlar yani. Sen yardım yapıyorsun ama yardım istediğin şekilde ulaşmıyor. Böyle bir mantık var mı? Ne oluyor bu sefer. Ben onları geri veriyorum ben ne yapıcım o large bedeni giymedikten sonra. Verilen insana iki defa eşya veriyorlar bu sefer large beden uyuyor ya hani onu da veriyorlar sen hadi iki tane giy. Eee ben bişe almadım. Şu Ramazan ayında bak yardımlar oluyor. İçeriye diyorlar ki işte olursa atıyorum bin kişi mi var burada, bin kişiye birden yardım yapılacak. Adam diyor ki ben ancak diyo, 20 kişiye yapabilirim. Kapının önüne çıkıyorlar. Konteynır dışına, oraya arabalar geliyor. Biner lira biner lira ikişer lira ikişer lira alıyorlar. Ondan sonra, madem onlara da müsaade etmeyin. Yani insanlar orda ulaşıyorlar ediyorlar, dışarı çıkıyorlar, dışarıda alabiliyorlar. Tamam ihtiyaç sahibi alsınlar etsinler ama kimi ana kimi baba olmaz ki böyle. Sonra burda kuru erzak dağıtılıyor. Fasulye sürekli, evimiz Allah bereket versin bunlarda şeyde erzak tamam Allah'ın nimeti. Ama Pirinç, fasulye, mercimek evin için doldu ondan. Fasulye mercimekle iş bitmiyor ki. Bu evin yağı var, şekeri var, çayı var peyniri var. Affedersin ayda yılda da olsa eti var. Ne bileyim bilmem nesi var. Kart veriyorlar ellışer lira. Elli lirayla gittiğin zaman bugün hiçbir şey alınmıyor. Haftada elli lira kart veriyorlar A-101'den bir şeye yaradığı yok. Ondan sonra biz ihtiyaç sahibiyiz. Belli yani durumumuz belli. E bir de aynı isimleri, yardım alacak olanlara aynı isimleri gönderiyorlar. Ama tamamda, onların çoluk çocuğu yiyebildiği öteberiyi bizim çoluk çocuk yiyemiyor mesela günah değil mi? Yani bunlar göz ardı ediliyor. Bunlar kontrol edilmiyor. Bunların bir şekilde bir şeye ulaşması gerekiyor.

Katılımcı “Bir de şöyle bir şey var, bizim cebimizde beş kuruş para yok. Müzisyen bir aileyiz. Mekanlar kapalı. Sigorta yok, aylık yok bir maaş yok.” İfadeleri ile ekonomik durumlarının kötü olduğunu ifade etmiştir. Bu durumda iken deprem olması ve deprem sonrası az hasar alan evine kalmadığı süre boyunca yarı kirasını ödemeye devam etmesi

durumunu çok daha kötü hale getirmiştir. Katılımcı ekonomik durumunun deprem yaşantısı üzerine etkisini ve depremzedelere yönelik yapılan konutları karşılayabileceği gücü olmadığını şu ifadeler ile belirtmiştir:

Evim evim güzel evim demişler tamam mı? Yani imkanlarımız yok ondan zaten bu yerlerde kalıyoruz. İmkanlarımız olsa tutarım en güzel evi. Dayarım, döşerim evimi güzel bir yerde. İmkânım olmadığı için ben çıkamıyorum. Bu şeylere maruz kalıyorum. İmkânım olsa böyle olmaz. He eşim çocuğum çalışmış olsa zaten bu imkânı bana verirlerdi. Ama o imkânı da alamıyorsun koronadan dolayı. Şu anda benim istediğim konteynırdan çıkınca TOKİ evleri. Fakat TOKİ evleri veriyorlar paraylan veriyorlar. Normal 1800, 1300 şey ödemeleri. Ben neren bulacam 1300'ü 1800'ü parayı. Ben o parayı bulsam yani bu zamana kadar böyle bu ortamda neden durayım yani?

Katılımcı hizmet aldığı kişi ve kurumların kendisi ile ilgilendiğini ifade etmiştir. Destek istemesi durumunda kendisine yardım edileceğine inanan katılımcı deprem sürecinin yerel yönetim, merkezi yönetim farkı olmaksızın çok iyi yönetildiğini ifade etmiştir.

4.3.2. K2 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K2 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 10'da gösterilmiştir.

K2 kodlu katılımcı baston kullandığını ve yaşadığı evin engellilere uygun olmadığını belirtmiştir. Yaşadığı çevrede deprem afeti ile karşılaşabileceğini düşündüğünü ifade eden katılımcı afetleri afet haline getirenin insan faktörü olduğunu belirtmiştir. Evlerin genellikle depreme dayanıksız olduğunu ifade eden katılımcı afetlere yönelik herhangi bir hazırlığı olmadığını belirtmiştir.

Deprem esnasında evde olduğunu belirten katılımcı deprem anını şu cümleler ile ifade etmiştir:

Valla, evde oturuyorduk. Çocuklarım vardı eşim yoktu. Oturuyordum. Alttan iki üç defa sanki böyle bir şey vurdu. Ben böyle önceleri olduğunda depremde falan evden çıkmıyordum, hani hiç inmiyordum filan aşağı. Depremden korkuluyor ama, millet herkes iniyordu ben hiç şeyapmıyordum yani. 6.6 felan o zamanlar öyle söyleniyordu ama Kandilli hemen düşürüyordu. Bu yüzden ben hiç oralı falan olmazdım. Sekiz on katlı bina olduğu için, onun bir önlemi alınmıştır hani, ben öyle düşünüyordum. Ama malesef öyle de değilmiş. Bu sefer alttan böyle iki ordan iki karşıdan, sanki bir köşeden ayrı bir köşeden ayrı ikişer ikişer vurdu. Ordan dedim durcak galiba dedim. Gittikçe hızla çalkalamaya başladı. Hani bilmiyorum bu trenler yok mu, eskiden kara trenlerde vagonlar birbirine çarpıyordu. Aynı şekilde dedim Allah dedim, bu sefer kesin yıktı. Hani kesin göçük altında kalıcaz. Hani hiç bir hareket dahi yapamadım. Çekyatın üzerinde oturuyorduk. Hani kalkamadım bilem. Nasıl anlatayım size.

Öyle bir uğultular öyle bir sesler dışardan olsun şeyden olsun insanlar sanki kıyamet alameti gibi millet şey yani çıldırma şeyine gelmiş insanlar.

Şekil 10. K2 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Deprem sonrası tahliye sürecinde elektrik kesintisi ve yere dökülen beton parçaları sebebiyle zorlandığımı ve yardım ile çıkabildiğimi belirten katılımcı tahliye sürecini şu cümleler ile ifade etmiştir:

Sağdan soldan tanıdığımız insanlar koştu geldi. Biliyorsunuz elektrikler falan komple gitti asansörler çalışmıyor. Tabii iç kısım yerden betonlar falan hep kırıldı döküldü. Hani yürüyünce hani anlayacağın inşaatta gibi moloz yığınları içinde çıkar gibi öyle çıktık. Genç bir komşum vardı, kendi oğlum olsun kızım olsun. Ondan sonra en alta bir kuaför var, o kızımın arkadaşı falan hani bilen insanlar koştu geldi. Ben çağırmadan benim evde olduğumu bildiklerinden geldiler. Arabam da evin önünde olduğu için evde olduğumu biliyorlardı. Bina

zaten hemen hemen boştu, herkes işinde gücündeydi. Deprem sırasında binada anca anca üç beş aile vardı. Normalde yaklaşık 28 aile yaşıyor binamızda. Evlerden çıktıktan sonra bizim karşımız parktı, insanlar ana baba günüydü, herkes bir köşeye oturdu ailecek, işte insanlarla oturduk o parklarda.

Başkalarına yardım etmek istediğini ancak “İnsan ayaktan sağlam olduğu zaman bir şeyler yapabilirdi. Ama yürüyemediğin zaman affedersin olduğu yerde mum gibi oturuyorsun. Valla tabii yine de şükrediyoruz.” sözleri ile ifade ettiği gibi engelinden dolayı yardımcı olamadığını belirtmiştir. Katılımcı tahliye olduktan sonra bir süre tanıdıklarının kendilerini misafir ettiğini sonrasında yeni bir ev kiralayarak oraya taşındıklarını belirtmiştir. Kaldıkları evlerde erişilebilirlik yönünden sorun yaşamadığını belirten katılımcı çeşitli bölgelerde su kesintileri olduğunu bu kesintilerin hijyen sorunlarına sebep olabileceğini belirtmiş ve deprem sonrası bu kesintilere dikkat edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Engelli olması sebebi ile depremden daha fazla etkilenmiş olduğunu ifade eden katılımcı deprem sonrasında deprem anının sürekli gözünün önüne geldiğini ve rüyalarına girdiğini ancak bu durumun uzun sürmediğini ifade etmiştir. Ayrıca katılımcı deprem sürecinde toplum desteğini hissettiğini ifade etmiştir.

Tedavi sürecinin pandemiden dolayı aksadığı ifade eden katılımcı deprem sebebi ile sağlık yönünden bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiştir.

Trafik ile ilgili durum irdelendiğinde katılımcı yoğun trafik içerisinde kaldığını ve acil durum ekiplerinin trafikte sıkıştığını ifade etmiştir.

Katılımcı yaşanmış olan fırsatçılık ve fahiş fiyat uygulamaları ile emniyet önlemlerinin bu durumun önüne geçememesi durumunu şu cümleler ile ifade etmiştir:

Tabii bizim insanlarımız çok fırsatçılığa çekiyor. Bunlar görüldü. Bu taşıma şirketleri önce mesela bin liraya taşınan konutlar bir anda 3 bin liraya 5 bin liraya çıkardılar. İnsanların eşyalarını kırıp döküp hani yırtıp, o şekilde. Orda isterim ki valilik, emniyet, devletin güçleri kendini göstermesi lazımdı. Ben bunu kimseyi kötülemiyorum ama çok şey olarak geri kalıyoruz. Kolluk kuvvetleri böyle şeylerde bak biz sizin yanınızdayız diye göstermesi lazım. He sonradan gösterdi o da iş işten geçtikten sonra oldu. Böyle bir iki ay sonra insanlar evini şeyini taşıdı. Üç bin lira beş bin lira verdi. Bambaşka ya anlatılamıyor böyle şeyler. Bunun çözümü de çok zor değil bence. Bugün devlet bir işe el attığı zaman o iş çözülür.

Beslenme hizmetlerinin sunulduğunu ve bir problem yaşamadığını ifade eden katılımcı “Mesela engelli insanlar yiyeceği içeceği elinin atabileceği bir yerden alabilmeli kısıtlar olduğundan, normal bir insan gidip erişebilir ama engellinin böyle bir lüksü yok böyle bir şey yapamaz. Kurumların bunlara bir el atması lazım.” cümleleri ile

beslenme hizmetlerinin engellilerin erişebileceği şekilde sunulması gerektiğine vurgu yapmıştır.

Katılımcı deprem sonrasında iletişim hatlarında kesilmeler yaşandığını belirtmiştir.

Bir diğer problemli alan olarak aynı/nakdi yardımlar konusunda da iletişim ve bilgilendirme sorunu yaşadığını belirtmiştir. Talep ettiği yardımlara ulaşamadığını ifade eden katılımcı yardımlara ilişkin bilgilendirmenin depremzedelere SMS yolu ile yapılması gerektiğini belirtmiştir. Yaşanılan yardım sorunu katılımcı tarafından şu cümleler ile aktarılmıştır:

Belediyeden ben bir iki yardım aldım, yardım kolisi. Ama belediyenin orda eline şey veriyorlar, form veriyorlar ne ihtiyacın varsa dolduruyorsun. Ama koli verdiklerinde istediklerin içinde olmuyor. Zaten bu Gölcük-Adapazarı depreminde de yaşandı. Temizlik malzemeleri, çocuk bezi, kadın pedi gibi şeyler çok önemliydi. Bunun gibi şeyleri tuvalet kağıdını formda yazıyorsun ama verdiklerinde bakıyorsun yok kalmamış. Kamyonlarla geliyor, tırlarla geliyor ama yok. Bunlar ne yapılıyor, kime veriliyor? kime götürülüyor? Mantiğim hiç almadı benim bunu. Hani ben isterim ki devlet, hükümet buna bir el atmalı bir de belediyeler.

Deprem sonrasında evinin hasar gördüğünü belirten katılımcı evlerinin yeniden inşaa sürecini kentsel dönüşüm kapsamında kendilerinin finanse ettiklerini ve bu durumun üzerlerine önemli bir ekonomik yük getirdiğini ifade etmiştir. Katılımcı DASK kapsamında aldıkları ödemelerin kentsel dönüşümün yüksek maliyeti yanında çok düşük kaldığını belirtmiştir. Bunlara ek olarak yapılan binaların erişilebilir ve daha sağlam olacağına inandığını belirten katılımcı evlerin daha hızlı yapılarak teslim edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcı genel olarak deprem sürecinin iyi yönetildiğini ancak engellilere yönelik yeterli hizmet olmadığını belirtmiştir.

4.3.3. K3 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K3 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 11’de gösterilmiştir.

karşılaştığımı ben anlatamam ya ne zorluklar var. Ya bu konularda benim biraz dışlı olmam işlerimizi kolaylaştırıyor biraz hani çirkeflik yaparak. Ya bir keresinde bayan otobüs şoförü ile kavga ettim ya kadın bana diyor, ben senin çocuğunun rampasını açmak zorunda değilim diyor. Ben yanında olmasam da bu çocuk kendi başına seyahat edebiliyor. Yok diyor efendim kalkacaksın açacaksın, insanlara bunun eğitimini vermiyorlar mı? Gittim indiğimde direkt kadını şikâyet ettim. Sonrasında bir dahakinde beni gördüğünde direkt kaldırma yanaştı illa kavga etmek mi gerekiyor hakkını almak için?

Katılımcı yangın konusunda endişeli olduğunu, yaşadığı evin ne kadar dayanıklı olduğundan emin olmadığını belirtmiştir. Afetlere hazır olunabileceğini düşündüğünü ve hazırlık ile ilgili dokümanlara erişimin kolay olduğunu belirten katılımcı afet çantası hazırlamış olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcı deprem anında bir meydana bulunduğunu sarsıntı esnasında kaygı, çaresizlik ve şaşkınlık hissettiğini ifade etmiş ve deprem anını anlatırken şu ifadeleri kullanmıştır:

Yani o anda birden oldu birden yer sallanmaya başladı beşik gibi. Küçük Park meydana tek başıydim ben deprem olurken. Kimse yoktu yanımda. Depremden sonra hemen herkes kafelerden kaçmaya başladı, bir panik anı oldu herkes çok şaşırdı. Ben de çok şaşırdım hiç öyle bir şey beklemiyordum ansızın oldu. Depremden sonra da bir 5-10 dakika hiçbir şey yapamadık olduğumuz yerde kaldık.

Deprem sonrası evini kontrol etmek için evine dönen katılımcı elektrik kesintisi sebebi ile evine çıkamadığını belirtmiştir. Deprem esnasında dışarda olduğu için şanslı olduğunu ifade eden katılımcı evde olması durumunda asansörün çalışmaması durumunda zorlanacağını ve destek almadan evden çıkmayacağını belirtmiştir. Buna karşın böyle bir durum yaşaması durumunda çıkışına yardımcı olabilecek birilerinin bulunacağını düşündüğünü belirtmiştir. Tahliye esnasında yaşanabilecek zorlukları katılımcı yakını şu sözlerle ifade etmiştir:

Hani biz kendimiz deprem bittiğinde koştur koştur gidebiliriz ama oğlumu düşünün divanda oturduğunu düşünün koltukta onu kucaklayacaksın, alacaksın koltuğu tutacaksın asansörde çalışıyor olsa dahi çocuğu kucaklayacaksın koltuğuna oturacaksın asansörle aşağı indireceksin. Yani ilk önce ona sahip olmak zorundasın yani kendinizi unutuyorsunuz o an yani.

Deprem kaygısı ve elektrik kesintisi sebebi bir süre arabada kaldığını ve geceyi arabada geçirmeyi planladığını belirten katılımcı ısrar sonucu bir tanıdığına giderek geceyi ailesi ile birlikte orada geçirdiğini belirtmiştir. Konaklamak için gittikleri evde de bir engellinin yaşıyor olması ve evin engellilere uygun tasarlanmış olması sebebi ile tanıdıklarının davetini kabul ettiklerini belirten katılımcı uygun olmayan bir eve gitmek

istemediklerini, gerekirse geceyi arabada geçirip benzinlikteki tuvaleti kullanmayı düşündüklerini belirtmiştir. Çadırda veya uygun olmayan bir evde kalmaları durumunda yaşayacakları tuvalet-banyo problemlerinden çok endişelendiklerini belirten katılımcı yakını çadırda kalmaları durumunda karşılaştıkları zorlukları şu cümleler ile ifade etmiştir:

AFAD yani arama-kurtarma için tamam çadır falan getirdi de hani ben gördüm millet yerde yattı yani, çadırın içinde o matların üzerinde yattılar. Yataklar falan hep sonradan geldi yani. Siz görmediniz belki ama biz burada hepsine şahit olduk, yani birebir gördük hepsini. Hani normal insan olsa hadi yatar, yani ben de yatarım. Altıma ceket sererim yatarım bir şekilde iki gece üç gece yatarım sorun değil, ama engelli olan kişiler için gerçekten çok zor yani. Hele hiç yürüyemiyorsa o kişi yere yatamıyorsa aile içinde çok zor çocuk için de çok zor. Yani AFAD da onları hemen temin edemezdi bence yani. Ondan sonra tuvalet başlı başına bir sorun. İllaki klozet olması lazım çocuk zaten oturamıyor ki yürüyemiyor ki ayağa kalkamıyor yani yer tuvaletini bir kere nasıl otursun.

Deprem sonrasında trafiğin kilitlendiğini ifade eden katılımcı konaklayacakları yakınlarının evlerine yürüyerek gitmek zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Deprem sonrası elektrik kesintisi sebebiyle şarj edemediği akülü tekerlekli sandalyesinin ittirilmek zorunda kalmış olması katılımcının anlattığı diğer bir yaşantıdır.

Hâlâ depremin etkisinde olduğunu ve ufak sarsıntılarda dahi paniklediğini belirten katılımcı süreçleri atlatmasında en büyük desteği ailesinden gördüğünü ifade etmiştir.

Katılımcı sağlık hizmetlerinin devamlılığında ve beslenmede herhangi bir sorunla karşılaşmadığını ifade etmiştir.

Depremi ekonomik etkileri irdelendiğinde katılımcı kira gelirlerini kaybetmiş olmalarının ve yeni yapılacak evlerin maliyetinin yüksek olmasının durumlarını zora soktuğunu ifade etmiştir. Bir diğer sorunun yeni yapılacak evlerin küçük olması olasılığı olduğunu belirten katılımcı yakını durumu şu şekilde ifade etmiştir:

Allah'tan ki oturduğumuz evde bir sıkıntı yok yani. Ama tabii burada ne oldu bizim gelirimiz kesildi. Kirada olan kendi evimiz ağır hasarlı yıkıldı şimdi. Oranın kirasını biz buraya yatıyorduk şimdi ne oldu kira gelirimiz gitti biz emekli insanız burada cebimizden kira veriyoruz yani şu an. Bir de kendi evimizi parayla alacağız şimdi müteahhitler ortaya bir sürü para koydular. Yeni yapılan evlerde de şöyle bir sıkıntı var diyorlar ki iki artı bir olsun şöyle bir şey olsun yeter bize diyorlar. Ama ben de diyorum ki siz kendiniz için düşünüyorsunuz ben çocuğum için düşünüyorum. Ben bir ev tutarken bile evin ilk olarak rampasına, asansörüne ve en önemlisi banyosuna bakıyorum. Çünkü biz çocuğumuzu kucağımıza taşıyamıyoruz benim çocuğum evde arabayla geziyor.

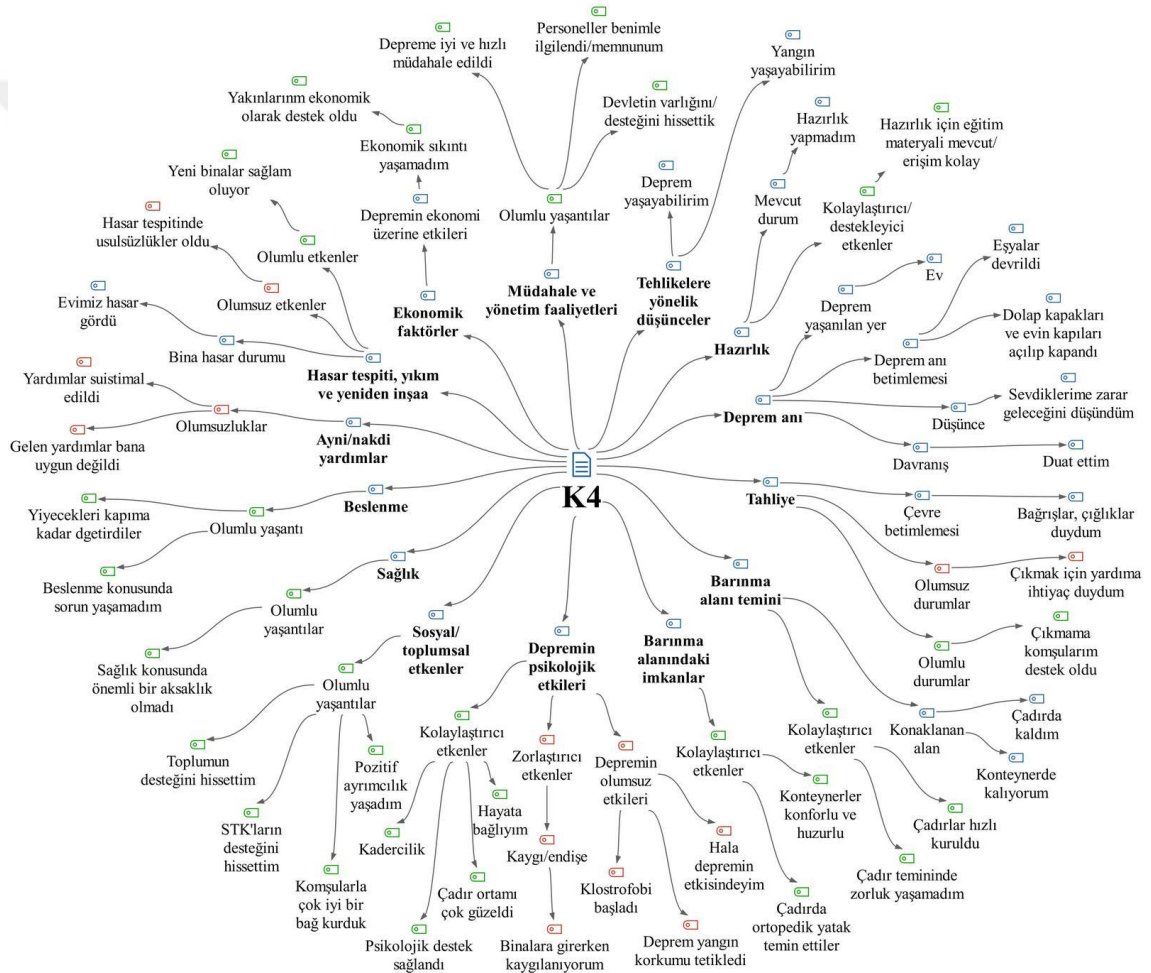
Bu durumların yanı sıra katılımcı deprem sonrasında inşa edilecek evlerin erişilebilir ve dayanıklı olacağını düşünmektedir.

Deprem sürecinin genellikle başarılı yürütüldüğünü düşündüğünü ifade eden katılımcı ihtiyaç duyması durumunda görevlilerin kendisine destek olacağına inandığını ancak kalabalık ve yoğunluk durumunda bu desteği göremeyebileceğini belirtmiştir.

4.3.4. K4 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K4 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 12’de gösterilmiştir.

Şekil 12. K4 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Katılımcı deprem ve yangın konusunda endişeli olduğunu özellikle geçmiş yangın yaşantısı sebebi ile yangından korktuğunu şu cümleler ile belirtmiştir:

Önce yaşadığım için o yangın olayı benim aklımdan hiç çıkmıyor hep aklımda bir de tabii son bu durumdan dolayı depremi çok düşünüyorum. Ama hangisi diye sorsanız en çok yangından korkuyorum hani televizyonda bile yangın görsem çok kötü oluyorum asla kaldıramıyorum.

Afetlere yönelik herhangi bir hazırlık yapmadığını belirten katılımcı hazırlık yapmak istemesi durumunda hazırlık ile ilgili materyallere kolay erişebileceğini düşünmektedir. Deprem anındaki yaşantısı katılımcı tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

Küçük torunumla birlikte evdeydim oğlum ve büyük torunum markete gitmişlerdi. Açıkçası o anı anlatmak için kelime bulamıyorum. Tuvaletin kilerin odaların kapıları açılıp kapanıyordu. Çekmeceler açılıp kapanıyor gardiropolar desen aynı. Güm diye bir ses geldi sebil üzerindeki su ile birlikte devrildi, ben dedim tamam buraya kadarmış. Orada çok dua ettim dedim tamam ben gideyim ama kızım (köpeği) ve torunumu koru diye çok dua ettim tanrıya.

Deprem sonrası evden çıkmak için yardıma ihtiyaç duyduğunu belirten katılımcı komşularının desteği ile çıkabildiğini, tahliye sonrası insan çığlık ve bağrışları arasında kendini çok kötü hissettiğini ifade etmiştir. Katılımcı tahliye sonrasında evine çok yakında bulunan bir park alanına gittiğini, gittiği park alanında yakınları ile buluştuğunu ifade etmiştir. Yaklaşık iki saat sonrasında belediye ekiplerinin çadır kurmak için bulundukları parka geldiğini belirten katılımcı çadır temininde bir sorunla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Çadırdaki herhangi bir sorunla karşılaşmadığını ifade eden katılımcı yatak temininde gördüğü bir desteği duyulanarak şu sözler ile anlatmıştır: “Biz çadırdayken Kızılay geldi yatak getirmişler ben dedim alamam ben evden getirdim. Hayır dediler seni biliyoruz sen rahat yatamıyorsun hâlâ da o tam ortopedik yatak kullanıyorum konteynırda.”

Konteynere geçiş sürecinin de kolay olduğunu ve konteynerlerin çok konforlu olduğunu ifade eden katılımcının bu hususa ilişkin ifadeler şu şekildedir:

Hiç problem yaşamadık. Burada bizim buzdolabımızdan tutun her şeyimiz var elektrik ödemiyoruz su ödemiyoruz güneş enerjimiz var hani bazı insanlar çok nankör ben çok minnettarım. Ben Hatay'da 130 metrekare evde oturuyordum ama buradaki huzuru hiçbir yerde bulamadım. Komşularım burada çok mutluyuz. Açıkçası bazen iyi ki de bu deprem olmuş diyorum o kadar iyi yürekli insanlar varmış ki keşke kimse ölmeseydi ama demek ki o insanların da vadesi o kadarmış ben Allah'ına inanan bir insanım.

Depremin psikoloji üzerine etkileri irdelendiğinde katılımcı deprem sürecinden çok etkilendiğini ve hâlâ bu etkileri taşıdığını belirtmiştir. Klostrofobi, yangın korkusu, deprem korkusu gibi olumsuzluklar yaşayan katılımcı psikolojik desteğin sağlandığını belirtmiş ve deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

O anlar sonrasında klostrofobi başladı bende çok ciddi. Hastaneye gittiğimde bile sakinleştiricilerimi alıyorum 15 dakikada terk ediyorum hastaneyi. Oradaki sağlık personellerine bilgi veriyorum sağ olsunlar iyi karşılıyorlar sonrasında giriyorum hastaneye. Ama yine de hayatı seviyorum.

Bu itfaiye, ambulans siren seslerinden sürekli yangın mı oluyor duyusuna kapıldım. Bu yangın korkumu tetikledi deprem. Ama psikologlar çok yardımcı oldular hemen karşıma kurdular çadırlarını sürekli görüştük ettik çok faydasını gördüm.

Bugün hâlâ bir binaya girerken direkt dua okuyorum kendimi motive ediyorum, sen iyisin diye sen güçlü kadınsın sen bunu da atlatırsın diye. Ama oradan çıktıktan sonra çok ağlıyorum çünkü yaşıyorum. Yaşım de tabii ilerledi çok zorluklar geçirdim ama hayat çok güzel.

Rabbim bizi bir salladı toplayın insanlar kendinizi toplayın kullarım dedi. Ve ben o sallamasını Allah'ıma şükrederek yaşadım. Yani her aldığım nefes çok değerliyim.

Katılımcı tüm deprem deneyimi süresince toplumun desteğini hissettiğini ve bu desteğin sorunlarla baş etmesine önemli katkılar sağladığını belirtmiştir. Toplum desteğine ilişkin katılımcı ifadeleri şu şekildedir:

O gece herkes sarma sarmış yemekler yapmış Türk insanı ile gurur duydum. Ben daha önce yaşadığım şeylerden dolayı insanlara güvenmiyordum ama o gün çok çok iyi insanlar olduğunu ne kadar güzel yardımlaşma olduğunu anladım. Halkımız devletimiz Fenerbahçe kulübü Galatasaray kulübü Göztepe kulübü günlerce bize destek oldular.

Oğlum, kızım (köpeğim), insanlar, komşularım o kadar güzel davrandı ki insanlar, hayır dedim hayat bitmiyor, Rabbimin dediği yere kadardır.

Sağlık hizmetlerine ilişkin herhangi bir aksaklık yaşamadığını belirten katılımcı beslenme konusunda verilen hizmetlerden ve sağlanan destekten şu cümleler ile bahsetmiştir:

Ooo harika, yemek dağıtırken hangi kurum olursa olsun çok sağ olsunlar hepsi gelip çadırının önüne kadar getirdiler ben her defasında dedim çocuklar benim oğlum var ben alabilirim yapmayın dedim ama her defasında getirdiler. Geceleri uyuyamadığımı biliyorlardı kahve yapıyorlardı bana. Hani aslında herkese çok iyi davrandılar ama benim yemeklerimi taşıyamadığımı bildikleri için ekstra bir yardımcı oldular çok sağ olsunlar. Sürekli çevremdeydiler beni gözetliyorlardı abla şunu istiyor musun abla bunu istiyor musun çok koca yürekli insanlardı.

Aynı/nakdi yardımlara ilişkin deneyim irdelendiğinde katılımcı yardımların çok olduğunu ancak kendi yaşına uygun yardım bulamadığını ve yardımların kimi zaman suistimal edildiğini belirtmiştir.

Evinin depremde hasar gördüğünü ifade eden katılımcı hasar tespit sürecinde usulsüzlüklere denk geldiğini belirtmiştir.

Katılımcı deprem süresince aile bireylerinin destekleri sayesinde ekonomik bir problem yaşamadığını ifade etmiştir.

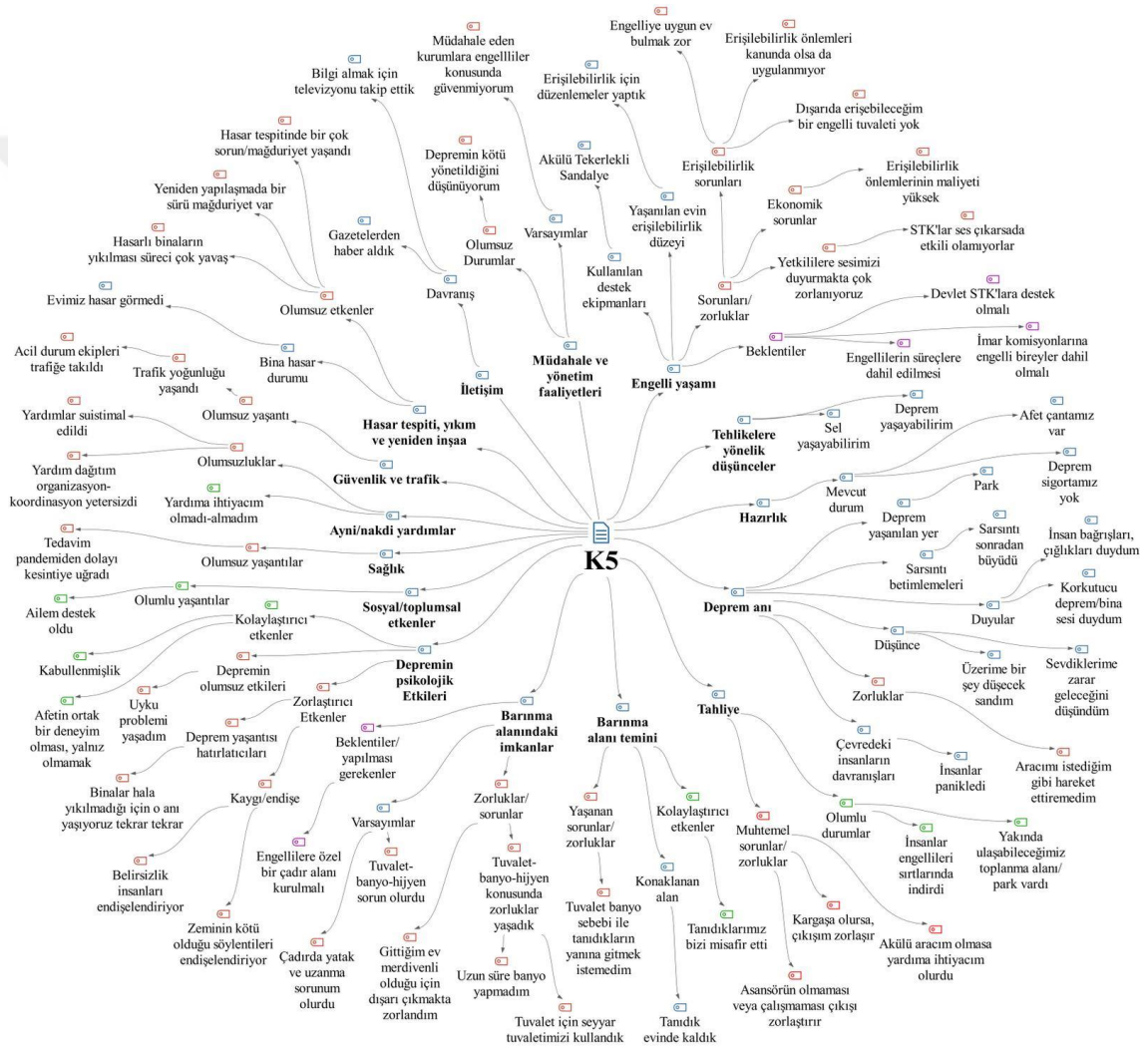
Depreme çok hızlı ve iyi müdahale edildiğini ifade eden katılımcı “...eğer bu devlet kurumları olmasaydı mahvolmuştuk.” ifadesi ile her aşamada varlığı hissettiğini

ifade ettiği devlet desteğine verdiği önemi aktarmıştır. Katılımcı ayrıca personellerin kendisi ile çok ilgilendiğini ve destek olduğunu belirtmiştir.

4.3.5. K5 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K5 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 13’de gösterilmiştir.

Şekil 13. K5 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Katılımcı akülü tekerlekli sandalye kullandığını ve evini daha erişilebilir hale getirmek için çabaladığını ancak bu düzenlemelerin maliyetinin yüksek olduğunu ifade etmiştir. Erişilebilir ev bulmanın zor olduğunu belirten katılımcı erişilebilirlik ile ilgili düzenlemelerin kanunda kaldığını ve uygulamada sorunlar olduğunu belirtmiş, ev dışı

alanlarda engelliye uygun tuvaletlerin az sayıda olmasının önemli bir problem olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı bunların yanı sıra engelli STK'larının taleplerinin karşılık bulmadığını da ifade etmiştir. Yaşanan bu sorunlara ilişkin katılımcı ifadesi şu şekildedir:

Evler hiç uygun değil bu konuda çok şikayetçi oldum zaten. Adam atıyorum iki milyonluk üç milyonluk ev satıyor engelli erişimi yok. Birçok yerde bakıyorum hemen hemen hiç yok. Hatta sonradan yapılan engelli rampaları var inanın bu göstermeden başka bir şey değil. Hatta belediyelerin mesela çay bahçeleri var birkaç tane gördüm onlarda rampaları göstermelik yapmış. Normalde %12 olması gerekiyor dünya standartlarında ama bu orana uyan hiç kimse yok. Mesela bir engelli dışarı çıkmış olsa benim yaşadığım çevre de bir engelli tuvaleti yok erişemez.

Afetleri beklenmeyen yıkımlar olarak tanımlayan katılımcı deprem ve sel yaşayabileceğini düşündüğünü belirtmiştir. Afetlere hazırlık kapsamında afet çantası hazırladığını ifade eden katılımcı afet sigortası olmadığını belirtilmiştir.

Deprem anında parkta olduğunu belirten katılımcı yaşadığı deneyimi şu ifadelerle aktarmıştır:

Ben depremde yeni dışarı çıkmıştım parka, park var evin önünde. Parktaydım parktan seyrettim olan biteni. Parkta akülü sandalyemde otuyordum bir sarsıntı hissettim önce arabadan geldiğini düşündüm. Sallantı gittikçe arttı. Bir ağacın altındaydım ağaç devrilir diye düşündüm arabamı hareket ettirmeye çalıştım ancak arabam istediğim gibi hareket etmedi. O sırada etrafta benim etrafımda kimse yoktu. Sarsıntının şiddeti arttıkça insan sesleri ve binalardaki sarsıntı sesleri gelmeye başladı. Eşim ve kızım içerideydi tabii insan ilk etapta onları düşünüyor. Onların içerde olması beni çok korkuttu. Yani böyle bir süreçti, sonra insanlar panik şok. Sonrasında eşim ve çocuğum yanıma geldiler.

Deprem anında dışarıda olduğu için ve akülü sandalyesi olduğu için bir sorunla karşılaşmadığını belirten katılımcı deprem anında evde olmuş olsa tahliyede zorluklar yaşayabileceğini şu sözcükler ile ifade etmiştir: “Tabii aracım olmasaydı ihtiyaçlarım olacaktı herkes panik halinde ihtiyaçlarımı nasıl giderecektim. Binada bir sürü engelli insan var mesela asansör çalışmıyor bu insanlar nasıl inecek? İnsanlar sırtlarını alıp indirdiler.” Katılımcının tahliye konusunda önemli bir diğer ifadesi ise gelecek depremlerde ailesinin kendisinden önce çıkmasını istemesine yönelik şu ifadedir: “Benim hareket kısıtlılığım olduğu için öyle bir durum olduğunda beni bırakın kaçın dedim hep kapıdan diye. Çünkü beni kaldırıp taşımak zor. Uğraşmasınlar yani zaman harcayacaklar çünkü.”

Deprem sonrasında bir süre parkta beklediğini, sonrasında bir yakınının evine gitmeye karar verdiğini ifade eden katılımcı deneyimi şu şekilde aktarmıştır:

Akşama kadar orada parkta durduk insanlar bir araya geldi toplandı. İnsanların endişelerini kaygılarını paylaşmaya çalıştık. Sonra bizim bir akraba bizi aldı götürdü başka bir yere birkaç gün orada kaldık. Bu bölgeden uzaklaştık. E tabii giderken engelin olduğu için gittiğin yerde banyo tuvalet sorun oluyor ekipmanın olması lazım. Bu tür kaygıların oluyor bir yere de gitmek istemiyorsun.

Yaşamış olduğu kaygılar doğrultusunda kaldığı evde tuvalet-banyo konusunda sorunlar yaşadığını ifade eden katılımcı tuvalet için seyyar tuvaletini götürerek onu kullandığını ve uzun süre duş almadığını belirtmiştir. Yaşadığı evin asansörü olmamasından dolayı yaşamış olduğu zorluğu “normal şartlarda akülü aracım olduğu için kendi evimde iken dışarı çıkardım. Tabii o gittiğim evlerde merdiven olduğu için dışarı çıkmak da çok sıkıntı yaşadım.” şeklinde ifade etmiştir. Çadırda kalacak olması ihtimalini “facia olurdu” şeklinde ifade eden katılımcı çadırda yaşayabileceği sorunları şu cümleler ile ifade etmiştir: “Benim uzanmam lazım mesela çadırda kalkıp uzanamam. Beni kaldırıp yatıracak bir güce ihtiyacım var. Bunda zorluk çekerim tuvalet sorun olurdu. Banyo sorunumuz olurdu vesaire.” Çadır alanında yaşanması muhtemel bu sorunların çözümüne yönelik bir önerisi olan katılımcı bu öneriyi “mesela bir çadır kentte 100 tane çadır mı kurdu AFAD, bunların 10 tanesi engellilere uygun olmalı” sözleri ile ifade etmiştir.

Deprem sonrası psikolojik etkiler irdelendiğinde katılımcı deprem sonrasında uykusuzluk benzeri sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Deprem hâlâ etkisinde olduğunu ifade eden katılımcı durumu şu şekilde ifade etmiştir:

O dönemin o sarsıntısı ve o kaosu beynimin içinde hâlâ geçmemiş. Neden diye sorarsan hatırlatıcı çok buralarda buraları gezdiniz mi bilmiyorum hâlâ bir sürü hasarlı bina var burada yıkılıyorlar sürekli. Onları görünce doğal olarak insana bir çağrışım yapıyor tekrardan. Üzülyorsun tabii o mağdur insanları düşündüğünde, binlerce insan mağdur oldu. Şimdi bir de yeniden inşa sürecinde mağduriyetler var insanlar kendi başına kaldılar yani.

Yaşantıyı daha zor hale getiren bir diğer değişkenin belirsizlik olduğunu ifade eden katılımcı “Şimdi belirsizlik var. Bu belirsizlik tedirgin ediyor insanları, mesela sürekli söylentiler var zeminin kötü olduğuna dair bunlar psikolojik olarak etkiliyor engellileri.” ifadeleri ile durumu açıklamıştır. Katılımcı afeti ortak bir deneyim olarak görmekte ve durumunu tüm gerçekliğini kabullenmiş durumdadır. “Malum benim hastalığım ölümü cebinde taşımak mahiyetinde olduğu için yani olursa olurdu yapacak bir şey yoktu.” sözleri ile katılımcı muhtemel tüm sonuçlara hazır olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcı deprem sürecinde en büyük destekçisinin ailesi olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcı sürekli devam ettiği fizik tedavi sürecinin pandemi sebebi ile aksadığını ifade etmiştir.

Herhangi bir yardımdan faydalanmadığını belirten katılımcı *“Yardımlarda da sıkıntı vardı çok yardım geldi ama iyi dağıtılamadı. İhtiyacı olmayanlar da gelip aldılar bunun kontrolü iyi sağlanamadı.”* sözleri ile yardımların dağıtımını konusunda önemli sorunlar olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcı deprem sonrası trafik sıkışıklığı yaşandığını ve acil durum ekiplerinin erişimde sorun yaşadığını şu cümleler ile ifade etmiştir:

Halk biraz bilinçsizdi depremden sonra hemen trafik kilitlendi. Ben şurada bir bina gördüm yan yatmıştı insanlar bağıryordu çıkamıyorlardı. İtfaiye gelecek mesela onları çıkaracak araç oraya girmekte zorlanıyor. İnsanlar sokaklara dökülmüş arabalarıyla trafik kilitlenmiş erişim zayıflamış.

Evinde herhangi bir hasar olmadığını belirten katılımcı hasar tespit sürecinde birçok insanın mağduriyet yaşadığını şu cümleler ile ifade etmiştir: *“Hasar tespiti konusunda insanlar tatmin olmadı bence. Önce hasarsız verilip sonra orta hasar denen, hatta ağır hasarlıya dönüştürülen binalar oldu. İnsanlar bir sürü mağduriyet yaşadı bunlardan hâlâ da devam ediyor.”*

Deprem ile ilgili bilgi almak amacı ile gazete ve televizyonu takip ettiğini ifade eden katılımcı deprem sürecinin iyi yönetilmediğini düşündüğünü belirtmiştir. Ayrıca yaşanabilecek diğer afetlere düşünüldüğünde müdahale eden personellere engelli bir birey olarak güvenmediğini ifade etmiştir.

4.3.6. K6 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

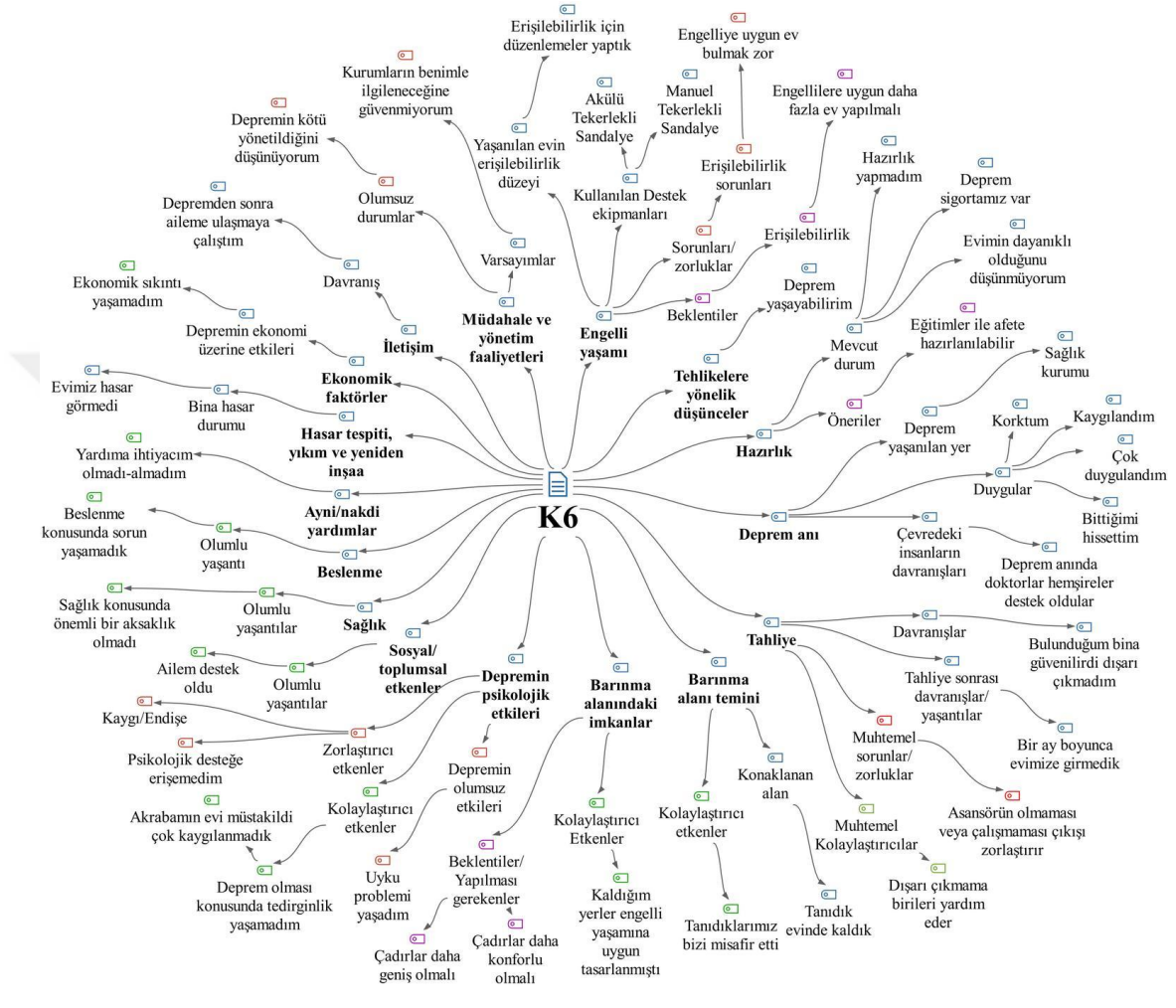
K6 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 14’de gösterilmiştir.

Katılımcı akülü ve manuel tekerlekli sandalye kullandığını belirtmiştir. Yaşadığı evi engelli yaşamına uygun hale getirmek için düzenlemeler yapmış olduğunu belirten katılımcı engellilere uygun ev bulmanın çok güç olduğunu, erişilebilir ev sayısının artırılması gerektiğini şu cümleler ile ifade etmiştir: *“engellilere yönelik daha fazla uygun ev yapılmalı biz şu anda bulunduğumuz evden çıkmaya çalışıyoruz sürekli bakıyoruz bana uygun bir ev ancak bulamıyoruz maalesef.”*

Deprem yaşayabileceğini düşündüğünü belirten katılımcı yaşadığı evin dayanıklı olmadığını ve afet sigortası yaptırdığını ifade etmiştir. Katılımcı afetlere yönelik özel

herhangi bir hazırlık yapmadığını ancak afetlere eğitim ile hazır olunabileceğini düşündüğünü belirtmiştir.

Şekil 14. K6 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Deprem anında bir sağlık kurumunda diyaliz cihazına bağlı olduğunu belirten katılımcı o anda korku ve endişe hissettiğini belirtmiş deneyimi şu ifadeler ile aktarmıştır: *“Ben o sırada diyaliz esnasındaydım. Diyaliz bayağı sallandı orada bayağı sallandık çok duygusal hissettim o an. Yanımda hemşireler vardı doktor vardı, yanımda durdular destek oldular.”*

Katılımcı içinde bulunduğu binaya güvenmesi ve diyaliz sürecinin devam etmesi sebebi ile dışarıya 15 dakika kadar sonra çıktığını ifade etmiştir. Evde bulunduğu bir dönemde depreme yakalanmaya yönelik endişesi olduğunu belirten katılımcı böyle bir durumda asansör çalışmaz ise evden çıkamayacağını mutlaka yardıma ihtiyacı olacağını

belirtmiştir. Katılımcı yardım konusunda komşularının sık sık yardımcı olduğunu ve böyle bir durumda da kendisine yardımcı olacaklarını düşündüğünü ifade etmiştir.

Deprem sonrasında bir ay boyunca eve dönmediklerini belirten katılımcı bu süre zarfında tanıdıklarında konakladığını, konakladığı alanların engelli yaşamına uygun olduğunu ifade etmiştir. Depremzedelerin kaldıkları çadırları gördüğünü ifade eden katılımcı çadırda kalmasının zor olacağını çadırların daha geniş ve konforlu olması gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcı deprem sonrasında uyku problemi yaşadığını ifade etmiştir. Tanıdığı evinin müstakil olması sebebi ile depreme yönelik kaygı yaşamadığını belirten katılımcı kendi evinde deprem olacak kaygısı yaşadığını şu cümleler ile ifade etmiştir: *“Korku içindeyiz o depremden beri hâlâ endişeliyiz bina eski olduğu için. Depremden sonra uyuyamadığımız çok zaman oldu.”* Katılımcı ayrıca psikolojik desteğe erişemediğini ifade etmiştir.

Deprem sonrası süreçlerde aile desteğinin kolaylaştırıcı olduğunu ifade eden katılımcı sağlık, beslenme konularında sorun yaşamadığını, ayni/nakdi yardım konusunda ise bir taleplerinin olmadığını belirtmiştir. Evlerine herhangi bir hasar gelmediğini belirten katılımcı herhangi bir ekonomik zorluk ile karşılaşmadığını ifade etmiştir. Deprem sürecinin iyi yönetilmediğini düşündüğünü belirten katılımcı muhtemel bir afette kendisine gerekli ilginin gösterilmeyeceğini düşünmektedir.

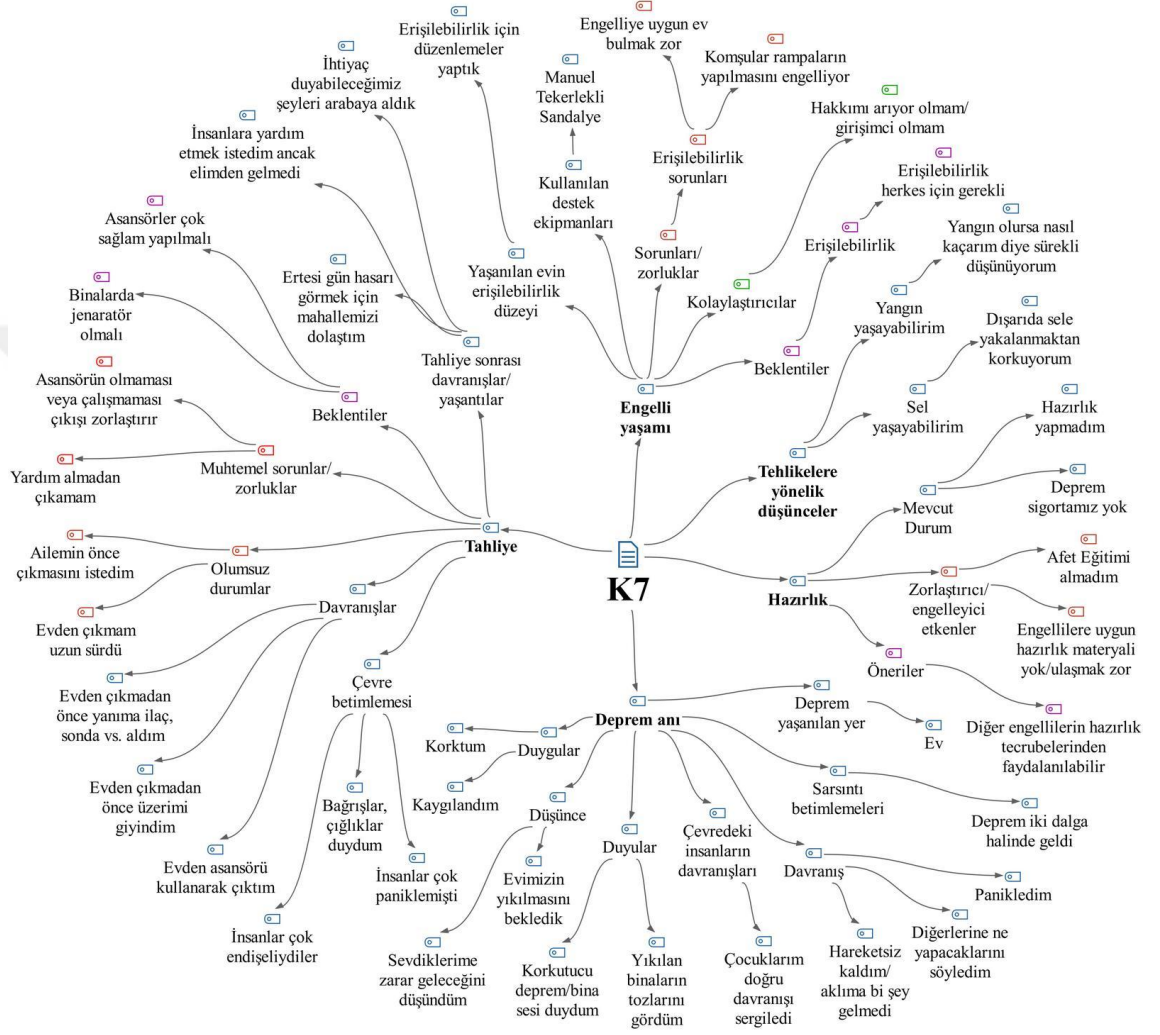
4.3.7. K7 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K7 kodlu katılımcının deneyiminin daha anlaşılır bir şekilde sunulabilmesi için iki ayrı tek-vaka modeli oluşturulmuştur. İlk modelde katılımcının tahliye kadar olan deneyimi gösterilmiştir (Şekil 15).

Katılımcı manuel tekerlekli sandalye kullandığını ve yaşadığı alanda erişilebilirlik ile ilgili düzenlemeler yaptığını ifade etmiştir. Bu düzenlemelerin yapılmasında komşuların engellemesi gibi birçok sorun ile karşılaştığını ifade eden katılımcı bu sorunları aşmak için apartman yönetimini devraldığını ve sorunları bu şekilde aştığını şu şekilde belirtmiştir: *“Tabii bu süreç kolay olmuyor mesela apartmanda uğraştım yapılmadı ben de yönetimi devraldım o şekilde çözebildim.”* Katılımcı apartman girişine rampa yapılması sonrasında apartman sakinlerinden aldığı olumlu geri dönüşü şu şekilde ifade etmiştir:

Binaya rampa yaptım sonrasında komşularım birinin bebek arabası var diğeri de dizinden rahatsız nasıl teşekkür ettiler bana, yine pazar arabalarını çıkaran yaşlılar var onlar için çok iyi oldu sonuçta bu rampa sadece engelliler için değil. Ama insanlar biraz sonradan anlıyorlar bunu işte.

Şekil 15. K7 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Deprem konusunda endişeli olduğunu belirten katılımcı sel ve yangın olması durumunda kaçmaya yönelik endişesini şu sözler ile ifade etmiştir:

Düşünüyorum eğer yangın olursa nasıl kaçabilirim hep sıkıntımız bu çünkü. Tamam tekerlekli sandalye kullanıyorum ama o kadar hızlı hareket edemem normal yürüyen bir vatandaş gibi hızlı hareket edemem. Bir de sel işte, selde de şöyle dışarıda yakalanırsam ne yapabilirim pek şansımız yok yani kaçmak gibi ani yağmurlardan. Mesela İzmir'de bu tarz yağmurlarda çok oluyor. Depremden sonra da mesela Seferihisar'da 1 kişi hayatını kaybetmişti o da engelli bir bireydi.

Afetlere yönelik herhangi bir eğitim almadığını ifade eden katılımcı bilgisinin basından duydukları ile sınırlı olduğunu ve yangın tüpü bulundurmamak dışında afetlere yönelik herhangi bir hazırlık yapmadığını ifade etmiştir. Engelli bireylerin afetlere hazırlığına yönelik materyalin var olmadığını düşündüğünü ifade eden katılımcı hazırlık yapmak istemesi durumunda daha önce hazırlık yapmış olan engelli bireylerin tecrübelerinden faydalanabileceğini belirtmiştir.

Depreme ailesi ile birlikte evde yakalandığını belirten katılımcı deprem anında yaşadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

Deprem anında evdeydik, kızım ben eşim üçümüzde evdeydik. Hatta kızım da o sıra hastaneden çıktı. Bir gün önce burun ameliyatı olmuştu. O gün sabah çıktı hastaneden eve geldi. Deprem olduğunda bir tek onun odasından çıkıp geldiğini gördüm uzun bir koridorumuz var, hemen dedim babam otur olduğun yere. Zaten onlar da artık Z kuşağı, onlar okulda eğitim aldılar depremlerle ilgili. Çok fazla olmasa da hemen ne yapacağını bildi. Sonra eşim geldi onun hemen arkasından. O an şöyle ilk önce ben hep onları düşündüm gözlerine baktım kızımın gözüne bakıyorum ameliyatlı aman diyorum babam burnuna dikkat et. Ve onların gözlerine bakıyorum sadece tamam geçecek tamam geçecek diyorum. Yani panikletmemeye çalışıyorum ama sonradan diyorlar sen daha paniklin. Ben farkında değildim ve koltukta oturuyordum kalkamıyorum. Böyle bir durum yaşadım o anda. Bir de şöyle ki iki dalgalı bir deprem oldu bu ilki geldi ikincisinde karşımızda apartmanın yıkılma sesini duyduk. Kızım yıkılma anını görmüş. Ben sadece toz dumanı gördüm. Ben mahalle gitti dedim. Yani artık yıkılmayı bekledik. O an insani olarak korku hissettim bir de endişe hissettim ama kendim için değil ailem açısından hissettim. Şimdi babam yalnız ayrı binada oturuyoruz yakınız ama. Eşim çocuğum gözümün önünde onlar diyorum ki onlar gitsin yani yoksa ben çıkarsam onlar enkaz altında kalırsa ben onlara ulaşamam ne yapabilirim o daha zor.

Deprem durduktan sonra ailesinin kendisini beklemeden çıkmasını istediğini belirten katılımcı evden çıkmadan önce üzerini giyindiğini, ihtiyacı olabilecek ilaç, idrar sondası gibi tıbbi malzemeleri aldığını bu sebeple de evden geç çıktığını ifade etmiştir. Katılımcı çıkış esnasında mecburen asansörü kullandığını, dışarı çıktığında çok travmatik bir ortam ile karşılaştığını belirtmiştir. Tahliye konusunda engelli bireylerin asansör kullanmak zorunda olduğu ifade eden katılımcı durumu ve beklentilerini şu şekilde ifade etmiştir:

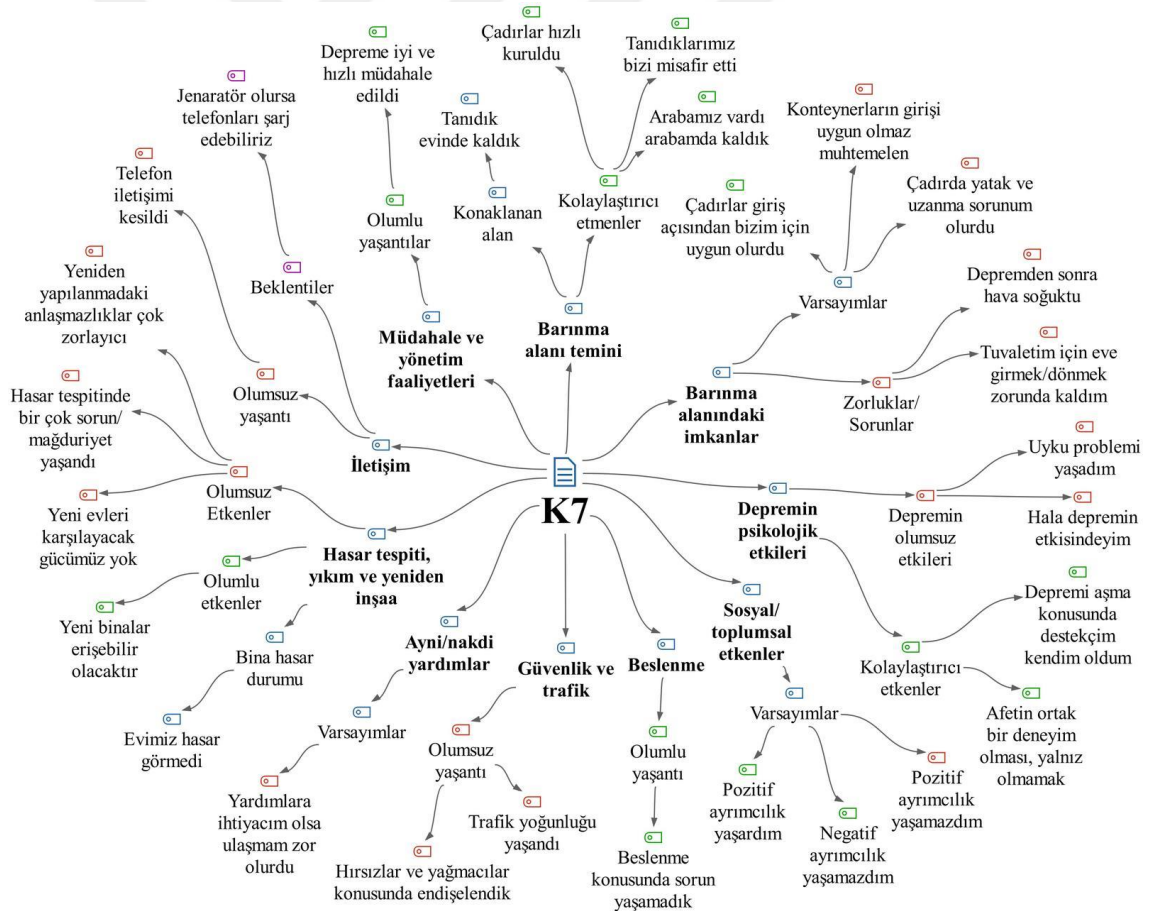
Hep söylerler deprem anında hemen sonrasında asansörü kullanmayın çok tehlikeli derler ama bizim asansörü kullanmamak gibi bir seçeneğimiz yok. Bu sebeple asansörlerin gerçekten çok güvenli olması lazım hem yaşlıları hem çocukları hem de engellileri düşünmek açısından. Asansörler çok çok sağlam yapılmalı ve tabii ki jeneratör çok önemli elektrik kesilse dahi asansörler çalışmalı. Jeneratör ayrıca telefonları akülü araçlarımızı şarj edebilmemiz için de çok önemli.

Katılımcı tahliye sonrasında ailesi ile arabada bulunduğunu ve ihtiyaçları olabilecek malzemeleri temin etmeye çalıştıklarını, insanlara yardım etmek istediğini ancak elinden bir şey gelmediğini şu cümleler ile ifade etmiştir:

Birkaç ihtiyaç işte o anda düşündük örneğin su, yeğenime hemen parasını verdim oradaki bakkala gönderdim git al dedim. Aferatif şeyler vesaire bunları aldirdım ki yanımızda bulunsun çünkü biliyorum birazdan insanlar koşturacaklar hiçbir şey kalmayacak. İşte suyumuzu atıştırmalık birkaç bir şey aldık sonra eşim eve çıkıp bir şeyler aldı. Battaniye gibi giyecek gibi araba bayağı bayağı yığıldı yani. O sırada ben düşünüyorum enkaza bakıyorum ne yapabilirim diye düşünüyorum biliyorum tekerlekli sandalyedeyim bir şey yapamam ama düşünüyorum.

Katılımcının deneyiminin diğer kısımlarını içeren tek-vaka modeli Şekil 16'da verilmiştir.

Şekil 16. K7 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli (Devamı)

Deprem sonrasında yoğun trafiğe girmemek için akşam saatlerine kadar arabada beklediklerini ifade eden katılımcı çadırların çok hızlı kurulduğunu belirtmiştir. Katılımcı

arabada bekledikleri esnada tanıdıkları ile irtibata geçerek kalacakları yerleri ayarladıklarını, tanıdıklarında kaldıklarını belirtmiştir. Arabada bekledikleri sırada kızının ameliyatlı olmasından dolayı yaşadıkları zorluk katılımcı tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: “O an bir de kızımı düşünüyorum dediğim gibi burun ameliyatı olmuştu buz tutmamız gerekiyor eşim gidiyor aşağıda bir kafe var kafeden buz alıyor, uzanması gerekiyor arabada uzanamıyor.” Katılımcı bekleme esnasında bir diğer problemi tuvalet konusunda yaşadığını şu cümleler ile ifade etmiştir:

Aşağıda beklerken sırf tuvalet için eve çıkmak zorunda kaldım. Çünkü bir de benim durumum farklı. Biz omurilik felçlilerinde üç saat dört saat neyse o düzene uymak zorundayız. Yoksa böbrek ya da mesane ile ilgili başka sorunlar da yaşayabiliriz. Onun için mesela sıvı almak zorundayız. Mecburen eve çıkmak zorunda kaldım. Hani uygun tuvalet evet var. Biraz ileride kafe var belediyenin kafesi orada var. Ama orası o anda hiç aklıma gelmedi.

Tanıdıklarında kaldığı süreçte bir zorluk yaşamadığını ifade eden katılımcı çadırda veya konteynerde kalmak zorunda olması durumunda yaşayabileceği zorlukları şu şekilde ifade etmiştir:

Çadır belki bir nebze daha iyi giriş çıkışımız için. Ama konteynırları bilemem, girişi biraz yüksek onların, giriş çıkışta muhtemelen sürekli ihtiyacımız olurdu yardıma. Sanmıyorum yani konteynere bir rampa yapacaklarını hiç sanmıyorum. Mesela çadırda yatak uygun mu ben normalde yatağa geçerken hiç yardım almıyorum mecbur kalmadıkça. Ben isterim ki orada da yatağıma kendim geçeyim. Bunları hep düşünmüşümdür depremi yaşamadan önce de düşünürdüm bunları. İşte öyle bir durumu yaşasam çadırda kalsam o yatağa ben nasıl kullanırım. Çünkü bir de engelimden dolayı sert zeminde yatamıyorum. Mutlaka uygun bir yatak olması lazım. Hani uygun dediğimde yumuşak bir yatak. Belki öyle bir durum olsa şartlarımızı zorlardık eve çıkar evden bir şeyler alabilirdik.

Katılımcı depremden psikolojik olarak etkilendiğini, normal zamanda da var olan uyku sorunlarının deprem sonrasında deprem olacak kaygısı ile arttığını ifade etmiştir. Hâlâ depremin etkisinde olduğu ifade eden katılımcı bu hususta depremin ortak bir deneyim olmasının kolaylaştırıcı rolünü şu şekilde ifade etmiştir:

Açıkçası şöyle ben kendim aştım her şeyi. Ben sonradan engelli oldum o zaman da tüm bu süreci iki ay içinde atmıştım. O zaman da ilk başlarda sokağa çıktığımda biraz endişeleniyorum sanki sandalyedeyken herkes bana bakıyormuş gibi geliyordu ama zamanla durdum, yok ya sırf ben değilim dedim ve bunu kabul ettim. Yine depremde öyle ablam ve babam çok kaygılılar ama ben onlara dönüp diyorum ki sırf biz değiliz diyorum. Onları hep bu şekilde teselli etmeye çalışıyorum.

Deprem sonrasında herhangi bir negatif ayrımcılıkla karşılaşmayacağını düşündüğünü ifade eden katılımcı pozitif ayrımcılık olmayacağına ve yardımlara erişemeyebileceğine yönelik kaygılarını şu şekilde ifade etmiştir:

Ayrımcılık yaşayacağımı hiç düşünmüyorum ama erişme problemi mutlaka olacaktır. Öncelik verilmemesi mesela önemli bir problem bunu hâlâ oturtamadık hiçbir yerde. Ne devlet kurumunda ne bankada başka bir yerde hastanede dahi bunu maalesef yaşıyoruz yani. Bu konuda yardımlara erişme konusunda hep endişem olmuştur bunu nasıl aşarım mesela çünkü orada herkes tam bir kaos içinde kaygı içinde akıllarına gelmez böyle bir şey. Bu sebeple böyle bir sıkıntı yaşayabileceğimi düşünüyorum. Ha tabii mutlaka öyle bir durum olduğunda kimi insan çıkıp durumumuzdan dolayı yardım ederdi, hani bu arkadaşın böyle bir durumu var öncelik verelim gibi bir şeyde derdi insanların hakkını yemeyelim şimdi.

Katılımcı beslenme konusunda herhangi bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiştir.

Katılımcı deprem sonrasında çok yoğun bir trafik yaşandığını ve ulaşımın kesintiye uğradığını aynı zamanda hırsızlık konusunda endişe duyduğunu ifade etmiştir.

Evinin depremde hasar görmediğini ancak riskli olduğunu ifade eden katılımcı bu konuda yaşanan zorluklara yönelik şu ifadeleri kullanmıştır:

Deprem sonrasında hasar tespiti ile ilgili önemli sorunlar yaşandı. Yıkılmak zorunda kalıp yeniden yapılan binalar veya şu anda kentsel dönüşümde girildiğinde uygulanan fiyat tarifeleri depremde öncesine göre çok daha yüksek bu da ekonomik problemlere sebep oluyor tabii.

Zorluk şu oldu tamam depremde az hasarlı çıktı binamız ama sonrasında riskli olduğu belirlendi. Ama hâlâ insanlar binanın güvenli olduğunu oturabileceklerini savunuyorlar, bu da dönüşümde probleme sebep oluyor. Bu insanları aşmak gerçekten hiç kolay değil. Zor olan zaten hep insan faktörü engellilikte de öyle ya, mesela sorun olan yapılar değil bu yapıları tasarlayan insanlar.

Deprem sonrasında binaların yenilenmesi ile evlerin daha erişilebilir olacağına inandığını ifade eden katılımcı bu konudaki bir anısını şu şekilde ifade etmiştir:

Bir anımı anlatayım size bu konuyla ilgili babamın evine bir dönem çok sık gidip geliyordum o sırada da binanın girişinde iki basamak merdiven vardı. Apartman yöneticisi ile görüştim yarısını ben vereyim yarısını siz verin dedim ve rampayı yapalım dedim. Apartmanda imza topladık sadece bir kişi imza vermedi. Sonra o şikâyet etmeye başladı yok ben inemiyorum dizimden ameliyatlıyım vesaire dedi ve biz rampayı söktürmek zorunda kaldık. Sonra binayı yıktırmak zorunda kaldığımızda apartman yöneticisi ile tek bir şey konuştum dedim iyi ki yıktırdık binayı şimdi rampalı bir bina yaptıracağız.

Depreme genel olarak iyi müdahale edildiğini düşündüğünü ifade eden katılımcı bu konudaki gözlemlerini şu şekilde aktarmıştır:

Çok başarılıydılar yani kurtarma ekipleri hemen geldiler. AFAD olsun AKUT olsun belediyeler olsun herkes geldi yani müdahale ettiler. Orada İzmir

katılımcı genel olarak engellilerin azınlıkta kaldığını ve taleplerinin duyulmadığını düşünmektedir.

Afetlere hazır olunabileceğini düşündüğünü ifade eden katılımcı iş birliği ile afetlere hazır olunabileceğini ancak kendisinin herhangi bir hazırlığı olmadığını belirtmiştir. Katılımcı evinin depreme dayanıklı olduğunu ve deprem sigortasının mevcut olduğunu ifade etmiştir.

Deprem anında evine yakın bir meydana olduğunu belirten katılımcı deprem anında ve hemen sonrasında yaşadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

İlk deprem olduğu zaman evimin yakınında bir meydan vardı o meydana motorumun üzerinde duruyordum. Bir anda motorum sallanmaya başladı ilk olarak paniklemedim ama sonra bir baktım karşıdaki binaların arasından bir sürü insanlar bağıryorlar çıkıyorlar. Böyle insanlar koşunca bir anda heyecanlandım korktum eşim geldi aklıma. Eşim evde yalnızdı depremin durması ile beraber hemen gittim eşimin yanına evime. Apartmanın oraya gittiğimde bir de baktım herkes dışarıya çıkmış eşim yok orda, ben hemen acele ile asansörle yukarı çıktım baktım eşim çok korkmuş ağlıyordu hadi dedim korkma dedim sakinleştirmeye çalıştım. Aldım onu indim aşağı baktım herkes inmiş. Mahallemizde geniş düzlük bir alan var hep beraber oraya gittik ilk etapta orada bekledik biraz. Tabii biz o heyecanla depremin ilk nerede olduğunu tam anlayamadık. Sonra bu Adalet Mahallesi'ndeki Manavkuyu Mahallesi'ndeki asıl yıkımları görünce çok üzüldük biz. O gün geç saatlere kadar eve giremedik, bana bir cesaret geldi eşime dedim gel girelim eve yok o gelmedi gece bire ikiye kadar motorumda oturduk. Ondan sonra kalktık eve gittik. Tabii evde de tavşan uykusu.

Takip eden her gün gittim Adalet, Manavkuyu, Mansuroğlu mahallelerine buralarda yıkılan evlere gittim baktım ibret olsun diye. Anlatıyorum da çok üzücüydü ya, şu an bile anlatırken gözlerim doluyor.

Deprem gecesini kendi evinde kalmaya devam ettiğini ifade eden katılımcı gözlemleri doğrultusunda barınma alanlarındaki imkanları şu şekilde aktarmıştır: *“Gördüğüm kadarıyla kronik hastalığı olanlar vardı oksijen kullananlar falan vardı onlar için çok zordu. Sonra bir de kurulma alanları var sadece toprağa değil beton üzerine de kurdular. Hava da soğuktu zaten.”* Çadırda kalması gerekse yaşayacağı sorunlar katılımcı tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: *“Gecenin bir vakti kalkıp tuvalete gitmen gerekir o zorluk, yerde yatıyorsun beton buz gibi yerde yemek yemen gerekiyor bunlar bir engelle için zor şeyler.”*

Deprem sonrasında deprem olmasına yönelik kaygılardan dolayı uyku sorunları yaşadığını belirten katılımcı hâlâ depremin etkisinde olduğunu ifade etmiştir. Bu süreçte bir deprem olması durumunda kaçamayacağını kabullendiğini belirten katılımcı durumu şu şekilde ifade etmiştir: *“Benim öz güvenim vardı diyebilirim ya, özgüven dediğimde şöyle ben artçılar olduğunda kapıdan çıkıp aşağı inmeye kalksam düşerim. Onu*

yapamam. O yüzden kolona yakın duruyordum binama da güveniyordum sağlamdı bizim bina.” Engelli bir birey olarak manevi desteğe ihtiyaç duyduğunu belirten katılımcı beklentisini şu şekilde ifade etmiştir: *“Maneviyata ihtiyacımız var, yanımızda olunmasına ihtiyacımız var. Mesela bir yere gittiğinde yol verme elinden tutma bunlar çok önemli şeyler.”*

Katılımcı deprem süresince çok iyi bir toplumsal dayanışma sergilendiğini duyulanarak anlatmakta ve bu dayanışmanın kısa sürdüğünü şu şekilde ifade etmektedir: *“En çok dayanışmayı gördüm insanların afet zamanında birbirleriyle yardımlaşmasını gördüm bunu hissettim. Ama bu çok kısa süreliydi kısa süre sonra etkisi geçti. Bir süre sonra bu manevi ortam kayboluyor bunu devam ettiremiyoruz.”*

Güvenlik konusunda hırsızlığa yönelik endişeleri olduğunu belirten katılımcı kaygılarını şu sözler ile ifade etmiştir: *“Deprem bölgesinde yağmacılar ile ilgili haberler aldık. Başka muhitlerde hiç depremden etkilenmemiş aç gözlü insanlar. Buraya gelip yağma yapmaya çalıştılar hırsızlık haberleri aldık. Tabii emniyet güçleri de çalışıyordu engellemeye uğraşıyordu.”*

Ayni/nakdi yardımların dağıtımında önemli sorunlar olduğunu belirten katılımcı ihtiyacı olması durumunda yardımlara erişimde yaşayacağı zorluğu şu şekilde ifade etmiştir: *“Kargaşada kimse kimseyi dinlemiyordu. Yani planlı yapılan bir iş olmadığı için ve ben engelli olduğum için. Çok zor olurdu benim için.”* Buna ek olarak yaşanan organizasyon sorunlarını şu şekilde ifade etmiştir:

İlk olarak yağmur gibi dağıtıldı böyle gelen çuvallar direkt atıldı. Gerçekten ilk etapta ihtiyacı olanlara dağıtıldığını düşünmüyorum. Dağıtan kişilerde yalan söyleyenlere inanmak zorunda kaldılar. Sonrasında bir uygulamaya denk geldim. Bir polis memuru yardım isteyen bir kadına sordu nereden geliyorsun sonra kontrol etti sicilinde varmış böyle şeyler hırsızlık varmış sonra ona vermediler işte.

Evinde herhangi bir hasar meydana gelmediğini ifade eden katılımcı yeni yapılan binaların devlet tarafından yapılacak olması sebebi ile erişilebilir olacağına inandığını belirtmiştir. İletişim konusunda katılımcı muhtarlıkların aracı rol oynayabileceği, halka afet ile ilgili bilgi vermek amacı ile muhtarlık kanalının kullanılabileceğini belirtmiştir.

Katılımcı depreme müdahale ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Allah var çok güzel müdahale vardı çok hızlıydı. Deprem olduktan 5-10 dakika sonra ambulans sesleri siren seslerini duymaya başladık ondan sonra da giderek arttı yardım.”*

Katılımcı ayrıca afet yönetim süreçlerinde engelli bireylerinde görev alabileceğini şu cümleler ile ifade etmiştir:

4.3.9. K9 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

Şekil 18. K9 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Katılımcı yaşadığı evde erişilebilirlik için düzenlemeler yaptığını, destek ekipmanı olarak kaldırma lifti, akülü tekerlekli sandalye ve engelli asansörü kullandığını belirtmiştir. Katılımcı erişilebilirlik ile ilgili karşılaştığı sorunları şu şekilde ifade etmiştir: *“Aslında bakıyorsunuz çok eski yönetmeliklerde dahi engellilere yönelik önlemlerden bahsediliyor ancak mesele uygulamada. Bugün bakıyorsunuz binalara dört dörtlük asansörün bile önünde merdiven var.”* Katılımcının erişilebilirlik ile ilgili diğer ifadeleri şu şekildedir:

Binaların yüzde sekseni engelliler düşünerek yapılıyordur. Özellikle bu kamu binalarında artık riayet ediliyor bunlara. AVM’lerde vesaire de olsun birçok güzel şeyler görüyoruz ancak hâlâ bu apartmanlarda sorunlar devam ediyor. Binanın içinde asansör iki üç basamak yukarıdan başlıyor. Dediğim gibi çok büyük binalar da sıkıntı olmuyor da küçüklerde sıkıntı var örneğin bir dış hekimine gidiyorsunuz, hani gidemiyorsunuz daha doğrusu asansör yok. Hani çıktınız bir şekilde diyelim kapılara bakıyorsunuz daracık bir röntgen odasına giremiyorsunuz.

Katılımcının tehlikelere yönelik düşünceleri ve kaygıları incelendiğinde deprem, sel, yangın kaygısına tsunami ve yıldırım kaygısının eşlik ettiği görülmektedir. Bu kaygılara yönelik ifadeler şu şekildedir:

Afet dediğinizde, yaşadığımız yerde çok sık karşılaştığımız için deprem geliyor Allah korusun. Keza bu sene biz bir de sel felaketine maruz kaldık evimizi su bastı. Arabamız falan bir buçuk ay serviste kaldı az daha pert raporu çıkacaktı. Onun dışında yine bu yıl başımızda salgın var biliyorsunuz yine yangın olur şimşek çakmaları fırtınalar olur bunlar geliyor aklıma. Yani Bir de burada yağmur yağdığında özellikle yıldırımlar beni çok korkutuyor sanırım paratoner sayısı az bu bölgede. Yıldırım düştüğünde evin içine düşmüş gibi oluyor hatta birkaç kişinin evine düştü sanırım.

Bir de şöyle bir durum var ben normalde yazları sürekli denize de gidip yüzüyorum bakalım bu sefer nasıl olacak bu korkuyu yenebilecek miyim deprem sonuçta tam karşımızda oldu. Biliyorsunuz burada yakında tsunami de oldu. Allah’tan buraya yakınımıza gelmedi. Keza biz yüzerken ben denizdeyken deprem olsa ve tekrar su gelse ne yaparım onun da korkusunu yaşıyoruz. Açıkçası çok keyifli olmayacak bu sene gibi.

Afetlere hazır olunabileceğine inandığını belirten katılımcı hazırlığa yönelik düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Tabii ki afete hazır olunabilir ilk etapta faydan uzak bir yerde yaşamak gerekiyor. Binanızın depreme dayanıklı olması gerekiyor bunun için sağlam bir binada oturmanız gerekiyor öyle olunca daha az korkuyorsunuz, içiniz daha rahat oluyor. Özellikle yapılaşına şahit olduğunuz bir binadaysanız yeni bir binadaysanız içiniz çok daha rahat oluyor. Depreme hazırlık bu şekilde olmalı yani binaların mutlaka dönüştürülmesi gerekiyor, güçlendirilmesi gerekiyor, sağlam binalar olması gerekiyor. Yani tek çare bu binaların dönüştürülmesi.

Bizim yaşadığımız bölgedeki binaların neredeyse tamamı yeni yönetmeliklerden önce yapılmış eski binalar ne kadar dayanıklılar bilmiyoruz. Tek ümidimiz bizim müteahhidimiz biraz vicdanlı mıydı sağlam yaptı mı?

Hazırlık materyaline erişimin kolay olduğunu ve deprem sigortası yaptırmış olduğunu ifade eden katılımcı afetlere yönelik almış olduğu önlemleri şu şekilde ifade etmiştir:

Mesela dolaplarınızı sabitledik, dayanıksız olduğunu düşündüğümüz evin bazı kısımlarını güçlendirmeye çalıştık. Deprem çantası tarzında bir şey yapmadık hazırlığımız yok bu yönde. Acil ihtiyaç duyacağım birçok şey aracımdaki çantamda var zaten. Sondalarım olsun ilaçlarımı olsun. Onun dışında biz asıl bir an önce evden çıkabilme odaklıyız.

Mesela önceden annem babam alışverişe veya komşuya gittiğinde ben uzanıyordum spor yapıyordum şimdi asla bunu yapmıyorum onlar evde yokken ben zemin katta ve direkt sandalyedeyim herhangi bir şey olursa hemen kaçabileyim diye. Büyük deprem olduğundan beri bu şekildeyiz.

Deprem esansında evde olduğunu ve sarsıntıyı hissettikten sonra kaçmaya çalıştığını belirten katılımcı deprem anı yaşantısını şu şekilde ifade etmiştir:

Ben zemin kattaydım annemle birlikte babam dışarıdaydı ben direkt dışarı çıkmayı önerdim annemle bir tartışma yaptık çıkıp çıkmama konusunda babam tam farkında değildi olanların sonrasında ben çıktım. Çıkarken de işte birkaç yere çarptım, sonrasında rampaya baktım inebilir miyim diye babam da kapıyı açtı Allah'tan, kapı kapalı olsaydı kapıyı kırıp artık bir şekilde çıkacaktım onu göze almıştım. Çıkmam kolay oldu çünkü rampam yerindeydi kapı açıktı her şey denk geldi yani normal şartlarda rampa mobil orada olmayabilirdi ana kapı kapalı olabilirdi öyle olsaydı işim çok zor olurdu.

Katılımcı deprem sonrası tahliye ile ilgili yaşadığı ve yaşaması muhtemel sorunları/zorlukları ve aldığı önlemleri şu cümleler ile ifade etmiştir:

Mesela ben o büyük depremde ana kapıdan çıkarken tecrübe ettim en az dört defa bir yerlere çarptım. Ne kadar dikkatli çıkmaya çalışsam da sallanma ile birlikte sandalyede tekerleklerde sallanıyor, dört defa kapıya çarptım aşağı inerken de Allah'tan babam yoldaydı o demir kapıyı açtı bana, o bize ders oldu mesela ben evde tek başıma kaldığım zaman o demir kapıyı mutlaka açtırıyorum. En azından bir takırtı, sallanma duyduğum anda bütün kapılar açık veya açabileceğim şekilde kalıyor ki ben hızlıca kaçabileyim.

Öyle bir durumda üst katta olsam mesela asansörle inmem çok zor asansörde sallanır mekanizması yerinden çıkabilir, elektrik kesilebilir. Bu tür sıkıntılar yaşamamak adına evde kimse yokken aşağıdayım ve sandalyemdeyim.

Evden çıktıktan sonra deprem olur endişesi ile eve girmediğini ve geceyi arabada geçirdiğini belirten katılımcı deneyimini şu şekilde aktarmıştır:

Bizim bir minibüsümüz vardı babamla birlikte o minibüste sabahladık, eve hiç girmedik. Annem biraz daha bizden cesaretidir bu konularda o girdi evde uyudu yani. O sırada biz internete bakıyor tabii abuk sabuk şeyler yazıyorlar insanı tedirgin ediyorlar, ben de arabada kalma imkânım varsa kalmayı tercih ettim, yani ben daha tedirgindim onlara göre. Arabamızın arkasına bir rampa

yapmıştık ben rampadan geçtim koltuklar yoktu zaten arkasında arabanın, uzandım bacaklarımı uzattım o şekilde yattım babam da normal koltuğa uzandı. Arabada bile gece birçok sarsıntı oldu çok hissettik güçlü sarsıntılar oldu.

Katılımcı arabada kaldığı esnada sonda kullanması sebebi ile küçük tuvalette sorun yaşamadığını ancak büyük tuvalet ihtiyacı ve havanın soğuması sebebi ile eve dönmek durumunda kaldığını ifade etmiştir. Katılımcının deneyimi şu şekildedir:

Ertesi gün büyük tuvalet söz konusu olduğunda mecburen eve girdik artık, büyük tuvaletimi öncesinde olduğu gibi yaptım. Eee havalar da soğuktu sonra baktık arabada da her tarafımız tutulmuş biz de dedik eve girelim artık, orada kaldık. Sonra üst kat tehlikeli olduğu için ben aşağıya kendime bir yatak yaptırdım marangoza. O tarihten beri orada yatıyorum işte ne zaman yukarı çıkmaya karar versem deprem oluyor bir şekilde erteleniyor yani.

Katılımcı deprem sonrasında çadırda kalması durumunda karşılaşılabileceği zorlukları ve bu zorlukların çözümü için önerilerini şu şekilde ifade edilmiştir:

İlk olarak şunu söylemeliyim üşümeyeceğim bir ortam olmalı çünkü üşüdüğümüz zaman biz diğer insanlar gibi vücudumuzu çok çabuk kontrol edemiyoruz çok çabuk üşüyoruz, üşüdüğümüz zaman kontrol altına alamıyoruz. Bakıyorum mesela birçok kişi kısa kollular ile gezerken dışarıda ben bayağı üşüyorum hareket edemediğim için vücudumu ısıtamıyorum. Bir de çadırlardaki yatakların yer yatağı olmasından ziyade tekerlekli sandalye hizasında olması gerekiyor ki yanımızda kalan refakatçilerde bizi yatağa alırken yataktan sandalyeye alırken yardımcı olabilsinler. Yatakların yeterince uzun olması gerekiyor kısa yataklarda uygun değil bizim için. Yani çadırda en azından özel bir alanımız olması gerekir büyük tuvaletimizi yapabilmemiz için çadırın içinde ona uygun tuvalet sandalyeleri lazımlık tarzı sürgü falan lazım olabilir. Belediyenin yaptırdığı bu seyyar tuvaletleri gidip kullanmamız mümkün değil bizim. O esnada bizim ailemiz ile beraber çadırımız da o iş bitene kadar izole olmamız gerekiyor. Çok kalabalık içinde olmaz zaten bu iş. Açıkçası yeterli sayıda bize özel çadırlar olması gerekiyor yani.

Deprem sonrasında uyku düzeninde değişiklikler olduğunu belirten katılımcı yaşadığı deneyimi şu şekilde ifade etmiştir:

Depremden sonra tabii sürekli tetikte kaldım. Bir müddet uyku düzenimiz bozuldu. Mümkün olduğunca uykuyu geciktirmeye başladım sabahlara kadar falan oturmaya başladık yani. Hatta bir defasında sabah dört gibi yatağa geçiyorduk bir sallantı oldu, tekrar sandalyeye geçtik hadi kaçalım diye. Uzun süre sabahlara kadar oturma durumu oldu.

Hâlâ depremin etkisinde olduğunu belirten katılımcı duyduğu kaygıyı şu şekilde ifade etmiştir:

Orada önümüzde bir saatli bomba var sanki evin altından geçen. Yani sürekli aklımızın bir köşesinde o çalışıyor. Artık ister istemez yani biz onunla beraber yaşıyoruz. Sürekli evde biri yalnız kaldığında onu uyarıyoruz banyoya tek başına girme gibi sonuçta ailem yaşlı. Yani her aşamada kafamızın bir

tarafında o var yani elimizden geldiği kadar dikkatli olmaya çalışıyoruz umursamaz olamıyoruz istesek de.

Katılımcı deprem döneminde toplumsal dayanışmayı ve toplum desteğini hissettiğini ifade ederken pozitif ayrımcılık yaşayacağına inandığını şu cümleler ile ifade etmiştir:

Pozitif ayrımcılık yaşayacağımı düşünüyorum sonuçta insanlar görüyorlar yani bir şekilde insanlara elinden geldiği kadar birbirine yardımcı olmaya çalışıyor yani o konuda bizim insanımız her zaman on numaradır yani o konuda bir sıkıntı yaşayacağımı asla düşünmüyorum iyi niyetlidir bizim insanımız ve yardımcı olur. Ama işte dediğim gibi mesele bilmek bildikten sonra yardımcı olurlar. Anlattığın zaman söylediğin zaman yardımcı oluyorlar her zaman.

Katılımcı deprem sonrasında sağlık konusunda problemlerle karşılaştığını, kaçışını zorlaştıracak gerekçesiyle sporu azalttığını ve fizik tedavi sürecinde aksaklıklar yaşadığını şu cümleler ile ifade etmiştir:

Artık günün çoğunu tekerlekli sandalyemde geçirir hale geldim. Tabii bu hiç iyi değil benim için ayaklarımda ödem oluşmaya başladı. Sadece pedal çevirmek değil benim arada ayağa kalkmam gerekiyor vinçle vesaire. Şimdi ben bu düzeneklere bağlandığımda buradan çıkıp tekrar sandalyeme dönmem yarım saati bulacak şeyler bunlar. Bu sebeple bunlar da iptal oldu. Yani anlayacağınız fizik tedavi süreci bayağı aksadı. Şu an sadece kendi yatakta yaptığım basit hareketlerle babamın destek olduğu birkaç hareket var.

İletişim hatlarında yaşanabilecek bir aksaklığın yardımlara erişimini güçleştirebileceğini belirten katılımcı iletişim sorunu yaşamadığı sürece yardımlara ulaşabileceğini düşündüğünü ifade etmiştir.

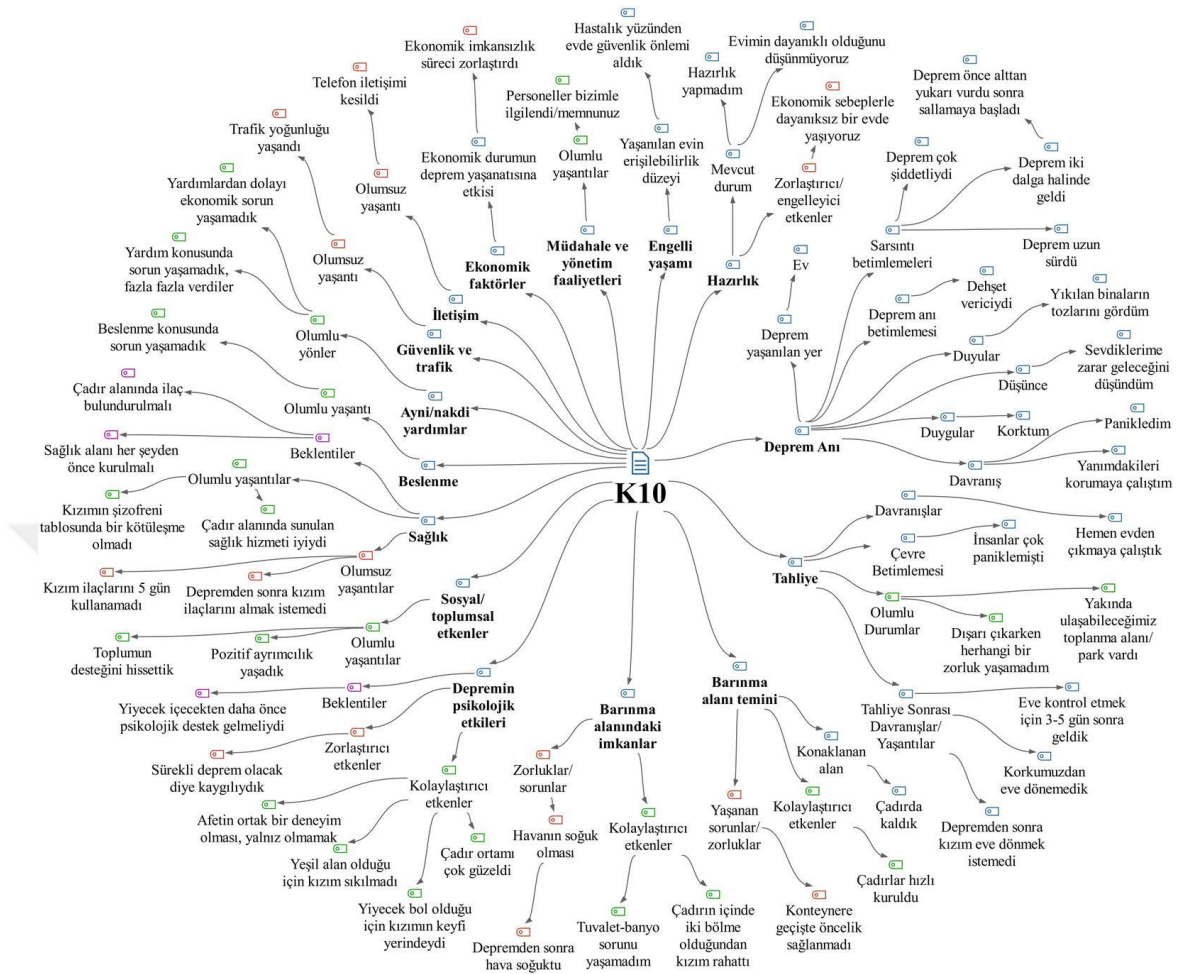
Evine deprem sebebi ile herhangi bir hasar gelmediğini ifade eden katılımcı yeni yapılan evlerin erişilebilir olacağını düşündüğünü ancak kentsel dönüşüm maliyetlerinin çok yüksek olduğunu belirtmiştir.

Afet yönetim sürecinde merkezi yönetim ile yerel yönetim arasında uyumsuzluklar yaşandığını ifade eden katılımcı yetkililere ulaşmakta bir sorun yaşamayacağını düşünmektedir. İhtiyaç duyması durumunda personellerin kendine destek olacaklarını düşündüğünü ifade eden katılımcı personellerin engelli bireylerin ihtiyaçları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını düşünmektedir.

4.3.10. K10 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K10 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 19'da gösterilmiştir.

Şekil 19. K10 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Katılımcı yakını kızının hastalığından dolayı ilk zamanlarda evde güvenlik önlemleri aldıklarını zarar verebilecek tüm materyali erişilemeyecek yerlere kaldırdıklarını ifade etmiştir. İlerleyen süreçte bu önlemleri azalttığını belirten katılımcı yakını şu anda bir önlem almadıklarını şu cümleler ile ifade etmiştir:

İlk zamanlar vardı ilk zamanlar çok ciddi önlemler aldık. Mesela ortada hiçbir kesici alet falan bırakmıyorduk. Öyle her şeyi saklıyorduk dolapları kilitleyorduk. Yani zarar verebilecek her şeyi engellemeye çalışıyorduk. Ama ondan sonra tedavi süreciyle ilerledikçe yavaş yavaş tedbirleri bıraktık baktık herhangi bir kendine veya bize karşı tehlike söz konusu olmadığından dolayı şu anda herhangi bir tedbir almıyoruz çok şükür. Ama sürekli ben emekli olduğum için evde olduğum için gözüm üzerinde asla tek başına bırakmıyorum sürekli yanımdayız.

Afetlere yönelik herhangi bir hazırlık yapmadığını ifade eden katılımcı yakını ekonomik durumlarının kötü olması sebebi ile dayanıksız bir evde yaşadıklarını, gidecekleri başka bir yer olmadığını şu cümleler ile ifade etmiştir:

Dayanıklı olduğunu düşünmüyorum. En kısa zamanda kafamızı sokacak bir ev bulmamız gerekiyor. Bornova'da TOKİ konutları yapılıyor. Onlara bir yerleşebilmek en büyük arzumuz bu. Benim şu anda en büyük korkum ailemden önce ölüp onları evsiz barksız bırakmak yani. Buraların yıkılacağı söyleniyor. Bu bütün blok olarak. Birkaç tane binalar boşaltılmaya başlandı zaten. Eğer buralar yıkılırsa hiç hoş olmayacak.

Depremi evde yaşadıklarını ifade eden katılımcı yakını deprem anını şu sözler ile açıklamıştır:

Ben salonda koltukta oturuyordum Kur'an okuyordum, kızım kendi odasındaydı onun kendine ait bir odası var zaten kimseyi sokmuyor yalnız kalıyor. Oğlum ise kendi odasında bilgisayarda ya ders çalışıyordu ya da oyun oynuyordu bilmiyorum tam olarak. Büyük oğlum da eşimde komşuya gitmişti evde değillerdi. Bir anda oturduğum yerden sanki aşağıdan birisi koltuğa bir şeyle vurup yukarı doğru zıplattı beni. Önce alttan yukarı doğru vurdu sonra sallanmaya başladı. Tabii o korku o panikle benim aklıma ilk gelen çocuklarım, kızım ve oğlum oldu. Onlara seslendim bağırdım onlar da bana seslendi neyse koridorda buluştuk birine bir koltuğumun altına diğerini bir koltuğumun altına aldım kendimi üzerlerine siper ettim o şekilde geçmesini bekledik. Yani o şekilde ama çok korkunçtu ya çok dehşetli bir andı. Ben bu yaşıma kadar hiç böyle bir deprem görmemiştim sanki hiç bitmeyecekmiş gibiydi. Müthiş bir şekilde sarsıldı yani daha önce de birçok deprem gördük ama bu kadar değildi yani. Hem sarsıntısı çok şiddetliydi hem de çok uzun sürdü. Yani bayağı bir uzun sürdü hiç bitmeyecekmiş gibi geldi.

Depremin bitmesini takiben hemen evden çıktıklarını belirten katılımcı yakını tahliye esnasında bir sorunla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Tahliye olduktan sonra deprem korkusu yaşadıklarını ve uzun bir süre eve dönmediklerini belirten katılımcı yakını evden çıktıktan sonra yaşadıklarını şu sözler ile ifade etmiştir:

Bu arada zaten birçok bina yıkıldı biz orada binaların tozlarını görebiliyorduk. Müthiş bir panik oldu her taraf zaten trafik kilitlendi. Telefonlar kilitlendi. Bulunduğumuz alanı yakın bir deprem toplanma alanı vardı Aşık Veysel dediğimiz bir park vardı kendimizi direkt oraya attık.

“Gece 12'den sonra askeriye geldi askerler çadır kurmaya başladılar. Ondan sonra onlarda barınmaya başladık. Çadırların kurulması çok hızlı oldu yani sağ olsunlar.” sözleri ile çadırların aynı günün gecesinde kurulmaya başladığını ifade eden katılımcı yakını yaklaşık bir ay boyunca bu çadırlarda kaldıklarını belirtmiştir. Katılımcı yakını çadırlardan ayrılma vakti geldiğinde konteynere geçiş için talepte bulunduklarını ancak bu taleplerinin karşılıksız kaldığını ifade etmiştir.

Katılımcı yakını çadırda kaldıkları süreçte herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını ifade etmiştir.

Katılımcı yakını çadırların içinde iki bölme olmasının, yemeğe erişimin kolay olmasının ve çadırların yeşil alana kurulmuş olmasının kızları için çok iyi olduğunu ayrıca depremin paylaşılan bir yaşantı olmasının süreçleri kolaylaştırdığını ifade etmiştir. Katılımcı bu konuda yaşadığı deneyimleri şu ifadeler ile aktarmıştır:

Çok şükür hiç sıkıntımız olmadı zaten çadırların içinde iki ayrı bölme vardı. 24 saat boyunca hiç yiyecek içecek kesilmedi sağ olsunlar.

Şimdi orada yeşil alan olduğu için bir de rahatça dolaşabildiği için yani hiçbir sıkıntı problem olmadı şükürler olsun. Bir de bu ilaçlardan dolayı boğazına çok düşkün gıda da bol olunca yemeği de seviyor biraz keyfi yerindeydi. Şimdi bayağı kilosu da var.

Biliyorsunuz deprem olduğunda havalar soğuktu kışa denk geldi deprem. Sobalar verildi bize odun kırmak ve ateş yakmakla, gerçi onlar da öyle kamp alanı gibi oldu bir anı oldu bizim için güzel bir anı oldu, öyle ateş yakıp çevresinde oturmalar. Hani yalnız değilsiniz sizin gibi bir sürü insan var orada sürekli böyle onlarla sohbet içerisinde herkes kendi derdini bir diğer arkadaşına anlattı. Yani vaktin nasıl geçtiğini anlamıyorduk zaten.

Katılımcı yakını tüm süreçlerde toplum desteğini hissettiklerini şu sözler ile ifade etmiştir:

Allah razı olsun yani devletimizden milletimizden gerçekten de yani bizim Türk milleti olarak ne kadar birlik olduğumuzu ne kadar güçlü olduğumuzu, herhangi bir afet ve herhangi bir olayda ne kadar tek yürek tek birlik gibi kenetlendiğimizi ben orada hissettim anladım yani. Hani televizyonda orada burada görüyoruz şudur budur diye ayrışıyor insanlar ama böyle bir olay olduğunda herkesin nasıl tek yürek olduğunu nasıl bir araya geldiğini görmek beni duygulandırdı yani. Irk din dil orada hiçbir şey olduğunu görmedim. Türkiye'nin dört bir yanından insan geldi hem kurum olarak, kurum personeli olarak gelenler oldu hem de oranın halkından gelip gizli gizli yardım edenler oldu zarflarda para dağıtanlar oldu Allah razı olsun. Çok hoşumuza gitti açıkçası bu kadar muhteşem olması insana hem huzur veriyor hem güven veriyor. Bak aklıma geldi mesela Afyon'dan Bir Adam kalkmış bir kamyon sucukla gelmiş herkese dağıttı ben Afyon nerededir nedir tanımam etmem gitmemişimdir. Yani maddiyat da değil o insanları orada görmek bizim için çok önemliydi maneviyatı çok önemliydi. O yardımlar moralmen bizi çok çok rahatlattı. Orada bir tek insanlık vardı hani her şeyi insanlık adına yapıldı başka bir şey yoktu bu çok güzeldi.

Kızının şizofreni tablosunda deprem sonrası bir değişiklik olmadığını ifade eden katılımcı yakını en büyük sorunlarının kızlarının ilaçlarını kullanmak istememesi ve ilaçları evlerinden beş gün sonra alabilmiş olmaları olduğunu ifade etmiştir. Çadır alanında kurulan sağlık alanına verilen hizmetleri “Çadır alanında sağ olsunlar bir revir kuruldu oradaki doktor arkadaşlar sağ olsunlar ilgilendiler. Yine psikiyatri doktorları geldiler ilgilendiler tabii bunlar ilk gün hemen olmadılar 2-3 gün içinde oldular.” sözleri ile aktaran katılımcı sağlık alanının çok daha erken kurulması gerektiğini ve çadır

alanında gerekli ilaçların bulundurulması gerekliliğine yönelik düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

Çadırların kurulmasından da önce ilaç bulundurulması, orada sağlık alanının kurulması çok iyi olurdu. Çünkü bizim orada ilk ihtiyaç duyduğumuz şey psikolojik destektir. Tamamen sıkıldık moralimiz çok bozuktur. Yiyecek içecekten ziyade psikolojik desteğe ihtiyacımız vardı. Bunun ilk önce sağlanması daha iyi olurdu. Mesela ilk psikologların direkt gelmesi çok iyi olurdu. Onların psikolojik olarak verecekleri destek, rahatlatma bizim için çok iyi olurdu. Yiyecek içekte zaten hiç sıkıntı olmuyordu çevredeki esnaflar herkes yardımcı oluyordu kurumun dışında.

Beslenme ve yardımlara erişme konusunda bir sorun yaşamadığını ifade eden katılımcı yakını bu konudaki deneyimini şu sözler ile ifade etmiştir:

Şükürler olsun hiç sıkıntı yaşamadık AFAD olsun Kızılay olsun çok çok yardım geldi hatta haddinden fazla yardım geldi. Bize zorla bir şeyler vermeye çalıştılar. İster gıda olsun ister giyim olsun. İster teknik ihtiyaçlarımız olsun ister özel ihtiyaçlarımız olsun bu konularda hiç zorluk çekmedik yani. Çok memnun kaldık yani.

Depremin hemen sonrasında trafiğin kilitlendiğini belirten katılımcı yakını telefon iletişiminde de kesintiler olduğunu ifade etmiştir.

Ekonomik imkansızlığın süreci zorlaştırmış olduğunu ifade eden katılımcı yakını yardımların bu konuda destek olduğunu ifade etmiştir.

Depreme müdahale eden personellerin kızı ile çok ilgilendiğini belirten katılımcı yakını deneyimini şu ifadeler ile aktarmıştır:

O kadar yoğun bir ilgi alaka gördük ki yani hem güvenlik açısından hem AFAD açısından hem Kızılay çalışanları açısından bilakis çok daha memnun kaldık. Özellikle böyle gelip sohbet edip soruyorlar işte kızıma, nasılsın iyi misin bir ihtiyacın var mı? Personellerden özellikle çok memnun kaldık yani.

4.3.11. K11 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K11 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 20’de gösterilmiştir.

Katılımcı manuel tekerlekli sandalye kullandığını belirtmiş yaşadığı evde erişilebilirliğe yönelik düzenlemeler yaptığını ifade etmiştir. Engellilere uygun ev bulmanın çok güç olduğunu ifade eden katılımcı evlerin girişlerine rampa yapmak istediklerinde komşular tarafından engellendiklerini belirtmiştir. Bu hususta katılımcının ifadesi şu şekildedir:

Mesela ben özel durumundan dolayı altı ay ev aradım. Zaten dar olan seçenek depremden dolayı iyice daraldı. İnsanların yaklaşımı ve bilinçsizliği de çok fazla bu durumda. Mesela görüştüğümüz binalarda iki üç basamak oluyor

Tehlikelere yönelik düşünceler ve kaygılar irdelendiğinde katılımcı yağmura yönelik endişesini şu sözler ile ifade etmiştir: *“Beni en çok etkileyen yağmurlardı. Yağmurlar çukurları falan doldurduğu için göremiyorsunuz ya sandalyenin tekerleklerinin takılıp da düşme ihtimali çok oluyor.”*

Herhangi bir afet eğitimi almadığını belirten katılımcı *“...bedensel engelli birinin afetlere hazırlık için neler yapabileceğini bilmiyorum.”* sözleri ile durumu açıklamıştır. Afetlere hazır olunamayacağını düşündüğünü ifade eden katılımcı hazırlık materyaline erişim hususunu şu şekilde yorumlamıştır: *“internette çok fazla kirli bilgi olduğu için böyle bir şeye kolayca erişebileceğimi sanmıyorum”* Katılımcı ayrıca evinin depreme dayanıklı olduğunu ve deprem anında kaçma odaklı olduğunu ifade etmiştir.

Deprem anında alışveriş merkezinde olduğunu ve sarsıntıyı çok hissetmediğini ifade eden katılımcı deneyimini şu şekilde paylaşmıştır:

Ben deprem esnasında evde değildim o anı yaşamadım. Ama ailem evdeydi onun paniğini tabii ki yaşadım. Açıkçası depremi çok hissetmedim ben alışveriş yapıyordum. Sonrasında aileme ulaşamadığım da trafikte fark ettim olanları, ondan sonra dakikalar saatler gibi geçmeye başladı. O ilk endişe korku anı çok kötüydü.

Deprem esnasında tahliyeyi deneyimlememiş olan katılımcı deprem yaşaması durumunda acil çıkışların bedensel engellilere uygun olmaması ve kargaşa yaşanabilecek olması sebebi ile zorluk yaşayabileceğini şu cümleler ile ifade etmiştir:

Acil çıkışlardan ben hiçbir ortopedik engellinin çıkabileceğini düşünmüyorum. Mesela tekerlekli sandalyedeyim acil çıkış dedikleri yer merdiven öyle bir durumda zaten kalabalık millet heyecanlı ve korkmuş halde çok zor bizim için. Hani ayrı bir çıkış olabilir mi bilmiyorum ya da bu yangın merdivenleri denen olay rampa şeklinde olabilir mi.

Deprem sonrasında tanıdıklarında konakladığını ifade eden katılımcı ev içerisinde zorluk yaşamadığını ancak merdivenlerden dolayı giriş çıkışta ciddi zorluklar yaşadığını şu cümleler ile ifade etmiştir:

Abimin evinde iki hafta kadar kaldık. Abimin evi üçüncü kattaydı ve asansörsüzdü. O benim için çok sıkıntılıydı. Sürekli merdivenlerden inip çıkmak bayağı zordu. Ablamın evi da hasar görmüştü ablam kiracıydı onlar hemen ev bulup taşındıklarından giriş kat buldu onlarda onlara yerleştik.

Yaşayabileceği zorluklar sebebi ile çadırda kalmayı hiç düşünmediğini ifade eden katılımcı yaşayabileceği güçlükleri beklentilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Çadırlar kurulduğunda engellilere yönelik lavabo duş alanları kuruluyor mu bilmiyorum. Bizim sosyal yaşamda yaşadığımız en büyük sıkıntılardan biri lavabolar. Dışarıda herhangi bir yerde buluşacağımız zaman kafelerde falan

hani girişleri uygun mu değil mi den ziyade lavaboları uygun mu değil mi diye sorarız. Hani bize çadırlarda zorlayacak en önemli şey bu. Bir de çadırları kurulduğu alanda önemli. Bu alan engebeli ise çakıllı vesaire ise sandalyeler orada gidemeyebilir.

Depremden psikolojik olarak çok fazla etkilenmediğini belirten katılımcı deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

Açıkçası biraz gerçekçiyim ya da kaderciyim sanırım ya da saldım çayıra Mevla'm kayıra mı denir. Depremlerde doğal afetlerde insanlar ya engelli kalır ya ölür. E zaten engelliyiz ya da öleceğiz, e hepimiz öleceğiz. Bu yüzden ben hiç panik olmuyorum bu gibi durumlarda.

Günlük yaşamında pozitif ve negatif ayrımcılık deneyimlediğini ifade eden katılımcı deprem döneminde de benzer deneyimleri yaşayabileceğini şu şekilde ifade etmiştir:

Mesela lavaboda normal sağlıklı bir insanın girip çıkması beş dakikasını alıyorsa benim 15 dakikamı alıyor. Sandalye üzerinde toparlanmak vakit aldığından dışarıda şimdi lavaboyu kullanmak isteyen insanlar oluyor. Haliyle bu durum çelişki yaratıyor. Kuyruklarda mesela öncelik engelleme verildiği zaman biz de mağduru moduna giriyorlar. Negatif yönleri bunlar. Pozitif olarak tabii ki pozitif insanımız da var. Hani sırada size hemen yardımcı olmaya çalışan, ki açıkçası bu tür insanların daha çoğunlukta olduğunu düşünüyorum İzmir'de bu çok hoşuma gidiyor.

Deprem sonrasında herhangi bir yardımdan faydalanmadığını belirten katılımcı trafik yoğunluğu yaşandığını ve iletişim sorunları yaşadığını ifade etmiştir. Depremde evini kaybettiğini ifade eden katılımcı yeni bir ev almak için gücünün olmadığını şu cümleler ile aktarmıştır: “Geleceğe yönelik benim evim gitti. Bir daha bir ev alabilecek bir konumum var mı yok. Hani ben bugün 4.500 lira maaş alıyorum bir konut kredisi çeksem onun aylık ödemesi 6 bin liradan başlıyor çok sıkıntı bunlar.”

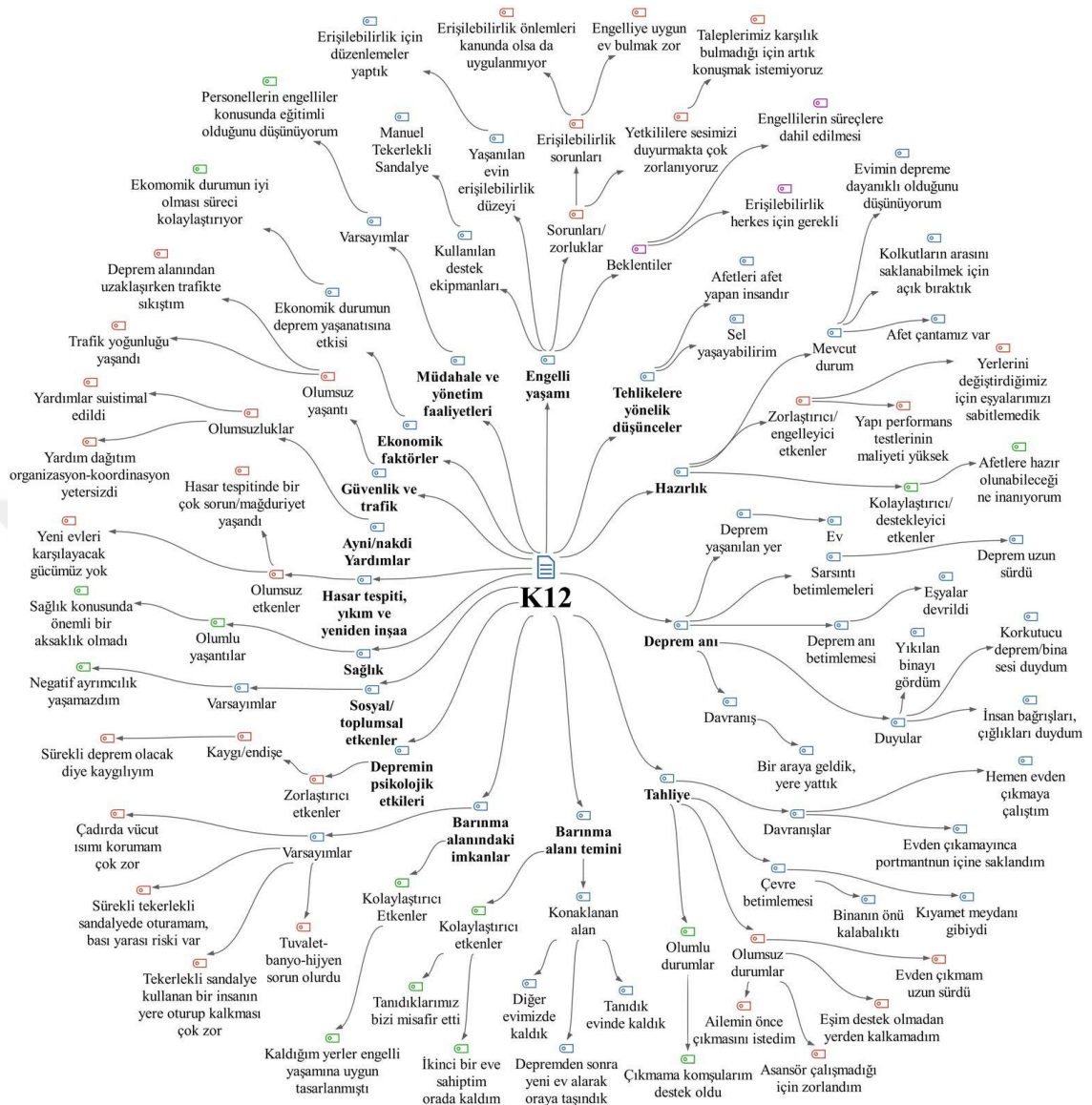
Müdahale süreçlerine yönelik katılımcı engelli bireylerin enkaz vb. durumlardan kurtarılırken dikkatli olunması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir:

Benim sırtımda platin var omurilik bölgesinde. Hani birdenbire yüklenip çekilmesi kaldırılması yanlış. Hani o durumda omuriliğe ya da platinlere zarar verebilir. Hani böyle de çok arkadaşım var bacakta platin olup ters bir hareketle platin kırılacak. Hani bunları öyle bir durumda nasıl tutulur nasıl kaldırılır görevlilerin herhangi bir bilgileri var mı?

4.3.12. K12 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K12 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 21’de gösterilmiştir.

Şekil 21. K12 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Katılımcı manuel tekerlekli sandalye kullandığını ve evini erişilebilir hale getirmek için düzenlemeler yaptığını ifade etmiştir. Erişilebilirlik önlemlerinin kanunda yer almasına rağmen uygulanmadığını belirten katılımcı engelliye uygun ev bulmanın çok güç olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı şu an yaşamakta olduğu evi bulma ve rampa inşa deneyimini şu cümleler ile ifade etmiştir:

Engelli bir birey için erişilebilirlik çok önemli, bir taraftan buluyorsunuz diğeri eksik oluyor onu buluyorsunuz diğeri eksik oluyor en basitinden apartmanların giriş rampaları sırf yapılmış olsun diye yapıyorlar. Bazen bakıyorum rampalara öyle malzemeler kullanılmış ki normal sağlıklı bir insan yürüyemez oradan jilet gibi yapmışlar. Sonuç olarak rastlantı üzere şu an oturduğum evi buldum buranın da rampası problemliydi onu da gördüm,

kendim bir rampa yapacağım dedim apartman yönetimine kendim yaptım rampasını. Onlar da sağ olsunlar hiç sorun değil dediler destek oldular. Ben de tanıdığım bir demirci vardı çağırdım istediğim gibi yaptırdım şu an rahatça inip çıkabiliyorum. Bundan sonra bir olay daha yaşadım oturduğum apartmanda yaşlı bir teyze ile amca oturuyormuş oğlu geldi dedi ki bana senden bir şey rica edeceğim dedi benim annem de kullanmak istiyor rampaya dedi tırazan yapabilir misin ben de hemen dedim, benim aklıma bile gelmemişti sonra onu yaptık.

Engelli yaşamına yönelik önemli bir probleminde süreçlere dahil olmamak olduğunu ifade eden katılımcı bu konuda yaşamış olduğu tükenmişliği şu cümleler ile ifade etmiştir: *“Engelliler olarak bütün süreçlere dahil olmamız gerekiyor bence. Kendime de bazen soruyorum neden konuşmuyorum neden susuyorum diye sonra düşünüyorum sürekli aynı şeyleri söylüyoruz bir değişiklik olmuyor sanırım bunun tükenmişliği var biraz.”*

Tehlikelere yönelik kaygılar ve düşünceler irdelendiğinde katılımcı sele yönelik kaygıları olduğunu ifade etmiş yaşanan afetlerin insan faktöründen kaynaklandığını şu ifadeler ile açıklamıştır: *“Deprem öldürmüyor gerçekten binalar öldürüyor hatta binalarda öldürmüyor insanların bu cehalet öldürüyor.”*

Yaşadığı evin depreme dayanıklılığı konusunda endişeleri olduğunu ancak bu endişeleri gidermek için uygulanması gereken prosedürlerin maliyetinin yüksek olduğunu belirten katılımcı deneyimi şu şekilde ifade etmiştir:

Evim depreme ne kadar dayanıklıdır tam olarak bilemiyorum. Sanırım bunu anlamak için performans testi yapmamız gerekiyor onun için de çok ciddi meblağlar gerekiyor. Hani ev alınacağı zaman bu tarz şeylerin yapılması gerekiyor ama yüksek meblağlar söz konusu. Hani biz kulaktan duyduk bu evin temeli sağlam dediler kolonları iyi dediler biz de bunlara güvenip işte aldık. Tabii ne kadar sağlam orası hep soru işareti kafamızda.

Katılımcı afetlere hazır olunabileceğine inandığını ve bu doğrultuda ufakta olsa bazı önlemler aldığını belirtmiş, hazırlık tecrübesini şu şekilde aktarmıştır:

Çanta hazırladık ama o sırada bu çanta bizi ne kadar kurtarır kendimizi rahatlatmak amaçlı biraz. Şöyle söyleyebilirim yaşadığımız bu büyük Sisam depreminde bırakın çantayı insanlar üzerini giymeden çıktılar evlerinden. Eşyaları sabitlemeye gelince eşyalarımızı sabit değil çünkü sık sık yerlerini değiştiriyoruz ama altlarına takoz koyduk iyice duvarlara yasladık. Koltukları aralarına saklanabileceğimiz şekilde konumlandırdık en azından. Hani bunlar bizi biraz olsun kurtarabilir diye düşündük onun dışında da çok bir şey yapmadık açıkçası.

Depreme evde yakalandığını ve deprem esnasında kendi apartmanının karşısındaki apartmanın yıkıldığını gördüğünü belirten katılımcı deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

Deprem anında ben salonda oturuyordum masanın yanında. Apartman yöneticisiydim ben, masada apartman hesapları ile ilgili işlemler yapıyordum. Ondan sonra bir telefon görüşmesi yapmak için kuzenimi aradım. Telefon çaldı açtı ve deprem oluyor abi hemen kapat dedi. Telefonu kapattım ama ben hemen deprem olduğunu algılayamadım. Koridorda dönüp eşim ve çocuklara seslendiğim anda karşımızdaki binanın yıkıldığını gördüm. Gördüm ama ilk algılayamadım ben o ilk anda. Evin arka tarafında çalışma odam var benim orada toplandık hemen ve yere yattık. O sırada sallantı başlamıştı hissetmiştik. Yaklaşık 40 küsur saniye sürdü deprem ve bitmedi.

Sarsıntı durduktan sonra karşı karşıya kaldığı durumu kıyamete benzeten katılımcı depremden sonra tahliyede önemli güçlükler yaşadığını belirtmiş ve sarsıntı sonrası deneyimi şu şekilde ifade etmiştir:

Bittikten sonra şöyle anlatayım tabii o sırada içeride bir sürü eşya devrildi dışarıdan sesler geldi içeriden dışarıdan bir sürü ses geliyor. Dışarıda insanlar çığlık atıyor, patlama sesleri geliyor. Kalkmaya çalıştım kalkamadım sonra eşim destek oldu o şekilde kalktım. Sonra balkona çıktım hemen ben bir baktım yani ne oldu diye çünkü bir kıyamet koptu sanki insanlar çığlık atıyorlar bağıryorlar. Acaba bir hasar var mı diye de merak ettim. Bir baktım karşıdaki binanın yıkıldığını gördüm yan yatmış olduğunu gördüm. Eşim de yanımdaydı hemen dedim kaçalım çocukları alda çıkalım dedim. Birkaç parça eşya aldık kapıdan çıktık ve asansörün arızalı olduğunu gördük. Ondan sonra dedim ki siz çıkın merdivenlerden inin yavaş yavaş ben dedim bir şekilde dedim gelmeye çalışacağım. Bizim kapının hemen girişinde bir portmanto vardı büyük duvara sabitti o. Onu duvara sabitlemiştik biz kocamandı ve ben onun içine saklandım. Babama anneme ve apartmanın etrafında tanıdığım arkadaşlarıma yani bana ulaşabilecek bütün kişilere mesaj attım ben evdeyim asansör arızalı ve inemiyorum diye. Hani herkesin bilgisi olsun diye çünkü telefon kilitlendi o anda mesaj atmaya başladım WhatsApp'tan da yazdım. Bir tek annem ulaşabildi bana neredesin diye evde kaldım çıkamıyorum dedim. Alt katımızda oturan bir amcamız vardı onun torunu, benim eşim ve kapıcımızın eşi geldiler ve beni kucaklayıp merdivenlerden aşağı indirdiler. Yani evden çıkışım o şekilde oldu. O sırada yaklaşık 15 dakika kadar evde kaldım ben. Yani ev yıkılabilirdi de yıkılmadı Allah'tan. Şükür burnunuz kanamadan çıktık yani.

Aşağı indiğimizde aşağıda mahşeri bir kalabalık vardı inanılmaz bir kalabalık vardı. Çünkü karşıdaki bina yan devrilmiş ilk iki katı yıkılmıştı. İşte indikten sonra gördük binanın altında kalan insanları kurtarmaya çalışanlar yoldan geçip selfie çekenler ne bileyim fotoğraf çekip sağa sola gönderen insanlar. Bir kısım trafiği açmaya çalışıyor çünkü trafik felç oldu itfaiye araçları geldi polis geldi 112 geldi. Böyle kıyamet meydana gibiydi.

Deprem alanından elinden bir şey gelmediği için uzaklaştığını belirten katılımcı trafikte yaşadığı zorluğu şu şekilde ifade etmiştir:

Biz orada hemen arabamıza binip uzaklaşmak istedik çünkü benim durumum belliydi. Birine yardım edebilecek pozisyonum yoktu daha çok orada

kalabalık yapabilirdim. İki tane çocuk var bir an önce olandan çıkıp uzaklaşmak istedik çünkü çocukların psikolojisi bozuldu kitlendiler o anda. Arabaya bindik ama bizim o alandan otobana çıkmamız bir buçuk saat sürdü ki otobana da çok yakın oturuyoruz biz.

Katılımcı deprem sonrası barındıkları alanları şu cümleler ile ifade etmiştir: *“Daha sonra bizim bir bahçemiz var oraya gittik. Orada prefabrik bir evimiz var. İki üç gece orada kaldık ondan sonra annemlere geçtik bir dört ay kadar orada kaldık. Sonrasında da yeni ev aldık yeni eve yerleştik.”*

Kaldığı evlerin engelli yaşamına uygun tasarlanmış olduğunu ifade eden katılımcı herhangi bir problemle karşılaşmadığını ifade etmiştir. Katılımcı çadırda kalması durumunda yaşayabileceği zorlukları ise şu şekilde ifade etmiştir:

Benim gibi tekerlekli sandalye kullanan bir insanın yere oturup kalkması çok zor. E tabii çadırda da imkanlar kısıtlı. Benim için gerçekten çok zor olurdu öyle bir durum. Tuvalet olsun banyo olsun bunların hepsi çok sorun. Ama temeldeki en büyük sorun yerden kalkmak. Yine ısınmak önemli bir problem çadırların izolasyonu önemli, benim vücut ısıyı korumam çok daha zor vücudumu sıcak tutmam çok daha zor. Bunun dışında sürekli sandalyede olursam eğer bası yarası problemi var dinlenmem gerekir. Açıkçası iki kişilik üç kişilik küçük bir çadıra engelli yaşamını sığdırmak çok güç bir şey.

Depremden psikolojik olarak etkilendiğini ve bu etkileri hâlâ yaşadığını belirten katılımcı deneyimini şu şekilde ifade etmiştir:

Açıkçası ben hâlâ çıkamıyorum depremin etkisinden. Bende de çok daha sonradan çıktı etkiler ortaya. Evimizde bir rüzgâr gülü var ufak bir esintide bile çalıyor, deprem sırasındaki onun sesi kulağımda kaldı. Şu an evde ben onu taktırmadım. Onun yerine başka bir rüzgâr çanı taktı eşim ama rüzgâr çanı bir şöyle tınladı mı film kopuyor bende. Kaç ay oldu hâlâ daha atamıyorum onu üzerimden. Geçen gün mesela camın kenarında o rüzgâr gülü bir çınladı elim ayağım uyuşturdu bir kanım çekildi yani. Zar zor kendime geldim.

Negatif bir ayrımcılık yaşamadığını ve yaşamayacağına inandığını belirten katılımcı fizik tedavinin kendisi için önemini ve bu konuda yaşadıklarını şu şekilde aktarmıştır:

Ben o konuda çok hassasım en fazla kesinti bir iki gündür yani. Çünkü benim dolaşım sistemi benim yaptığım egzersize bağlı. Affedersiniz tuvaletimi bile o egzersiz sayesinde yapabiliyorum ben. Yapmadığım zamanda vicdanen de çok rahatsız hissediyorum çünkü benim hayatım yaptığım o spora bağlı. Yaptığımda kendimi de mutlu hissediyorum zihinsel olarak rahatlıyorum gece yatağa yorgun yatıyorum. Ve bu yorgunluk sayesinde de rahat uyuyabiliyorum.

Evlerinin hasar gördüğünü ve hasar tespit sürecinde birçok sorunla karşılaştıklarını ifade eden katılımcı kentsel dönüşümün maliyetinden şu şekilde bahsetmiştir:

Şu an kentsel dönüşümü düşünenler %50 oranında, bizim evimiz az hasarlı olarak çıktı sonuçta. Ama maliyeti çok yüksek aylık 6000-7000 liralık ödemelerden bahsediyorlar burada kim ödeyebilir bilmiyorum. Ben şu anda oradaki yerimi yok yerine sayıyorum ya, 450.000 lira verip neden bir daha ev alayım ki oradan.

Herhangi bir yardım faaliyetinden faydalanmadığını belirten katılımcı yardımlara ilişkin duyumlarını ve düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

O bölgede çok fazla sivil toplum kuruluşu çalıştı orada tanıdığım kurumlarda çalışan bir arkadaşım vardı onunla görüşmüştüm yardım konusuna değindi çok fazla malzeme biriktiğinden bahsetti. Buraya gelen yiyecek içeceklerin bir kısmı ziyan oldu dedi bu organizasyonda çok ciddi problem var dedi. Sonrasında depremde olmayıp o bölgeye gidip yardımlardan yemeklerden faydalanan da çok insan oldu bunları da gördük. Yani yardımlar fazlasıyla vardı ama organizasyon problemliydi.

Depreme müdahale eden personellerin engelliler konusunda bilgili olduğunu düşündüğünü ifade eden katılımcı afet deneyimini kolaylaştıran başlıca etkenin ekonomik durum olduğunu şu ifadeler ile açıklamıştır: “Şunu söyleyebilirim maddiyat kolaylaştırıyor bu süreci atlatmanızı. Paranız varsa kolay anlatıyorsunuz paranız yoksa zor anlatıyorsunuz.”

4.3.13. K13 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K13 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 22’de gösterilmiştir.

Yaşadığı bölgede deprem, sel ve orman yangınları ile karşılaşabileceğini belirten katılımcı afetlere hazır olunabileceğini düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcı hazırlık için engeline uygun materyallere internet aracılığı ile kolay erişebileceğini şu cümleler ile ifade etmiştir:

İnternette var her şey. İnternete ulaştıktan sonra. Sonuçta depremden insanlar gözüyle korunmaz, hani bilgili ise o konuda korunabilir. Gözün bir etkisi yok bence. Ama internet bu konuda çok iyi her türlü kaynağa erişilebiliyor. Hani internete yazsak afetlerden korunmanın yolları gelecektir her şey artık erişilebilir, problem kalmadı bu yönden.

Yangın tüpü bulundurmak dışında herhangi bir afet hazırlığı yapmadığını belirten katılımcı yaşanan afetlerin kısa zaman içerisinde unutulduğunu bundan dolayı hazırlıksız olduğunu şu sözler ile ifade etmiştir:

Afetle yaşamaya mecburuz aslında. Aniden geldikten sonra 4-5 ay aklımızda kalıyor ama sonrasında hiç olmamış gibi unutup gidiyoruz. Aslında insanın bunları unutmaması gerek. Öldüren afetler değil öldüren binalar

gümbür gümbür. Sarsıntı bir süre sonra durdu ama sarsıntının etkisi devam etti. Ben artık bekliyordum ne zaman yıkılacak diye. Oturduk dua ettik başka hiçbir şey yapamadık. Evde bir tek annem vardı bana seslendi ben pek bir şey diyemedim bitmesini bekledik depremin, biter bitmez de kendimizi dışarı attık. Stres hat safhadaydı bütün bildiklerimizi unuttuk o anda. Aklıma geldikçe bile hâlâ dehşet veriyor korkunç bir andı yıkılmadığımızı şükrettik.

Evi müstakil olduğu için ve yaşadığı ortamı tanıdığı için evden çıkarken herhangi bir zorluk yaşamadığını ifade eden katılımcı apartmanda yaşasaydı bu kadar kolay çıkamayacağını şu sözler ile ifade etmiştir: *“Apartman olsaydı bu kadar kolay çıkacağımı zannetmiyorum tabi. Bir de gündüz olması kolaylaştırdı gece olsaydı herkes evde olurdu çıkış çok daha zor olurdu kalabalık olurdu.”*

Deprem sonrasında yaşadıkları eve geri dönmek konusunda tedirginlik yaşadığını belirten katılımcı deneyimini şu sözler ile aktarmıştır:

Aslında çok tedirgindik, iyi değildi evde olmamız diye düşünüyorduk ama yapacak bir şey de yoktu eve geri döndük. Belediyeyi aradım dedim bir eve baktırabilir miyiz risklimi diye. Dediler herkes şu an aynı şeyi istiyor. Evinizde çatlak falan yoksa dediler bakmanıza gerek yok çatlak falan varsa gelelim bakalım ama çatlak yoksa gelmemize gerek yok dediler.

Bu yaşantı sonrasında artçıların olacağının bilincinde olarak eve döndüklerini ifade eden katılımcı çadırda kalacak olması durumunda yaşayabileceği sorunları şu sözler ile ifade etmiştir:

Çadırda kalsam mutlaka sorunlar yaşardım. O bölgeye adapte olmamız oldukça zaman alırdı. Bizim için telaş sıkıntı çok daha fazla artacaktır öyle bir durumda. Ha muhtemelen sadece erişilebilirlik açısından sorunlar yaşayacağız onu şimdi de yaşıyoruz karşıdan karşıya geçerken insanlardan yardım istiyoruz.

Depremin psikolojik etkileri incelendiğinde katılımcı ilk zamanlarda uyku problemi yaşadığı şu sözler ile ifade etmiştir: *“İlk zamanlarda özellikle biraz uyku bozukluğu oldu. Ha deprem oldu olacak korkusu vardı uykumuz geldiğinde de uyuduk uyumadık değil ama normalde 12’de yapıyorsak üçte dörtte yattık.”* Depremden sonra hızlı bir şekilde normal yaşantısına döndüğünü ve çok fazla etkilenmediğini belirten katılımcı deneyimini şu sözler ile aktarmıştır:

En kötü an ilk andı o andan kurtulduğum için şükrettim ondan sonra devam ettik hayatımıza. İçine kapansan ne olacak moralini bozsan ne olacak sanki hiçbir şey olmayacak. Yemeğimizi yedik sporumuzu yaptık haberleri takip ettik normal yaşantınıza devam ettik yani. He bugün bir sarsıntı oluyor dediğimizde o yaşantı aklımıza hemen geliyor. O anı yaşamıyordum deprem oluyor dendiğinde şu an verdiğim tepkiyi vermezdim. Tabii bu zamanla çok azaldı başlarda daha fazlaydı sekiz ay oldu neredeyse deprem olalı.

Katılımcı depremin psikolojik etkilerinin daha az olmasının ve yaşantısının daha kolay hale gelmesinin başlıca sebebinin uzmanlar tarafından yapılan rahatlatıcı açıklamalar olduğunu şu sözler ile ifade etmiştir:

Açıkçası benim için en kolaylaştırıcı şey afet uzmanlarının iç rahatlatıcı açıklamaları oldu. Bir de bu konuda artçıların ana depremden daha küçük olduğunu bilmem rahatlattı. Evimin dayanıklı olması yine içimi rahatlattı. İzmir halkının yardımseverliği, enkaz altında kalanların kısa sürede kurtarılması bunlar yani, bunlar rahatlattı beni.

Deprem yaşantısı süresince toplumsal dayanışmayı hissettiğini belirten katılımcı engelinden dolayı herhangi bir negatif ayrımcılık yaşamayacağını düşündüğünü şu sözler ile ifade etmiştir: “İzmir gibi bir çevrede insanların ayrımcılığa maruz kalacağını düşünmüyorum. İnsanlar genelde yardımcı oluyorlar ya ben kesinlikle engelli olduğum için ayrımcılığa uğrayacağımı düşünmüyorum.”

Deprem sonrasında iletişim hatlarında yaşanan kesintiler sebebi ile zorluk yaşadığını belirten katılımcı deneyimini şu sözler ile aktarmıştır:

Telefonla çevremizdekilere ulaşmaya çalıştık babam isteydi kardeşim isteydi o gün. Tabii telefonlar bir süre sonra iptal oldu çalışmadı operatörler. Tabii internet telefon kesilince bilgi alamadık, kesilmemesi lazımdı aslında. Yani bu altyapı problemi çözülmeli. Yarım saat sonra çözüldü ama ilk anları çok önemliydi. WhatsApp'tan dahi kimseye ulaşamadık internet yoktu. Yani kesinlikle bu alt yapıların güçlendirilmesi gerekiyor.

Deprem sebebi ile herhangi bir ekonomik zorluk yaşamadığını belirten katılımcı depreme hızlı ve iyi müdahale edildiğini ifade etmiştir. Müdahale eden personellerin engelliler konusunda eğitilmiş olmadığını düşündüğünü ifade eden katılımcı bu konuda özellikle psikolojik destek ekiplerinin eğitilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

4.3.14. K14 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

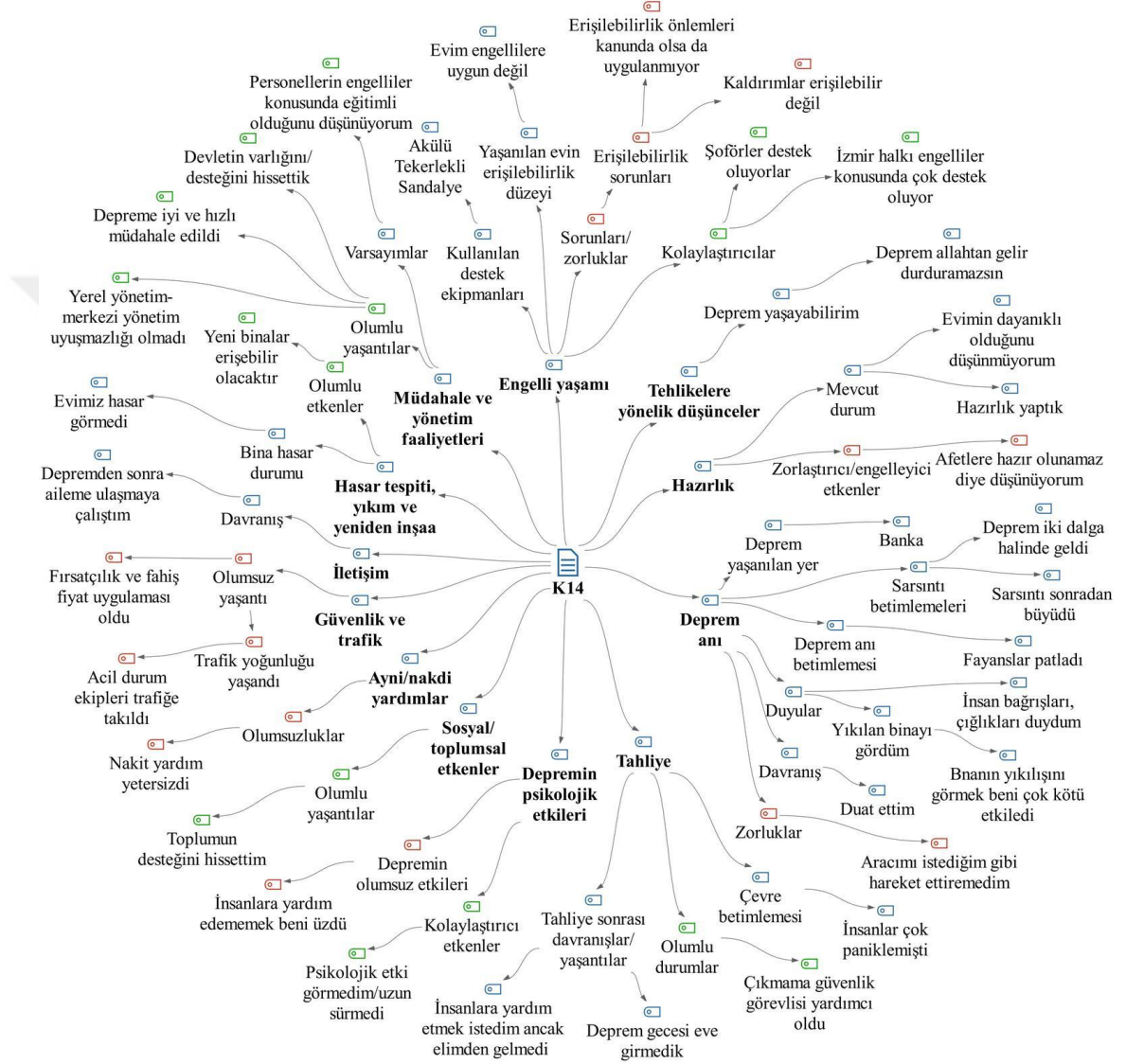
K14 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 23’de gösterilmiştir.

Aküle tekerlekli sandalye kullandığını belirten katılımcı yaşadığı evin engellilere uygun olmadığını ifade etmiştir. Erişilebilirlik ile ilgili önlemlerin kanunda yer almasına rağmen uygulanmadığını ifade eden katılımcı özellikle erişilebilir olmayan kaldırımların büyük sorun teşkil ettiğini belirtmiştir. Yaşadığı erişilebilirlik sorunlarını katılımcı şu sözler ile ifade etmiştir:

Devlet bundan birkaç sene önce bir kanun çıkardı yeni yapılan binaların hepsinde ve iş merkezlerinde engelli rampası olma şartı koydu. Ha bunu istismar

eden de çok açıkçası bu rampaları bilinçsiz baştan savma yapan çok var. Mesela ben otobüse bineceğim kaldırıma çıkıyorum meyil vermiş ama kaldırım o kadar yüksek ki meyil bir işe yaramamış. Yine başka bir yerde yaşadım durak yapmışsın otobüsleri rampa koymuşsun ama ben kaldırıma çıkamıyorum kaldırıma rampa koymamışlar.

Şekil 23. K14 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Yaşamını kolaylaştıran başlıca etken olarak halk desteğini gösteren katılımcı durumu şu sözler ile ifade etmiştir: “*Şu konuda da haklarını yemeyeyim bizim insanımız şoförlerimiz bu konuda çok destek oluyorlar. Ben birçok şehri gezdim dolaştım ben İzmir gibisini görmedim İzmir halkı bize çok destek oluyorlar.*”

Deprem yaşayabileceğini düşünen katılımcı depremin Allah'tan geldiğini ve önlenemeyeceğini düşündüğünü ifade etmiştir. Katılımcı hiçbir evin depreme dayanıklı olmadığına ilişkin düşüncesini şu cümleler ile aktarmıştır:

Vallahi evimin dayanıklı olduğunu hiç düşünmüyorum şöyle söyleyeyim ben hiçbir evin garantisini vermem. Bugün 10 şiddetinde bir deprem gelsin bütün İzmir'i yok eder. Tamam belki evimiz dört şiddetine beş şiddetine dayanır ama altı, yedi, sekiz geldi mi mümkün değil.

Afetlere hazırlık yaptığını ancak afetlere hazır olunamayacağını düşündüğünü ifade eden katılımcı bu konudaki görüşlerini şu şekilde aktarmıştır:

Afetlere hazır olunamaz. Ben belgeselleri çok seyredirim şimdi Japonya'ya bakıyorum teknolojisi çok gelişmiş bir ülke ve bunlar hazır olamıyorlarsa bilemiyorlarsa biz hiç olamayız yani. Deprem doğal bir afettir Allah'tan geliyor doğal bir şeydir ben buna inanırım. Bu takdiri ilahidir bunun vardır bir sebebi ki oluyor yani. Bakıyorsun televizyona çıkıyor uzmanlar bundan bu kadar süre sonra deprem olacak, yani sen nereden biliyorsun bunu yani bilemezsin. Kendinizi Allah yerine koymayın.

Deprem yaşadığı esnada bir banka şubesinde olduğunu belirten katılımcı depremi yaşadığı anları ve bulunduğu alandan tahliyesini şu ifadeler ile aktarmıştır:

Deprem olmadan 15 dakika önce o yıkılan Rıza Bey apartmanın önünde otobüsten indim. Bankaya doğru gittim bankada işim vardı. Bankaya girdim sıramı aldım sıra bekliyordum. Önümde bir kişi vardı tam sıram bitecekti ki alttan bir anda geldi. Arkasından bir daha geldi ama bu gelen daha şiddetliydi. Tamam dedik deprem oluyor o sırada benim sandalye kayma yaptı biraz. O sırada kaymamak için ben hemen sağlam bacağımı yere koydum. Sonra dışarı çıkmaya çalıştım çalıştırdım arabayı araba gitmiyor kayıyor güvenlikçi çağırdım dedi ki abi bina yıkılacak dedi hemen binayı boşaltalım dedi ama dedim ben gidemiyorum araba kayıyor tamam abi dedi beraber çıkalım dedi. Kapı kapalıydı artık kapıyı tekmeleyerek çıktık dışarı zaten camlar patlamıştı. Kolonlarda fayanslar vardı onlar patlamaya başladı fayanslar mermi gibi geldi. Bankada cuma günü olması sebebiyle çok kalabalıktı o gün. Tam böyle dışarı doğru çıkıyorduk bankanın yanındaki Rıza Bey apartmanı çöktü toz duman oldu her taraf. Bağırış çağırış yani bir kıyamet koptu. Herkes bir yerlere koşmaya başladı ben zaten ellerimi yukarı açtım Allah'a dua etmeye başladım. Birileri sağ çıkabilsin diye çünkü ben hiçbir şey yapamıyorum, eski halim olsa koşacağım gideceğim anlattığım gibi önceki depremlerde yardımcı olmuştum. Ama bu depremde hiçbir şey yapamadım ben bir de o binanın öyle çöküşünü görünce psikolojik olarak bittim ben. Yani o sırada ben kendi ailemi aramayı bile unuttum o binayı öyle görünce. Orada 5-10 dakika kendime gelmeye çalıştım çevredekiler destek oldular. Sonrasında çevreden herkes koşular yardımcı olmaya çalıştılar binanın altındakilere. Çok zor yani gerçekten çok zor Allah bir daha kimseye yaşatmasın.

Deprem sonrasında ailesinin yanına gittiğini ve deprem gecesi eve girmediklerini ifade eden katılımcı deneyimini şu şekilde aktarmıştır:

Sonra işte eve geldim baktım herkes sokaklara dökülmüş herkes parkta ağlıyor sızlıyor. Bizimkiler çıkmış dışarıya bir şeyleri yok şükür korkmuşlar haliyle. O gece eve girmedik tabii parkta kaldık. Sabaha kadar oturduk komşularla beraber kimisi çay yaptı oturduk sabaha kadar bekledik. Ertesi gün döndük evimize normal yaşantımıza geri döndük biz çünkü yapacak bir şeyimiz yok normal hayatımıza devam etmek zorundayız.

Genel olarak depremin psikolojik bir etkisini hissetmediğini ifade eden katılımcı başkalarına yardım edememiş olmanın ve tanıdığı insanları kaybetmenin üzüntüsünü yaşadığını belirtmiştir.

Katılımcı depremden sonra toplumsal dayanışmayı hissettiğini ifade etmiştir.

Deprem sonrası birçok yardım yapıldığını ancak mağdurlara verilen nakdi yardımın yetersiz olduğunu ifade eden katılımcı düşüncesini şu sözler ile aktarmıştır:

“Yapılan yardımlar çok cüzi miktarlarda. 30 bin lira veriyorlar eşya yardımı 30 bin lira ile ne eşyası alınacak ki bir koltuk takımı olmuş 15 bin lira.”

Deprem sonrası trafik sıkışıklığının problem yarattığını ifade eden katılımcı yaşanan fırsatçılık ve fahiş fiyat uygulamalarına ilişkin şu paylaşımı yapmıştır: *“Bir de kötü yanları da oldu tabii mesela fırsatçılık var ev sahiplerinde fırsatçılık var. Açıkçası 400 liraya zamanında veremediği evi depremden sonra gitti 1500 lira yaptı. Ayıptır günahtır kardeşim bu insan evini kaybetmiş barkını kaybetmiş.”*

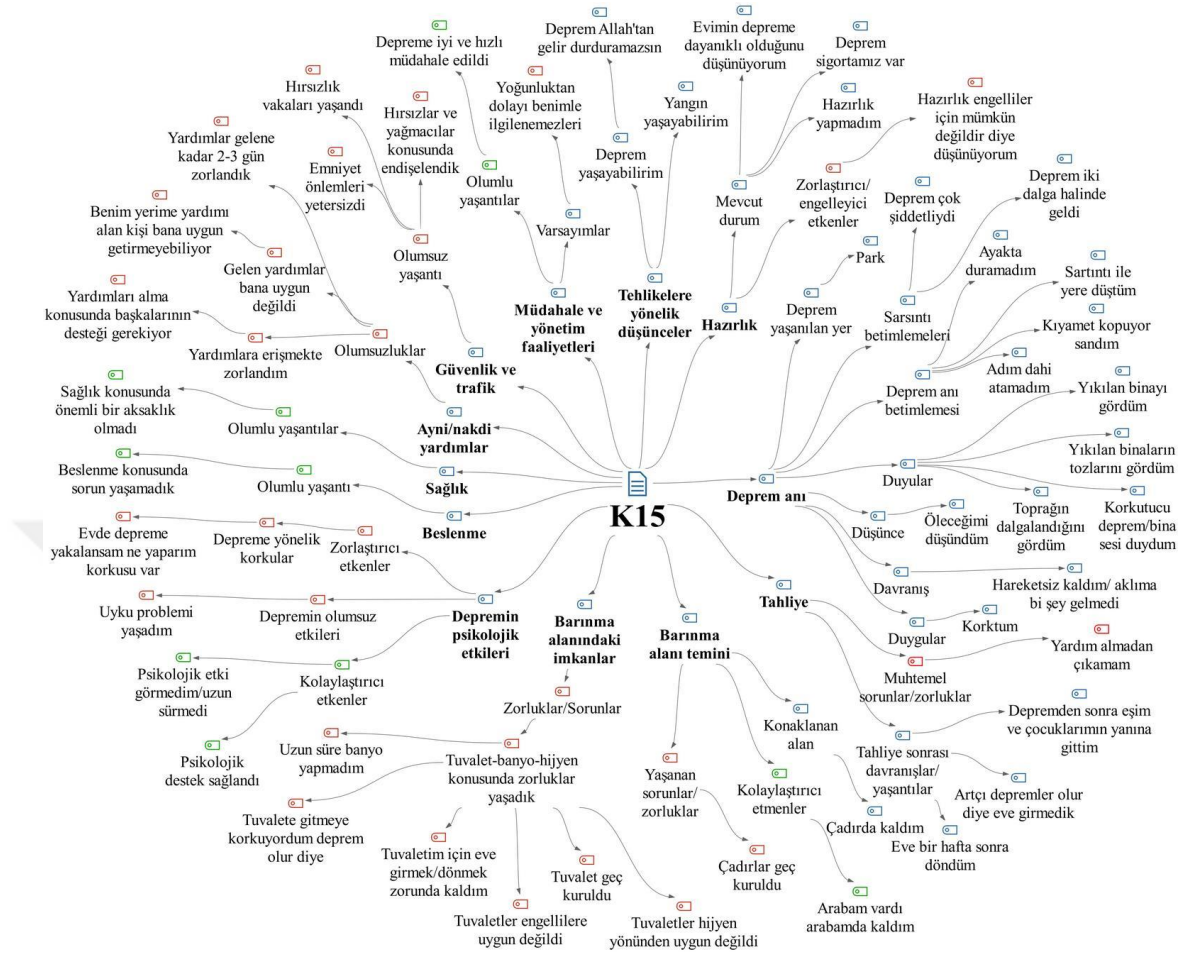
Katılımcı deprem sürecinin iyi yönetildiğini düşündüğünü, devletin varlığını ve desteğini hissettiklerini ifade etmiş personellerin engelli bireyler konusunda eğitilmiş ve yeterli olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

4.3.15. K15 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K15 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 24’te gösterilmiştir.

Deprem ve sel yaşayabileceğini belirten katılımcı engelli bir birey olarak afetlere hazır olamayacağını *“Yok yok ben hazır olamam kardeş ben engelli olarak hazır olamam.”* sözleri ile ifade etmiştir. Bu doğrultuda afetlere yönelik daha önce hiç hazırlık yapmaması durumunu da şu sözler ile ifade etmiştir: *“Aklımıza bile gelmemişti böyle bir deprem yaşayabileceğimiz”* Evinin depreme dayanıklı olduğunu belirten katılımcı deprem sigortası yaptırdığını ifade etmiştir.

Şekil 24. K15 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Deprem esnasında parkta olduğunu belirten katılımcı deprem anında yaşadıklarını şu cümleler ile ifade etmiştir:

O gün cuma günüydü üçe on vardı cumadan çıktık ben kendim kamu personeli olduğum için üç beş tane yanımda kamudan arkadaşım vardı çay içelim dedik dernek açtı karşıdaki dernekten üç tane çay söyledik bir tane içtik diğer bir çay daha içelim dedik bu arada benim büyük kız ödevinden bir şey yapamamış. Baba dedi eve gelebilir misin ödevimden bir şey yapamadım dedi tamam kızım geliyorum dedim ben kalkmak için toparlandığım da arkadaşım bir bardak daha çay içelim ondan sonra gidelim dedi. İyi ki demiş yani tamam dedim abi birer bardak daha içelim öyle gidelim dedim. Neyse geldik buraya, bir yudum çay içtik ikinci yudumda baktık böyle parkta olduğum için toprak böyle geldi gitti yanımdaki arkadaş dedi deprem mi oluyor yoksa ben mi öyle hissediyorum, abi dedim galiba deprem oluyor. Bu plastik sandalyeler oluyor ya ben onda oturuyordum. İki elimi iki kenarına kilitledim baktım toprak oynuyor. Yani toprağım böyle yılan gibi oynadığını gördük. Birincisi böyle çok hafif geçti baktık oldu geçti tamam bitti galiba ondan sonra ikincisi başlayınca ikincisinde zaten bir uğultu sesi ile geldi mesela hani böyle tenekeye vurursun ya o sesle beraber geldi. Abi dedim deprem daha devam ediyor. Sonra bir baktım bakın şu karşıdaki binanın ben yola doğru yatıp geri geldiğini gördüm. Burada üç beş arkadaş

vardı, herkes bir ağaç gövdesi yakaladı. Ayakta duramıyorsun ayakta durabilmek için bir yeri tutman lazım. Ben oradan şu kaldırma çıkayım dedim iki adım attım ben yere düştüm. Arkadaş beni kaldırdı falan ondan sonra asfalta indik. Sonra şu ileriden bir toz duman bu aradan bir toz duman geldi, ya baktık bu aradaki bloklar hepsi gitmiş.

Deprem sonrasında çocuğunu okuldan aldığını ve ailesinin yanına gittiğini belirten katılımcı deprem sonrası deneyimini şu sözler ile aktarmıştır: “*Küçük kız benim okuldaydı benim araba var hemen arabaya bindiğim gibi gittim baktım çocuğa öğretmenler bahçeye çıkarmışlar çocukları. Hemen çocuğu aldığım gibi eve geldik.*”

Katılımcı depreme yönelik korku ve endişelerinden dolayı eve girmediklerini şu sözler ile anlatmıştır:

Yani ihtiyacın oluyor mesela tuvalet ihtiyacın oluyor eve gidemiyorsun korkuyorsun şurada dernek var derneğin tuvaletine gireyim diyorsun korkuyorsun. Hani ihtiyaçlarını gidereyim diyorsun korkuyorsun. Açsın mesela karnını doyuracaksın ben eve gideceğim karnımı doyururken deprem olacak ne yapacaksın. Biliyorsun öyle bir şey olsa kaçamam, bir şey yapamam ne yapacağım. Hani artçı olur falan filan diye biz gidemedik. Evlerimize hiç giremedik yeme içmeye, tuvalete, aylarca günlerce banyo yapamadık korkumuza.

Birkaç gün arabalarında kaldıklarını belirten katılımcı sonrası çadır temin ettiklerini şu sözler ile ifade etmiştir: “*Arabanın anahtarı zaten cebimdeydi ben ufak kızı aldım geldim o sırada 3-4 gün biz arabada yattık parkta yattık. Sonra AFAD ekipleri geldi onlar bize birer çadır şey yaptılar. Buralar hep çadırdı yani, buralar o park, şu park.*” Katılımcı çadırların ilk zamanlarda yeterli sayıda olmadığını şu sözler ile ifade etmiştir: “*Çadır aynı gün geldi ama o kadar yeterli değildi. Az diye üç dört gün sonra bayağı geldi. Yani biz gerçek mağdur değiliz Allah'a şükür bizim evimiz yıkılmadı bir de arabamız var. İnsanların evi yıkıldı her şeyi yıkıldı bitti.*”

Evde kalmadıkları dönem süresince en büyük sorunu tuvalet-banyo ve hijyen konusunda yaşadığını belirten katılımcı deneyimini şu şekilde aktarmıştır:

Buraya seyyar tuvalet üç dört gün sonra kuruldu üç dört gün sonra belediye seyyar tuvalet kurdu.

Ben bir hafta sonra girdim eve. Yani baktım olacak gibi değil hani gece affedersin ihtiyacın oluyor tuvalet ihtiyacın oluyor bilmem ne oluyor. Seyyar tuvaletler de şimdi su olmayınca yani koronada olunca. Plastik seyyar tuvaletlerden kurdular buraya. Hijyen olarak işte hiç kimse yanaşmadı onlara. Mesela engelli için de oraya engellilerin ulaşabileceği kullanabileceği klozetli bir tuvalet koymadılar yani. Mesela sonrasında konteynirdan tuvalet koydular buraya yani ben gittim baktım yani engelli insanların yapabileceği tuvalet koymamışlar.

Depreme parkta yakalandığı için çok fazla etkilenmediğini ifade eden katılımcı deprem sonrasında psikolojik destek çalışmalarının yapıldığına tanık olduğunu belirtmiştir. Çok etkilenmediğini belirtmesine karşın katılımcı yaşadığı korku durumunu şu sözler ile ifade etmiştir: *“Korkuyorduk abi şimdi çoluk çocuk korkuyorduk. Geceleri uyuyamadık arabada yatmaya çalıştık zaten bütün halk sokakta olduğu için sen de yatamıyorsun çay demliyorsun bilmem ne. Öyle geçti yani bir hafta on günümüz.”*

Beslenme konusunda sorun yaşamadığını ifade eden katılımcı beslenme ile ilgili hizmetlerin iki üç gün sonra geldiğini o zamana kadar kendilerinin idare etmek zorunda kaldıklarını ifade etmiştir:

Beslenmede sorun yaşamadık burada fırın vardı poğaça falan aldık. Buraya belediye geldi işte stantlar falan kurdular oradan çorbamızı falan aldık içtik. AFAD Kızılay geldi işte onlar yardım ettiler ama aynı gün gelemediler işte iki üç gün sonra geldiler. Yani müdahaleler, oldu yani yerel belediyeler olsun AFAD olsun Kızılay olsun geldiler ihtiyaçları karşıladılar ama bir iki üç gün zorluk çektik yani.

Yardım faaliyetlerinin yaklaşık iki üç gün sonra başladığını ifade eden katılımcı bu süre bandında insanların zorlandığını ifade etmiştir. Kendisinin de engelinden dolayı yardımları almakta desteğe ihtiyaç duyduğunu belirten katılımcı yaşantısını şu sözler ile aktarmıştır:

Hani ihtiyaçların oluyor gıda alman gerekiyor yardımları alman gerekiyor gidip alamıyorsun bir yakınına söylüyorsun o, mutlaka birinden destek istiyorsun. Tabii o da gidiyor kendi kafasına göre alıyor affedersin. Mesela şurada yardım dağıtıyorlardı ben bedensel engelli olduğum için alamıyordum yardımları, arkadaşım sağ olsun gidip alıyordu bana. Ne istiyorsam söylüyordum sağ olsun gidip bakıp alıp geliyordu.

Deprem bölgesinde hırsızlık vakalarını yaşandığını ifade eden katılımcı yaşanan olaylara ilişkin yaşantısını şu sözler ile aktarmıştır:

Burada birkaç depremzedenin o anda cüzdanı çalındı hatta bir tanesini burada polisler yakaladı bir tanesi depremzedenin cep telefonunu çalmış. Sonra da depremzede fark ediyor bağılıyor falan. Polis yardımcı oldu ama herkes kendini koruyacak abi güvenlik endişesi vardı özellikle hırsızlık olayında. Mesela çevre illerden buraya gelmişler adam kendi evine giremiyor hırsız arkadan dolanıyor içeri giriyor hırsızlık yapıyor. Yükte hafif pahada ağır şeyler alıp götürüyorlar.

Katılımcı deprem sürecinin iyi yönetildiğini ancak ihtiyacı olması durumunda yoğunluklarından dolayı personellerin kendisi ile ilgilenemeyebileceği düşündüğünü ifade etmiştir.

25'te gösterilmiştir.

[illegible]

128

Rampaların ne halde olduğunu görüyoruz yeni yönetmeliğe rağmen. Rampaların açılımları kimselerin çıkamayacağı şekilde. Ne biliyor musunuz bazı hastanelerde böyle. Nasıl ümit besleyebilirim ki daha hastanelerde bile bu problemler yaşanıyor. Yani Türkiye’de engelli olarak yaşamak istiyorsanız bir kere çok zengin olmanız lazım. O yüzden çok paran olduğunda belki bazı imkanlara erişebilirsiniz ama onun haricinde evden çıkmak bile çok güç.

Sel ve depreme yönelik kaygıları olduğunu belirten katılımcı depreme yönelik özel bir korkusu olduğunu şu sözler ile aktarmıştır:

Afetler doğanın meydana getirdiği ve insanın baş edemeyeceği olaylardır. Bunların başında da tabii ki deprem aklıma geliyor. İzmir’de çok fazla yaşıyoruz depremi. Mesela kendi özelimde şunu söyleyebilirim hani insanların geleceği ile ilgili bazı korkuları vardır, mesela aslında ben trafik kazası geçirdim kazadan korkmam gerekir ama nedense sanki göçük altında kalarak hayatımı sonlandıracağım gibi hissediyorum. Yani o kadar çok korkuyorum. Bu burada yaşadığımız büyük depremden önce de vardı. 99 depremi ben kaza geçirdikten birkaç ay sonra oldu. Henüz daha iyileşmemişken hastanede yataktayken o depremi yaşadım Bursa’daydım o zaman. Askeri hastanede yatıyordum bizi acele ile aşağı indirdiler ve şahit olacağımız şekilde bir sürü ceset getirdiler hastaneye. Morglarda yer kalmadığı için bir süre sonra biz bütün hastalar olarak cesetlerin kokularını duymaya başladık. Yine deprem sonrasında fizik tedavi için hastaneye yaralanmış çok fazla insan geldi. Sanırım bu deneyimlerden ötürü çok korkuyorum ben depremden.

Depremlerin çok aniden yaşandığını ve yapılan hazırlıkların faydalı olmayacağı konusunda düşünceleri olduğunu belirten katılımcı eşyaları sabitlemek dışında bir hazırlığı olmadığını ifade etmiştir. Hazırlığa yönelik deneyimini katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

Evdeki eşyalarımızı sabitledik ama çantam yok. Zaten engelli olduğum için o çantayı hazırlasam da ona ulaşabilmek ne kadar mümkün olur bilmiyorum. Açıkçası böyle çok umudum yok depreme yakalandıktan sonra hazırladığımız çeşitli malzemelerle ulaşabilmeye dair. Çünkü donup kalıyorum öyle bir durum olduğunda daha geçenlerde oldu 4.3 büyüklüğünde. Öyle donduk kaldık bitmesini bekledik. Yapacak hiçbir şey yoktu sandalyeme bile geçemedim.

Yaşadığı evin depreme dayanıklı olmadığını belirten katılımcı yakın zamanda farklı bir eve taşınacağını ifade etmiştir. Hazırlığa yönelik engelli bireylere özel tasarlanmış yeterli materyal olmadığını belirten katılımcı bu tür içeriklerin yaygınlaştırılması gerektiğini ifade etmiştir.

Deprem sırasında araç sürmekte olduğunu belirten katılımcı deprem anındaki yaşantısını şu şekilde aktarmıştır:

Ben o sırada Karşıyaka’daydım sahilden gidiyordum arabayla. Arabama bir şey olduğunu düşündüm çünkü gitmiyordu ve direksiyon hakimiyetimi kaybettim. Sağa sola savrulmaya başladım, dedim ki hemen çekmeliyim kenara çünkü arabama bir şey oldu sandım. Sonra kafamı şöyle bir kaldırdım ve

binalardan dumanlar yükseldiğini gördüm. Yani toz bulutları çıkmaya başlamıştı bir de insanlar kaçıyorlardı. Sonra trafik tamamen durdu. Tabii durduktan sonra ben dua etmeye başladım sonrasında da ağlamaya başladım.

Depremi yaşadktan sonra eve girmek istemediğini ifade eden katılımcı depremden hemen sonra eşinin çalıştığı havalimanına gittiğini ancak trafikte çok zorlandığını şu sözler ile ifade etmiştir:

Trafik kilitlendi ve saatlerce yollarda kaldım o ayrı bir sorun oldu. Gerçekten çok zor gittim çünkü herkes dışarıya çıkmıştı arabayla herkes dışarıdaydı. Tabii bu çok büyük bir hataydı hepimiz çok büyük bir hata yaptık çünkü ambulanslar sürekli siren sesleri ile geçmeye çalışıyorlar ama hiçbirine yol veremiyoruz çünkü tıkanık, yol verecek yer yok. Tabii bir yandan da endişe kapladı içimizi bu kadar siren sesini duyunca demek ki bir şeyler oluyor bir yerlerde dedik. Havanın enerjisi bile değişti yani. Bambaşka bir enerji vardı yani inanılmaz bir şeydi. Sonra bir iki saat sonra havaalanına gidebildim.

Havalimanına ulaştıktan sonra yaklaşık bir ay boyunca havalimanının sağladığı otelde konakladığını sonrasında da ailesinin yanına gittiğini ifade eden katılımcı deneyimini şu şekilde aktarmıştır:

Bizi işte ertesi gün depremin ertesi günü havaalanı insan kaynaklarından aradılar. Pandemiden dolayı havaalanındaki otellerin boş olduğunu söylediler. Kimse gelmiyormuş istediğiniz kadar kalabilirsiniz dediler. Yaklaşık bir ay orada kaldık. Bir ayın sonunda bu kadar artık yeter dedik. Eşim eve girdi dedi sen burada korkarsın. Çünkü eşim vardiyalı çalışıyor bir gece yok bir gündüz gidiyor falan. Geceleri yalnız kalmam gerekiyor bazen bu durumda ne yapacaktım? Ben de Bursa'daki ailemin yanına gitmeye karar verdim. Eşim burada babasının evinde kaldı İzmir'in başka bir semtindeki daha sağlam olan bir ev. Ben de dediğim gibi bir buçuk ay kadar Bursa'da ailemin yanında kaldım.

Katılımcı konakladığı havalimanı otelinin ve aile evinin kendisi için uygun olduğunu ve herhangi bir sorunla karşılaşmadığını ifade etmiştir. Havalimanı gibi bir imkân olduğu için sürekli şükrettiğini ifade eden katılımcı çadırda kalması durumunda yaşayabileceği zorlukları şu sözler ile ifade etmiştir: “Tuvalet ihtiyacını giderememek hijyen meselesi büyük sorun olurdu. Engelli insanların hijyenini sağlayabilmesi de birazcık daha güç oluyor. Tutunuyoruz, her yere ve sürdürüyoruz geçerken falan.”

Depremden engelli olması sebebi ile çok etkilendiğini, deprem sonrası karamsarlık ve depresyon yaşadığını ifade eden katılımcı hâlâ depremin etkisinde olduğunu şu cümleler ile ifade etmiştir.

Söyle bir şey söyleyebilirim psikolojim şu durumda, kimseye güvenmiyorum kimseden umudum yok bir çeşit depresyon yaşıyorum herhalde. Resmen öyle bir şey yaşıyorum yani ki arkadaşlarım falan da söylüyorlar. Tüm bu yaşananlar mutluluğumu aldı benim elimden.

Özellikle yaşadığı evde depreme yakalanmaktan çok korktuğunu belirten katılımcı bu korkusunu şu cümleler ile aktarmıştır:

Haberlerde sürekli Bayraklı ile ilgili haberler alıyoruz. Zeminin çok kötü olduğunu tekrar artçı ile binaların yıkılabileceğini vesaire falan bir sürü haberler çıkınca benim korkum katlandı. Tabii yedinci kata çıkacağım sonuçta. İşte engelli olmanın çok kötü bir yanı bu. Yine oradan duyduğum bir şey anlatmak istiyorum size. Bizim oturduğumuz bina dört bloktan oluşan bir site yan bloğumuzda yedinci katta yatalak yaşlı bir teyze oturuyor. O teyzeyi ancak iki saat sonra itfaiye gelip evden almış. İnsanlar yanında beklemiş itfaiye gelene kadar korkusunu giderebilmek için ama onlar da korkmuş tabii onlar da çok istemişler dışarıya çıkmak. E ben bunu da duydum tabii yedinci kattasın asansörler iptal oluyor doğal olarak ben aylarca eve girmedim.

Katılımcı psikolojik olarak durumu kötüleştiren etkenlerden birinin yaşadığı bölgede var olan hatırlatıcı faktörler olduğunu şu şekilde aktarmıştır:

Biraz dışarı çıktığımızda hâlâ yıkılmakta olan binaları görüyoruz ki hâlâ neden yıkamadılar onu da anlamıyorum. Hani bir an önce yıkılıp gitse o molozlar psikolojimiz düzelecek. Ben her dışarıya çıktığımda bir böyle sarsılıyorum yani, hemen çünkü iki blok ötemizde evler yıkılıyor. Onları o halde görmek falan bilmiyorum problem bence. Bir de her yerde kiralık ve satılık ilanları var.

Deprem sonrasında herhangi bir psikolojik destek almadığını belirten katılımcı içinde bulunduğu durumu şu sözler ile ifade etmiştir:

Herhangi bir destek almadım bu konuda da bana ulaşan da olmadı. Herhalde o kadar çok insan var ki bu tarz problemler ile uğraşan bana sıra gelmemiştir diye düşünüyorum. Ama çok ciddi problemim var bu konuda. Bir de engelli olduğunu bilmek hareket edemeyeceğini bilmek ayrıca bir bilinç altında baskı yaratıyor anladığım kadarıyla.

Havalimanında kaldığı süreçte deprem olduğunu ancak binaya güvendiği için endişe duymadığını belirten katılımcı bu durumun süreci bir nebze olsun kolaylaştırdığını ifade etmiş ve deneyimini şu şekilde aktarmıştır:

Yalnız şöyle bir durum var havalimanının sağlam olduğunu bildiğim için ciddi anlamda sallanıyoruz ama korkmuyoruz. Ya en azından hissettiğimiz korku o kadar büyük değil. Yani onun bilincinde olmak çok güzel bir şey gerçekten. Ki önümüzde Japonya örneği de var o kadar deprem oluyor insanlar ölmüyorlar.

Katılımcı yaşadığı süreci kolaylaştıran bir diğer etkenin zaman faktörü olduğunu ifade etmiş ve deneyimini şu sözler ile aktarmıştır: “Bu iki buçuk üç aylık süreç beni biraz daha cesaretlendirdi. Çünkü üzerinden zaman geçince biliyorsunuz her korku biraz daha azalıyor.”

Deprem sürecinde en büyük desteği eşinden gördüğünü ifade eden katılımcı toplumdan herhangi bir negatif ayrımcılık görmeyeceğine yönelik inancını şu cümleler ile ifade etmiştir:

Kötü bir muamele göreceğimi zannetmiyorum çünkü toplumumuz hâlâ mahalle kültürünü ve dayanışma davranışlarını gösterebiliyor. O yüzden kötü muamele göreceğimizi sanmıyorum ama o korku ve panik halinde çok destek olabilirler miydi hani çok şiddetli olduğu için kendi canının derdine düşerler miydi onu bilmiyorum. Ama sonradan gördüğümüz kadarıyla özellikle ekranlardan herkes birbirine yardım ediyordu. Engellilere de yardım ederlerdi diye düşünüyorum ben.

Katılımcı herhangi bir yardım faaliyetinden faydalanmadığını ancak böyle bir desteğe ihtiyaç duyması halinde yardımlara erişmek konusunda zorluk yaşayabileceğini düşündüğünü şu cümleler ile belirtmiştir: “Yardım için sıraya girmek o kargaşanın içerisinde yer alabilmek bizim için biraz daha zor olabilirdi. Eşim olmasaydı tek başıma olsaydım bu konuda zorluk çekebilirdim.”

Trafikte yaşadığı zorlukla ilgili daha önce bilgi verilen katılımcı fahiş fiyat uygulamalarına da denk geldiğini ve bu durumun önemi bir problem olduğunu şu sözler ile ifade etmiştir:

Şöyle bir problemimiz oldu bulduğumuz evler inanılmaz derecede pahalalmış. Yani böyle bir şey olamaz gerçekten inanılmaz. Tuttuğumuz evin engelliye uygun olması çok önemli burada da asansörlü olması gerekiyor sonuçta ben kendi başıma hareket edebilmeliyim ben işe gidiyorum arabama biniyorum eve tek başıma geliyorum falan ki müthiş zor bir süreç bu. Ama dediğim gibi fiyatlar inanılmaz yükselmiş. Hâlâ çok fahiş fiyatlar var ve insanlar çok acımasız davranıyorlar.

Bilgiye erişmekte güçlük yaşadığını ifade eden katılımcı hasar tespiti ve yıkım süreçleri ile ilgili de sorunlarla karşılaştığını belirtmiştir. Sorunlardan ilkinin binaların hasar düzeylerinin belirlenmesi ile ilgili olduğunu belirten katılımcı durumu şu sözler ile ifade etmiştir:

Bildiğim bir bina var mesela ilk başta ağır hasar verilmesine rağmen daha sonra orta hasarlıya çevrildi neden oldu bilmiyorum. Duyduklarım var orta hasarlı verilenler az hasarlı ya çevrildi. Bu hasarların tespit edilmesi konusunda bir sıkıntı var gibi görünüyor. Buradaki binaların çoğu eski doğru düzgün yapılmamış binalar. Ona rağmen hasarları farklılaştırdılar. Mesela bazılarının da ortayken ağıra çevirmişler. Yani o konuda bence bir sıkıntı var.

Katılımcı sıkıntı yaşanan bir diğer nokta ise hasar tespit sürecinin yavaş ilerlemesi olduğunu ifade etmiş, yaşadığı problemi şu şekilde ifade etmiştir:

Sürecin yavaş ilerlemesi hani gelip bu evin oturulup oturulamayacağını söylemesi çok uzun sürdü. Yani bu hasar tespitine yönelik süreç çok uzun sürdü.

Bu belgelerin verilmesi bu arada insanlar ne yapacaktı onu düşünmediler. Ve komşularımızın pek çoğu bu süre zarfında çadırlarda yaşadı.

Deprem sürecinde ekonomik zorluk yaşamadığını belirten katılımcı sürecin iyi yönetildiğini düşündüğünü ifade etmiştir. Katılımcı ayrıca engelli bireyler için sürecin daha iyi bir hale getirilebilmesi için bir öneride bulunmuştur. Katılımcı öneriyi şu şekilde ifade etmiştir:

Ekiplerin ellerinde engellilerle ilgili bir veri olmalı. Omurilik felçlileri kimler, kimler sandalye kullanıyor bunun çok zor yapılacağını düşünmüyorum sonuçta herkesin sağlık raporu var. Kimlerin hangi durumda olduğu ortada. Tekerlekli sandalye kullananlar çok rahat hareket edemiyorlar. Böyle bir durumda kimlerin afet bölgesinde yaşadığına dair hemen ulaşılabilir gibi geliyor bana. Ki bu sayede bize çok daha kolay ulaşabilirler bizi daha uygun yerlere yerleştirebilirler. Bana çok basit bir bilgisayar yazılımı ile ve birkaç planlama ile yapılabilir gibi geliyor bunlar, çok zor olmamalı yani.

4.3.17. K17 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K17 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 26'da gösterilmiştir.

Akülü tekerlekli sandalye kullanıcısı olduğunu belirten katılımcı evinde erişilebilirlik ile ilgili düzenlemeler yaparak evini kendi yaşamına uygun hale getirdiğini belirtmiştir. Katılımcı evinde yaptığı düzenlemeleri şu cümleler ile açıklamıştır:

Kapı girişinde engelli rampam var, çok rahat girip çıkabiliyorum. Odalarımın içlerindeki eşikleri düzenledim emeklediğim için onlar çok küçük. Sağ olsun belediye düzeltti onları benim için. Kendi kendime bulaşıklarımı yıkayabiliyorum yemeğimi yapabiliyorum. Yani evin yüzde sekseni kendi yaşamıma uygun.

Ciddi ekonomik güçlük yaşadığını ifade eden katılımcı devletin engellilere desteğinin çok kısıtlı olduğunu ve yetkililere bu konuda seslerini duyuramadıklarını ifade etmiş, durumu şu sözler ile açıklamıştır:

Aldığımız bu devletten yardımla ilgili bazı sorunlar var. Bunları ilgili yerleri iletmede çok büyük sıkıntı yaşıyoruz, sesimizi duyurmakta çok zorlanıyoruz. Mesela benim eşim gidip sigortalı bir işe girerse ödedikleri yardım, kesiliyor ama niye benim eşim sigortalı bir işe girmesin ki bunun yarını da var. Böyle diyorsan şöyle bir şey yap, bu engelliye bakım yaptığı için maaş verdiği insanı sigortalı da yap. Bu adamın da geleceği olsun, ileride emekli olsun. Tamam bugün ben varım bakım ücreti alıyor ama yarın yaşlanacak hadi ben öldüm bu adam bu yaştan sonra hangi sigortalı işe girebilir nasıl maaş alabilir?

Deprem ve yangına yönelik kaygıları olduğunu belirten katılımcı özellikle evinin eski olmasından dolayı yangından kaygılı olduğunu ifade etmiştir. Evinin dayanıklı

Deprem anında evde olduğunu belirten katılımcı deprem yaşantısını şu cümleler ile ifade etmiştir:

Deprem anında evdeydim. Giriş kapısı tarafında bahçe tarafında küçük bir salonum var oradaydım yeğenim ile birlikte. Onunla birlikteydik hatta piknik tüpümün üzerinde yemeğim kaynıyordu, yanımda da çaycıda çayım vardı. O koltukta ben yerde oturuyordum, genelde yerde oturuyorum ben. Muhabbet ediyorduk, muhabbet ederken alttan yerden sanki öyle güp diye bir şey oldu. Ürküp birbirimize baktık sadece, ondan sonra yavaşça sallanmaya başladık. Gittikçe hızlandı, bir ses geldi ve dışarıdan çılgın sesleri gelmeye başladı. İnsanı en çok ürperten bu seslerdi zaten. Yeğenimin panik atağı var, o sırada bağırmaya başladı abla abla yürü abla diye beni dışarı çıkarmaya çalışıyor. Çekerek dışarı çıkarmaya çalıştı beni ama ben çıkmadım, ona bağırarak sakin olmasını söyledim. Tüpü kapattım çaycının fişini çektim. Yeğenimin iki elinden tuttum birbirimize yaklaştık, sadece dua okuduk. Korktuk gerçekten korktuk ama ani bir hareket yapabilecek bir durumda değildim yani. Bir de yeğenim çok kötüydü ben biraz daha iyiydim ondan çünkü şeysin yani engellisin bir şekilde bir şeyleri kabul ediyorsun. Yani kaçamayacaksın ya da tamam bu gelmiş artık Allah'a kaldı diyorsun dışarıda da öleceğim ya da içeride de öleceğim diyorsun bir şeyleri kabul ediyoruz. Ben yeğenimi sakinleştirirken yan evden çatır çutur seslerin geldiğini duyuyoruz.

Deprem yaşantısını bu sözler ile aktaran katılımcı deprem sonrasında panik yapan yeğeninin evden önce çıkmasını talep ettiğini ve dışarı çıkmadan hazırlık yaptığını şu sözler ile ifade etmiştir:

Deprem durduktan sonra yeğenime şimdi dışarı çıkabilirsin dedim hayır birlikte çıkacağız abla dedi hayır dedim sen dışarı çık. Orada da amacım onu dışarı çıkarmak, sonra kendi ilaçlarımı almak, bir torbaya birkaç bir şeyler hazırlayıp kapının eşiğine koymak. Çünkü o anki o panikle bunları o yapamazdı. Ben emekleyerek de olsa hareket edebiliyorum. O bahsettiğim eşyaları hazırladıktan sonra arabama bindim dışarı çıktıktan sonra gördüm zaten birkaç ev sonram yıkılmıştı AFAD görevlileri vardı.

Deprem sonrasında AFAD ekiplerinin uyarıları sebebi ile eve dönmediklerini ifade eden katılımcı komşularında bekleme esnasında yaşadığı zorluğu ve eve dönüş yaşantısını şu sözler ile ifade etmiştir:

AFAD görevlilerinin evlere girmeyin demesinden dolayı evlere girmedik. Bir sokak arkamda arkadaşlarım oturuyor ailecek onlara gittik biraz da serin bir gündü o gün onların bahçesinde oturduk orada ortada bir ateş yaktık. Çay yaptık herkes kapıda oturduk. Belirli bir süre oturduk ama evlere girmemiz gerekiyor artık. Ben engelliyim benim başka sıkıntılarımı da var, ben dışarıda bu sıkıntılarımı çözemem, eve girmek zorundayım. Üstümü başımı değiştirmek zorundayım. Sadece üstümü değiştireyim diye eve girdim, onda bir şeyler olabilir. Sonuçta evde kalsam da benzer riskler. Nihayetinde ben eşime eve gitmek istediğimi söyledim. Onlar da kabul ettiler zaten beni yalnız bırakmadılar evimize girdik. Evimizi toparladık duamız ettik yatağımıza geçtik.

Deprem gecesi evine dönerek normal yaşamına döndüğünü ifade eden katılımcı diğer afetzedelerin barınma alanı temini deneyimleri ile ilgili gözlemlerini şu cümleler ile ifade etmiştir:

Şu dikkatimi çekti ilk akşam hemen her yere çadırlar kurulmadı daha sonra kuruldu çadırlar, insanların çoğu sokakta kaldı. Aslında o akşam bir yandan ekipler arama kurtarma yaparken diğer yandan çadırlar kurulabilirdi çünkü bebekler çocuklar da vardı. Belki hepsi kurulamayabilirdi ama acil ihtiyacı olanlar için çadırlar kurulabilirdi.

Çadırda kalması gerekmesi durumunda birçok sorunla karşılaşabileceğini ifade eden katılımcı çadırlar tasarlanırken dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde belirtmiştir:

Eğer çadırlar engelliler düşünülerek yapılacaksa küçük de olsa çadırların içerisinde engelli bireylerin üzerlerini değiştirebilecekleri bir yer ayarlanmalı. Çünkü bazılarımız hasta bezi kullanmak zorunda. Ki ben de onlardan biriyim, tuvalete gidemiyoruz. Ben kimsenin evinde üstümü değiştiremem bezimi değiştiremem. Bu sebeple bu çadırların içerisinde küçük de bir yer olsa kapalı bir alan olmalı. Engellinin, engelli yakınının içine girebileceği üstünü değiştirebileceği ve hijyen konusunda elini yıkayabileceği bir alan olmalı. Banyo zaten en önemli şey bizim için. Çoğu kardeşimiz hasta bezi kullanıyor. Kimilerinde Allah korusun bası yaraları var, bunların temiz tutulması lazım. Bunların yıkanıp pansumanının yapılması gerekiyor ki bunlar da öyle ulu orta yerde yapılacak şeyler değil. Aslına bakarsanız bunlar sadece engelliler için değil herkes için gerekli bir çocuğun dahi çadırın ortasında leğenin içinde yıkanması bana doğru gelmiyor.

Depremi psikolojik etkileri incelendiğinde katılımcı evinin dayanıksız olması sebebi ile hâlâ deprem olması konusunda endişeli olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Her an tekrar yaşayacağız ve bu sefer öleceğiz gibi bir psikolojideydim. Küçük bir başım dönse deprem oluyor gibi hissediyordum, binanın çökmesinden çok endişelendim. Şu anda da az da olsa devam ediyor. Açıkçası sürekli tetikteyiz. Zaten evimiz eski olduğu için bir araba geçse sallanıyor, sürekli yine mi yıkılacak kötü günler mi göreceğiz gibi düşünceler var aklımızda.

Deprem sürecini atlatmasında durumu kabullenmiş olmanın kolaylaştırıcı olduğunu belirten katılımcı kendi deneyimini ve bir tanıdığının deneyimini şu sözler ile ifade etmiştir:

Açıkçası en çok destek olan şey kendim oldum, kendi kendime moral verdim sürekli. Ve bir şeyleri kabullenmek zorunda kalıyorsunuz. Bir arkadaşım var aslında bir ablam, o da engelli ama hiç hareket edemiyor. Deprem günü hemen onu aradım nasılsın diye. Hayır hiçbir şey yapamadım sadece dua ettim dedi çünkü çıkamayacaktı. O evin içerisinde de onu çıkarabilecek insanlar yoktu. Ancak kendilerini kurtarabilirlerdi. Onu kurtarmaları çok zordu. Ki o da sadece dua ettim dedi. Şimdi iyi misin diye sordum, iyiyim ama korkuyorum dedi. Aslında benim de çok farklı değildi ben de evdeyken başıma gelecek her şeyi kabul ettim,

sadece durdum bekledim dua ettim. Bu kabulleniş süreci atlatmamı kolaylaştırdı. Durumu kabullenmiş olmasaydım sürekli deprem olacaktı gibi yaşayamazdım.

Deprem sonrası pozitif ayrımcılık yaşayacağını düşündüğünü ifade eden katılımcı deprem yaşantısını kendisi için zorlaştıran faktörlerden birinin çevresindeki insanların panik halinde olması olduğunu şu sözler ile ifade etmiştir:

Şöyle söyleyebilirim ben biraz soğuk kanlıyım kendimi teskin edebiliyorum. Ancak çevremde çok fazla panik atak insanlar var. Onların bu gerginliği biraz beni tedirgin etti, takıntıya soktu. Yani rüzgâr olsa sallandık sanıyoruz o dönem. Onların bu tepkileri beni çok strese soktu bu süreçte. Bunun dışında benim için zorlaştırıcı bir şey olmadı.

Herhangi bir yardım faaliyetinden faydalanmadığını belirten katılımcı yardımların dağıtımını konusunda çok ciddi sorunlar olduğunu ve yardımların suistimal edildiğini şu cümleler ile ifade etmiştir:

O konu çok sıkıntılıydı organizasyon diye bir şey yoktu orada. Bakın kendi şahit olduğum bir şeyi söylemek istiyorum size. Bizim birkaç üst sokağımızda bir aile var. Bunlar buradan kalkıyorlar Bornova'ya gidiyorlar depremzede olduklarını söylüyorlar. Kendilerini depremzede olarak gösterip oradan gıdalar yemekler içmeler battaniyeler işte abartısız söylüyorum küçük bir arkası açık arabayı dolduracak kadar malzeme ile mahalleye geliyorlar. Bunlar ne oldu biliyor musunuz satıldı. Yani çok fazla yardım geldi ama dağıtımları kesinlikle çok kötüydü.

Katılımcı yardımlara ihtiyacı olması durumunda kaos sebebi ile bu yardımlara erişimde zorlanacağını ifade etmiştir. Bilgi almak için televizyonu takip ettiğini belirten katılımcı depreme müdahale eden personellerin engelliler konusunda eğitilmiş olmadıklarını düşündüğünü belirtmiştir.

4.3.18. K18 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

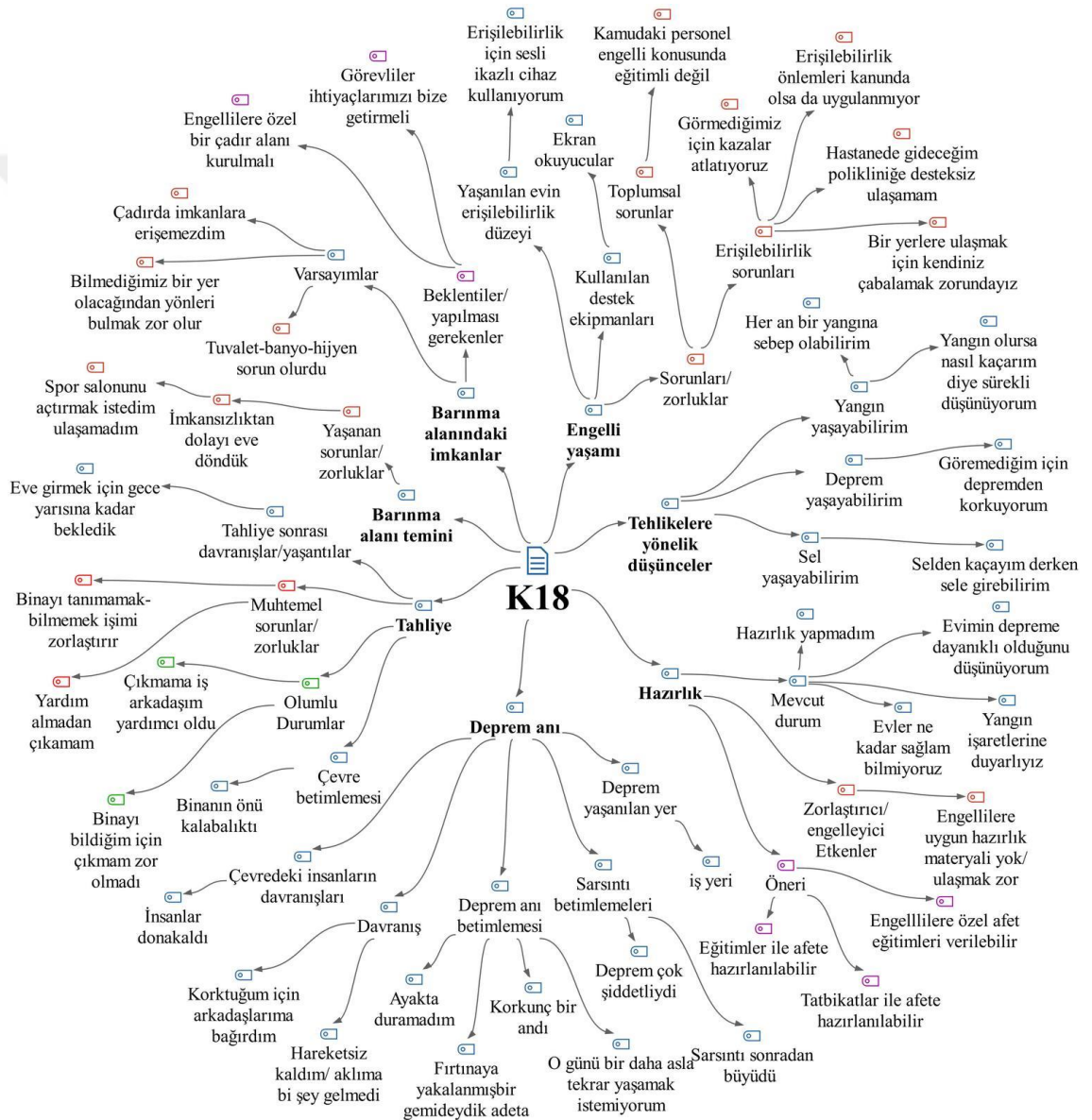
K18 kodlu katılımcının deneyiminin daha anlaşılır bir şekilde sunulabilmesi için iki ayrı tek-vaka modeli oluşturulmuştur. İlk modelde katılımcının deneyiminin barınma alanındaki imkanlar temasına kadar olan kısmı gösterilmiştir (Şekil 27).

Katılımcı evinde erişilebilirliği arttırmak için sesli ikazlı cihazlar kullanmayı tercih ettiğini ve elektronik aletleri ekran okuyucu yazılımlar ile kullandığını ifade etmiştir. Kamusal alanlarda yasalarda olmasına rağmen erişilebilirlik önlemlerinin alınmadığını, düzenlemelerin yapılmadığını belirten katılımcı erişilebilirlik ile ilgili yaşadığı zorlukları şu cümleler ile ifade etmiştir:

Bugün kamu binaları bile hâlâ erişilebilir değiller. Biz ancak binalarda kendi isteğimizle bir şeydir değiştirebiliyoruz. Mesela şöyle bir örnek vereyim

ben buradan bir hastaneye gittiğim zaman herhangi bir polikliniği tek başıma bulmam kesinlikle imkânsız. Birinden yardım olmak zorundayım çünkü yerlerde ne sarı çizgi var ne de sesli ikaz sistemi var. Tamamen size kalmış siz kendiniz bir şeyler yapmaya çalışıyorsunuz mesela adım saymaya başlıyorsunuz. Adım sayarak buluyorsunuz kendi evinizi ya da deneme yanılma yoluyla buluyorsunuz. Tabii kazalarda anlatıyorsunuz sakatlıklarda çıkabiliyor. Ama emin olun yetkililer değil siz kendiniz çözüm bulmaya çalışıyorsunuz. Mesela benim evimin girişinde bir sesli ikaz sistemi olsa ben bu sesli ikaz sistemi ile evimin yerini bulsam iyi olmaz mı olur ama yok.

Şekil 27. K18 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Katılımcı deprem ve yangına yönelik sürekli kaygı duyduğunu şu ifadeler ile belirtmiştir:

Afet denince aklıma direk korku tedirginlik ve ürperti geliyor. Tabii ki deprem geliyor aklıma ilk olarak, daha önceden de depremle ilgili korkularım vardı ancak sonrasında yaşanan büyük depremler ile birlikte daha berbat oldu. Deprem sürekli aklımda, aklımdan çıkaramıyorum. Kafamda sürekli bir şeyler kurguluyorum afetler ile alakalı, depremle alakalı, yangınla alakalı. Evim biraz yüksek bir mevkide olduğu için seli çok kafama takmıyorum ama deprem ve yangın sürekli kafamda rüyalarım girdiği zamanlar oluyor.

Depremi ele alırsak binalar ne kadar sağlam bilmiyoruz. Bir de biz görme engelli olduğumuz için daha çok panikliyoruz deprem anında ne yapacağımızı bilmediğimiz için. Yangında aynı şekilde her an evde yanlış bir hareketimizde yangın çıkabilir. Bunları düşünüyoruz ve kafamıza takıyoruz sürekli.

Afetlere hazır olunabileceğini ifade eden katılımcı kendini hazır hissetmediğini ifade etmiştir. Yangın için sürekli dikkat ettiğini ve yangın emarelerine yönelik hassas olduğunu belirten katılımcı depremler için ise daha çaresiz durumda olduğunu belirtmiştir. Hazırlık konusunda engeline uygun materyallere erişiminin zor olduğunu ifade eden katılımcı deneyimini şu şekilde aktarmıştır:

Ben hocam mesela televizyonda gösteriyorlar görsel olarak neler yapabileceğimizi ama biz göremiyoruz onları. Yani çok kapan hareketini bile görmüyoruz mesela nasıl yapabileceğimizi. Hani deprem anında ve hemen sonrasında tam olarak ne yapmamız gerektiğine dair net bir bilgimiz yok. Dinleyerek bir şeyler öğrenmeye çalışıyoruz ama onun da yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bunun kurslarla ve tatbikatlarla daha iyi bir yere gelebileceğini düşünüyorum özellikle korkuları yenmek açısından. Dediğim gibi normal bir insanla aynı değiliz çok korkuyoruz. Mesela yangın anında gören birisi kaçabilir ama siz yangının nereden geldiğini bile bilmiyorsunuz, hani nerede çıktığını bile bilmiyorsunuz nereye kaçacaksınız? Mesela sel diyelim selden kaçayım derken selin içine girme riskiniz de var görme engelli olduğunuz için. Bunların verilecek eğitimler kurslarla aşılabileceğini düşünüyorum.

Deprem anında iş yerinde olduğunu belirten katılımcı yaşadığı korkuyu ve deprem anını şu sözler ile ifade etmiştir:

O gün nöbetçiydim iş yerindeydim. Çalıştığım bina iki katlı ben zemin katındaydım. Saat 14.50 civarıydı bugün yaşamış gibi hatırlıyorum. Çay almak için ayağa kalkmıştım, bir arkadaşım o sırada sohbet ediyorduk. Birden bir sallantı başladı. Açıkçası biz bu tarz sallantılara alıştık, Çanakkale depremlerinden olsun Akhisar depremlerinden olsun. Ama giderek bu sarsıntı çok şiddetlenmeye başladı. Ayakta duramıyorum düşünün bir o tarafa gidiyorum bir bu tarafa gidiyorum. Arkadaşa bağıriyorum bir yandan depremden çok korktuğum için. Kaçma durumu falan yok zaten kilitlendiği için insan. Ben o sırada yanımdaki arkadaşım çok şiddetli bağırışım ses tonumu yükseltip, ne yapacağız yıkılacak diye. Yaşadıklarımı arkadaşlarıma anlatırken fırtınaya yakalanan bir gemi gibi tarif ediyorum bir tarafı aşağı inerken diğer tarafı kalkıyor şeklinde. Arkadaşım elimden tuttu sakın ol diye ama ben bir türlü sakın

olamıyorum bir süre sonra deprem kesildi durdu. O anı depremin durduğu anda ne yaptığımı hatırlamıyorum o sırada arkadaş beni tutup dışarı çıkarmış. Daha önce de deprem yaşadım ama bu yaşadığım depremde daha öncekileri deprem olarak tarif edemem.

Katılımcı deprem sonrasında binayı tanıdığı bildiği için çıkışta bir sorun yaşamadığını şu sözler ile ifade etmiştir: *“Sorun yaşamadım binayı biliyorum zaten, ben 15 yıldır orada çalışıyorum Bir yardımcı olmasa da çıkabilirdim.”* Tanımadığı bir binada olması durumunda katılımcı çıkışının çok daha güç olabileceğini şu cümleler ile ifade etmiştir: *“Hâlâ binalara girerken deprem olursa ben buradan nasıl kaçarım diye düşünüyorum. Bilmediğin binada korku iki katına çıkıyor inanın.”*

Herhangi bir sorun yaşamadan binayı terk ettiğini belirten katılımcı tahliye sonrasında şahit olduklarını şu şekilde ifade etmiştir: *“Arkadaşlarım beni sakinleştirmeye çalıştılar, o sırada binanın önü zaten ana baba günü oldu, çok kalabalıktı. Onlarda can derdindeydi tabii bir yandan herkes yakınına ulaşmaya çalışıyor, ağlayanlar edenler. Açıkçası o günü bir daha asla tekrar yaşamak istemiyorum.”*

Katılımcı deprem sonrası kaygılarından dolayı eve dönmek istemediğini ancak alternatifsizlikten dolayı eve döndüğünü şu sözler ile aktarmıştır:

Hemen eve giremedik gece sularına kadar parka gittik orada. Tabii Ekim'in sonu olduğu için hava da çok soğuktu. Çocuklarımız üşümeye başlayınca arabaya girdik. Arabanın içerisinde biraz daha oturduk. Gece yarısı arkadaşım ile beraber eve çıktık ona tek tek kontrol ettirdim her yerine baktırdım evin çatlak var mı diye. Çatlak tarzı hiçbir şey olmadığını söyledi arkadaşım, onun üzerine eve girdik biz o saatten sonra. Ben mesela o gece Kızılay'a AFAD'a ulaşmaya çok çalıştım ama hiç kimseye ulaşamadım. Deprem olduğu Bayraklı Bornova tarafında verdikleri önemi diğer ilçelere vermediler. Ben hemen kızımın okulu var yakında onun spor salonunu açtırmak istiyordum, orada kalmayı planladım ama ulaşamadım. Yani eve istemeye istemeye ayaklarım geri geri girdim. Hani spor salonunu açtırabilseydik en azından birkaç gün eve girmeyi düşünmüyordum.

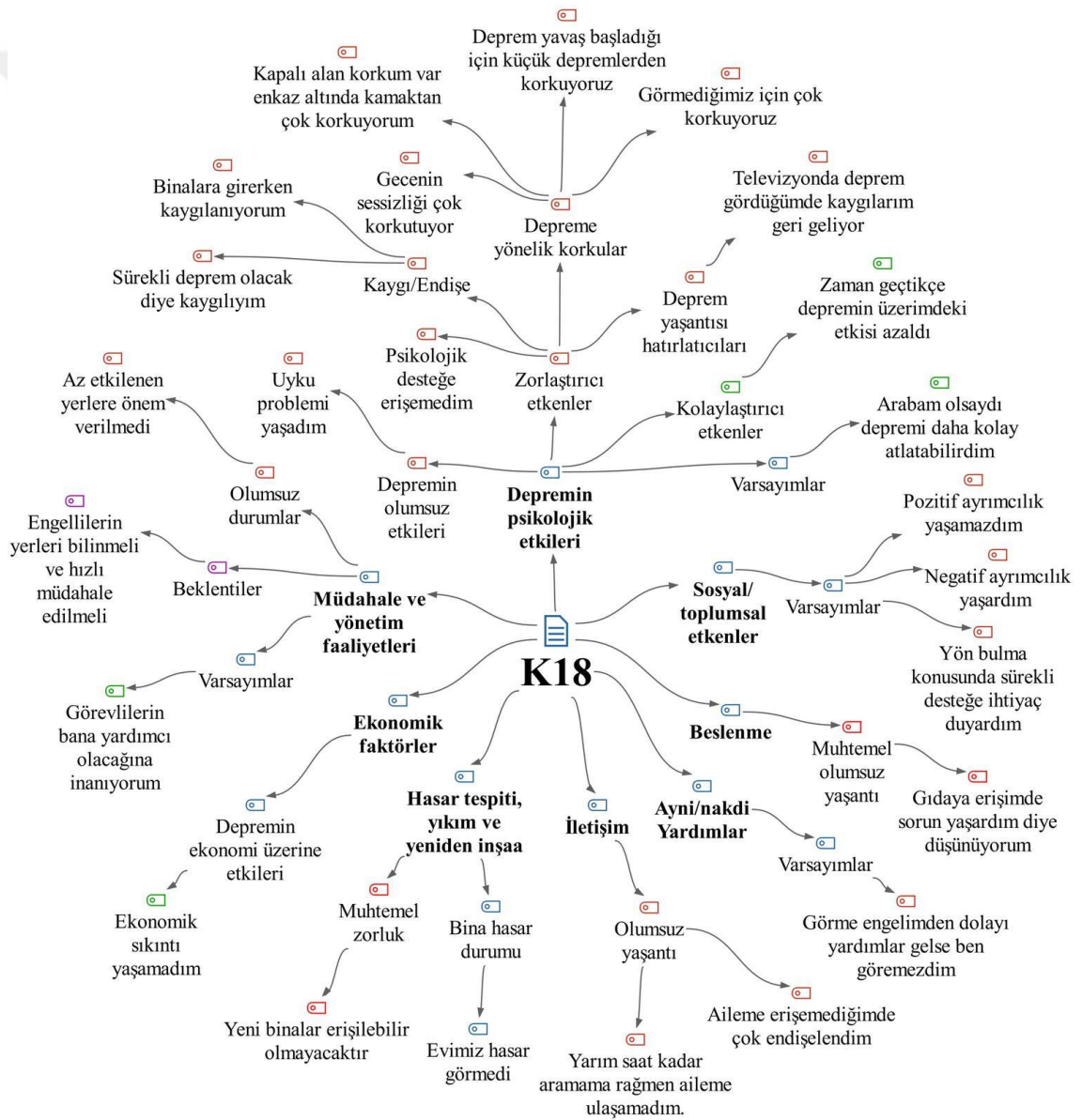
Çadırda kalması durumunda önemli zorluklarla karşılaşacağını belirten katılımcı muhtemel zorlukları şu şekilde ifade etmiştir:

Diğer insanlardan çok daha fazla mağdur olurdum diye düşünüyorum. Çünkü çadırda kalıyorsanız çoğu kişisel bakım ihtiyacımızı karşılayamayacak durumdasınız. Yardım dağıtılıyor mesela bir yemek gelse çevrenizdekiler görebilecek ne geliyor ne zaman geliyor siz göremeyeceksiniz. Hele bu pandemi ortamında zaten durum tamamen daha vahim. Kimse kimseye yaklaşmak istemiyor. Bu durum başkalarının yardım etmesini de engelleyebilirdi. Şöyle söyleyebilirim kişisel bakım ile alakalı, gıda ile alakalı ve temizlikle alakalı sorunlar yaşayacağımı düşünüyorum. Bunlarla ilgili imkanlara diğer insanlar kolayca erişilebilirken ben erişemeyebilirdim. Bir de hiç bilmediğimiz bir ortamda yaşıyor olacağız yönleri bulmak problem olacak. Örneğin lavaboyu

kullanmak isteyeceksiniz onu bulmak problem olacak, sürekli birilerinin sizi getirip götürmesi gerekecek. Sürekli birine ihtiyacınız olacak evde öyle değil en azından evde kendi ihtiyaçlarınızı kendiniz görebiliyorsunuz. Bence şöyle şey olabilir, depremi yaşamış engelli bireylerin bulunduğu ayrı bir çadır alanı oluşturulabilir. Sürekli görevler gelip orada ihtiyaçları karşılayabilir, her çadırın yanında olmasa da iki üç çadırın yanında bir tuvalet lavabo koyulabilir. Böyle olursa daha erişilebilir daha uygun olacağını düşünüyorum. Görevlilerin direkt gelip size dağıtım yapması iyi olabilir.

Katılımcının deneyiminin depremin psikolojik etkilerinden itibaren olan kısmı Şekil 28’de gösterilen ikinci tek-vaka modelinde aktarılmıştır.

Şekil 28. K18 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli (Devamı)

Katılımcı depremden psikolojik olarak çok etkilendiğini ve hâlâ hala depremin etkisinde olduğunu ifade etmiştir. Deprem sonrasındaki günlerde uyku sorunları yaşadığını ifade eden katılımcı durumu şu sözler ile aktarmıştır:

Gece eve girdik, biraz oturduk, ben sabah 8.30 a kadar uyuyamadım. Artçıların olacağını biliyoruz ama yine de uyuyamadım. Tabii bir yandan da ailenizi koruma içgüdüğü var. Sabah 8.30 sularında da yorgunluktan uyuya kalarak uyumuşum. O günü takip eden bir hafta içerisinde ben hiç sabaha kadar uyumadım. Tabii gece deprem olacak da gündüz olmayacak mı diyebilirsiniz ama gecenin korkusu çok daha başka, çok daha farklı. Gecenin sessizliği çok korkutuyor. Uyku düzenimde o günden beri hâlâ berbat. Yatağımda çok hafif bir sallantı olduğunda dahi bugün acaba deprem mi oldu korkusu hep içimde. Bir de kızım berbat bir şekilde korkuyor depremden. Odasındaki dolaplar hafifçe bir sallansın hemen deprem mi oldu diye koşuyor yanımıza. Ufacık sarsıntıları hissettiğinde bile ağlıyor, yani biz ailecek korkuyoruz deprem olayından. Bir de kapalı alan korkum var benim bir göçük olursa ne yaparım diye de düşünüyorum. Havasız alanda duramıyorum, belki de korkularımın yoğunluğunun sebebi de budur.

Deprem sonrasında yaşadığı zorlu deneyimi atlatmasına zamanın geçmesinin yardımcı olduğunu ifade eden katılımcı deprem anını hatırlatan haberlerin yaşantısını hatırlattığını şu sözler ile aktarmıştır:

Durumu atlatmamı kolaylaştıran tek şey zamanın geçmesi. Üzerinden süre geçince atlatıyorsunuz. Ama televizyonda falan bir deprem haberi gördüğünüzde sil baştan hepsini hatırlıyorsunuz her şey başa dönüyor. Korkular geri dönüyor. Mesela unutuyorsunuz birkaç hafta geçiyor sonra 4 şiddetinde bir deprem oluyor, büyük depremde ilk olarak daha hafif bir sallantı ile başladığı için korkuyorsunuz şiddetlenecek mi diye.

Deprem sonrası psikolojik destek almak istediğini ancak böyle bir desteğe erişemediğini belirten katılımcı yaşantısını şu şekilde ifade etmiştir:

Bir de şunu eklemek istiyorum ben psikolojik destek için birçok yere ulaşmaya çalıştım yani deprem yaşayan herkese psikolojik olarak bir destek sağlanmalı. Ben uğraşmama rağmen böyle bir destek alamadım özellikle depreme özel bir destek çalışmasının olması gerektiğini düşünüyorum.

Katılımcı depremden daha ağır etkilenmiş olması durumunda negatif ayrımcılığa maruz kalacağını ve bir destek göremeyeceğini düşündüğünü şu cümleler ile ifade etmiştir:

Açıkçası olumlu bir ayrımcılık olacağını pek düşünmüyorum çünkü tam bir kargaşa ortamı olacak orası. Ben görmedim ama kafamda tasarladığım ortam o şekilde. Herkes evini kaybetmiş herkes yakınlarını kaybetmiş çadırda kalıyor, kendi evi dışında olağanüstü bir ortamda. İnsanların öyle bir ortamda kalkıp da sizi düşünebileceğini düşünmüyorum. Aksine benim kendimin daha çok mağdur olacağını düşünüyorum unutulacağımı düşünüyorum. Bir şeyler erişemeyeceğimi düşünüyorum. Yani kısacası olumlu olarak değil ama olumsuz olarak ayrımcılık yaşayacağımı düşünüyorum. Sonuçta orada sürekli yardımlara ihtiyacım olacak.

Yemeklere ulaşamıyorsunuz, temizliğinizi yapamıyorsunuz sürekli dışarıya bağımlısınız ona da erişemiyorsunuz görmediğiniz için.

Katılımcı beslenme konusunda bir sorun yaşamadığını ancak ihtiyaç duyması durumunda gıdaya erişim konusunda zorluk yaşayabileceğini düşündüğünü ifade etmiştir. Katılımcı beslenme ile benzer şekilde yardımlara erişimde de sorunlar yaşayacağını düşündüğünü belirtmiştir.

Deprem sonrasında ailesine ulaşmaya çalışırken iletişim sorunu yaşadığını ifade eden katılımcı deneyimini şu sözler ile aktarmıştır: *“Yarım saat kadar aramama rağmen ulaşamadım. Tabii o sırada başımdan kaynar sular döküldü benim. Sonrasında onlarlı görüşünce tabii rahatladım biraz daha”*

Depremden dolayı evinde herhangi bir hasar meydana gelmediğini belirten katılımcı yeni inşa edilecek olan evlerin erişilebilir olmayacağını düşündüğünü belirtmiştir.

Katılımcı deprem sürecinde işi ile ilgili bir sorun yaşamadığını ekonomik bir sorunla karşılaşmadığını ifade etmiştir.

Deprem sürecinin genel olarak iyi yönetildiğini düşündüğünü ifade eden katılımcı depremden az etkilenen bölgelerin göz ardı edildiğini ifade etmiştir. Katılımcı yaşanabilecek afet durumlarında engelli bireylere öncelikli olarak ulaşılması gerektiği yönündeki önerisini şu sözler ile ifade etmiştir: *“Bir de hani engelli bireylerin yerlerinin bilinip böyle durumlarda o noktalara daha hızlı müdahale edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Sadece yangın sel için değil bu mesela sağlıkla ilgili bir durum içinde bu böyle.”*

4.3.19. K19 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K19 kodlu katılımcının yaşamış olduğu deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 29’da gösterilmiştir.

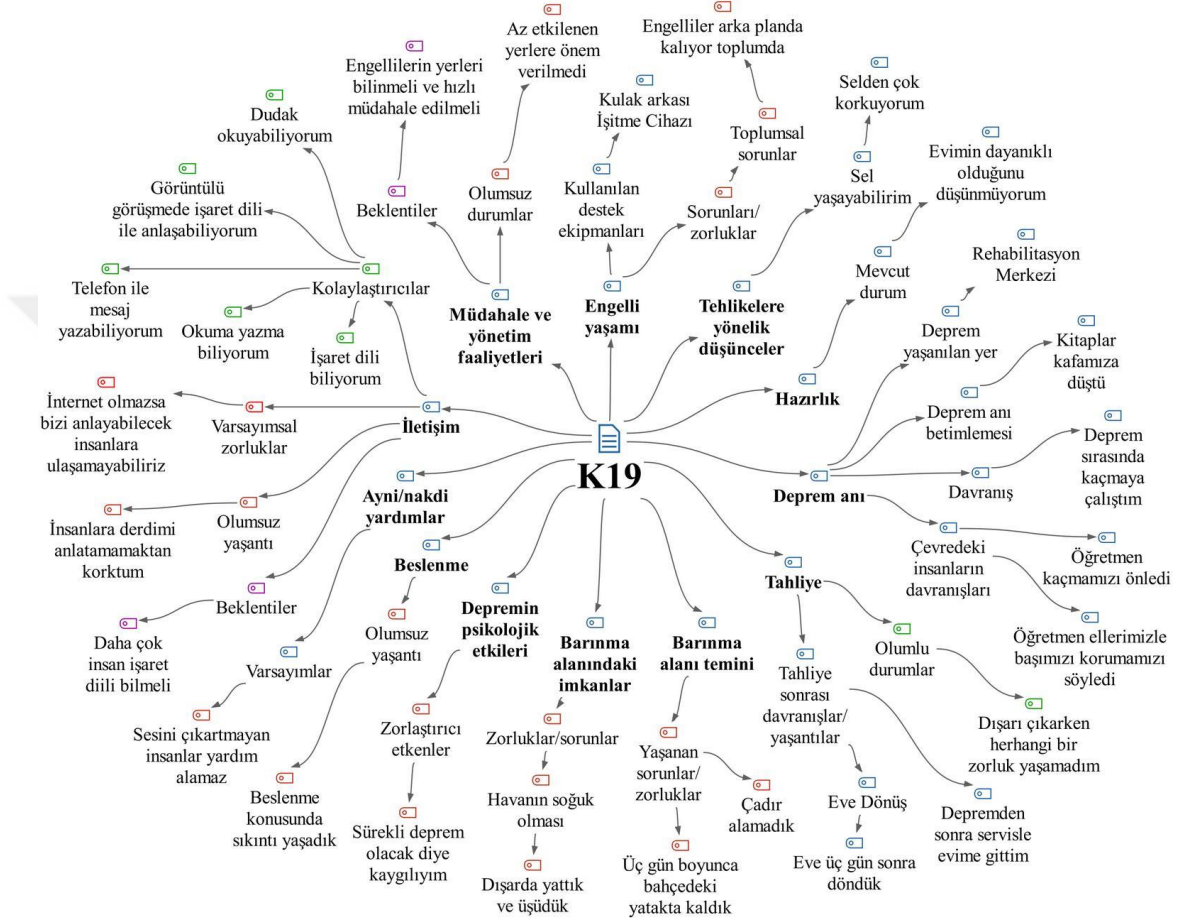
Kulak arkası işitme cihazı kullandığını belirten katılımcı engelli bireylerin genellikle toplumda arka planda kaldığını düşündüğünü ifade etmiştir.

Yakın zamanda evlerini su bastığını belirten katılımcı sel yaşamaktan korktuğunu belirtmiştir. Katılımcı evinin dayanıklı olduğunu ifade etmiştir.

Deprem esnasında rehabilitasyon merkezinde olduğunu belirten katılımcı depremi hissettiğinde diğer arkadaşları ile kaçmaya çalıştıklarını ancak öğretmenlerinin kendilerini durduğunu sonrasında çökerek kafalarını korumalarını söylediğini

belirtmiştir. Deprem esnasında öğretmenlerinin söylediklerini yaparak başlarını koruduklarını belirten katılımcı yukarıda bulunan raflardan kafalarına kitap düştüğünü ifade etmiştir.

Şekil 29. K19 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Katılımcı deprem sonrasında yavaşça aşağıya indiklerini sonrasında rehabilitasyon merkezi servisi ile evine döndüğünü belirtmiştir. Eve döndükten sonra deprem korkusu sebebi ile eve girmediklerini belirten katılımcı işitme engelli olan annesi ile üç gün süresince yetkililere ulaşamadıkları için çadır temin edemediklerini ve bahçelerinde bulunan bir yatakta yattıklarını ifade etmiştir. Havanın soğuk olması sebebi ile sorun yaşadıklarını belirten katılımcı beslenme konusunda da sorunlarla karşılaştığını ifade etmiştir.

Deprem sonrasında en büyük endişesinin iletişim kuramamak olduğunu “İnsanlarla iletişim kuramamaktan korktum. İşitme engelli olunca nasıl konuşacaksın

buna çok üzüldüm. Depremden sonra servis olmasaydı çok zorlanırdım, derdimi anlatamazdım nasıl giderdim eve? Öyle bir şey olsa oturup ağlardım.” sözleri ile açıklayan katılımcı sesini çıkaramayan insanların herhangi bir yardım alamayacağını düşündüğünü ifade etmiştir. İnsanlara derdini anlatamamaktan korktuğunu ifade eden katılımcı görüntülü görüşme sayesinde işaret dili ile kendisini anlayan insanlarla iletişim kurabildiğini, internetin kesilmesi durumunda bu iletişim yolunun da kapanacağını düşündüğünü ifade etmiştir. Katılımcı yakın zamanda okuma yazma öğrendiğini telefon ile mesajlaşabildiğini ve dudak okuyabildiğini ifade etmiş ve daha fazla insanın işaret dili bilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır.

Katılımcı yaşadığı bölgenin depremin daha çok hasar verdiği alanlara uzak olmasından dolayı göz ardı edildiğini ve hizmetlere erişemediklerini ifade etmiştir. Bu sebeple katılımcı kendisi gibi iletişim problemi olan insanların deprem gibi afetler sonrasında evlerinde ziyaret edilerek sorunlarının dinlenilmesi gerektiğini belirtmiştir.

4.3.20. K20 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K20 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği

Şekil 30’da gösterilmiştir.

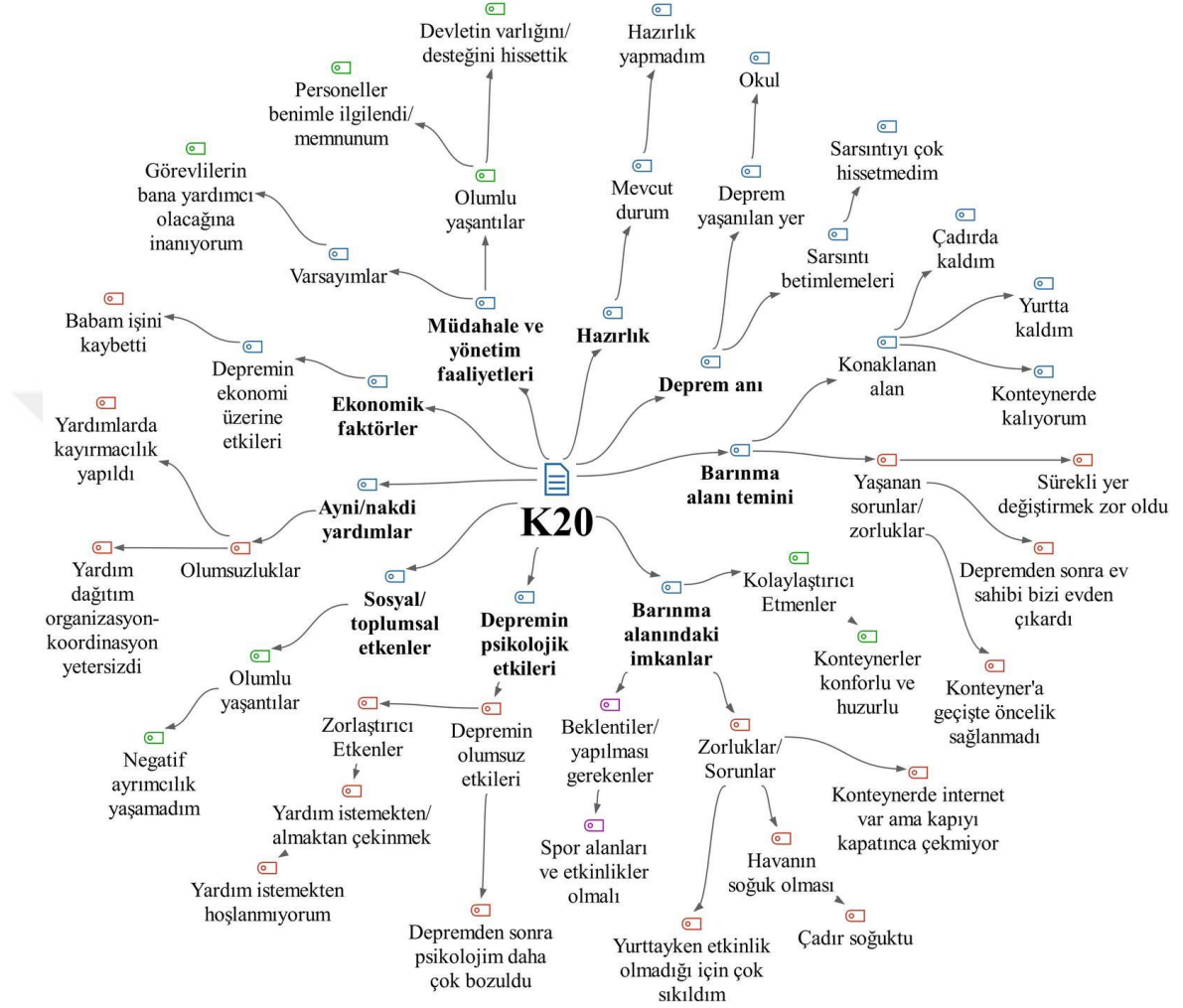
Katılımcı deprem öncesinde yaşadıkları evde kiracı olmaları sebebi ile afetlere yönelik herhangi bir hazırlık yapmadıklarını ifade etmiştir.

Deprem anında okulda olduğunu ifade eden katılımcı depremi çok fazla hissetmediğini, deprem sonrasında evine döndüğünü belirtmiştir. Katılımcının babası deprem sonrasında ev sahibi tarafından evlerinden çıkarıldıklarını şu sözler ile ifade etmiştir: *“Depremden sonra ev sahibinin kardeşi evinden ayrılmak zorunda kalmış. Bizim olduğumuz eve yerleştirmek istedi, bizim ev sahibi de bizi çıkardı. Biz de tabii o süreçte ev bulamadık direkt bu çadırlarda kaldık. Kiralar çok yükselmişti”* Evlerinden ayrıldıktan sonra çadıra yerleştiklerini ifade eden katılımcı soğuk hava sebebi ile yaşadığı zorluğu ve yurda geçişini şu sözler ile açıklamıştır: *“O çadırdaki soğuk hava kötüydü benim için. Zaten oraya gittiğimizde ben hastaydım o yüzden direkt yurda aldılar.”* Katılımcının babası defalarca yurt değiştirdiklerini ve sonrasında uğraşları neticesinde konteyner kente yerleştiklerini şu sözler ile ifade etmiştir:

Çadırdaki yalnızca bir gece kaldık oradan sonra bir KYK yurdu vardı oraya geçtik. Sonra oraya koronalılar gelecek diyip çıkardılar bizi üç defa yurt değiştirdik. Sonra ancak buraya gelebildik. Tabii buraya gelmemiz de kolay

olmadı biraz uğraştık, valilikten onay alarak gelebildik. Normalde ev sahibi olmayan evi hasar görmeyenler kolay kolay gelemiyor buraya.

Şekil 30. K20 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Katılımcı depremden sonra konakladığı yurtlarda ve konteyner kentte sosyal imkanların çok kısıtlı olduğunu bu sebeple çok sıkıldığını, bu tarz konulara daha fazla önem verilmesi gerektiğini şu sözler ile ifade etmiştir:

Yurtta çok sıkıldım boş vakitlerimde müzik dinledim bazen ders çalıştım öyle geçti.

Spor alanları olmalı. Sadece benim için değil çocuklarda oluyor onlar için de. Mesela etkinlikler falan olabilir. Spor faaliyetleri olabilir, güzel olur. Hani o insanın canı sıkılmaz o olayın etkisinden çıkarlar.

Bir de burada kurslar oluyor ama bana göre kurs yok mesela ben basketbol oynamayı seviyorum burada bir basket sahası olsaydı çok güzel olurdu. En azından insanlar oynardı. Çocuklar için park yapmışlar ama gençler için bir şey yok. Sonuçta bir tek çocuklar yok gençlerde var yetişkinlerde var.

Genel olarak konteynerdeki yaşamından memnun olduğunu belirten katılımcı üniversite sınavına hazırlandığını ancak yaşadığı internet sorunu sebebi ile çok zorlandığını şu cümleler ile ifade etmiştir:

Ders ve sınava hazırlık beni çok strese soktu üniversite sınavına gireceğim ama hiçbir şey yapamayacağım bunu gayet iyi biliyorum. Derslerime girmeye çalıştığımda internet sorunu yaşıyorum. Burada internet var ama kapıyı kapattığımda İnternet kesiliyor. Dışarı çıksak serin oluyor, soğuk oluyor dışarısı. İşte bağladılar ama problemlerimiz var internetle.

Deprem sonrasında yaşadığı psikolojik problemlerin arttığını ifade eden katılımcı yardım istemesi gerekli olduğu hallerde dahi yardım istemekten hoşlanmadığı için yardım istemediğini belirtmiştir. Katılımcı özellikle üniversite sınavının kendisini çok strese soktuğunu ifade etmiştir.

Genel olarak negatif ayrımcılıkla karşılaşmadığını ifade eden katılımcı yardımların dağıtımında adaletsizlikler olduğunu ve kayırmacılık yapıldığını ifade etmiştir. Yaşanan sorunlarla ilgili katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır: “Yurtlarda iken bazen problemlerle karşılaştık. Özellikle yurda gelen yardımlar konusunda gelen yardımları tanıdıklarına dağıtıyorlardı.”

Deprem sonrasında kızı ile ilgilenmek zorunda olduğunu ifade eden katılımcı çalışmadığını, kızının girdikleri son sağlık kurulunda engel oranının düşmesi sebebi ile de bakım aylığı alamadığını belirtmiş ve bu sebeple önemli ekonomik güçlük yaşadığını ifade etmiştir.

Genel olarak personellerle olumlu deneyim yaşadıklarını ifade eden katılımcı personellerin kendisi ile ilgilendiğini ve yardım istemesi halinde yardım edeceklerine inandığını ifade etmiştir.

4.3.21. K21 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

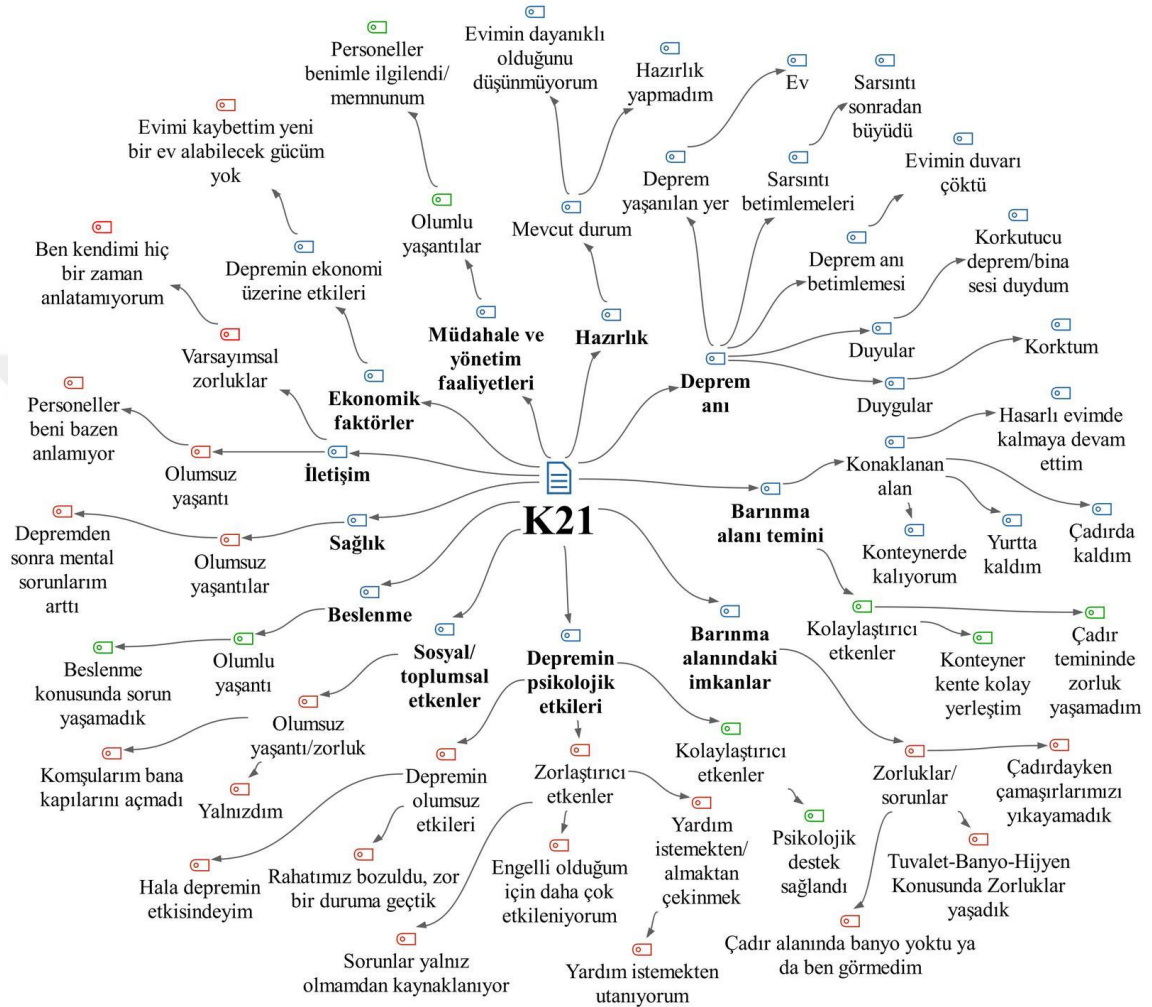
K21 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 31’de gösterilmiştir.

Katılımcı deprem öncesinde eski bir evde yaşadığını ve evinin depreme dayanıksız olduğunu, hazırlığa ilişkin herhangi bir bilgisi olmadığı için de hazırlık yapmadığını ifade etmiştir.

Deprem anında evde olduğunu ve yaşanan sarsıntı sonucu evinin bir bölümünün çöktüğünü ifade eden katılımcı yaşantısını şu sözler ile aktarmıştır: “Uyuyordum işte uyku halinde yavaş yavaş başladı sallanmaya sonra hızlandı tangır tungur sesler. Duvar

çöktü işte benim yattığım odadaki. İyi ki dışarı çöktü işte. Yani duvar içeri doğru çökseydi ben onun altında kalacaktım Allah korudu.”

Şekil 31. K21 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Deprem sonrasında gidecek bir yeri olmadığı için hasarlı evinde kalmaya devam ettiğini, sonrasında çadır, yurt ve konteynerde kaldığını belirten katılımcı yaşadıklarını şu şekilde ifade etmiştir:

Deprem olduktan sonra evin diğer odasında kaldım birkaç gün. Bu dünyada benim gidecek hiç kimsem yok. İki gün sonra işte gittim devlete başvurudum pazartesi günü. Gittim dedim durum böyle böyle, dedim ağır hasarlı evim engelliyim kimsem yok. Sonra geldiler işte evime beni aldılar eşyalarımıyla birlikte, hemen çıkıyorsun buradan dediler, çıktım geldim işte oradan çadıra. 15 gün çadırda kaldım sonra yurda geçtim yurttan da buraya (konteynere) geldim.

Çadır ve konteyner temininde zorluk yaşamadığını ifade eden katılımcı çadırda kaldığı dönemde hijyen konusunda yaşadığı zorluğu şu sözler ile ifade etmiştir:

Çadırda da işte yıkanma sorunumuz vardı çamaşırlarımız yıkanamadı, kendi başımızın çaresine baktık. Orda aldım bezi üstümü başımı onlan sildim. Banyo falan yoktu yani ben görmedim. Çamaşırlarımızı yıkayamıyorduk, yeni giysiler veriliyordu onu iki gün üç gün giyyorduk, sonra kenara koyuyorduk işte.

Depremden sonra psikolojik sorunlar yaşadığını ve bu sorunların devam ettiğini ifade eden katılımcı konteynerde kaldığı dönem süresince personellerin kendisine destek olduğunu ve psikolojik destek sağladığını belirtmiştir. Katılımcı herhangi bir şeye ihtiyacı olduğunda istemekten genellikle çekindiğini şu cümleler ile aktarmıştır: “Ben hiç istemem ben utanırım yani, bana ne verilerse ben onu alırım, benim isteme huyum yok hiç. Ben istersem iş isterim yani, o da komşular sayesinde vali beyden iş istedim. Ben onlar bana destek olmasa ben onu da yapamazdım.”

Depremden dolayı yaşadığı sorunların daha çok yalnız olması ve engelli olmasından kaynaklandığını “Yalnızız hayatta engelliyiz problemler bundan dolayı var, bu şekilde yani zor.” cümlesi ile ifade eden katılımcı deprem öncesinde bir düzeni olduğunu ve bu düzenin bozulmasından çok rahatsız olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı evinde hasar meydana gelmesi sonrasında komşularının kendisini ziyaret ettiğini ancak hiçbirinin kendisine kapısını açmamasından duyduğu kızırgınlığı şu sözler ile aktarmıştır:

Komşularım var, geldiler. Muhtarımız geldi. Benim durumumu, rahatsız olduğumu biliyorlar. Geldiler ama hiç öyle hani gel kardeşim burası oturulmayacak yer bizde kal diyen olmadı. Başının çaresine bak der gibi oldu yani. Ben onu bekledim yani, biri çıkıp da evin böyle hasarlı gel bizde kal demesini beklerdim.

Deprem sonrasında beslenmeye yönelik herhangi bir zorluk yaşamadığını ifade eden katılımcı deprem sonrasındaki yaşantılar ile birlikte mental problemlerinde artış olduğunu belirtmiştir.

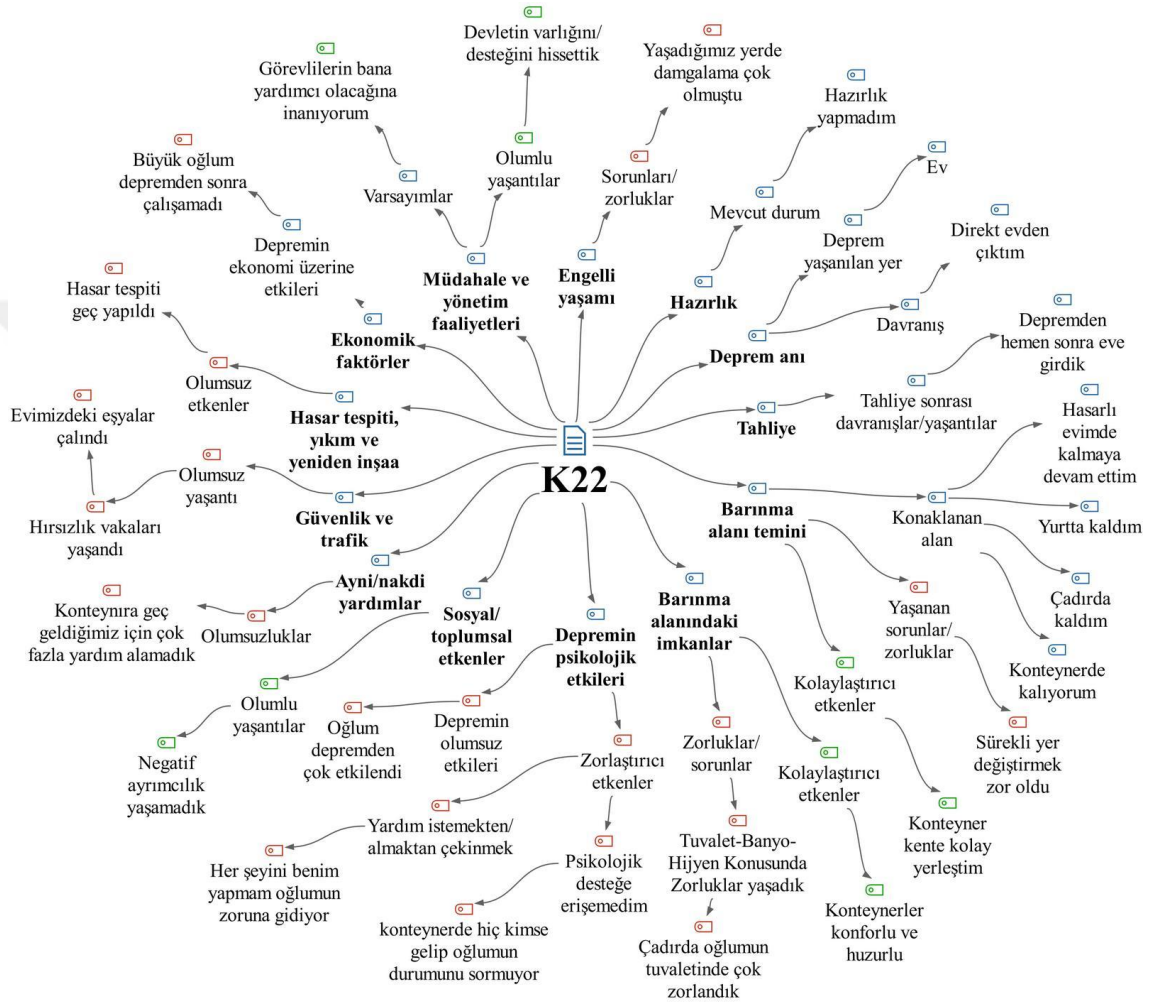
İletişim konusunda önemli sorunlar yaşadığını ifade eden katılımcı bu konudaki zorluğu şu sözler ile aktarmıştır: “Allah biliyor bazen anlayamıyorlar efendim yani. Yani ben derdimi hiçbir zaman anlatamıyorum. Komşular sağ olsun yardımcı oluyorlar. Gidiyorlar söyle derdine işaretle göster falan diyorlar.”

Katılımcı birikimleri ile aldığı evini kaybettiği için üzgün olduğunu ve muhtemelen bir daha ev alamayacağı için kaygılı olduğunu ifade etmiştir.

4.3.22. K22 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K22 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 32’de gösterilmiştir.

Şekil 32. K22 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Katılımcı yakını şu anda oğluna karşı herhangi bir kötü muamele olmamasına karşın eski yaşadıkları bölgede akranları tarafından bu tarz bir muameleyle maruz kaldığını ifade etmiştir.

Deprem öncesinde yaşadıkları evin dayanıklı olmadığını düşündüğünü belirten katılımcı yakını “*Hayır öyle bir riskten haberimiz yoktu ki önlem alalım.*” sözleri ile riskten haberinin olmaması sebebi ile herhangi bir afet hazırlığı yapmadığını ifade etmiştir.

Deprem esnasında engelli oğlu ile birlikte evde olduğunu belirten katılımcı yakını deprem anı yaşantısını şu şekilde aktarmıştır:

Vallahi evin içindeydik oğlum da yanımdaydı çocuklar kapının önünde oyun oynuyorlardı. Birdenbire bir şey olunca korktuk. Hemen dışarı çıktık. Oğlum uyuyordu çıkarken zorlandık biraz. Oğlum uyuduğu sırada uyandırınca hemen kendine gelemedi. Anne, ne oluyor dedi. Ben de deprem oluyor hadi çıkalım dedim. Sonra çıktık kapının önünde bekledik.

Deprem sonrasında bir süre hasar gören evlerinde yaşamaya devam ettiklerini ifade eden katılımcı yakını evden çıkışlarını ve sonrasında kaldıkları yerleri şu cümleler ile ifade etmiştir:

Eve döndük evde kaldık biz. Evde büyük büyük çatlaklar vardı tabii biz ağır hasarlı olduğunu bilmiyorduk. O sırada başvurmuştuk işte kontrol etsinler diye ama iki gün evde kaldık biz. Sonra işte bildirimden sonra geldiler baktılar. Hemen beş dakika içinde çıkardılar bizi evden, bu evde duramazsınız dediler. Dışarı çıktık ama alabildiğimiz kadar eşyalarımızı yanımıza aldık kalan kaldı. Oradan çadıra gittik sonra benim eşim korona oldu. Öyle olunca bizi de risklisiniz diye karantinaya yurda koydular. Biz 15, 16 gün yurttta kaldık. Yurttan sonra başka bir yurda yerleştirdiler. O yurttta da hemen hemen iki hafta kaldık sonra oradan burası (konteyner) çıktı buraya yerleştirdiler bizi.

Katılımcı yakını yaşadıkları bu barınma alanı değişikliklerinde zorlandığını özellikle oğlunun uyum sağlamakta zorluk yaşadığını şu cümleler ile ifade etmiştir: *"Vallahi en çok evimde zorlanmışımdır çıkarken ederken oğlumdur getirmesi götürmesi. Sürekli yer değiştirmek zor oldu oğlum için."*

Çadırda kaldığı dönemde özellikle oğlunun tuvalet ihtiyacını karşılamada çok zorlandığını ifade eden katılımcı yakını yurtlarda herhangi bir sorunla karşılaşmadığını belirtmiştir. Katılımcı yakını konteynerin çok rahat olduğunu ifade etmiş ve konteynerdeki deneyimini şu sözler ile ifade etmiştir:

Açıkçası ben iyi ki buraya gelmişim diyorum, bu konteynere. Açıkçası evimden daha rahatım burada, hiçbir eksiğimiz dediğimiz yok. Huzurlu bir ortamımız var burada. Açıkçası ben burada gördüğüm ortamı evimde görmedim diyebiliyorum yani. Çok seviyoruz burayı yani, çocuklar bazen diyor anne ev tutmayacak mıyız diyor. Yok annem diyorum, giderken buraya da götüreceğiz biz diyorum.

Deprem sonrasında oğlunun depreme yönelik kaygıları olduğunu ifade eden katılımcı yakını özellikle yurttta kaldığı dönemde bu kaygıları yaşadıklarını şu sözler ile ifade etmiştir: *"Oğlum çok korktu, yurttta da çok korktu. Bir de biz yurdun dördüncü katında kaldığımız için hiç yatmadı. Oğlum sürekli anne buradan gidelim artık, anne evimize gidelim dedi. İşte böyle şeyler yaşadık yani."* Katılımcı yakını bu kaygıların

devam ettiğini ancak konteyner kentte psikolojik destek sağlanmadığını belirtmiş, bir diğer problemi *“Oğlum bir de zaten utanıyor. Her şeyini benim yapmam onun da zoruna gidiyor. Ama yapacak bir şey yok yani.”* sözleri ile ifade etmiş ve oğlunun ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda çekingen olması sebebiyle zorlandığını belirtmiştir.

Deprem süresince herhangi bir negatif ayrımcılık veya kötü muamele ile karşılaşmadıklarını ifade eden katılımcı yakını konteyner kente biraz geç geldikleri için yardımlardan yeterince faydalanamadıklarını belirtmiştir.

Katılımcı yakını çok hızlı bir şekilde boşaltmak zorunda kaldıkları evlerinden eşyalarının tamamını alamadıklarını, kalan eşyaların çalındığını şu sözler ile ifade etmiştir: *“Çıkarken birkaç parça bir şey almıştık sonra gittiğimizde hiçbir eşyamız kalmamıştı, hepsini çalmışlar. Polisi aradım gelmediler, ilgilenmediler sonra ben de peşinden koşmadım.”*

Deprem sonrasında bir süre hasarlı evlerinde kalmaya devam ettiklerini ifade eden katılımcı evlerinin ağır hasarlı olduğunu fark etmediklerini bu konuda hasar tespit sürecinde gecikmeler olduğunu belirtmiştir.

Katılımcı yakını deprem sonrası evin geçimini sağlayan büyük oğlunun işine devam edemediğini bu sebeple de ekonomik zorluklar yaşadıklarını ifade etmiştir.

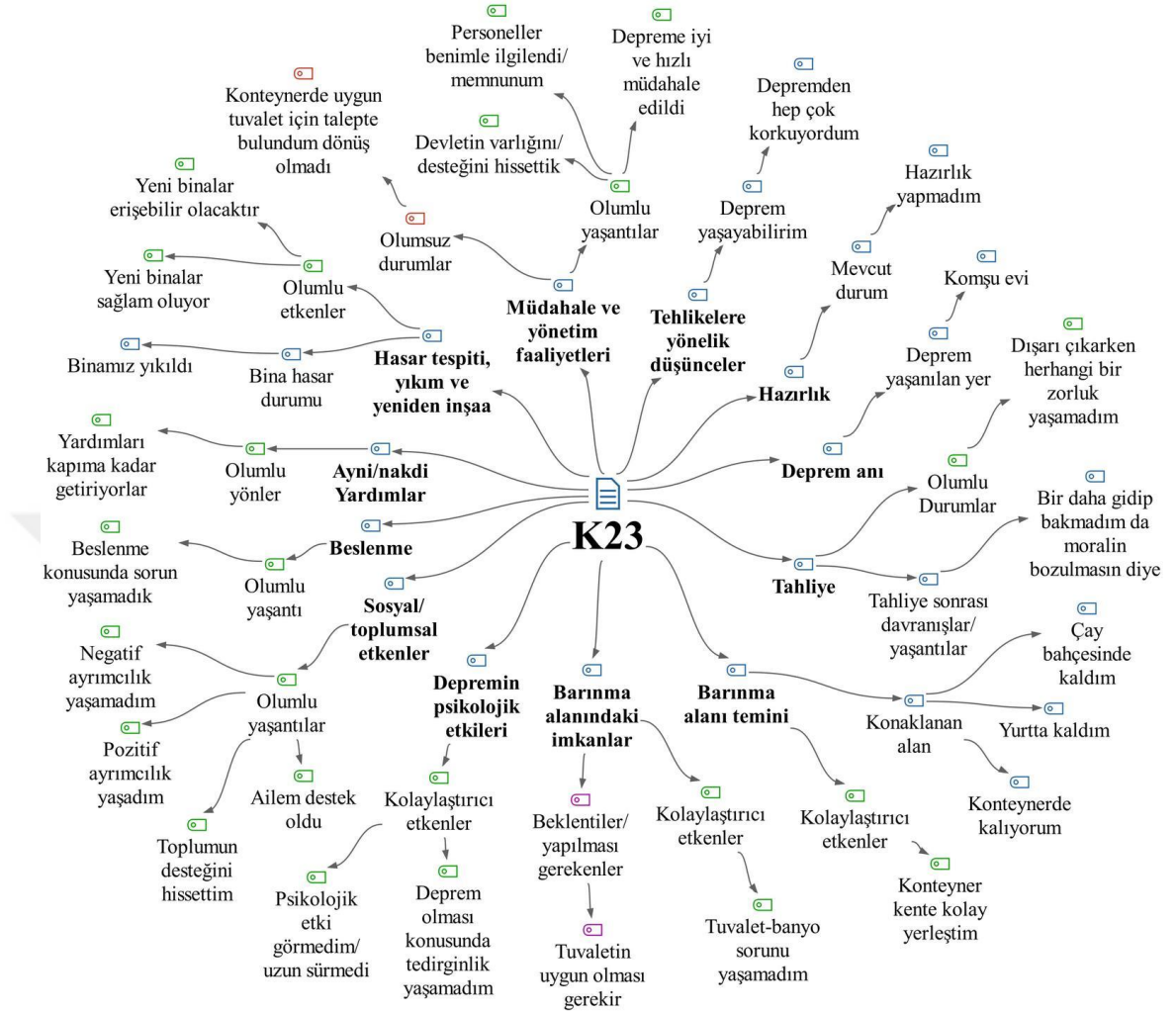
Deprem süresince yapılan yardımlar vb. ile devletin varlığını ve desteğini sürekli hissettiklerini belirten katılımcı yakını herhangi bir desteğe ihtiyacı olması ve personellerden istemesi durumunda personellerin bu desteği sağlayacağına inandığını ifade etmiştir.

4.3.23. K23 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K23 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 33'te gösterilmiştir.

Depremden uzun zamandır çok korktuğunu ifade eden katılımcı eskiden oturduğu ve deprem esnasında yıkılan evinin dayanıklılığı ve hazırlık durumu ile ilgili durumu şu sözler ile ifade etmiştir: *“Yok be çocuğum hiç hazırlık yapmamıştık evimizin hasarlı olduğu da söyleniyordu öyle. Doğanlar apartmanında oturuyordum belki biliyorsunuzdur 17 tane ölümüz var.”*

Şekil 33. K23 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Deprem esnasında evde olmadığını bir komşusunu ziyarete gittiğini belirten katılımcı yaşantısını şu sözler ile aktarmıştır:

Vallahi çocuğum ben depremde bir saat önce kalktım kahvaltımı yaptım falan, şöyle kendi kendime düşündüm. Yalnız yaşadığım için şöyle çıkayım dedim bir dolaşayım. Bir arkadaş vardı oraya gittim öyle oturdum 15-20 dakika. Sonra arkadaş dedi deprem oluyor, ben hemen çıktım dışarı. Orası dört katlıydı, ben hani herhangi bir sıkıntı yaşamadım o süreçte ama dedim bizim bina yıkılmıştır. Sonra bizim kapıcı aradı dedi abi bizim bina yıkıldı dedi. Bir daha gidip bakmadım da moralin bozulmasını diye. Ben 92 yılından beri oradaydım o binanın yer sahiplerinden biri idim. Binada yaşayan herkesi tanıyordum.

Deprem sonrasında tahliye bir zorlukla karşılaşmadığını ifade eden katılımcı barınma sürecinde yaşadıklarını şu şekilde aktarmıştır:

Evimizin yan tarafında bir çay bahçesi vardı bizim apartmanın yanında değirmen kafede kaldık bir hafta boyunca. Orada sohbet muhabbet acımızı biraz unuttuk, sandalyelerde oturduk, sandalyede uyuduk, bir hafta öyle geçti. Bir hafta

sonra da bir tane yurt boşaldı, bir tane kız yurdu var bizim Bayraklı'da, oraya gittim orada kaldım. Bir ay kadar orada kaldıktan sonra burası boşaltılacak dediler ben de oradan kalktım buraya konteyner kente geldim.

Konteyner kente yerleşme sürecinde sorun yaşamadığını ifade eden katılımcı “*Biz Doğanlar apartmanı dediğimizde bize hep öncülük tanıldılar. Biliyorsunuz burada 7 tane apartman yıkıldı onlardan biri bizim apartmandı.*” sözleri ile durumu ifade etmiştir.

Çay bahçesinde kaldığı süreçte ve yurttaki herhangi bir tuvalet sorunu yaşamadığını ifade eden katılımcı konteyner kentte kendisine engelli tuvaleti temin edildiğini ve bu tuvaleti kullandığını şu sözler ile açıklamıştır:

Vallahi benim oturma sorunun var, o olmasaydı buraya gelmeyecektim, engelli tuvaleti var burada. Buraya gelince verdiler bize, sandalye ya bildiğin tuvalet sandalye. Engelliler için normalde medikallerde satılıyor, ondan var burada. Olmasaydı zaten gelemezdim buraya, oturaklı tuvalette yapamıyorum ben. Onu kullanıyorum yani, böyle taşı var onu yaptıktan sonra onu boşaltıyorum. Buraya geldiğimde söyleyince hemen direkt AFAD verdi onu bana sıkıntı yaşamadım. Hani önceden düşünmüşler burada vardı ben isteyince hiç beklemeden verdiler. Hani burada da çok kişide var o sandalyeden. Yani bu çok büyük ihtiyaç, yoksa olmasa ben gelemezdim buraya.

Engelli tuvaletinin temizliğinde sorunlar yaşadığını ifade eden katılımcı konteynerlerde engelli tuvaletlerin kullanılmasından ziyade alafranga tuvalet olması gerektiğini şu sözler ile ifade etmiştir:

Yer tuvaleti ya gelin göstereyim bakın yer tuvaleti (katılımcı tuvaleti gösteriyor). Hani kendilerine oturaklı tuvalet yapmışlar bize yapmamışlar. Hani söyledim onlara Büyükşehir'e gittim, hani burada oturaklı tuvalet var bize de yapın. Sonra dediler tamam amca gündeme alalım ama sonra gelmediler. Oturaklı tuvalet olsa çok daha rahat oluyor benim için, bu problem oluyor yani. Hani oturması kalkması yıkaması etmesi temizliği taharetlenmesi. Gelmediler yapmaya yani. Şu var gittiğimde o yönetim yerindeki personelin var onu gördüm, onu görünce dedim ya kızım bundan bana da olsun dedim.

Katılımcı “*yok açıkçası çok kafama takmadım hani yaşamadığım için tam depremde içeride olmadığım için. Yani çok hissetmedim ben depremi.*” sözleri ile depremin psikolojik etkisini çok fazla hissetmediğini ifade etmiştir. Katılımcı depreme yönelik kaygısının olmamasının bir diğer sebebini “*Hani burada olmanın çok büyük rahatlığı var, burada deprem olsa da hiç hissetmiyorum yani.*” sözleri ile açıklamıştır.

Deprem sonrasında çocuklarının kendisi ile çok ilgilendiğini ve tüm süreçlerde destek olduklarını belirten katılımcı deneyimini şu sözler ile aktarmıştır: “*Hani çocuklarım ilgilendi, her şeyi hallettiler. Ben hiçbir şeyle ilgilenmedim. Onlar çok kolaylaştırdı. Her şeyi yaptılar anca ben imzam gerektiğini de gittim bir yerlere.*”

Katılımcı konteyner kentte de insanların genellikle kendisine destek olduğunu şu cümleler ile ifade etmiştir:

Yani yardım istediğim de hiç sorun yaşamıyorum. İnsanlar iyi ya, yardımcı oluyorlar komşular olsun burada oturanlar olsun. Bazen mesela görüyorlar ekmek almaya gittiğimi amca diyorlar ya sen niye gidiyorsun biz alalım diyorlar. Çocuğum diyorum yürümem lazım biraz. Hani insanlar duyarlı ya duyarlı yani.

Beslenme konusunda sorun yaşamadığını ifade eden katılımcı yardımlar ile ilgili deneyimini şu sözler ile aktarmıştır: “Vallahi genelde yardımları kapıya kadar getiriyorlar. Son zamanlarda kadro eksikliği var diye gidip oradan alıyoruz. Bazen zorlanıyorum ama engelli olduğum için yardımcı oluyor birileri.”

Deprem esnasında binasının yıkıldığını ifade eden katılımcı yeni yapılacak evlerin erişilebilir olacağını düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcı yeni yapılan binaların sağlamlığı konusundaki düşüncelerini şu cümleler ile aktarmıştır: “Ooo! Oraya öyle bir temel attılar ki, 200 kazık çaktılar, otoparkımızı aşağı yaptılar. 400 tane de tabla varmış tam olarak nedir bilmiyorum. Herhalde bizim bina bir daha deprem olsa İzmir’de son yıkılacak bina olur.”

Deprem sürecinin iyi yönetildiğini düşündüğünü ifade eden katılımcı deprem sonrası müdahaleye ve sonrasında personellerle olan iletişimine ilişkin şu ifadeleri kullanmıştır:

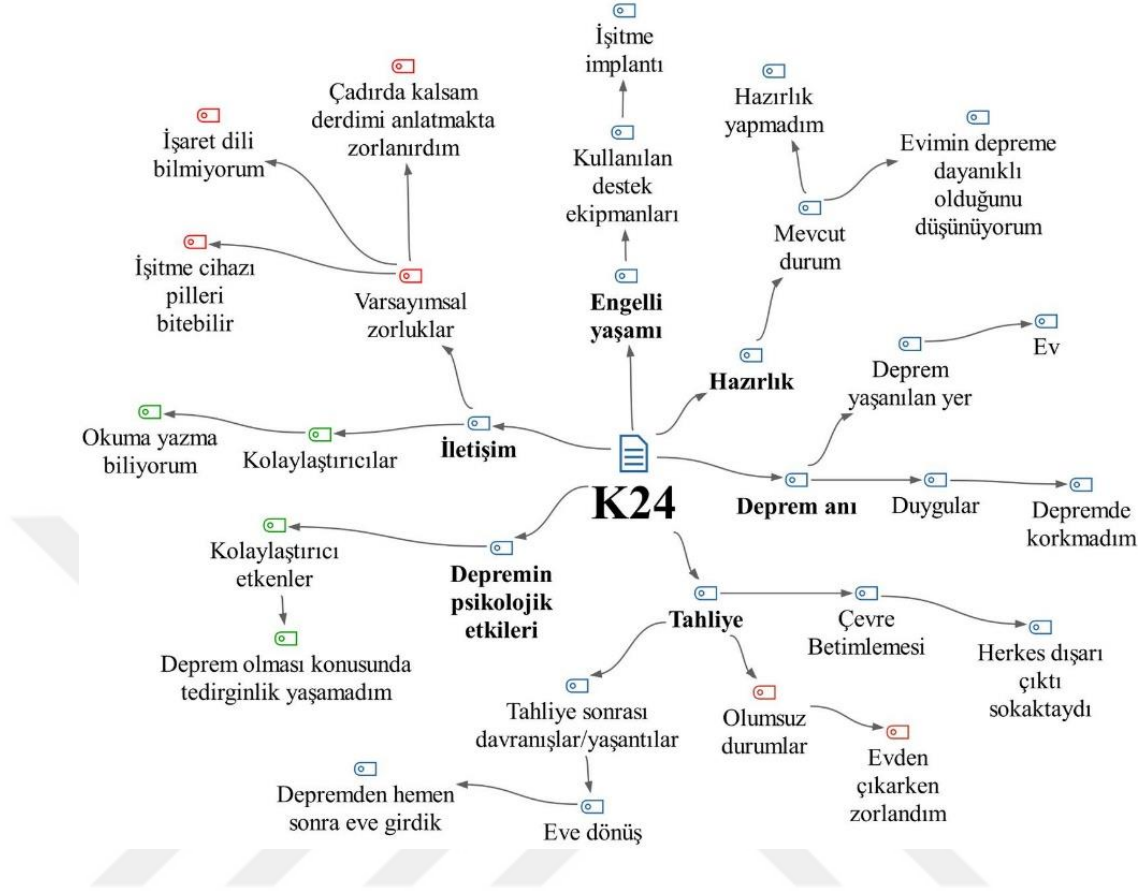
Vallahi geldiler anında müdahale ettiler bizi sokmadılar yani. Hani güzeldi yani anında müdahale yapıldı, 24 saat çalıştılar orada. Enkaz altında kalan insanlara hemen çıkardılar. Ya buradakiler de iyi buradaki personel de sıkıntı değil davranışları iyi. Yani iyi davranıyorlar yani, kırıcı değiller.

Katılımcı yalnızca alafranga tuvalet talebine bir dönüş olmaması durumunu bir olumsuzluk olarak değerlendirmekle beraber bu durumu anlayışla karşıladığını ifade etmiştir.

4.3.24. K24 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K24 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 34’te gösterilmiştir.

Şekil 34. K24 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

İşitme implantı kullandığını ifade eden katılımcı depreme yönelik herhangi bir korkusu olmadığını ve evinde herhangi bir hazırlık yapmadıklarını ifade etmiştir. Evinin depreme dayanıklı olduğunu düşündüğünü belirten katılımcı deprem anında bir akrabasının evinde olduğunu ve depremi çok fazla hissetmediğini ifade etmiştir. Katılımcı deprem sonrasında tahliye sürecini “*Koştuk koştuk koştuk komşular hep koştuklar kaçtılar.*” ve “*Çıkışım zor oldu ama düşmedim dikkat ettim.*” Sözleri ile aktarmıştır. Dışarı çıktıktan bir süre sonra eve girdiklerini ifade eden katılımcı deprem sonrasında da herhangi bir korku veya kaygı yaşamadığını belirtmiştir.

İletişim konusundaki zorlukları katılımcıyı uzun zamandır tanıdığını belirten ve görüşmeye destek olan rehabilitasyon öğretmeni şu şekilde ifade etmiştir: “*Anlamada sorun yaşadığı için konuşmakta da zorlanıyor. Hiç tanımadığı biri ile iletişime geçmek zorunda kalsa sıkıntı yaşardı. Sorunlarını ifade edemediği için çözümde bulamıyor.*” Bu sözler ile birlikte katılımcı da böyle bir durumda kalması durumunda zorlanacağını ifade etmiştir. İşaret dili bilmediğini ifade eden katılımcı kullandığı işitme cihazının pilinin bitmesi durumunda da çok zorlanacağını ifade etmiştir. Ders sırasında da kimi zaman

elimden annem tutuyor. Ama inerken sağa denk geldiği için tutamıyorum. Kendi evimiz şimdi orada oturduğumuz önceden kirada oturuyorduk. Allah'a çok şükür kendi evimiz ama tek sorun şu an merdivenler, 55 tane hâlâ sayıyorum. 55 basamak var. Ben hatta servise diyorum gelmeden 10 dakika önce ara beni, ona göre ben ancak inerim çünkü çok basamak var seni bekletmeyeyim. Çünkü 55 tane var in in bitmiyor.

Deprem yaşayabileceğini düşündüğünü ve bu konuda kaygılı olduğunu ifade eden katılımcı depremin Allah'tan geldiğini ve çok korktuğunu şu sözler ile ifade etmiştir: *“Yani başkaları inanmadığı için bilmiyorum ama biz inandığımız için Allah'a çok korkuyoruz yani. Çünkü her şeye gücü yeter yani, isterse her şeyi yıkar yok eder, toprağın altına gireriz yani.”*

Afetlere hazır olunabileceğini düşündüğünü belirten katılımcı evlerinde bir hazırlık yapmadıklarını belirtmiştir. Deprem anında annesi ile birlikte evde olduğunu belirten katılımcı deprem anı yaşantısını şu cümleler ile aktarmıştır:

Vallahi salonda oturuyorduk dördüncü katta çok hissettik. Bardaklar çok kötü kırıldı. Annem mutfaktaydı yanıma gelemedi. Kendine çok kızıyor annem, ben diyor deprem anında yanına gelemedim diyor. Salonla mutfakın arası 10 metre, oradan buraya salona gelemem annem, 10 metre arası var. Kendine çok kızıyor, yanında nasıl gelemem ben senin diyor. Ben salondaydım, onun mutfakta zaten işi vardı, o anda oldu. Evde bir tek ikimiz vardık diğer herkes dışarıdaydı.

Ama bayağı korkunçtu yani çok korktuk. Biz dedik ev yıkıldı çöktü biz öldük gittik dedik. Çok kötü hissettik üst kattayız ya, bir de bardaklar kırıldı, o yüzden çok korktum. Annem kendine çok kızıyor, panik halinde donmuş kalmış orada.

Deprem durur durmaz aşağı indiklerini ve inerken bir zorluk yaşamadıklarını ifade eden katılımcı sonrasında komşularının arabalarında bir süre beklediklerini ifade etmiştir. Vaktin ilerlemesi ile bir tanıdıklarının daveti üzerine geceyi orda geçirdiklerini ifade eden katılımcı ertesi gün eve döndüklerini belirtmiştir.

Tahliye sırasında zorluk yaşamamış olmasına rağmen bu konuda zorlanabileceğini düşündüğünü belirten katılımcı alınması gereken önlemleri şu şekilde ifade etmiştir: *“Düzenek olması lazım mesela dördüncü katta ben hemen çıkamıyorum, düzenek olsa hemen çıkarım. Asansörde yok, eski binalarda yok da şimdikiler de var.”*

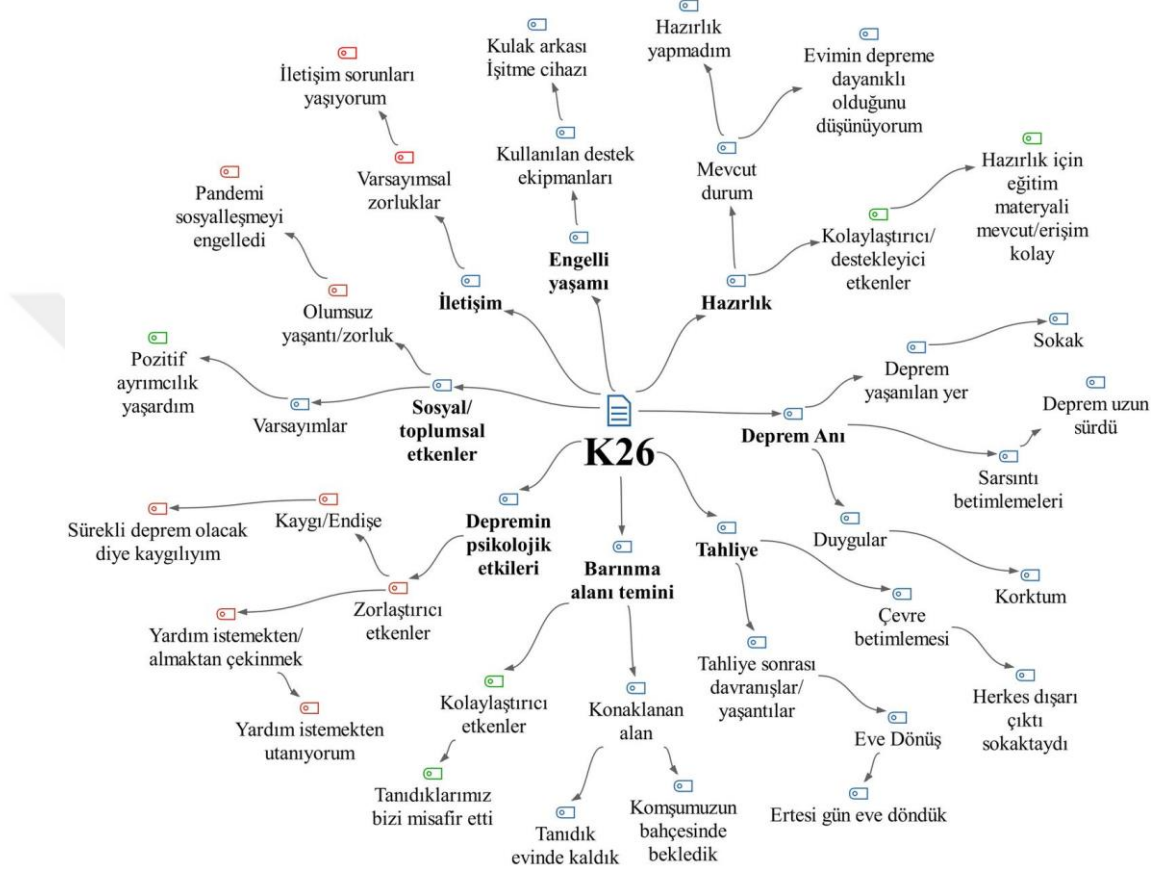
Kaldığı tanıdığının evinde herhangi bir zorluk yaşamadığını belirten katılımcı çadırda kalması durumunda zorluklarla karşılaşabileceğini şu sözler ile ifade etmiştir.

Tuvaletin uygun olması gerekir sonra rahat yemek yiyemezsin. Ben koltukta yiyebiliyorum rahat, mutlaka arkaya yaslanmam lazım, çadırın içinde yaslanamam. Yemeğimi annem koyuyor mesela Allah'a şükür yiyebiliyorum. Tuvalete kendim gidemem annem götürmeli.

4.3.26. K26 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K26 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 36’da gösterilmiştir.

Şekil 36. K26 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Kulak arkası işitme cihazı kullandığını ifade eden katılımcı afetlere yönelik herhangi bir hazırlıkları olmadığını ifade etmiştir. Katılımcı evlerinin dayanıklı olduğunu düşündüğünü ve afetlere hazırlığa yönelik eğitim materyaline kolay erişilebileceğini düşündüğünü belirtmiştir.

Depreme sokakta yakalandığını ve çok korktuğunu belirten katılımcı yaşantısını şu şekilde aktarmıştır: “Bir akrabamın üç katlı evindeydik. Kuzenim eve çıkmıştı ben aşağıda onu bekliyordum. Orada aşağıda yol kenarında beklerken birden depremi fark ettim. Birkaç dakika sürdü sonra herkes koştu.”

Deprem sonrasında bir süre dışarıda beklediklerini ifade eden katılımcı sonrasında geceyi zemin katta oturan bir akrabasının evinde geçirdiklerini şu sözler ile aktarmıştır:

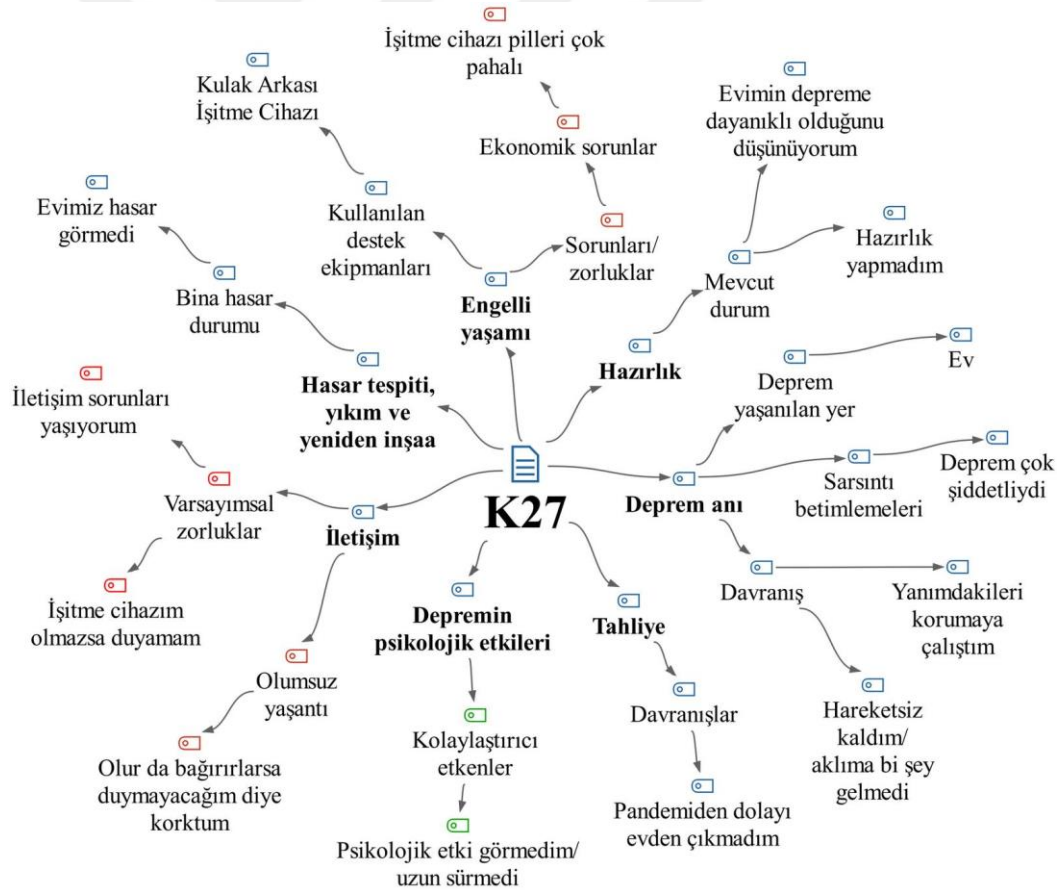
“Mahallemizdeki komşulardan birinin bahçesinde oturduk. İnsanlara da çok fazla yaklaşmak istemedik. Ondan sonra akşam eve gittik ama evde de en alt kattaki akrabamız da kaldık, deprem olursa çıkarız diye. Sonraki günler artık eve döndük.” Katılımcı eve döndükten sonra depreme yönelik kaygısının devam ettiğini belirtmiştir.

İletişim zorlukları yaşadığını belirten katılımcı insanlardan yardım istemekten çekindiğini ancak istemesi durumunda insanların yardımcı olacağını düşündüğünü belirtmiştir.

4.3.27. K27 Kodlu Katılımcının Afet Yaşantısı

K27 kodlu katılımcının deprem deneyimine ilişkin tek-vaka modeli grafiği Şekil 37’de gösterilmiştir.

Şekil 37. K27 Kodlu Katılımcı Tek-Vaka Modeli

Kulak arkası işitme cihazı kullandığını ifade eden katılımcı bu cihazın pillerinin pahalı olduğunu ve bu durumdan rahatsızlık duyduğunu belirtmiştir. Katılımcı evinin

depreme dayanıklı olduğunu düşündüğünü ve afetlere yönelik herhangi bir hazırlık yapmadıklarını belirtmiştir.

Deprem esnasında evde olduğunu, o an ne yapacağını bilemediğini ve pandemi endişesi ile dışarı çıkmadığını belirten katılımcı yaşantısını şu şekilde ifade etmiştir:

Depremde salonda oturuyordum. Derslerden çok yorulmuştum. Annemle babam evde değildi. Biz kardeşimle evdeydik, ikimiz de çok korktuk, kardeşim dua ediyordu. Çok güçlü sallandı. Ne yapacağımı nereye gideceğimi bilemedim. Camın yanında bir kanepa vardı onun yanına çöktüm, kardeşimi yanıma aldım. Hiç dışarı çıkmadım virüs olduğu için annemle babamı bekledim. Annemle babam koşarak geldiler, korktular onlarda.

Deprem sonrasında psikolojik bir zorluk yaşamadığını ifade eden katılımcı yalnızca tekrar deprem olduğunda ailesinin bağırmasını duyamamaktan endişelendiğini şu sözler ile aktarmıştır: “Geceye kadar durduğum, uyuduğum zaman deprem bir daha oldu tekrar korktum. Olur da bağırırlarsa duymayacağım diye korktum.”

Katılımcı işitme cihazının olmaması durumunda iletişim kuramayacağını ve bu durumdan endişelendiğini ifade etmiştir.

Görüşmeyi destekleyen rehabilitasyon öğretmeni deprem sürecinde işitme engelli bir ailenin personellerle iletişim kurmakta zorluk yaşadığı bir duruma şahit olduğunu belirtmiş ve yaşantısını şu sözler ile paylaşmıştır:

İletişim çok önemli bir problem bakın ben bunu canlı canlı yaşadım. Depremden sonra çadırların kurulduğu yeşillikli alan vardı, baktım bir işitme engelli, işitme engellerin çoğu konuşmıyor aynı zamanda, o esnada arabayla geçiyordum oradan. Üç kişilik bir aile, iki ebeveyn bir çocuk, işaret dili ile bir şeyler anlatmaya çalışıyorlar ama kimse anlamıyor bunları. Onlar anlamadıkça bu insanlar sinirlenmeye başlıyorlar. Ben indim arabadan gittim yanlarına, anlatın dedim ben işitme engelli öğretmeniyim. Ay dediler çok şükür sen geldin. Ne istiyorsunuz diye sordum, çadırımız yok dediler. Bizim evimizde çatlaklar var, bize çadır versinler dediler. Benim başımdan aşağı kaynar sular döküldü. Ne zamandan beri istiyorsunuz dedim, sabahtan beri istiyoruz dediler. Kaç kişi geldi bizi anlamıyorlar dediler. Neden yazmıyorsunuz dedim, ben yazdım ama eksik yazdım anlamadılar diyor. İşitme engellilerin çoğu aynı zamanda tam olarak yazamıyorlar. Çadır yazabilmişler ama tam anlamıyla ifade edememişler diğerleri de anlamamışlar.

4.4. Dokusal ve Yapısal Betimlemelerin Sentezi

Bu kısımda bireysel betimlemeleri verilen tüm katılımcıların deneyimlerinin tematik olarak birleştirilmesi ile oluşturulan temalar alt başlıklar halinde verilmiştir. Temaların yazımına tema tanımları ve kapsamaları, kod-alt kod modelleri ve önemli

Katılımcıların büyük çoğunluğu yaşamını kolaylaştıracak bir destek ekipmanı kullandığını ifade etmiştir. Benzer şekilde birçok katılımcı evini kendisine uygun hale getirmek için önlemler aldığını belirtmiştir. Buna karşın herhangi bir düzenleme yapmadığını belirten katılımcılarda mevcuttur.

Katılımcılar günlük yaşamda halktan sık sık destek aldıklarını ve halkın bu konuda önemli bir kolaylaştırıcı olduğunu ifade etmişlerdir.

Karşılaşılan problemlerin başında erişilebilirlik problemleri dikkat çekmektedir. Erişilebilirlik önlemlerinin kanunda var olmasına rağmen göstermelik olarak uygulandığını ifade eden katılımcılar özellikle rampaların tamamen göstermelik olarak yapıldığını belirtmişlerdir. Engelli yaşamına uygun ev bulmanın güç olduğunu ifade eden katılımcılar kendi evlerini daha erişilebilir hale getirmek istediklerinde komşularının engelleyebildiğini ifade etmişlerdir. Kimi katılımcılar dışarıda da kaldırımların uygun olmadığını ve engelliye uygun tuvalet bulmanın çok güç olduğunu ifade etmişlerdir. Sırf bu erişilebilirlik sorunları sebebi ile bazı katılımcılar evden çok az çıktığını ve yaşamının çoğunu evinde geçirdiğini belirtmiştir. Hareket kısıtlılığı olan katılımcılar büyük kamusal binaların artık daha erişilebilir olduğunu ifade ederken görme kısıtlılığı olan bireyler özellikle hastane gibi alanlarda zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Bir katılımcı toplumdan daha önce olumsuz bir yaklaşım gördüğünü ifade etmiş diğer bazı katılımcılar engelli bireylerin toplumda geri planda kaldığını ve kamu personellerinin engelliler konusunda eğitimsiz olduklarını ifade etmiştir. Kalp rahatsızlığı olan bir diğer katılımcı ise engelinin görünür bir engel olmamasından dolayı pozitif ayrımcılık görmediği ve bu durumun kendisini zora soktuğunu belirtmiştir.

Katılımcılar engelli olmanın ekonomik olarak kendilerini daha zor bir duruma soktuğunu kimi katılımcılar ise ekonomilerinin kötü olmasının engelleri çoğalttığını ifade etmiştir. Hastalıkları ile ilgili ilaçların pahalı olması, destek ekipmanlarına ilişkin masraflar, erişilebilirlik önlemleri, hasta bezi vb. ek masraflara iş gücü kaybı eklendiğinde durum daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. K16 kodlu katılımcının ekonomik durumun engelli yaşamı için önemini ifade ettiği şu sözler durumu oldukça iyi betimlemektedir: *“Yani Türkiye’de engelli olarak yaşamak istiyorsanız bir kere çok zengin olmanız lazım. O yüzden çok paran olduğunda belki bazı imkanları erişebilirsiniz ama onun haricinde evden çıkmak bile çok güç.”* (K16)

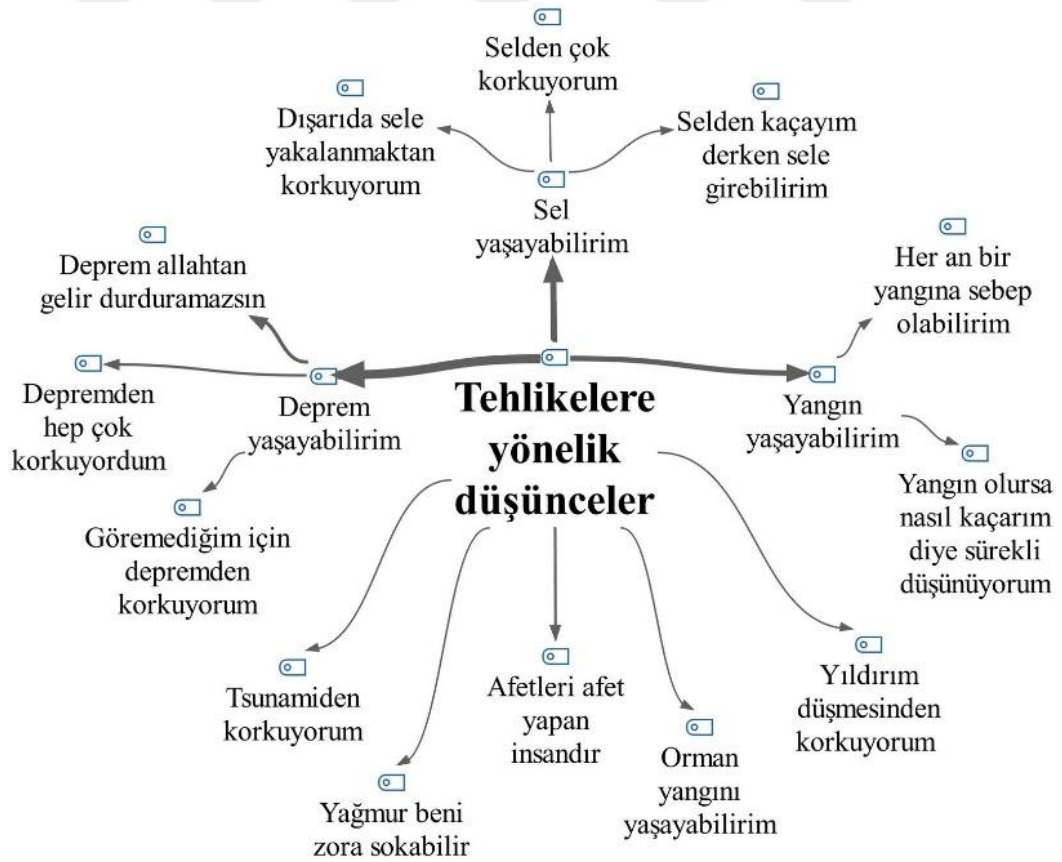
Katılımcıların yaşamlarında karşılaştıkları bir diğer sorun yetkililere ulaşma ve seslerini duyurma konusunda ortaya çıkmaktadır. Engellilerin azınlıkta kaldığını ve seslerinin duyulmadığını ifade eden katılımcılar bu durumdan dolayı artık tükenmişlik yaşadıklarını ve bu sebeple seslerini çıkarmadıklarını ifade etmişlerdir.

Tüm bu sorunlar kapsamında katılımcıların beklentilerinin büyük çoğunluğunun erişilebilirlik önlemlerinin yaygınlaştırılması ile ilgili olduğu saptanmıştır. Bir diğer önemli beklenti engelli bireylerin süreçlere dahil edilmesi ve alınan önlemlerin toplumun çoğunluğu için değil tamamı için alınması gerektiği yönündedir. Engellilere yönelik sivil toplum kuruluşlarının devlet tarafından desteklenmesi ve toplumun engelli bireyler hususunda bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması diğer beklentilerdir.

4.4.2. Tehlikelere Yönelik Düşünceler Teması

Tehlikelere yönelik düşünceler temasına ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 39'da gösterilmiştir.

Şekil 39. Tehlikelere Yönelik Düşünceler Teması Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcıların beklendik şekilde en fazla kaygılı oldukları ve korktukları tehlikenin deprem olduğu saptanmıştır. Katılımcıların çoğu uzun yıllardır İzmir’de yaşadıklarını ve sürekli depreme maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmeler irdelendiğinde depreme ilişkin başlıca korku sebeplerinden birkaçının yaşanan eve güvenilmemesi, depremin önlenemeyecek olması ve enkaz altında kalma korkusu olduğu görülmektedir.

Depremi sel ve yangına yönelik endişeler takip etmektedir. Yaşadıkları bölgede çok fazla sel hadisesi yaşandığını belirten katılımcılar özellikle dışarıdayken sele yakalanmaktan ve kaçamamaktan korktuklarını ifade etmişlerdir. K18 kodlu katılımcı *“selden kaçayım derken selin içine girme riskiniz de var görme engelli olduğunuz için.”* sözleri ile, K7 kodlu katılımcı ise *“...dışarıda yakalanırsam ne yapabilirim pek şansımız yok yani kaçmak gibi ani yağmurlarda mesela. İzmir’de bu tarz yağmurlarda çok oluyor.”* sözleri ile sele yönelik kaygılarını ifade etmektedirler. Sele ek olarak bir katılımcı yoğun yağmurların yollardaki çukurları gizlemesinden endişelendiğini ifade etmiştir.

Selin ardından en fazla kaygılanılan tehlikenin yangın olduğu görülmektedir. K18 kodlu katılımcının *“Mesela yangın anında gören birisi kaçabilir ama siz yangının nereden geldiğini bile bilmiyorsunuz hani nerede çıktığını bile bilmiyorsunuz nereye kaçacaksınız?”* sözleri ile ifade ettiği gibi yangından kaçmaya ilişkin kaygılar mevcuttur. Yine yaşanan evin eski olması yangına yönelik kaygı ve korkuyu arttıran bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu endişelerin yanı sıra yıldırım düşmesi, orman yangını ve tsunami diğer kaygıya sebep olan tehlikelerdir. Seferihisar’da yaşanan tsunami vakası sonrasında çok kaygılandığını ifade eden K9 kodlu katılımcı kaygısını şu sözler ile aktarmıştır: *“Biliyorsunuz burada yakında Tsunami de oldu Allah’tan buraya yakınımıza gelmedi. Keza biz yüzerken ben denizdeyken deprem olsa ve tekrar su gelse ne yaparım onun da korkusunu yaşıyoruz açıkçası çok keyifli olmayacak bu sene gibi.”*

Katılımcıların afetlere yönelik düşüncelerinin derlenmesinden bir kelime bulutu oluşturulmuştur (Şekil 40). Kelime bulutundaki kelime sıklıklarının kaygı duyulan tehlike türleri ile paralellik gösterdiği görülmüştür. Deprem açık ara en yüksek frekanslı kelime iken bu kelimeyi sel ve yangın kelimeleri takip etmektedir.

Şekil 40. Tehlikelere Yönelik İfadelere İlişkin Kelime Bulutu

4.4.3. Hazırlık Teması

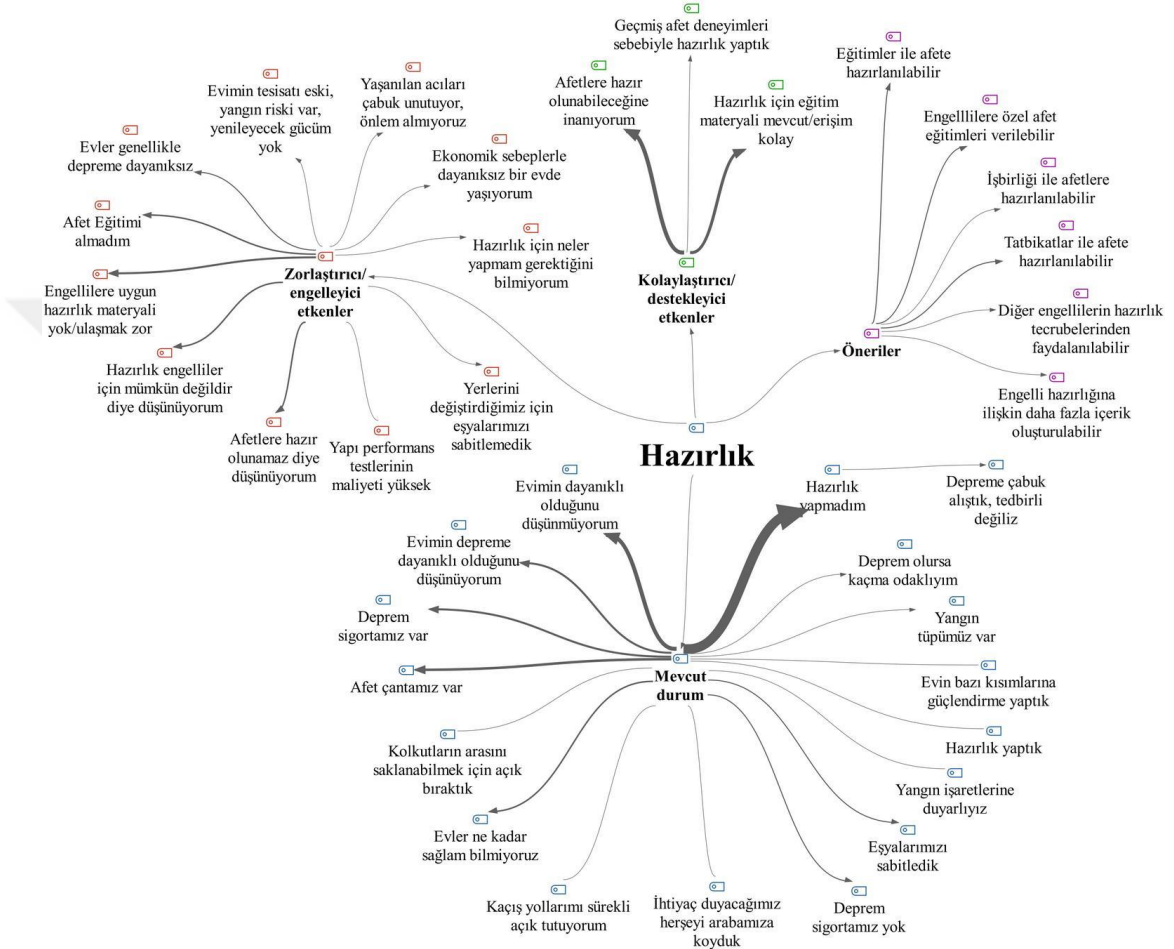
Hazırlık teması katılımcıların mevcut afet hazırlık düzeylerinin ve bu düzeyleri etkileyen faktörlerin derlendiği bir temadır. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 41’de gösterilmiştir.

Hazırlık temasında göze çarpan en çarpıcı bulgu mevcut hazırlık durumu ile ilgili olmuştur. Katılımcıların çok büyük bir bölümünün afetlere yönelik hiçbir hazırlık yapmadıkları belirlenmiştir. Hazırlık yapan katılımcıların ise büyük çoğunluğu yalnızca ihtiyaçlarını bir araya topladıkları bir çanta oluşturdıklarından bahsetmiş çok ufak bir kısmı eşyalarını sabitlediğini ifade etmiştir. Hiçbir katılımcının aile afet planı benzeri bir hazırlığının olmaması dikkat çekicidir. Katılımcıların çoğunun yaşadıkları evin dayanıklı olmadığını düşünüyor olması da önemli bir husustur.

Hazırlık düzeyinin bu denli düşük olmasının sebepleri irdelendiğinde katılımcılar tarafından bazı gerekçeler sunulmuştur. Bu gerekçelerden ilk dikkat çeken gerekçe engele uygun erişilebilir hazırlık materyallerinin olmaması veya kolay erişilememesidir. K18 kodlu katılımcı bu konudaki deneyimini şu şekilde aktarmıştır: “*Mesela televizyonda gösteriyorlar görsel olarak neler yapabileceğimizi ama biz göremiyoruz onları. Yani çok kapalı hareketini bile görmüyoruz mesela nasıl yapabileceğimizi.*” Hazırlığı zorlaştıran bir diğer etken hazırlığın mümkün olmadığına ya da engelli bir bireyin afetlere hazır olmayacağına yönelik inanç olarak saptanmıştır. Bazı katılımcılar her ne yaparlarsa yapsınlar afetler konusunda faydalı olmayacağını düşünmektedirler. Ekonomik durum

sebebi ile hazırlık yapamamak veya dayanıksız evlerde yaşamaya mecbur kalmak bir diğer dikkat çekici noktadır. Diğer bir önemli etken olarak düşük risk farkındalığı ve eğitim eksikliği göze çarpmaktadır.

Şekil 41. Hazırlık Teması Kod-Alt Kod Modeli

Hazırlığı zorlaştıran etkenlerin yanı sıra hazırlığa teşvik eden veya hazırlığı kolaylaştıran etkenlerde mevcuttur. Bu etkenlerin başında afetlere hazır olunabileceğine yönelik inanç gelmektedir. Hazırlık için eğitim materyalinin mevcut ve erişiminin kolay olması da hazırlığı kolaylaştırıcı bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Son olarak bazı katılımcılar eski afet yaşantılarının afet hazırlığına teşvik ettiğini ifade etmişlerdir.

Katılımcılar afetlere hazırlık hususunda engellilere özel bazı uygulamalara gidilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Kimi katılımcı engellilere özel tatbikatlar ve eğitimlerin hazırlanması veya varsa artırılmasını gerekli görürken kimileri engellilerin erişebileceği uygun eğitim materyallerinin yaygınlaştırılması gerektiğini ifade etmiştir.

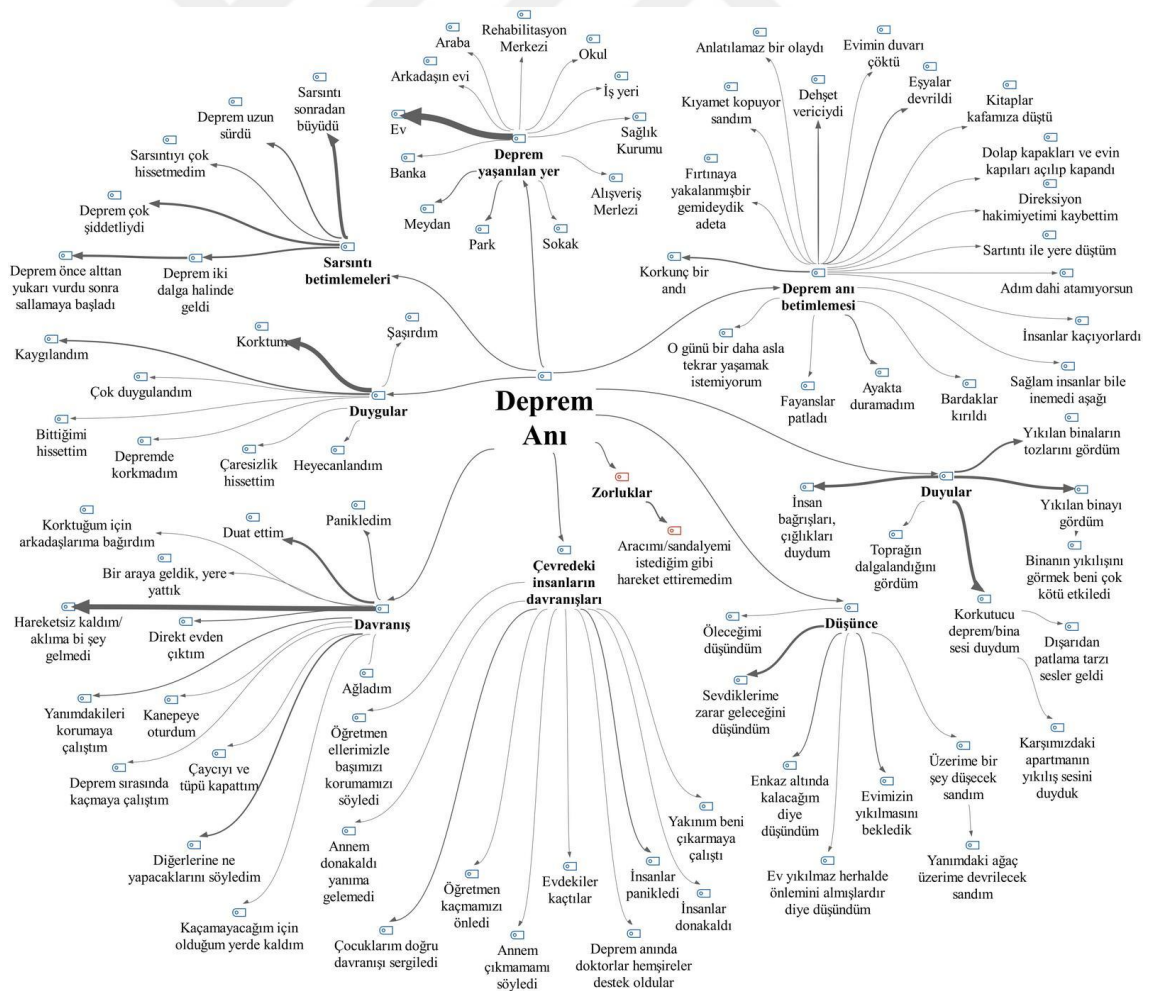
Bir katılımcı daha önce afetlere yönelik hazırlık yapmış engelli bireylerin hazırlık deneyimlerinden faydalanmanın hazırlık için kolaylaştırıcı olabileceğini belirtmiştir.

4.4.4. Deprem Anı Teması

Deprem anı teması katılımcıların deprem esnasındaki yaşantılarının bağlamı ile birlikte ele alındığı bir temadır. Tema altında katılımcıların sarsıntı ve deprem anı betimlemeleri, duyuları, duyguları, düşünceleri, davranışları ve çevrelerindeki insanların davranışları kategoriler halinde derlenmiştir. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 42’de gösterilmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu depremi evlerinde yaşamıştır. Buna karşı sağlık kurumu, alışveriş merkezi, iş yeri gibi diğer kapalı alanlarda, park, meydan, sokak gibi açık alanlarda ve araba sürdüğü esnada depremi yaşayan katılımcılarda mevcuttur.

Şekil 42. Deprem Anı Teması Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcıların geneli sarsıntının uzun süreli ve şiddetli olduğunu belirtmiştir. Yine katılımcıların çoğu sarsıntının iki dalga halinde geldiğini ve şiddetin zamanla arttığını, ilk dalganın vurma şeklinde ikinci dalganın ise salları şekilde olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu deprem anında yıkılan bir binayı veya bu binalara ait tozları gördüğünü, korkutucu bir deprem sesi duyduğunu belirtmiştir. Yine çoğu katılımcı deprem anında insan bağrıışları ve ıgıllıkları duyduğunu ifade etmiştir. Depreme parkta yakalanan bir katılımcı ise toprağın dalgalandığını gördüğünü ifade etmiştir.

Bu duyular neticesinde en baskın düşünce olarak sevilen, değeri verilen insanlara veya evcil hayvanlara zarar geleceğı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Birçok katılımcı aklına evin yıkılması, enkaz altında kalma, üzerine bir şeylerin düşmesi veya hayatını kaybetme gibi düşünceler geldiğini ifade etmiştir.

Katılımcıların deprem anına ilişkin en yoğun bahsettikleri duygu korku olmuştur. Bu korkunun sebebinin üst paragraflarda belirtilen düşüncelerden ve duyulardan kaynaklandığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Korku duygusunun yanı sıra şaşkınlık, heyecan, çaresizlik ve kaygı deneyimlenen diğer başlıca duygular olarak ön plana çıkmıştır.

Deprem esnasında gösterilen en yaygın davranış ne yapacağını bilemememe ve neticesinde hiçbir şey yapmadan sabit kalarak depremin bitmesini bekleme davranışı olmuştur. Kimi katılımcılar paniklediğini, kimileri kaçmaya çalıştıklarını kimi ise korkusundan dolayı bağırdığını belirtmiştir. Bir katılımcı deprem anında yaşadıkları için ağlamaya başladığını ifade etmiştir. Bunların yanı sıra kendisini ve sevdiği insanları korumaya yönelik davranışlar sergileyen ve tüpü, çaycayı kapatmak gibi tehlikeleri bertaraf edecek davranışlar sergileyen katılımcılarda olmuştur.

Deprem yaşantısı sırasında bir diğer kategori çevrede bulunan insanların davranışları olarak şekillendirilmiştir. Katılımcılar deprem esnasında çevrelerinde bulunan insanların yaklaşık olarak kendileri gibi davranışlar sergilediklerini ifade etmişlerdir. Kimi katılımcı yakınlarının çok panik olduğunu kimi katılımcı yakınlarının kendilerini korumaya çalıştıklarını ifade etmiştir.

Deprem esnasında ifade edilen başlıca zorluk tekerlekli sandalyenin istendik şekilde hareket ettirilememesi olmuştur. K14 kodlu katılımcı bu konudaki deneyimini şu sözler ile aktarmıştır: *“Tamam dedik deprem oluyor o sırada benim sandalye kayma yaptı*

biraz. O sırada kaymamak için ben hemen sağlam bacağımı yere koydum. Sonra dışarı çıkmaya çalıştım çalıştırdım arabayı araba gitmiyor kayıyor.”

Bazı katılımcılar deprem anında bulundukları alanlarda eşyaların devrildiğini, fayansların patladığını ve bardakların kırıldığını ifade etmiştir. Deprem esnasında parkta olan bir katılımcı sarsıntı ile yere düştüğünü araç süren bir katılımcı ise direksiyon hakimiyetini kaybettiğini ifade etmiştir. Tüm bu yaşantılar doğrultusunda katılımcılar deprem anını genellikle dehşet, korkunç, kıyamet gibi sözleri ile aktarmıştır. Deprem anı betimlemelerine ilişkin kelime bulutu grafiği Şekil 43'te gösterilmiştir.

Şekil 43 Deprem Anı Betimlemeleri Kelime Bulutu

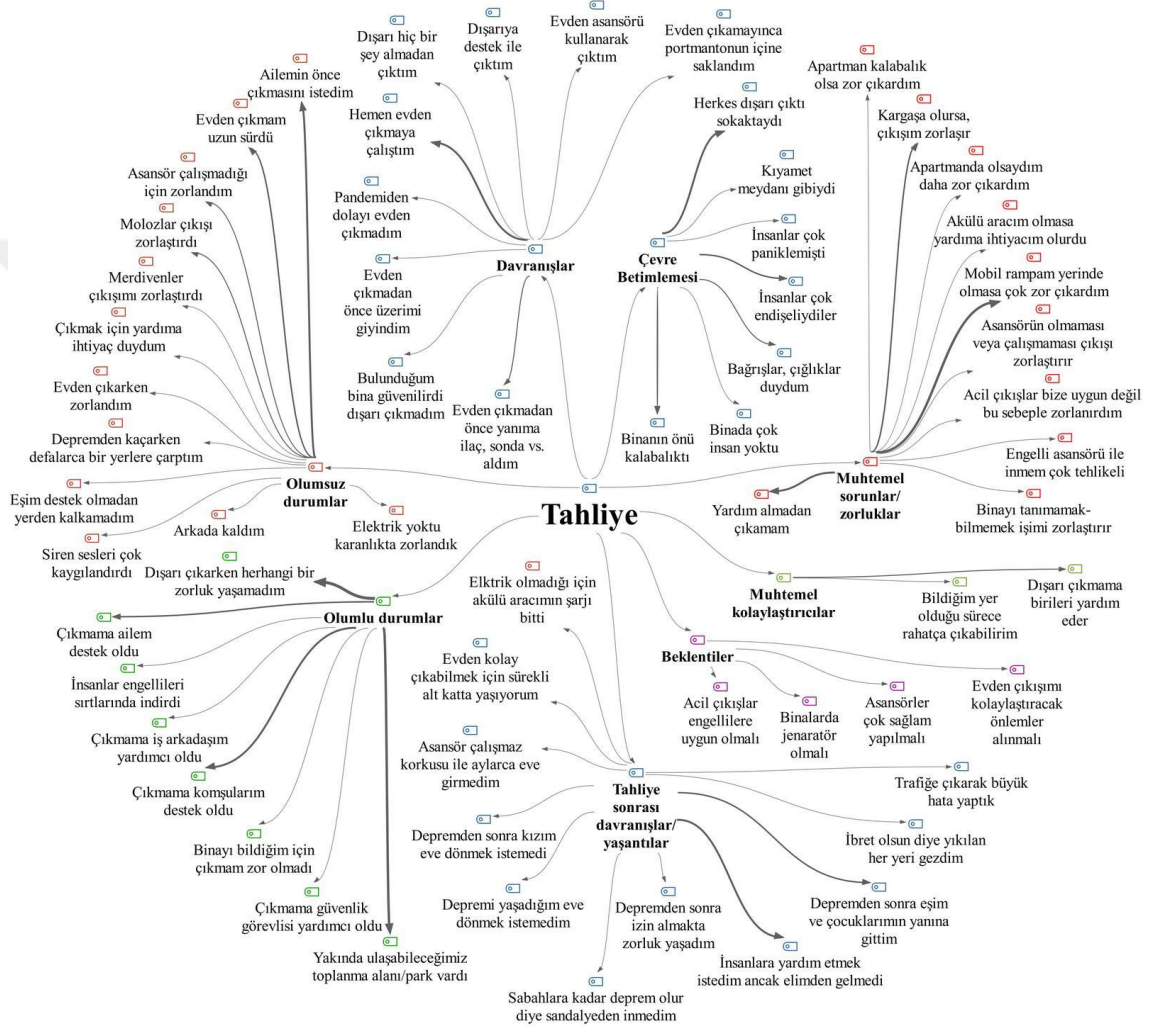
4.4.5. Tahliye Teması

Tahliye teması katılımcıların deprem sonrasında tehlikeli alandan güvenli alana geçişlerine kadar geçen süreçteki yaşantılarına ait kodların derlenmesi ile oluşturulmuştur. Tema altında tahliye esnasındaki davranışlar, çevre betimlemesi, olumsuz durumlar, muhtemel sorunlar/zorluklar, olumlu durumlar, muhtemel kolaylaştırıcılar, tahliye sonrası davranışlar ve beklentiler olmak üzere kategoriler mevcuttur. Deneyim bu kategoriler doğrultusunda derlenmiştir. Tahliye temasına ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 44’te gösterilmiştir.

Depremi durması ardından kapalı alanda bulunan katılımcıların çoğu bulundukları alandan çıkmayı amaçlayan davranışlar sergilemişlerdir. Bazı katılımcılar pandemi, binaya güven vb. sebepler ile bulundukları yeri terk etmemişlerdir.

Katılımcılardan direkt olarak bulundukları alanı terk ettiklerini belirtenler olduğu gibi çıkmadan önce hazırlık yaptığını belirtenlerde mevcuttur. Katılımcıların bazıları asansör yardımı ile bazıları başkalarının desteği ile bazıları ise desteğe gerek kalmadan tahliye olduklarını ifade etmişlerdir.

Şekil 44. Tahliye Teması Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcılar tahliye sürecine yönelik betimlemelerde genellikle büyük bir kalabalık tasvir etmekte ve bu kalabalığa hâkim olan bir panik ortamını yansıtmaktadırlar.

Tahliye esnasında yaşanan zorluklar incelendiğinde zorlukların neredeyse tamamının fiziksel çevreden kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Bu durumun deprem esnasında elektriklerin kesilmesi sebebi ile asansörlerin çalışmaması, dökülen eşyalar ve beton parçalarının hareket etmeyi güçleştirmesi yine kesilen elektrik sebebi ile karanlıkta

hareketin güçleşmesi ve çıkış yollarının erişilebilir olmaması gibi durumlardan kaynaklandığı görülmüştür. Bu durumun en dramatik örneklerinden birini deneyimlemiş olan K12 kodlu katılımcı asansörün çalışmaması sebebi ile yaşadığı zorluğu şu cümleler ile aktarmıştır:

Birkaç parça eşya aldık kapıdan çıktık ve asansörün arızalı olduğunu gördük. Ondan sonra dedim ki siz çıkın merdivenlerden inin yavaş yavaş ben dedim bir şekilde dedim gelmeye çalışacağım. Bizim kapının hemen girişinde bir portmanto vardı büyük duvara sabitti o. Onu duvara sabitlemiştik biz kocamandı ve ben onun içine saklandım.

Deprem sonrasında tahliye ile ilgili dikkat çekici bir diğer nokta tahliye süreleridir, bazı katılımcılar evlerden çıkışlarının normal zamanlarda bile uzun sürdüğünü kimileri ise deprem sonrası evden çıkmadan önce hazırlık yaptıklarını ifade etmişlerdir. Evden çıkmasının güç olduğunu ifade eden K5 kodlu katılımcı deprem olması durumunda ailesinin kendisini çıkarmakla zaman kaybetmemesi gerektiğini şu sözler ile ifade etmiştir: “Benim hareket kısıtlılığım olduğu için öyle bir durum olduğunda beni bırakın kaçın dedim hep kapıdan diye. Çünkü beni kaldırıp taşımak zor. Uğraşmasınlar yani zaman ayıracaklar çünkü.”

Katılımcıların yaşamaktan kaygılandıkları muhtemel zorluklar diğer katılımcıların yaşadıkları zorluklar ile paralellik göstermektedir. Tahliyeye yönelik en sık ifade edilen muhtemel sorun/zorluk asansörün olmaması veya çalışmamasıdır. Bu duruma ek olarak katılımcılar apartmanın kalabalık olması ve kargaşa olması, tanımadığı bilmediği bir apartmanda depreme yakalanmak, acil çıkış yollarının erişilebilir olmaması gibi durumların tahliyelerini zorlaştırabileceğini ve bu gibi durumlarda bulundukları alanları yardım alamadan terk edemeyeceklerini ifade etmişlerdir.

Bulunduğu ev müstakil olan, evinde erişilebilirlik önlemleri almış olan ve elektrik kesilmesi gibi bir durumla karşılaşmayan katılımcılar tahliye esnasında zorluk yaşamadıklarını ancak tehlikeli olmasına rağmen asansörü kullanmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir. Tahliye esnasında yardıma ihtiyaç duyduğunu ifade eden katılımcıların tamamı tahliyelerine birilerinin yardımcı olduğunu, bulundukları yere göre aile, komşu, güvenlik görevlisi veya iş arkadaşlarından bu konuda destek aldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar binaları terk ettikten sonra genellikle evlerine çok yakın olan toplanma alanlarına gittiklerini, bu alanların yakın olmasının süreci kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir.

Görme kısıtlılığı olan bir katılımcı tahliye konusunda belirleyici noktanın binayı tanıması olduğunu belirtmiş ve tanıdığı binada depreme yakalanması durumunda zorlanmayacağını ifade etmiştir. Katılımcıların çoğu tahliye konusunda desteğe ihtiyaçları olması durumunda bu desteği bulabileceklerini ve binadan çıkışlarına birilerinin yardımcı olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir.

Bazı katılımcılar üst katlarda yaşadıklarını ve deprem sonrasında asansörleri kullanmak zorunda kaldıklarını bu sebeple binalar inşa edilirken asansörlerin çok sağlam inşa edilmelerinin gerektiğini ve her binada elektrik kesintisine karşı jeneratör olması gerektiğini düşündüklerini belirtmişlerdir. Diğer bir katılımcı binalardaki acil çıkışların engellilere uygun olması gerektiğini, bu olanak sağlanırsa asansör kullanmak zorunda kalmayacaklarını ifade etmiştir.

Tahliye sonrası kategorisinde diğer temalar altında sınıflanamayan tahliye sonrası davranışlar derlenmiştir. Tahliye sonrasında birkaç davranış ve yaşantı ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki deprem yaşanan eve dönmek istememe durumudur. Neredeyse katılımcıların hiçbiri deprem gecesi evine girmemiştir. Kimi katılımcılar sokakta beklerken kimileri arabasında, kimileri de tanıdıklarının evinde vakit geçirmişlerdir. Evde depreme yakalanma endişesi olan kimi katılımcıların evlerine dönmeleri aylar sürmüş kimileri ise evlerine dönseler dahi sürekli tedirginlik yaşamıştır.

Katılımcıların tahliye sonrasında ifade ettikleri bir diğer yaşantı ise mağdur olan insanlara yardım etmek istemeleri ancak ellerinden bir şey gelmemesi durumudur. Bazı katılımcılar zor durumdaki insanları gördüklerini bir şeyler yapmak istediklerini ancak kısıtlılıklarından dolayı ellerinden bir şey gelmediğini ifade etmişlerdir.

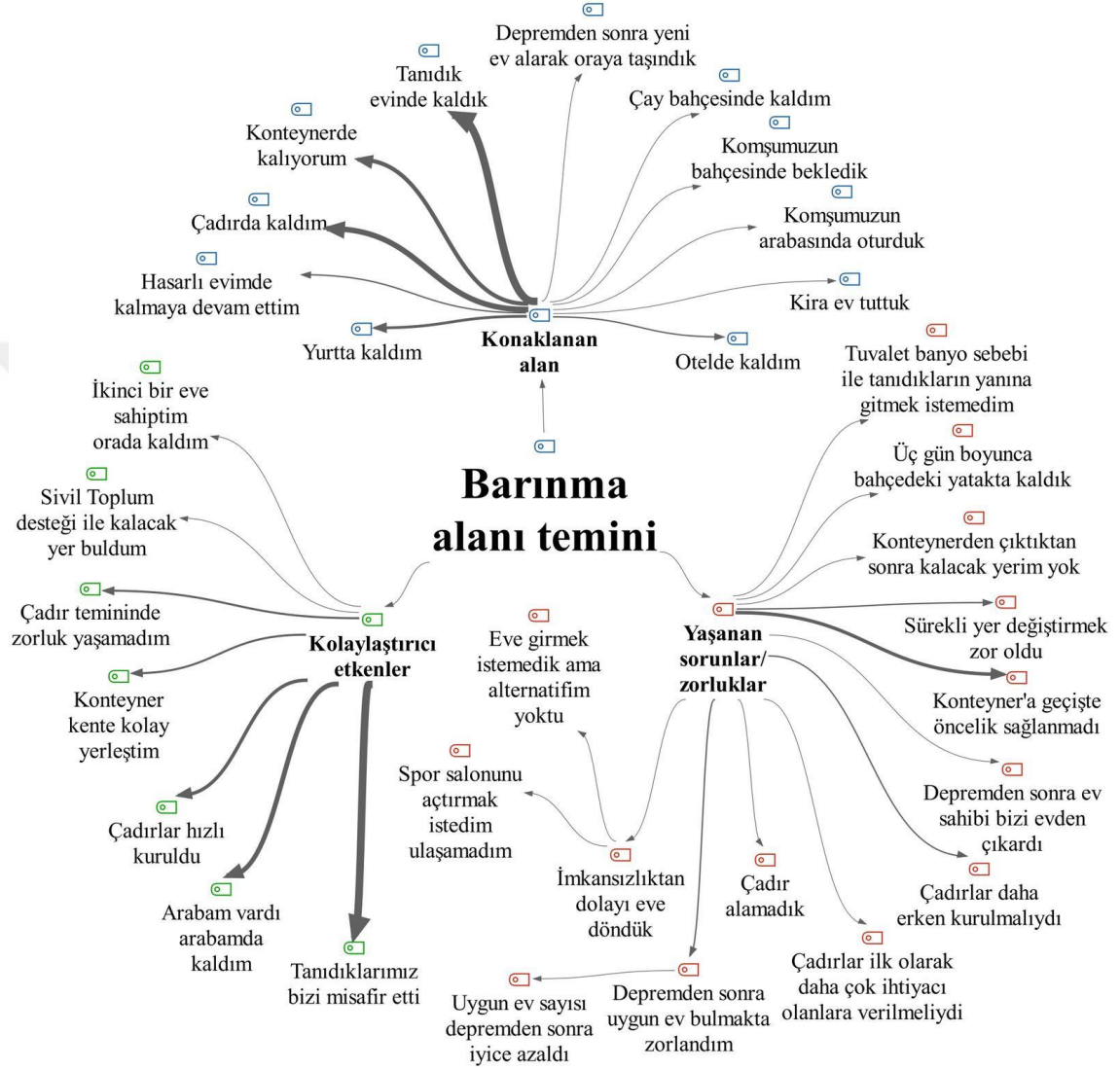
4.4.6. Barınma Alanı Temini Teması

Barınma alanı temini teması tahliye sonrasında katılımcıların acil, geçici ve kalıcı barınma ihtiyaçlarını giderecekleri alanları bulmalarına ilişkin ifadelerin derlendiği bir temadır. Tema yalnızca acil barınmayı değil daha sonraki süreçleri de kapsamaktadır. Tema kapsamındaki kodlar katılımcıların konakladıkları alanlar, barınma alanı temininde yaşanan zorluklar ve kolaylaştırıcı etkenler kategorileri altında derlenmiştir. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 45'te gösterilmiştir.

Konaklanan alanlar incelendiğinde en fazla katılımcının tanıdık evinde konakladığı, tanıdık evini çadır ve konteynerlerin takip ettiği görülmektedir. Bu noktalar

dışında özellikle acil barınma amaçlı arabada, çay bahçesinde ve otelde konaklayan katılımcılar olmuştur.

Şekil 45. Barınma Alanı Temini Teması Kod-Alt Kod Modeli

Tanıdıkları tarafından misafir edilmek, ikinci bir eve sahip olmak ve araba sahibi olmak barınma alanı teminini kolaylaştıran etkenler olarak ortaya çıkmıştır. Yine deprem sonrasında çadırların hızlı bir şekilde kurulması, çadır ve konteyner temininde zorluk yaşamamış olmak bu deneyimi kolaylaştırmıştır. Bir katılımcı barınma alanı temininde sivil toplum kuruluşlarının kolaylaştırıcı rolünden bahsetmiştir.

Barınma alanı temininde katılımcılar tarafından birçok zorluk yaşandığı beyan edilmiştir. Bu noktada başlıca zorluk depremin olduğu gece barınma alanı temin

edememe ile alakalı zorluklardır. Bu kapsamda çadırların geç kurulması, çadırlarda daha çok ihtiyacı olan gruplara öncelik verilmemesi, çadır temin edememek ve spor salonu benzeri alanları konaklama için açtıramamak yaşantıları ön plana çıkmıştır. Acil konaklama ile ilgili zorluklar genellikle depremden daha az etkilenen bölgelerde yaşanmıştır. K19 kodlu katılımcının üç gün boyunca çadır temin edememiş olması ve K18 kodlu katılımcının talep etmesine rağmen spor salonunu açtıramamış olması bu duruma örnektir. Her iki katılımcı da depremden en çok etkilenen Bayraklı ve Bornova bölgesine uzak alanlarda yaşamaktadırlar.

Konaklama amacı ile tanıdıkları insanlar tarafından davet edildiklerini belirten bazı katılımcılar tuvalet, banyo sorunu yaşama kaygısı ile buralara gitmek istemediklerini, başka seçenekleri olmadığı için gittiklerini ifade etmişlerdir. Çadırlar sonrasında yurtlara yerleşen katılımcıların yaşadıkları en büyük zorluk sürekli yer değiştirmek olmuştur.

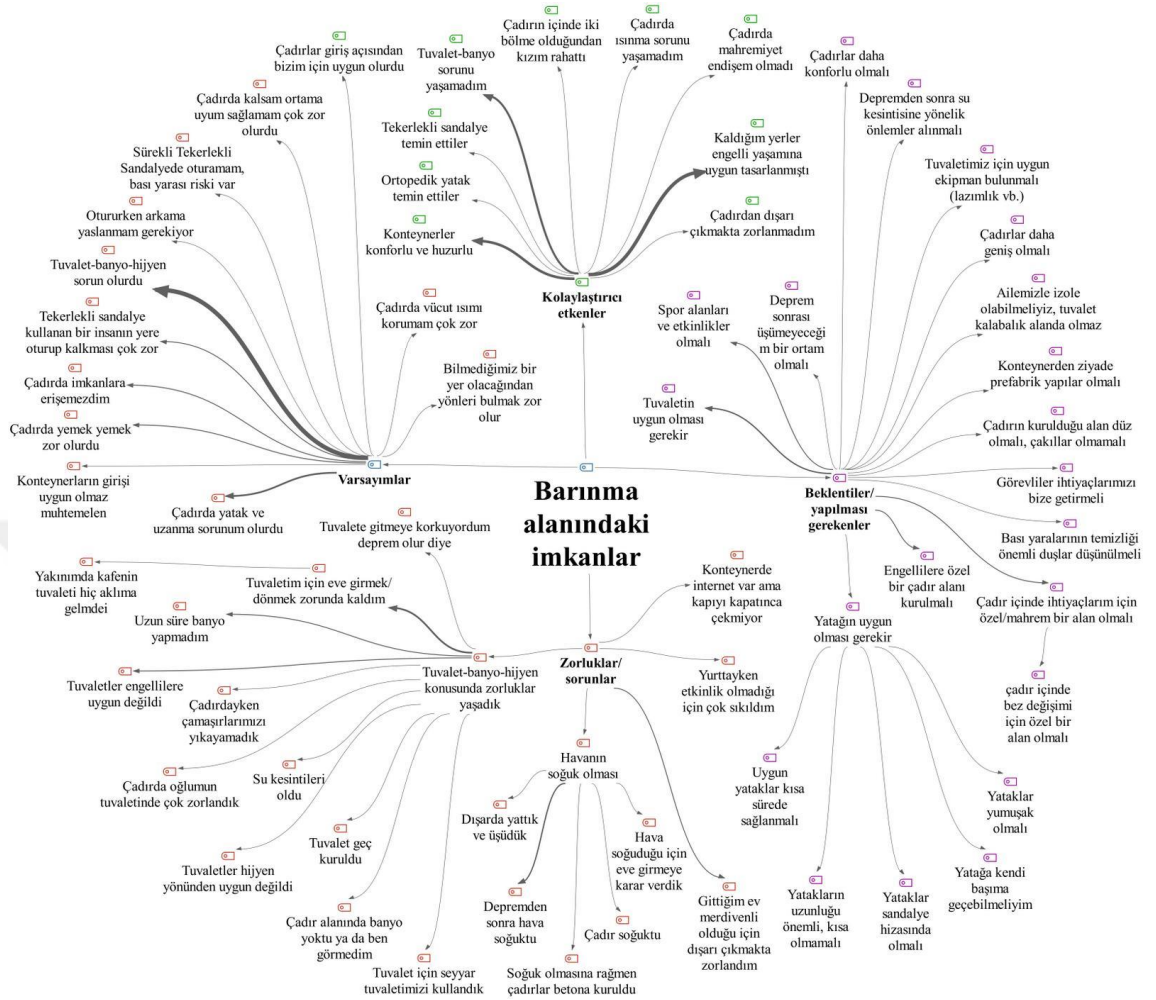
Acil barınma ihtiyacını karşıladıktan sonra yeni bir eve taşınmak istediğini belirten bazı katılımcılar erişilebilir ev sayısının deprem sebebi ile daha da azaldığını bu sebeple ev bulma konusunda çok zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

4.4.7. Barınma Alanındaki İmkanlar Teması

Barınma alanındaki imkanlar teması deprem sonrasında konaklanan alanlarda günlük ihtiyaçlara yönelik tuvalet, banyo, hijyen, yatak, ısınma, mahremiyet, giriş ve çıkış gibi imkanlar ile ilgili deneyimlerin derlendiği bir temadır. Tema kapsamında yer alan kodlar kolaylaştırıcı etkenler, zorluklar/sorunlar, varsayımlar ile beklentiler/yapılması gerekenler kategorilerinde derlenmiştir. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 46'da gösterilmiştir.

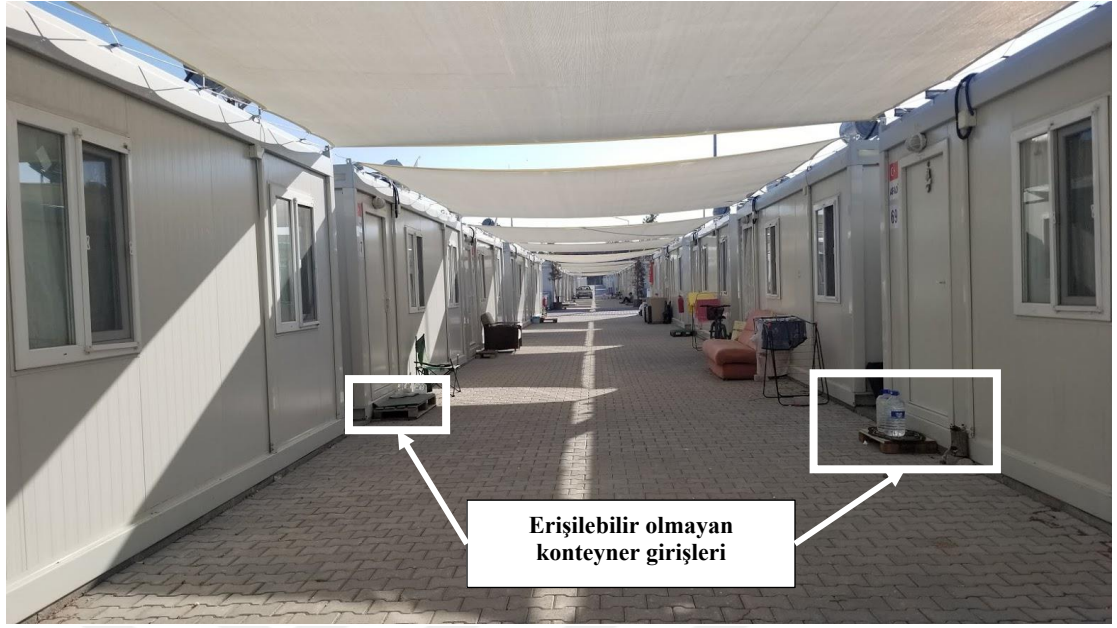
Konaklanan alanlarda yaşantıyı kolaylaştırıcı başlıca etkenin alanın engelli yaşamına uygunluğu ile ilgili olduğu saptanmıştır. Yaşadığı alanın engelli yaşamına uygun olduğunu ifade eden katılımcılar herhangi bir zorlukla karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. Çadırlarda kalan katılımcılardan bazıları ısınma sorunu yaşamadıklarını, kendilerine tekerlekli sandalye temin edildiğini, çadırın iki bölmesi olduğu için rahat ettiklerini ve çadıra girip çıkma konusunda zorluk yaşamadıklarını ifade etmişlerdir.

Şekil 46. Barınma Alanındaki İmkanlar Teması Kod-Alt Kod Modeli

Zorluklar ve sorunlar incelendiğinde tuvalet-banyo-hijyen sorunu açık ara en fazla problem yaşanan alan olmuştur. Çadır alanlarına tuvaletlerin geç kurulması, kurulan tuvaletlerin hijyen ve engelliye uygunluk yönünden problemlili olması birçok katılımcıyı zora sokmuştur. Yaşanan bir diğer başlıca zorluk ısınma ile ilgili olmuştur. Deprem havalarının soğuk olduğu bir dönemde yaşanmış olması sebebi ile bazı katılımcılar konkladıkları alanlarda ısınma sorunları yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Konkladıkları alanların erişilebilir olmadığını ifade eden bazı katılımcılar giriş çıkışlarda önemli zorluklarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma esnasında konteyner alanında yapılan gözlemlerde bu alanların erişilebilir olmadığını göstermiştir (Şekil 47). Bir katılımcı konaklanan alanlara ilişkin bir diğer zorluk olarak sosyal etkinlik ve sportif faaliyetlerin yetersiz olmasını göstermiştir.

Şekil 47. Konteyner Kentte Yer Alan Bir Sokağa İlişkin Görüntü

Kaynak: Araştırmacı tarafından araştırma kapsamında çekilmiştir.

Yaşantılarla paralel olarak katılımcıların afet sonrası barınmaya yönelik en büyük endişesi tuvalet-banyo ile ilgilidir. Katılımcıların çoğu bu konuda zorluk yaşayabileceğini ifade etmiştir. Yatakların uygunluğu, imkanlara erişim ve giriş çıkışların uygunluğu diğer endişe edilen başlıca konular olmuştur.

Katılımcılar yaşadıkları sorunlar ve yaşamaları muhtemel sorunlar doğrultusunda gelecekte planlanacak konaklama alanları ile ilgili birçok beklenti belirtmişlerdir. Bu beklentilerin başlıcaları tuvalet ve banyoların, yatakların, giriş çıkışların, engellilere uygun olması ve çadır içinde ihtiyaçlara yönelik özel alanların olması gerekliliğidir.

4.4.8. Depremın Psikolojik Etkileri Teması

Depremın psikolojik etkileri teması altında deprem yaşantısının katılımcıların psikolojileri üzerindeki etkileri, bu yaşantıları kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı etkenler ele alınmıştır. Tema altındaki kodlar depremin olumsuz etkileri, kolaylaştırıcı etkenler, zorlaştırıcı etkenler, varsayımlar ve beklentiler kategorileri altında derlenmiştir. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 48’de gösterilmiştir.

Katılımcıların çoğu depremin psikolojik olarak kendilerini olumsuz yönde etkilediğini bazı bireyler ise engelli oldukları için daha çok etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Bu olumsuz etki ilk zamanlarda özellikle uyku sorunları olarak kendini

Yaşanan deprem deneyiminin psikoloji üzerindeki olumsuz etkilerini arttıran başlıca iki faktörün depreme yönelik korkular ve çeşitli sebepler ile ortaya çıkan kaygılar/endişeler olduğu saptanmıştır. Katılımcıların çoğu deprem sonrasında sürekli deprem olmasına ilişkin kaygı yaşadığını ifade etmiştir. Yayılan söylentiler ve olumsuz haberler de kaygı düzeyini arttıran etkenlerden olmuştur. Deprem meydana gelmesi durumunda yaşayacakları zorlukları düşünerek korktuklarını ifade eden katılımcılar bu durumun engelli olmaları ile daha da zor bir hal aldığını ifade etmişlerdir. Görme kısıtı olan bir katılımcı görmediği için çok korktuğunu belirtirken hareket kısıtı olan bir katılımcı tek başına iken deprem yaşaması durumunda evden çıkamayacağını düşündüğünü ve evde tek kalmaktan korktuğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların bir kısmı başka insanlardan yardım istemekten utandıklarını ve çekindiklerini ifade etmişlerdir. Bu durumun yardıma ihtiyaç duyulması durumunda yardım talep edilmemesi sebebi ile ihtiyacın giderilememesi veya yardım talep edilmesi durumunda yardıma muhtaç hissedilmesi sebebi ile yaşantıyı zorlaştırdığı düşünülmektedir. Yaşantıyı zorlaştıran ve süreci atlatmayı engelleyen bir diğer etkenin yaşantı hatırlatıcıları olduğu saptanmıştır. Bazı katılımcılar televizyonda veya sosyal medyada görülen haberlerin ve yaşanan yeni sarsıntıların deprem travmasını hatırlattığını belirtmişlerdir. Başka bir açıdan bakıldığında binaların yıkımının uzun sürmesinin, yaşanan semtte evlerin çoğunun kiralık veya satılık olmasının bu travmayı taze tuttuğu görülmektedir. Uzun süren yıkım faaliyetleri araştırmacı gözlemleri ile de tespit edilmiştir. Tüm bu zorluklara karşın yeterli psikolojik destek bulamadığını belirten bazı katılımcılar destek alamamış olmanın durumlarını daha kötü hale getirdiğini ifade etmiştir. Bu noktada psikolojik destek hizmetlerinin çadır ve konteyner alanı ile sınırlı kaldığı şehir genelinde deprem ile ilgili erişilebilir psikolojik destek ağı olmadığı var olan bazı girişimlere ise ulaşamadığı ifade edilmiştir.

Katılımcılar arasında psikolojik olarak etkilenmediğini ya da bu etkinin kısa sürdüğünü ifade edenler olmuştur. Özellikle deprem anında evde olmayan katılımcılar psikolojik etkilerin çok sınırlı olduğunu ifade etmişlerdir. Durumu kabullenmek, kadercilik, hayata bağlılık ve mücadeleyi bırakmamak katılımcılar tarafında psikolojik etkilerle mücadeleyi kolaylaştıran bazı diğer etkenler olmuştur. Deprem sonrasında konaklanan alanın deprem riskinin düşük olması ve sosyal ortamının iyi olması yine yaşanan psikolojik etkiyi azaltan etkenlerden olmuştur. Bazı katılımcılar psikolojik

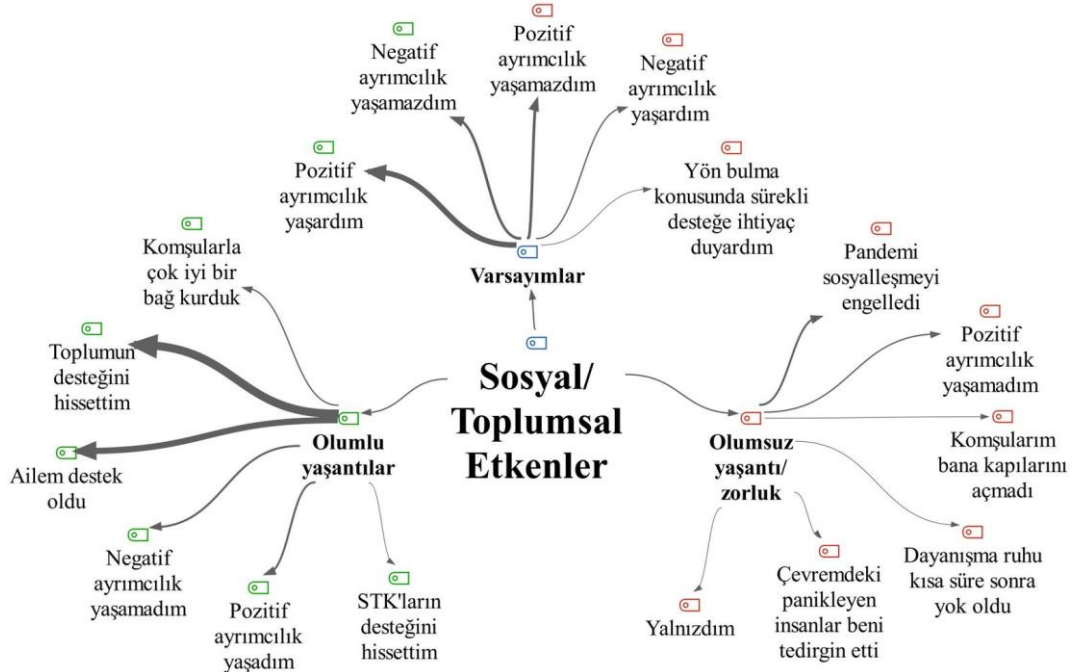
etkilerin azalması hususunda özellikle zamanın geçmesine vurgu yapmışlar ve zaman geçtikçe bu etkilerin ortadan kalktığını ifade etmişlerdir.

Katılımcılar yaşadıkları zorlu deneyimler neticesinde yaşanabilecek diğer afetlerde psikolojik destek ve manevi destek hizmetlerinin iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

4.4.9. Sosyal/Toplumsal Etkenler Teması

Sosyal/toplumsal etkenler teması deprem sonrası yaşanan toplumsal deneyimlerin derlendiği bir temadır. Tema altında yer alan kodlar olumlu yaşantılar, olumsuz yaşantılar/zorlular ve varsayımlar kategorileri altında derlenmiştir. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 49'da gösterilmiştir.

Şekil 49. Sosyal/Toplumsal Etkenler Teması Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcıların çok büyük bir bölümü deprem sonrası toplumsal destek ve dayanışmayı hissettiğini ifade etmiştir. Birçok katılımcı deprem sürecini daha kolay atlattıklarında bu dayanışma ruhunun çok önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir. Toplumsal desteğin yanı sıra aile desteği tüm bireyler için kritik kolaylaştırıcı faktör olmuştur. Hiçbir katılımcı deprem yaşantısı süresince negatif ayrımcılık yaşadığını ifade etmemiştir. Katılımcılar tarafından belirtilen başlıca olumsuz/zorlaştırıcı etkenler pozitif

ayrımcılık yaşamamak, dayanışma ruhunun kısa sürmesi ve pandeminin sosyalleşmeyi engellemesi olmuştur. Katılımcılar arasında ayrımcılığın her türlüşünün muhtemel olduğunu ifade eden katılımcılar olmasına karşın katılımcıların çoğu böyle bir durumla karşılaşmaları halinde pozitif ayrımcılık yaşayacaklarına inandıklarını ifade etmişlerdir.

4.4.10. Beslenme Teması

Beslenme teması altında afet sonrası beslenmeye ilişkin deneyimler derlenmiştir. Temaya ilişkin kodlar olumlu yaşantı, olumsuz yaşantı, muhtemel olumsuz yaşantı ve beklenti kategorileri altında toplanmıştır. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 50’de gösterilmiştir.

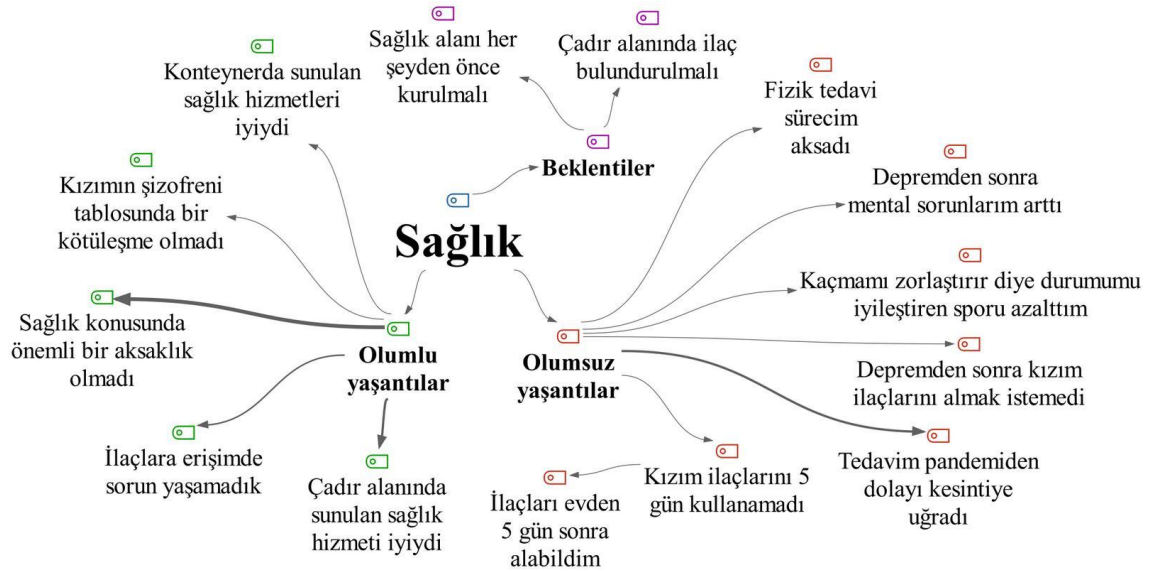
Katılımcıların çok büyük bir çoğunluğu beslenme konusunda herhangi bir zorluk yaşamadığını ifade etmiş yalnızca bir katılımcı beslenme konusunda zorluk yaşadığını ifade etmiştir. K19 kodlu katılımcı deprem sonrasında üç gün boyunca eve girmediklerini ve gıda temin etmekte zorluk yaşadıklarını belirtmiştir. Katılımcının depremden az etkilenen bir bölgede yaşıyor olması ve ailesindeki tüm bireylerin işitme kaybı bulunması bu yaşantının başlıca sebebi olarak görülmüştür. Kimi katılımcılar beslenme konusunda özel bir tedbirin gerekli olmadığını düşündüğünü ifade ederken bir katılımcı gıdaların engellilerin erişebileceği şekilde dağıtılması gerektiğini belirtmiştir.

4.4.11. Sağlık Teması

Sağlık teması katılımcıların deprem sonrasında sağlık durumları ve sağlık hizmetleri ile ilgili deneyimlerinin derlendiği bir temadır. Tama kapsamında yer alan kodlar olumlu yaşantılar, olumsuz yaşantılar ve beklentiler kategorileri altında toplanmıştır. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 51’de gösterilmiştir.

Katılımcılar genel olarak sağlık ile ilgili sorun yaşamadıklarını bulundukları alanlarda sunulan sağlık hizmetlerinin iyi ve yeterli olduğunu ifade etmiştir. Buna karşın birçok katılımcı deprem ile ilişkili olmasa dahi tedavi süreçlerinin COVID-19 pandemisi sebebi ile aksadığını ifade etmiştir. Deprem kaygısı sebebi ile fizik tedavi ve spor faaliyetlerini azaltmış olduğunu ifade eden bir katılımcı bu sebeple sağlığında bozulmalar yaşayabileceğini ifade etmiştir. Yine şizofreni rahatsızlığı bulunan bir katılımcının yakını kızının deprem sonrasında bir süre ilaçlarını kullanmadığını ifade etmiştir. Bu yaşantılar neticesinde katılımcılar genel olarak hizmetlerin yeterli olduğunu belirtse de kurulan barınma alanlarında sağlık alanlarını en öncelikli alan olarak kurulması gerektiğini ve ihtiyaç duyulabilecek ilaçların bu alanlardan temin edilebilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Şekil 51. Sağlık Teması Kod-Alt Kod Modeli

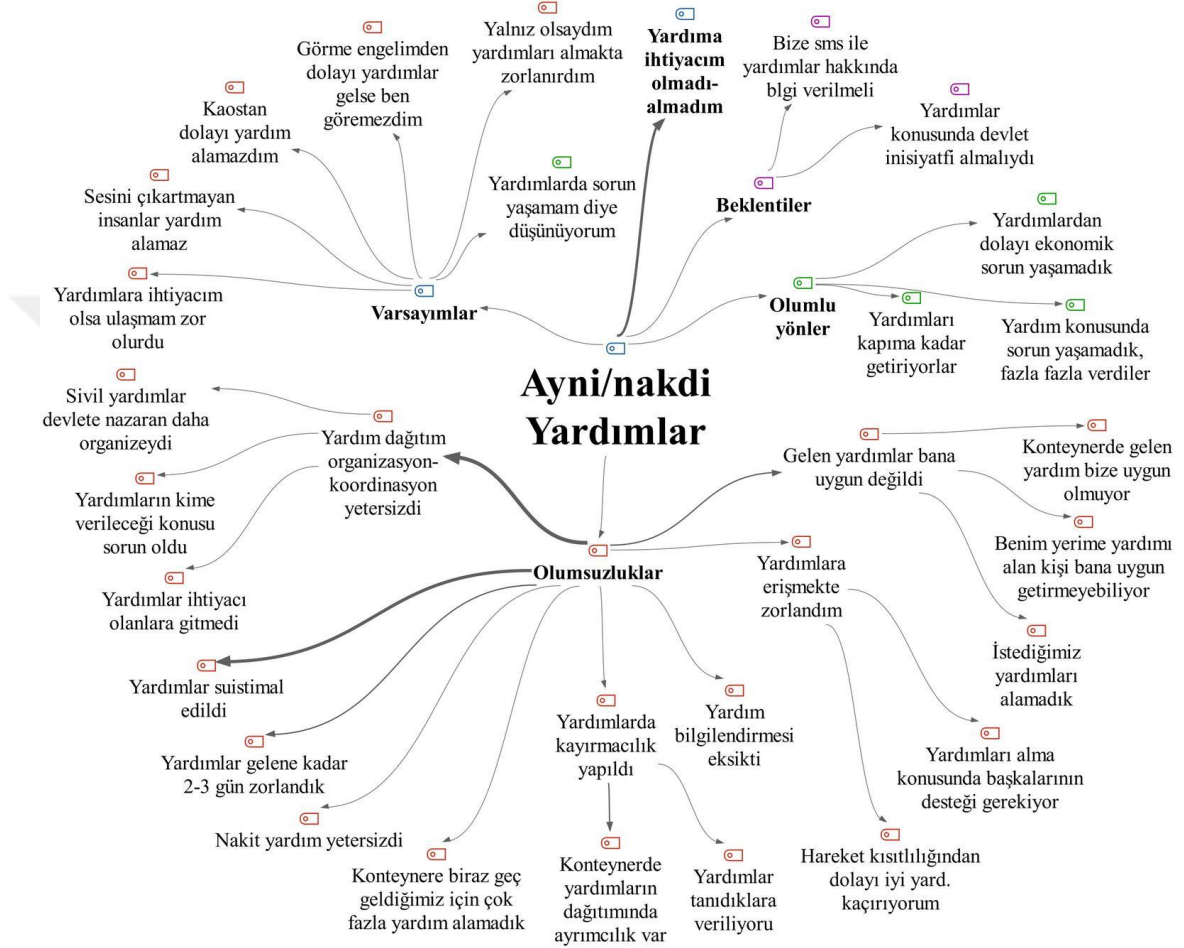

4.4.12. Ayni/Nakdi Yardımlar Teması

Ayni/nakdi yardımlar teması deprem sonrasında depremzedelere yönelik kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve benzer vasıtalar ile gerçekleştirilen yardım

faaliyetlerine ilişkin deneyimlerin derlendiği bir temadır. Temaya ilişkin kodlar olumlu yönler, olumsuzluklar, varsayımlar ve beklentiler kategorileri altında toplanmıştır. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 52’de gösterilmiştir.

Şekil 52. Ayni/Nakdi Yardımlar Teması Kod-Alt Kod Modeli

Araştırmaya katılan katılımcıların tüm süreçler göz önüne alındığında en fazla eleştirdikleri ve olumsuz durum belirttikleri temalardan biri ayni/nakdi yardımlar temasıdır. Verilen yardımlara ihtiyacı olmadığını belirten, yardımlara ulaşmada sorun yaşamadığını belirten, yardımların süreci kolaylaştırdığını belirten hatta yardımların kapılarına kadar getirildiğini ifade eden katılımcılar mevcut olmasına karşın yardımların dağıtım ve organizasyonunda sorun olduğunu ifade eden katılımcılar çoğunluktadır. Katılımcılar kimi bölgelerde yardımların geç dağıtıldığını, yardım dağıtımında kayırmacılık yaşandığını, yardımların suistimal edildiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar yardımlar konusunda bilgilendirmenin eksik olduğunu bazıları ise

yardımların erişilebilir bir şekilde dağıtılmadığını ifade etmiştir. Yaşanan bir diğer problem ise dağıtılan yardımların yardım verilen kişilere uygun olmaması olmuştur.

Katılımcıların çoğu yaşanacak bir afet sonrasında dağıtılan yardımlara erişmede engelleri sebebi ile sorun yaşayacaklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bu düşüncelerinin sebebi olarak katılımcılar verilecek yardımları göremeyecek olma, taleplerini dile getiremeyecek olma, yaşanacak kargaşada taleplerini iletememe ve yardım edecek kimsenin olmaması gibi muhtemel durumları ifade etmişlerdir.

Yaşanan zorluklar doğrultusunda katılımcıların beklentisi devletin yardım dağıtımında daha fazla inisiyatif alması ve yardım ile ilgi bilgilendirmelerin SMS gibi herkesin kolayca erişebileceği yöntemleri ile yapılması yönündedir.

4.4.13. Güvenlik ve Trafik Teması

Güvenlik ve trafik teması deprem yaşantısı süresince güvenlik ve trafik ile ilgili yaşantıların derlendiği bir temadır. Tema kapsamında yer alan kodlar olumlu yaşantı ve olumsuz yaşantı kategorileri altında toplanmıştır. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 53'te gösterilmiştir.

Şekil 53. Güvenlik ve Trafik Teması Kod-Alt Kod Modeli

Yaşanan deprem süresince en fazla dile getirilen problemlerden biri deprem sonrası yaşanan yoğun trafik sorunu olmuştur. Depremin hemen sonrasında herkesin trafiğe çıkması ve acil durum ekiplerinin trafikte sıkışması durumu birçok katılımcı tarafından paylaşılmış ve eleştirilmiştir. Yaşanan bu trafiğin bir parçası olduğunu ifade eden katılımcıların ifadeleri doğrultusunda depremzedelerin trafiğe çıkma sebeplerinin

genellikle sevdikleri insanlara ulaşmak veya deprem alanından uzaklaşmak olduğu saptanmıştır.

Trafik dışında katılımcılar hırsızlık ve yağma konusunda endişelendiklerini, bu konuda alınan önlemlerin yetersiz olduğunu düşündüklerini ifade etmişlerdir. Bir diğer eleştiri konusu fırsatçılık ve fahiş fiyat uygulaması olmuştur. Deprem sonrasında ev nakil şirketlerinin ve ev sahiplerinin fiyatları fahiş şekilde yükselttiği ifade edilmiştir.

Tüm bu sıkıntıların yanı sıra herhangi bir güvenlik endişesi yaşamadığını ifade eden katılımcılar da mevcuttur.

4.4.14. İletişim Teması

İletişim teması deprem yaşantısı süresince iletişim ve bilgi alma faaliyetlerine ilişkin yaşantıların derlendiği bir temadır. Tema kapsamında yer alan kodlar davranış, kolaylaştırıcılar, olumsuz yaşantılar ve beklentiler kategorileri altında toplanmıştır. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 54'te gösterilmiştir.

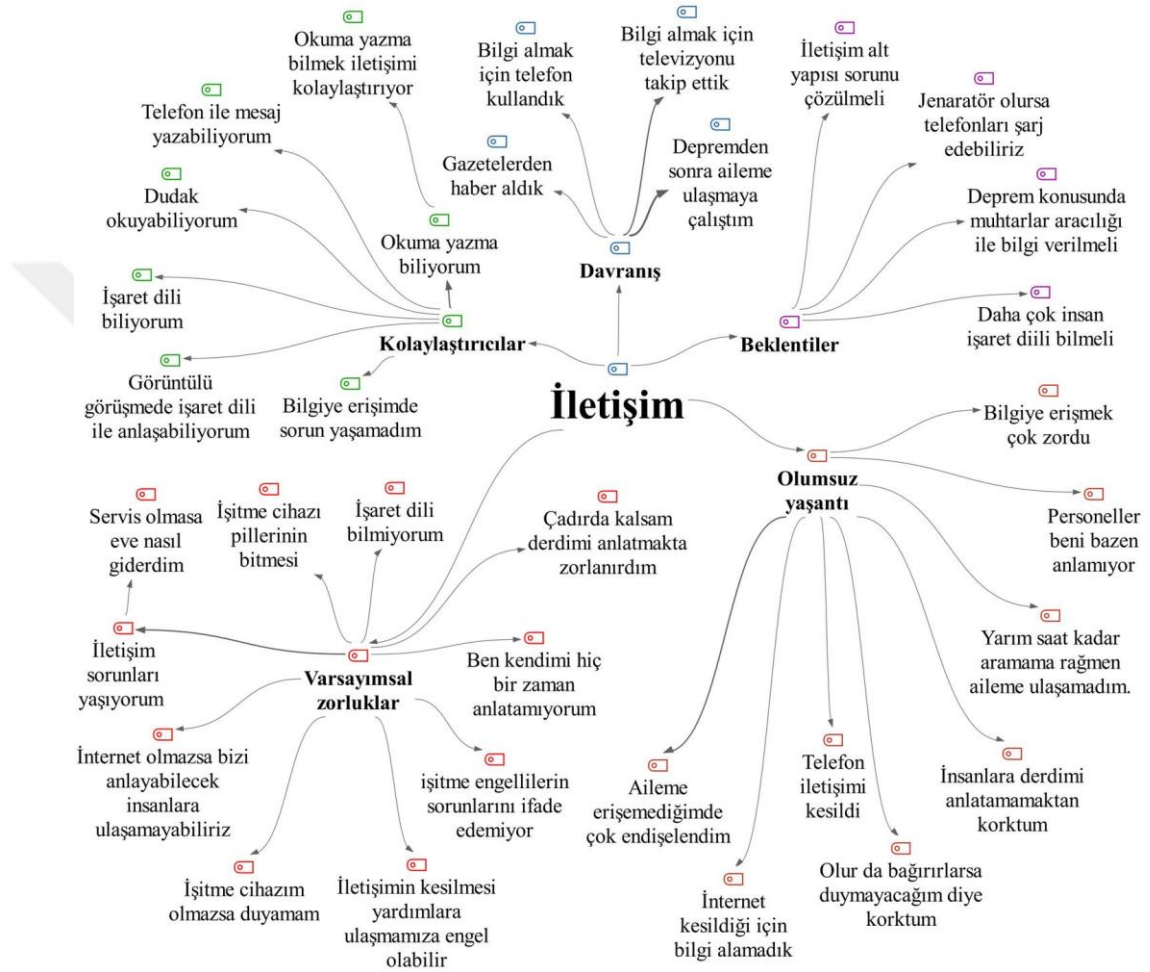
Katılımcılar deprem sonrasında ailelerine telefon yolu ile ulaşmaya çalıştıklarını, bilgi almak için ise yine telefondan internete girdiklerini, televizyonu ve gazeteleri takip ettiklerini ifade etmişlerdir.

Ailelerine ulaşmaya çalıştıkları esnada iletişim hatlarının çöktüğünü ifade eden katılımcılar yaşadıkları bu durum neticesinde çok endişelendiklerini ifade etmişlerdir. Yine kesilen iletişim hatları sebebi ile bilgi almakta zorlandığını ifade eden katılımcılar mevcuttur. Diğer yandan engelleri sebebi ile zorluk yaşadığını ifade eden katılımcılar olmuştur. İşitme engeli bulunan bir katılımcı yaşanabilecek bir deprem anında ailesinin kendisine bağırdığında bunu duyamayacağını düşündüğünü ve bu durudan çok korktuğunu ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı bazen kendisini ifade etmekte güçlük çektiğini ve personellerin kendisini anlamadığını ifade etmiştir. Yaşanan iletişim güçlüğüne en iyi örneği K27 kodlu katılımcı ile gerçekleştirilen görüşme esnasında rehabilitasyon öğretmeni tarafından şu cümleler ile aktarılmıştır:

İletişim çok önemli bir problem bakın ben bunu canlı canlı yaşadım nasıl yaşadım, depremden sonra çadırların kurulduğu yeşillikli bir alan vardı baktım bir işitme engelli, işitme engellerin çoğu konuşmıyor aynı zamanda, o esnada arabayla geçiyordum oradan. Üç kişilik bir aile iki ebeveyn bir çocuk işaret dili ile bir şeyler anlatmaya çalışıyorlar ama kimse anlamıyor bunları. Onlar anlamadıkça bu insanlar sinirlenmeye başlıyorlar. Ben indim arabadan gittim yanlarına, anlatın dedim ben işitme engelli öğretmeniyim. Ay dediler çok şükür sen geldin. Ne istiyorsunuz diye sordum çadırımız yok dediler. Bizim evimizde

çatlaklar var bizi çadır versinler dediler. Benim başımdan aşağı kaynar sular döküldü ne zamandan beri istiyorsunuz dedim sabahtan beri istiyoruz dediler. Kaç kişi geldi biz anlamıyorlar dediler. Neden yazmıyorsunuz dedim ben yazdım ama eksik yazdım anlamadılar diyor. İşitme engellilerin çoğu aynı zamanda tam olarak yazamıyorlar. Yine anlamadılar diyor. Çadır yazabilmişler ama tam anlamıyla ifade edememişler diğerleri de anlamamışlar.

Şekil 54. İletişim Teması Kod-Alt Kod Modeli

İletişim konusunda muhtemel zorluklar genellikle işitme engeli olan katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. İşitme engelli katılımcılar deprem sonrasında iletişim kuramamaktan çok endişelendiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle kullandıkları işitme cihazlarını pillerinin bitmesi, cihazların kaybolması gibi durumlarda birçoğu iletişime neredeyse tamamen kapalı olabileceklerini ifade etmişlerdir. Bir katılımcı işaret dili bilmediğini bu sebeple işitme cihazının kendisi için çok önemli olduğunu ifade etmiştir. Bir diğer katılımcı görüntülü görüşme ile işaret dili bilen insanlarla görüşebildiğini

internetin kesilmesi durumunda kendisine yardımcı olabilecek insanlara erişemeyebileceğini ifade etmiştir.

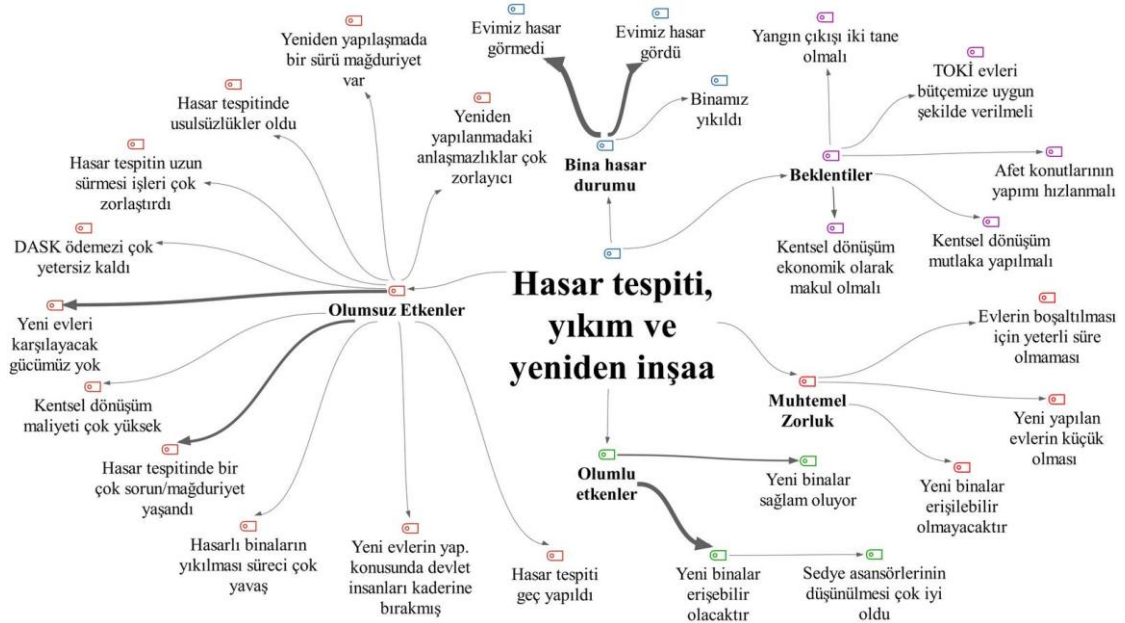
Katılımcılar işaret dili bilmenin, okuma yazma bilmenin, dudak okuyabiliyor olmanın, telefon ile mesaj yazabiliyor olmanın ve görüntülü görüşme ile kendilerini ifade edebiliyor olmanın iletişimi kolaylaştırdığını belirtmişlerdir.

Katılımcılar iletişim alt yapısında yaşanan sorunların çözülmesini gerektiğini, daha fazla insanın işaret dili bilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca binalarda jeneratör olması durumunda telefonlarını şarj edebileceklerini bu sayede iletişime devam edebileceklerini ifade eden katılımcılar deprem konusunda iletişimin muhtarlar aracılığı ile sağlanabileceğini ifade etmişlerdir.

4.4.15. Hasar Tespiti, Yıkım ve Yeniden İnşa Teması

Hasar tespiti, yıkım ve yeniden inşa teması depremin ardından yapılan hasar tespiti, sonrasında hasarlı binaların yıkımı ve nihayetinde yeni binaların inşa edilmesi süreçlerinde tecrübe edilen yaşantıların derlendiği bir temadır. Tema kapsamında yer alan kodlar bina hasar durumu, olumsuz etkenler, muhtemel zorluklar, olumlu etkenler ve beklentiler kategorileri altında toplanmıştır. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 55'te gösterilmiştir.

Şekil 55. Hasar Tespiti, Yıkım ve Yeniden İnşa Teması Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcıların çoğu deprem sebebi ile evlerinde herhangi bir hasar meydana gelmediğini ifade etmiştir. Evinde hasar meydana geldiğini ve evinin deprem esnasında yıkıldığını ifade eden katılımcılarda olmuştur.

Katılımcılar deprem sonrasında hasar tespit sürecinde birçok sorunla karşılaştıklarını ya da bu sorunlara şahit olduklarını ifade etmişlerdir. Hasar tespit sürecinin uzun sürmesi ve yapılan usulsüzlükler katılımcıların belirttiği problemlerden ikisidir. Hasar tespitinde evlerin hasar düzeylerinin birkaç defa değiştirilmiş olması birçok katılımcıda şüphe ve güvensizlik yaratmıştır. Hasar tespiti sonrasında karşılaşılan bir diğer sorun hasarlı binaların yavaş yıkılıyor olmasıdır. Katılımcılar deprem üzerinden aylar geçmiş olmasına rağmen hâlâ yıkımın devam ediyor olmasının kendilerini kötü etkilediğini ifade etmiştir. Uzun süren yıkım faaliyetleri araştırmacı gözlemlerine de yansımıştır (Şekil 56).

Şekil 56. Devam Eden Yıkım Faaliyetlerine İlişkin Görseller

Kaynak: Araştırmacı tarafından araştırma kapsamında çekilmiştir.

Yıkım sonrasında yeniden inşa sürecinde de başta ekonomik sorunlar olmak üzere birçok sorun yaşandığı saptanmıştır. Katılımcıların birçoğu yıkılan evlerinin kentsel dönüşüm ile yenilemek zorunda kaldıklarını ve bu işlemi karşılayacak ekonomik güçlerinin olmadığını ifade etmiştir. Ekonomik zorluk sebebi ile bazı katılımcılar depremde hasar gören dairelerini yok farz ederek farklı semtlerden ev aldıklarını ifade etmişlerdir. Kentsel dönüşüm maliyetini göze alabileceğini ifade eden katılımcılar ise

apartmanda yaşayan diğer insanlarla anlaşmakta büyük güçlük çektiklerini ifade etmişlerdir. DASK tarafından yapılan ödemelerin yeni evleri finanse etme konusunda çok yetersiz kalmış olması belirtilen diğer bir zorluk olmuştur.

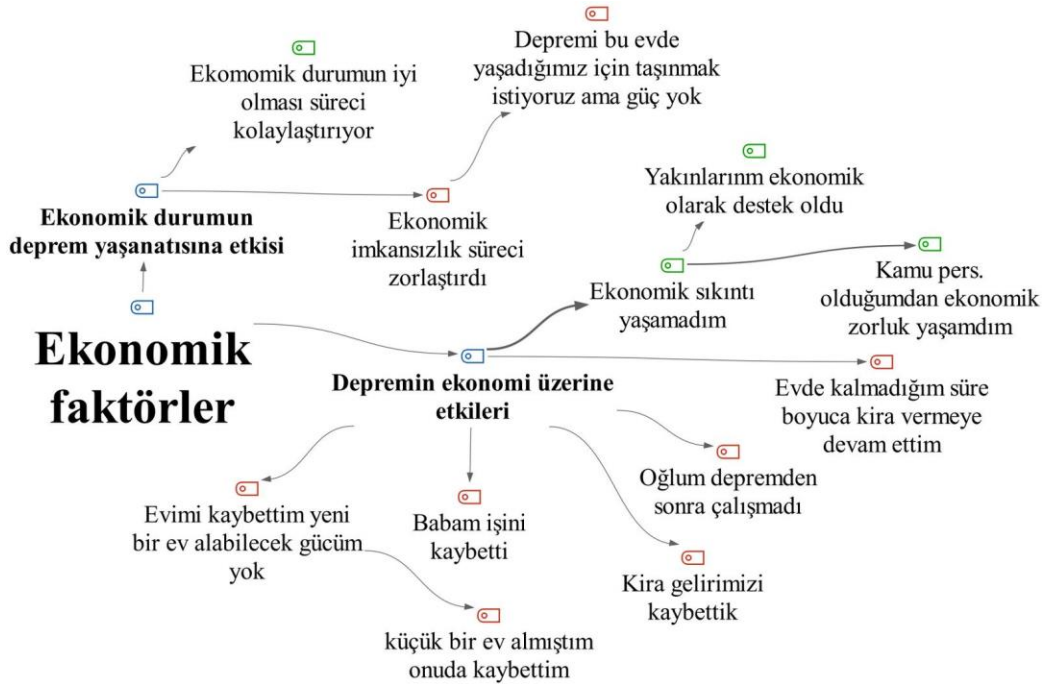
Yeni yapılan binaların sağlam ve erişilebilir olacağını düşünen katılımcılar olduğu gibi sırf maliyeti düşürmek için binaların daha küçük yapılabileceği bu sebeple de erişilebilirlik sorunları yaşayabileceğini düşünen katılımcılarda mevcuttur.

Katılımcıların geneli yaşadıkları bölgede kentsel dönüşümün gerekli olduğunu ancak bu dönüşümün ekonomik olarak çok daha makul olması gerektiğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca yeni yapılacak evlerde acil çıkışların engelliler için daha uygun olması gerektiği gibi önerilerde bulunan katılımcılar olmuştur.

4.4.16. Ekonomik Faktörler Teması

Ekonomik faktörler teması deprem yaşantısı süresince ekonomik durumun deprem üzerindeki etkilerinin ve depremin ekonomik durum üzerindeki etkilerinin belirtildiği ifadelerin derlendi bir temadır. Tema kapsamında yer alan kodlar depremin ekonomi üzerine etkisi ve ekonomik durumun deprem yaşantısına etkisi kategorileri altında toplanmıştır. Temaya ilişkin kod-alt kod modeli grafiği Şekil 57’de gösterilmiştir.

Şekil 57. Ekonomik Faktörler Teması Kod-Alt Kod Modeli

Katılımcılar depreme müdahale faaliyetlerinin gözlemleyebildikleri kadarı ile hızlı ve iyi olduğunu ifade etmişlerdir. Yine katılımcıların çoğu deprem süresince devletin desteğini sürekli hissettiklerini, personellerin kendileri ile çok ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Buna karşın depreme iyi müdahale edilmediğini düşünen, engellilerin geri planda kaldığını, merkezi-yerel yönetimler arasında uyumsuzluklar yaşandığını ifade eden katılımcılar olmuştur. Katılımcıların rahatsızlık duyduğu önemli bir diğer durum da depremden az etkilenen alanların göz ardı edilmiş olmasıdır. Depremden çok etkilenmeyen bölgelerdeki katılımcılar herhangi bir destek bulamadıklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların çoğu yaşanacak bir afet durumunda personellerin kendileri ile ilgileneceklerine inandıklarını ve bu personellerin engelliler konusunda yeterli bilgiye sahip olacağını düşünmektedirler. Bu durumun aksi yönde düşüncelere sahip olduğunu ifade eden katılımcılar da mevcuttur. Özellikle bazı katılımcılar deprem sonrası yaşanacak yoğunluk ve kargaşa sebebi ile destek göremeyeceğini düşündüğünü belirtmiştir.

Deprem sonrasında ilk yapılacak işlerden birinin engelli bireylerin ziyaret edilerek tahliye olduklarından ve ihtiyaçlarını giderebildiklerinden emin olunması olduğunu ifade eden bazı katılımcılar bunun gerçekleştirilmesine yönelik sistemlerin kurulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Yine deprem sonrası kurtarma faaliyetlerinde engelli bireylerin kurtarılması esnasında daha dikkatli olunması gerektiği ifade edilmiştir. Engelli bireylere yönelik psikolojik destek ekiplerinin oluşturulması ve engelli bireylerinde süreçlere dahil edilmesi katılımcıların diğer beklentileridir.

4.5. Fenomenin Özü

Dokusal ve yapısal betimlemelerin sentezi neticesinde fenomenin önemli yapılarını oluşturan bileşenler tespit edilerek bir araya getirilmiş ve afetlerde engelli olmak fenomeninin özü sentezlenmiştir. Fenomen Şekil 59'da gösterilmiştir.

Şekil 59. Engelli Olarak Afet Yaşamak Fenomeni

Fenomenin özü engelli bireylerin afet deneyimine etki eden ve bu deneyimi anlamakta kilit öneme sahip olan 12 farklı bileşenin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur.

Fenomen bileşenlerinin ilki erişilebilir olmayan yaşam alanı olmuştur. Araştırma kapsamında birçok engelli bireyin erişilebilir olmayan çevrelerde yaşamlarını sürdürdükleri ve bu durumun afet deneyimlerini olumsuz etkilediği saptanmıştır.

İkinci bileşen düşük hazırlık düzeyi olarak belirlenmiştir. Araştırma katılımcılarının çok büyük bölümünün afetlere yönelik bir hazırlık yapmadığı ve bu durumun afet deneyimini olumsuz etkilediği saptanmıştır.

Üçüncü bileşen yoksulluk-engellilik-afet döngüsü bileşeni olmuştur. Birçok katılımcı kötü ekonomik durum sebebi ile erişilebilir olmayan ve dayanıksız evlerde yaşadığını ifade etmiştir. Bu durum katılımcıların hem yaşamlarını kısıtlamakta hem de afet tehlikelerine karşı onları daha kırılgan hale getirmektedir. Diğer bir açıdan afetler ve engellilik bireylerin ekonomilerini kötüleştiren bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Dördüncü bileşen kritik aile ve toplu desteği olmuştur. Katılımcıların neredeyse tamamının afet deneyimlerinde ailelerinin ve toplumun desteğinin çok kritik bir yere sahip olduğunu ve yaşamlarını kolaylaştırdığını belirlenmişlerdir.

Beşinci bileşen arkada kalmak ve tahliye yardımı muhtaçlık olmuştur. Birçok katılımcı deprem sonrası tahliye başkalarının yardımına ihtiyaç duyduğunu bazı katılımcılar ise uzun süreler tahliye olamadıklarını ve arkada kalma deneyimini yaşadıklarını ancak daha sonra gelen dış destek ile tahliye olabildiklerini ifade etmişlerdir.

Altıncı bileşen erişilebilir olmayan barınma alanları olmuştur. Deprem sonrası bir dereceye kadar erişilebilir olan ve bağımsızca sürdürebildikleri evlerindeki yaşamları kesintiye uğrayan katılımcılar uzun süreler boyunca kendilerine uygun olmayan yerlerde konakladıklarını, bu alanlarda tuvalet, banyo, hijyen, giriş, çıkış vb. birçok konuda sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Yedinci bileşen psikolojik dirençlilik olmuştur. Katılımcıların bazıları depremin psikolojik etkilerini mücadele ederek aştıklarını ifade etmiş bazıları ise engelli olmalarından dolayı daha kırılgan olduklarını bu sebeple bu etkilerin daha ağır seyrettiğini ifade etmişlerdir. Bireylerin psikolojik dirençlilik düzeyleri deprem yaşantısını iki yönlü etkileyen bir faktör olarak ortaya çıkmıştır.

Sekizinci bileşen destek ekipmanları, rehabilitasyon ve sağlık hizmetlerine kritik bağlılık olmuştur. Bazı katılımcıların ilaç kullanımında kesinti yaşadığı tespit edilmiştir. Bu durum kritik problemlere sebep olma potansiyeline sahiptir. Benzer şekilde destek ekipmanlarında meydana gelecek hasar, şarj ve pil bitmesi gibi durumlar ve kesintiye uğrayan fizik tedavi süreci katılımcıların yaşantılarında ciddi zorluklara sebep olabilmektedir.

Dokuzuncu bileşen erişilebilir olmayan yardım faaliyetleri olmuştur. Katılımcılar yardımların organizasyonunda ve koordinasyonunda önemli sorunlar olduğunu, destek olmaksızın tek başlarına yardımlardan faydalanmalarının çok güç olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların yaşantılarını zorlaştırmaktadır.

Onuncu bileşen süreçlere dahil edilmeme olmuştur. Engelli bireylerin afet yönetim süreçlerine neredeyse hiç dahil edilmedikleri saptanmıştır. Bu dahil edilmeme durumu önemli problemleri beraberinde getirmektedir. Bu bileşen tahliye olamama, uygun olmayan barınma alanları vb. diğer birçok bileşenin başlıca sebebinin oluşturmaktadır.

On birinci bileşen sorunları ifade edememe ve destek talep edememe olmuştur. Birçok katılımcı özellikle işitme ve mental kısıtlılıkları bulunan katılımcılar iletişim konusunda sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların çoğu yardım

istemekten hoşlanmadıklarını, utandıklarını ifade etmişlerdir. Afet gibi olaylarda kritik destek ihtiyacı olan engelli bireylerin iletişim yollarını kapatan bu durumlar yaşantıyı zorlaştırabilmektedir.

On ikinci bileşen deprem sonrası daha erişilebilir bir çevre olmuştur. Katılımcıların büyük çoğunluğu yaşadıkları bölgede erişilebilir ev bulmakta güçlük çektiklerini ifade etmişler deprem gibi afetler sonrasında inşa edilecek evlerin erişilebilir olacak olması sebebi ile bu durumu aynı zamanda bir fırsat olarak görmüşlerdir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu bölümde araştırma sonucu bir araya getirilen fenomen bileşenleri “Tartışma” başlığı altında literatür ile karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonunda elde edilen sonuçlar “Sonuçlar” başlığı altında, bu sonuçlar doğrultusunda belirlenen öneriler “Öneriler” başlığı altında verilmiştir.

Tartışma

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular ile oluşturulan fenomen bileşenleri literatür ile karşılaştırılmıştır.

Erişilebilir Olmayan Yaşam Alanı

Araştırma kapsamında katılımcıların büyük çoğunluğunun erişilebilir bir alanda yaşama konusunda zorluklar ile karşılaştıkları ve bu zorluklar neticesinde yeterince erişilebilir olmayan alanlarda yaşamlarını sürdürdükleri saptanmıştır. Katılımcılar erişilebilirlik sorunlarının erişilebilir evlerin sayısının az olması, erişilebilir evlerin pahalı olması, erişilebilirlik önlemlerinin kanunda olmasına karşın uygulanmaması ve komşuların bu önlemleri istememesi gibi sebeplerden kaynaklandığını ifade etmişlerdir. Erişilebilir olmayan alanlarda yaşamak afetler sırasında da önemli problemlere sebep olabilmektedir. Özellikle tahliye esnasında erişilebilir olmayan çevrelerde katılımcıların zorluk yaşadıkları tespit etmişlerdir.

Düşük Hazırlık Düzeyi

Araştırma kapsamında katılımcıların çok büyük bir bölümünün afetlere yönelik herhangi bir hazırlık yapmadığı tespit edilmiştir. Eskişehir ilinde gerçekleştirilen bir çalışma da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Bayar, 2016: 4). Dünya çapında gerçekleştirilen birçok farklı araştırma da engelli bireylerin hazırlık düzeylerinin düşük olduğu saptanmıştır (Dunn vd., 2017: 8; Park vd., 2019: 4; Phibbs vd., 2015: 41). Dunn vd. (2017: 8) çalışmalarında var olan hazırlıkların çoğunda engelliliğe özgü öğelerin yer almadığını belirtmişlerdir. Engelli bireylerin hazırlık düzeylerinin engeli olmayan bireylerden düşük

olduğunu tespit eden (Smith ve Notaro, 2009: 93) ve iki grup arasında fark edemeyen çalışmalar mevcuttur (Han vd., 2017: 6).

Afet hazırlığının düşük olmasına yönelik sebepler irdelendiğinde katılımcıların bilgi eksikliği, eğitimsizlik, hazırlığın ekonomik maliyeti, erişilebilir materyal eksikliği ve hazır olunamayacağına yönelik inanç gibi sebepler ile hazırlık yapmadıkları görülmüştür.

Çalışmada birçok katılımcı afetlere yönelik yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve afetlere yönelik herhangi bir eğitim almadıklarını ifade etmişlerdir. Eskişehir ilinde engelli bireyler üzerinde gerçekleştiren bir çalışmada benzer sonuçlar ile karşılaşmış, engelli bireylerin afet eğitimi alma düzeylerinin çok düşük olduğu saptanmıştır (Bayar, 2016: 3). Afetlere ilişkin bilgi ve eğitim eksikliği hazırlığı engelleyen ve hazırlık düzeyini düşüren önemli bir faktördür. Engelli bireylerin, afetlerle nasıl başa çıkacakları hususunda eğitim almaları hazırlığı arttırmada önemli bir etkidir (Alexander, 2012: 392). Engelli bireyler çoğunlukla afetlerde görevli kurumların görevleri hakkında yeterli bilgiye sahip değildir (Calgaro vd., 2021: 6). Bu durum onların hazırlık vb. konularda destek almalarını da önleyebilmektedir. Bu ihtiyaçlara rağmen engelli bireylere yönelik hazırlanmış eğitim programları oldukça kısıtlıdır (Carby ve Ferguson, 2018). Bu ve benzeri sebeplerle birçok engelli bireyin afet eğitimi alma şansı yoktur (Park vd., 2019: 4).

Hazırlığa yönelik kaynaklara erişimde ekonomi önemli bir yere sahiptir. Birçok katılımcı ekonomik durumlarının iyi olmaması sebebi ile dayanıklı olmayan evlerde oturduklarını belirtmiş evlerinde herhangi bir hazırlık yapmadıklarını ifade etmişlerdir. Daha önce yapılan çalışmalarda da ekonomik sebepler ile kaynaklara erişememenin afetlere yönelik hazırlığı zorlaştırdığı tespit edilmiştir (Elisala vd., 2020; Howard vd., 2018: 398).

Engelli bireylerin afetlere hazırlığında bir diğer önemli faktör afetlere yönelik bilgi kaynaklarının, materyallerin erişilebilir olmaması durumudur. Bu çalışmada bazı katılımcılar erişilebilir dokümanlara kolaylıkla erişebileceğini ifade ederken kimileri erişemeyeceğini belirtmiştir. Hazırlık materyaline erişim zorluğunun hazırlık önünde engelleyici bir faktör olduğu literatürde belirtilmiştir (Calgaro vd., 2021: 10). Hazırlanan materyallerde engellilere özel tedbirlere yer verilmemesi diğer bir problem olarak ortaya çıkmaktadır (Dunn vd., 2017: 9). Hazırlanacak erişilebilir hazırlık materyallerinde engel

türleri göz önüne alınmalı ve her engel grubuna yönelik içeriğe yer verilmelidir (Chakraborty vd., 2019: 180).

Katılımcılar arasında engelli bireylerin afetlere hazır olamayacağı ya da hazırlığın tamamen imkânsız olduğunu ifade eden katılımcılar mevcuttur. Daha önce gerçekleştirilen çalışmalarda bu tür inançların hazırlık yapma davranışı önünde engelleyici bir unsur olabildiği belirtilmiştir. Gerçekleştirilen bazı çalışmalarda depreme hazır olunamayacağını düşündükleri için hazırlık yapmayan bireylerin tayfunlara karşı önlem aldıkları saptanmıştır (Finkelstein ve Finkelstein, 2020: 2063; Han vd., 2017: 6).

Gerçekleştirilmiş bazı çalışmalarda engelli bireylerin hazırlık yapabilmek için başkalarının yardımına ihtiyaçları olması durumunun hazırlık önünde engelleyici bir faktör olduğu belirtilmiştir (Adams vd., 2019: 14; Dunn vd., 2017: 8). Bu çalışmada katılımcılar böyle bir ihtiyaçları olsa dahi yardım bulabileceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir.

Yoksulluk Engellilik Afet Döngüsü

Birçok katılımcı devletin yetersiz desteği, erişilebilirlik önlemlerinin maliyeti, ilaç ve destek ekipmanı giderleri ve engelden kaynaklanan iş gücü kaybı gibi sebepler ile çok önemli ekonomik zorluklar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Engelli yaşamının en büyük sorunlarından olan yoksulluk sorunu engellileri afetlere karşı da daha savunmasız hale getirmektedir (Hemingway ve Priestley, 2014: 8; Phibbs vd., 2015: 44). Önceki paragraflarda belirtildiği üzere araştırma katılımcıları birçok önlemleri ekonomik durumlarının kötü olması sebebi ile almadıklarını ve ekonomik durumlarının kötü olması sebebi ile dayanıksız ve erişilebilir olmayan evlerde yaşamakta olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer yandan ekonomik durum afet sonrası yaşantıda da belirleyici rol oynamaktadır. Kimi katılımcılar ekonomik durumlarının iyi olmasının süreçleri kolaylaştırdığını kimileri ise kötü ekonomik durum sebebi ile süreçlerin zorlaştığını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar deprem sonrasında uygulanan fahiş fiyat uygulamalarından olumsuz etkilendiğini ifade etmişlerdir. Afetler sonrasında afet bölgesindeki hizmetlerin ve konaklama seçeneklerinin maliyetlerinde görülen bu tarz artışların engelli bireylerin yaşantılarını olumsuz etkilediği bilinmektedir (Phibbs vd., 2015: 43; Stough vd., 2017: 476).

Ekonomik durumun afet yaşantısını k t leştirmesinin yanı sıra afetlerde varlıklarının hasar görmesi de engelli bireylerin zor duruma düşmelerine ve yaşam standartlarının düşmesine sebep olabilmektedir (Quaill vd., 2018: 62; Shapiro vd., 2020: 3). Bu araştırmada da evini kaybeden katılımcılar bir daha ev alamayacaklarını bu sebeple önemli mağduriyet yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Varlıkların yanı sıra afetler bireylerin gelir getirici işlerini de kaybetmelerine sebep olabilmektedir. Deprem sebebi ve özellikle pandemi sebebi ile birçok katılımcı gelirlerini kaybettiklerini, bu durumun yaşantılarını çok zorlaştırdığını belirtmişlerdir. Daha  nceki araştırmalarda afetler öncesinde dahi iş bulma konusunda problem yaşayan engelli bireylerin çoğunun afetler sonrası işlerini kaybettikleri veya daha az memnun oldukları bir işte çalışmak zorunda kaldıkları belirtilmiştir (Elisala vd., 2020: 14; Stough vd., 2017: 476).

Kritik Aile ve Toplum Desteği

Araştırma katılımcılarının neredeyse tamamı deprem sürecinin aile desteği sayesinde daha kolay hale geldiğini ve toplumun desteğini her aşamada hissettiklerini ifade etmişlerdir. Özellikle tahliye süreci, barınma alanı temini, barınma alanındaki ihtiyaçlar ve yardımlara erişimde aile ve toplum desteği kritik öneme sahiptir. Katılımcıların çoğu ihtiyaç duymaları halinde ailelerinin ve toplumun kendilerini destekleyeceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum daha önce gerçekleştirilen çalışmaların bulgular ile uyumludur (Finkelstein ve Finkelstein, 2020: 2064; Gartrell vd., 2020: 9; Howard vd., 2018: 398). Engelli bireylerin afet süreçlerinde tanıdıklarından aldıkları destek afet deneyimlerini kolaylaştırmaktadır (Finkelstein ve Finkelstein, 2020: 2064; Rooney ve White, 2007: 209). Handicap International (2015: 17) afetlerde engelli bireylere ihtiyaç duydukları desteğin büyük çoğunluğunun aileleri tarafından sağladığını belirtmiştir. Park vd. (2019: 5) tahliye gibi sorunların üzümünde sosyal sermayeyi başlıca kolaylaştırıcı faktör olarak göstermiştir. Katılımcıların çok küçük bir kısmı negatif ayrımcılık yaşadığını veya yaşayabileceğini düşündüğünü ifade etmiştir. Negatif ayrımcılık afetlerin engelliler üzerindeki etkilerini arttıran bir etkidir (Klynman vd., 2007: 11). Bazı afet deneyimlerinde bu tür ayrımcılıklar rapor edilmiştir (Lord vd., 2016: 9). Gerçekleştirilen diğer bazı çalışmalarda engelli bireylerin maruz kaldıkları dışlanmanın onları afetlere karşı daha hassas bir duruma getirdiği (Hemingway ve Priestley, 2014: 8) ve afet sonrasında bu dışlanma durumunun derinleşebildiği

saptanmıştır (Bourke vd., 2017: 174). Bu çalışmada herhangi bir dışlanma veya ayrımcılık yaşamadığını ifade eden katılımcılar bu durumun sebebi olarak İzmir ilinde yaşıyor olmalarını ve Türkiye’de hâlâ komşuluk kültürünün yaygın olmasını göstermişlerdir.

Arkada Kalma ve Tahliye Yardıma Muhtaçlık

Katılımcıların çoğu deprem sonrası tahliye esnasında zorluklarla karşılaştığını belirtmiş, karşılaşmayanlar ise gelecekte karşılaşılabileceklerini ifade etmişlerdir. Tahliye, engelli bireylerin afet deneyimlerinin en zorlayıcı basamaklarının başında gelmektedir (Boyce vd., 2017: 48). Afet anında herhangi bir zarar görmeseler dahi engelli bireyler tahliye sürecinde dezavantajlı duruma düşürebilmektedirler (Hemingway ve Priestley, 2014: 8). Katılımcılar tahliye esnasında sorun yaşamalarının sebeplerini ve sorun oluşturabilecek muhtemel durumları asansörlerin olmaması veya çalışmaması, acil çıkışların uygun olmaması, devrilen eşya ve beton parçaları, kargaşa, kalabalık ve binaları tanımamak olarak sıralamışlardır. Tahliye yollarının engelli bireylere uygun olmaması durumu dünya genelinde rastlanan bir durumdur (ESCAP, 2012: 30). Bir çalışmada özellikle yüksek binalarda yaşayan engelli bireylerin asansörlerin çalışmamasına sebep olabilen enerji kesintileri gibi sebepler ile büyük problemlerle karşılaştıkları tespit edilmiştir (Battle, 2015: 233). Bu zorluklar bazı durumlarda tahliyeyi imkânsız hale getirebilmektedir. Bu çalışmada da bir katılımcı çalışmayan asansör sebebi ile uzun süre dairesinden tahliye olamadığını ifade etmiştir. Tahliye olamayan bu bireyler genellikle korku, endişe, karamsarlık ve çaresizlik içinde dairelerinde izole olmaktadır (Park vd., 2019: 4; Rooney ve White, 2007: 210).

Yavaş hareket etme sebebi ile tahliyenin uzun sürüyor olması katılımcılar tarafından belirtilen diğer bir zorluktur. Ortalamada engelli bireyler engeli olmayan bireylere göre daha yavaş hareket kabiliyetine sahiplerdir. Bu durum engelli bireylerin engelli olmayan bireylere kıyasla tahliyelerinin daha uzun sürmesine sebep olabilmektedir (Hashemi, 2018: 18).

Engelli bireyler tahliye olurken genellikle ek desteğe ihtiyaç duymaktadırlar (Bayar, 2016: 3; Chakraborty vd., 2019: 180; Elisala vd., 2020: 15). Bu durum bu çalışmanın bulguları ile benzerlik göstermektedir. Katılımcılar birçok durumda tahliyeleri için desteğe ihtiyaç duymuş veya duyacağını ifade etmiştir. Buna ek olarak katılımcılar

ihtiyaçları olan desteğe erişebileceklerine inandıklarını belirmişlerdir. Dış yardıma ihtiyaç duyulmasının başlıca sebeplerinden biri engelli bireylerin bakımlarının genellikle anneleri tarafından sağlanıyor olmasıdır. Fiziksel olarak zayıf olan bu insanlar tek başlarına tahliyeyi sağlayamamaktadırlar. Benzer bir durum Güney Kore’de 2017 yılında yaşanan Pohang depremi üzerine yapılan bir araştırmada rapor edilmiştir. Bu araştırmada bakıma ihtiyacı olan engelli bireylerin bakımını sağlayan genellikle fiziksel olarak güçlü olmayan 50’li ve 60’lı yaşlarındaki kadınların yetişkin bir insanı asansörsüz olarak binanın dışına çıkarmalarının imkânsız olduğu ifade edilmiştir (Park vd., 2019: 4).

Belirtilen tüm bu sorunlar sebebi ile engelli bireylerin tahliyesine yönelik önlemlerin alınması önem arz etmektedir. Battle (2015: 238) engelli bireylerin tahliye olamaması durumlarına yönelik önlemler alınması, ilk müdahale ekiplerinin uyarılması ve tahliye yardımı konularında teknikler geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Erişilebilir Olmayan Barınma Alanları

Barınma alanları ile ilgili ilk ortaya çıkan sorun bu alanların temini ile ilgilidir. Tüm afetzedeler için önemli olmasına karşın engelli bireyler barınma alanı temininde özel gereksinimi olan bireylerdir. Araştırma kapsamında yetkililere ulaşamadığı için veya öncelik sağlanmadığı için barınma alanı temin edemeyen katılımcılar olmuştur. Engelli bireyler dünya genelinde genellikle ihtiyacı olan barınma alanlarını temin edememektedirler (Handicap International, 2015: 4). Acil barınmanın ardından geçici barınmaya geçişte engelli bireylere öncelik verilmemesi bu sorunun diğer bir boyutudur. Konteyner gibi engellilere daha uygun olacak yaşam alanlarında engelli bireylere öncelik verilmesi oldukça önemlidir (Aryankhesal vd., 2018: 618). Bu çalışmada özellikle evi ağır hasar görmeyen katılımcılar konteynere geçişte öncelik verilmemesinden dolayı yaşadıkları mağduriyetleri ve bu konudaki rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir.

Temin edilen barınma alanlarının engelli yaşamına uygun olmaması barınma alanları ile ilgili diğer önemli bir sorundur. Bu araştırmaya katılan birçok katılımcı gerek acil barınma alanı olarak kullanılan çadırlarda gerekse geçici barınmanın sağlandığı konteynerlerde erişilebilirlik sorunları yaşadıklarını belirtmişlerdir. Konteynerlerde tuvalet olarak alaturka tuvaletlerin tercih edilmiş olması ve konteyner girişlerinin erişilebilir olmadığı araştırma esnasında yapılan gözlemler ile de doğrulanmıştır. TTB raporunda konteyner inşasında tercih edilen alaturka tuvaletlerin engelli ve yaşlılar için

uygun olmadığını belirtmiştir (TTB, 2020: 1). Afetler söz konusu olduğunda barınma alanlarının erişilebilirliği genellikle göz ardı edilmektedir ve bu alanlar erişilebilir olmama eğilimindedirler (ESCAP, 2012: 30). Engelli bireylerin yaşam alanlarında yapmış oldukları düzenlemeler onların bağımsız yaşamı için oldukça önemlidir. Erişilebilir olmayan barınma alanları onları çok daha bağımlı hale getirebilmektedir (Shapiro vd., 2020: 3). Afet sonrası zar zor temin edilen bir konteynerin erişilebilir olmaması birçok engelli birey için yaşamı zorlaştırabilmektedir (Rooney ve White, 2007: 210). Erişilebilir olmayan tuvalet ve banyolar engelli bireyler için büyük bir sorun teşkil etmektedir (Battle, 2015: 233; Good vd., 2016: 431). Bu tür planlama eksiklikleri engelli bireyleri daha da hassas bir hale getirebilmektedir (Fox vd., 2010: 237; Hemingway ve Priestley, 2014: 8). İran’da gerçekleştirilen bir çalışmada erişilebilir olmayan tuvaletler sebebi ile birçok engelli bireyin tuvalet ihtiyaçlarını gidermek için hasarlı evlerine girdikleri ve oradaki tuvaletleri kullandıkları saptanmıştır (Aryankhesal vd., 2018: 618). Bu çalışmada da benzer birçok yaşantı bildirilmiş, katılımcılar tuvalet ihtiyaçları için deprem sonrasında evlerine girmek veya tamamen dönmek zorunda kalmışlardır. Engelli yaşamının çok önemli bir parçası olan tuvalet sorununun afet süreçlerinde genellikle göz ardı edildiği bildirilmiştir (Park vd., 2019: 4). Acil barınmanın sağlandığı çadırlarda mahremiyetin sağlanmasında yaşanan zorluklar literatürde bahsedilen diğer zorluklardandır. Bu araştırmada çadırların içinde bölmeler olduğunu ifade eden bazı katılımcılar bu mahremiyet alanının yaşantılarını kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Çadırda kalmadığını ancak kalma olasılığına karşılık öneride bulunan bazı katılımcılar da çadırlarda özellikle tuvalet ihtiyacı için özel bir alan oluşturulmasını önermişlerdir. Nepal depremi sonrasında engelli bireylerin yaşantısının incelendiği bir araştırmada Lord vd. (2016: 16) engelli bireylerin çadırlarda mahremiyet sorunları ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu araştırmada bazı araştırma katılımcıları özellikle görme engelli katılımcılar geçici barınma alanlarına alışmalarının ve imkanlardan faydalanmalarının güç olabileceğini ifade etmişlerdir. Bu gibi durumlara yönelik barınma alanlarının kullanımına ilişkin erişilebilir doküman oluşturulması ve depremzedelere ulaştırılması bu sorunun çözümüne katkı sağlayabilir (Tatsuki, 2012: 20). Soğuk hava, uygun olmayan zemin ve uygun olmayan yataklar katılımcılar tarafından iletilen diğer önemli sorunlardır. Bazı engelli bireylerin vücut ısılarını korumakta zorluk yaşayabilecekleri, bazılarının uygun olmayan ölçü ve yumuşaklıkta olmayan yataklarda

yatamayacakları ve tekerlekli sandalye kullananların uygun olmayan zeminlerde araçlarını kullanmayacakları göz ardı edilmemelidir.

Barınma alanlarında yaşanan sorunlar engelli bireylerde çadırda kalmaktansa evde kalırım gibi düşünceler oluşmasına ve kendilerini riske atmalarına sebep olabilmektedir (Klynman vd., 2007: 101). Bu sebeple barınma alanlarının planlanmasında farklı afet ve engel türlerine yönelik senaryolara yönelik önlemler alınmalıdır (Malpass vd., 2019: 64).

Psikolojik Dirençlilik

Araştırma katılımcılarının deneyimleri değerlendirildiğinde yaşanan psikolojik deneyimde ortak ve farklı noktalar olduğu saptanmıştır. Genel olarak şiddetli bir sarsıntı yaşadığını ve sarsıntıya evde yakalandığını ifade eden katılımcılar deprem sonrasında kaygı bozuklukları deneyimlemişlerdir. Katılımcıların çoğu deprem sonrası uyku bozuklukları ve deprem olacak kaygısı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu kaygının ortadan kalkması sürecinde birçok farklılık gözlemlenmiştir. Kaderci bir bakış açısına sahip olduğunu ve başına gelebilecek her şeyi kabul ettiğini ifade eden katılımcılar ile hayata bağlı olduğunu ve mücadelecisi olduğunu belirten katılımcıların psikolojik etkilerden daha hızlı kurtuldukları saptanmıştır. Fox vd. (2010: 238) çalışmalarında inançlı olmanın afet deneyiminin kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Stough vd. (2017: 476) kilise, inanç ve duanın afet sonrası yaşantıyı kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Kendini engelinden dolayı daha kırılgan hissettiğini ifade eden katılımcılarda psikolojik etkiler daha uzun süreli ve kimi durumda kalıcı olmuştur. Katılımcılar afetin ortak bir deneyim olmasını, toplumsal dayanışma varlığını, barınma alanındaki komşuluk ilişkilerini ve barınma alanlarını depreme dayanıklı olmasını psikolojik olarak kolaylaştırıcı faktörler olarak göstermişlerdir. Buna karşın deprem deneyimini hatırlatan faktörlerin ve yetersiz psikolojik desteğin bu süreci zorlaştırdığı ifade edilmiştir. Daha önce gerçekleştirilen çalışmalarda afet deneyimi olan birçok engelli bireyin afet sonrası psikolojik sorunlar ile karıştıktıkları (Good vd., 2016: 429; Rooney ve White, 2007: 210; Stough vd., 2017: 476) ve psikolojik sorunların afet deneyimi sonrasında engelli bireyleri en fazla zora sokan başlıca sorunlardan olduğu (Handicap International, 2015: 8) belirtilmiştir. Özellikle deprem sürecinde yaşanabilecek tahliye olamama veya yardıma erişememe gibi durumlar zamanla kendini psikolojik sorun olarak

ortaya çıkarabilmektedir (Park vd., 2019: 4; Quail vd., 2018: 62). Afetlerde engelliliğin psikolojik etkisi yalnızca engelli bireylerde değil onlara bakmakla yükümlü olan insanlarda da görülmektedir. Artan bakım yükleri engelli yakınlarının yaşadıkları deneyimleri zorlaştırmaktadır. Fukuşima nükleer kazası sonrası birçok engelli bakımıcısında psikiyatrik bozukluklar ortaya çıkmıştır (Sawa vd., 2013: 413).

Destek Ekipmanı, Rehabilitasyon ve Sağlık Hizmetine Kritik Bağlılık

Engelli bireyler günlük yaşamlarını kolaylaştırmak için veya tıbbi gerekçelerle birçok farklı destek ekipmanı kullanmaktadırlar. Bu ekipmanlara kolostomi torbası, beslenme tüpü, ventilatör ekipmanları gibi tıbbi ekipmanlar, tekerlekli sandalye, işitme cihazı, uzaktan kumanda, özel bilgisayar yardımcısı gibi destek ekipmanları örnek olarak gösterilebilir (Finkelstein ve Finkelstein, 2020: 2064; Hans ve Mohanty, 2006: 120). Bu cihazların arızalanması enerjilerinin tükenmesi veya bu ekipmanlara erişilememesi gibi durumlar engelli bireylerin yaşamlarını zorlaştırabilmektedir (Hans ve Mohanty, 2006: 120; Shapiro vd., 2020: 3; Stough vd., 2017: 476). Bu araştırma kapsamında da bazı katılımcılar kullandıkları akülü tekerlekli sandalyelerin şarjının bitmesinden ötürü sorunlarla karşılaştıklarını, bazıları işitme cihazlarının pillerinin bitmesinden veya hasar görmesinden endişe duyduklarını bazıları ise deprem sonrasında ilk iş olarak idrar sondası gibi ihtiyaçlarını yanlarına aldıklarını ifade etmişlerdir. Afetler sonrasında engelli bireylerin ihtiyaç duyabilecekleri bu tür destek ekipmanları ve tıbbi ekipmanlara yönelik hazırlıkların planlamalara dahil edilmesi gerekmektedir (Battle, 2015: 238). Bu tür planlamalarda amaç rutinde devam eden hizmetlerin olabildiğince afet sonrasında da devam ettirilmesi olmalıdır (Alexander, 2012: 392).

Araştırma katılımcılarının bazıları deprem sebebi ile olmasa da pandemi sebebi ile tedavilerini yarıda bıraktıkları ve sağlık hizmeti alamadıklarını ifade etmişlerdir. Rutin tedavilerde herhangi bir sebeple yaşanabilecek kesintiler birçok engelli bireyin yaşamında sıkıntılara sebep olabilmektedir (Mokdad vd., 2005: 3). Birçok afette engelli bireylerin bu hizmetlere erişimde sorunlarla karşılaştığına yönelik bulgular mevcuttur (Klynman vd., 2007: 101). Araştırma kapsamında bir katılımcı afet sonrasında ilaçlara erişimde zorluk yaşadığını ifade etmiştir. Bu durumun önemli etkileri olması muhtemeldir. Katılımcının ifade ettiğini gibi ilaç temin edilememesi durumunda psikiyatrik tedavilerde kesinti yaşanabilmektedir (Person ve Fuller, 2007: 247). Yine

ilaçlarını temin edemeyen engelli bireylerin sağlık durumlarında çok kritik bozulmalar, boşaltım sistemine yönelik bozukluklar ve narkotik ilaç eksikliği sonucu yoksunluklar yaşanabilmektedir (Handicap International, 2015: 9; Shapiro vd., 2020: 3; Stough vd., 2017: 476). Katılımcılar tarafından belirtilen bir diğer olumsuz durum fizik tedavi ve rehabilitasyonun aksamasına ilişkindir. Kimi katılımcılar depresyon kaygısı sebebi ile fizik tedavi ve sportif faaliyetlere ara verdiklerini ve bu durumun sağlıklarını olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Afetler sonrasında rehabilitasyonda yaşanabilecek bu tür kesintiler engelli bireylerin yaşamlarını zora sokmaktadır (Handicap International, 2015: 13).

Erişilebilir Olmayan Yardım Faaliyetleri

Engelli bireyler afetler sonrasında yaşamlarını kolaylaştıracak yardımlara erişimde problemler ile karşılaşmaktadırlar (Handicap International, 2015: 4). Bu çalışmada katılımcıların neredeyse tamamı dağıtılan ayni/nakdi yardımların dağıtımında önemli sorunlar olduğunu ifade etmişlerdir. Birçok katılımcı yardımlara erişimde zorluk yaşadığını birçoğu ise zorluk yaşamasının muhtemel olduğunu ifade etmiştir. Katılımcılar yardımlara erişim zorluğunun fiziksel çevre, bilgilendirme eksikliği, kargaşa, hakkını arayamamak gibi sebeplerden kaynaklandığını belirtmiştir. Yardımlara çoğunlukla dış destek ile ulaşabildiklerini ifade eden katılımcılar yardımların kimi zaman kendilerine uygun olmadığını belirtmişlerdir. Yine yardım dağıtımı sürecinde kayırmacılık ve suistimal gibi durumların yaşandığı belirtilmiştir. Gerçekleştirilen diğer çalışmalarda da engelli bireylerin bilgiye erişimde zorluk yaşamaları sebebi ile yardımlardan haberdar olamamaları, taleplerini kolayca dile getirememeleri veya özgürce hareket edememeleri yardımlara erişimde önemli problemlerle sebep olabildiği saptanmıştır (Battle, 2015: 238; Handicap International, 2015: 4; Hemingway ve Priestley, 2014: 8; Kimura, 2020: 5; Lord vd., 2016: 20; Stough vd., 2017: 476). Bu kapsamda afetler sonrasında gelen yardımların dağıtımı ve engelli bireyler tarafından erişilebilirliği hususu oldukça önemlidir.

Süreçlere Dahil Edilmeme

Katılımcıların karşılaştığı sorunların büyük çoğunluğunun engelli bireylerin afet yönetim sürecine yeterince dahil edilmemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Katılımcılardan bazıları da bu duruma değinmiş ve engelli bireylerin tüm karar alma süreçlerine dahil edilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Günümüzde engelli bireylerin afet yönetimine entegrasyonunun sağlanması hususunda dünya genelinde ciddi sorunlar mevcuttur ve bu süreçte henüz yapılması gereken çok fazla şey vardır (Fox vd., 2007: 204; Guernsey ve Scherrer, 2017: 9). Çok ciddi sorunlarla karşılaşmalarına rağmen engelli bireyler hazırlık, zarar azaltma ve müdahalenin tüm seviyelerinde genellikle göz ardı edilmekte veya dışlanmaktadır (Klynman vd., 2007: 87). Bu entegrasyon sorunu engelli bireylerin kırılganlıklarının başlıca sebeplerindendir (ESCAP, 2012: 30). Kamboçya’da gerçekleştirilen bir araştırmada normal yaşamda ve afet yönetim süreçlerinde engelli kadınların dışlandığı saptanmıştır (Gartrell vd., 2020: 9). Güney Kore’de yaşanan bir deprem sonrasında engelli bireylerin düşüncelerini hükümet yetkililerine iletmekte problemler ile karşılaştıkları belirtilmiştir (Park vd., 2019: 5). İran’da gerçekleştirilen başka bir çalışmada engellilere yönelik yeterince önlem alınmadığı tespit edilmiştir (Aryankhesal vd., 2018: 620). Dünya genelinde engelli bireyler kendilerine nadiren danışıldığını belirtmektedirler (UNISDR, 2013). Bu tür yaşantılar sonucunda engelli bireylerin afet yönetim süreçlerinde yer alan kurumlara ilişkin güven düzeyleri düşebilmektedir (Finkelstein ve Finkelstein, 2020: 2064). Bu çalışmada katılımcıların geneli afet yönetim süreçlerinde görev alan personellere ve kurumlara güvendiklerini ifade etmişlerdir. Bu durumun sebebinin tüm süreçlerde hissedilen devlet ve personel desteği olduğu düşünülmektedir.

Engelli bireylerin risk yönetim süreçlerine daha iyi dahil edilmesi, afetler meydana geldikten sonraki müdahale ve kurtarma çalışmalarının da daha iyi şekilde icra edilebilmesini sağlayacaktır (Hay ve Pascoe, 2019: 269). Elisala vd. (2020: 14) politika geliştirme ve karar alma süreçlerine engelli bireylerin katılımının onları afetlere daha hazır hale getirdiğini belirtmiştir. Daha geniş bir çerçeveden bakıldığında herhangi bir demokratik siyasi sistemde tüm vatandaşların her açıdan eşit şartlara sahip olması beklenmektedir (Hans ve Mohanty, 2006: 121). Katılımcılardan birinin alınacak önlemlerin çoğunluk için değil her bir birey düşünülerek alınması gerektiğine yönelik ifadeleri, bir diğer katılımcının engellilerin azınlıkta kalmaları sebebi ile göz ardı ediliyor olmalarına yönelik ifadeleri bu durumun aslında demokratik bir sorun olduğunu da yansıtmaktadır.

Engelli bireylerin afet yönetim sürecine dahil edilmesinde Engelli STK'ları önemli bir yere sahiptirler (Lord vd., 2016: 32). Engelli bireylerin dahil edildiği bir afet yönetim sistemi için engelli STK'larının, afet ve acil durum yönetimi faaliyetlerine aktif olarak katılmaları gerekmektedir (EU, 2007: 8). SFDRR'de engelli bireylerin afet yönetimindeki rolleri edilgen değildir. Engelli bireyler ortaklar ve paydaşlar olarak kabul edilmekte ve tüm süreçlerde aktif olarak yer almaları öngörülmektedir (Stough ve Kang, 2015: 148). Bu noktada engelli STK'larına önemli işler düşmektedir. Bu öneme karşın STK'lar önemli sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır. Araştırma sürecinde STK'larının ciddi kaynak bulma problemleri yaşadıkları gözlemlenmiştir. Yine katılımcılar STK'larının süreçlere dahil olmadığını ve kaynak bulmakta zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu problem daha önce gerçekleştirilen çalışmalarda da engelli STK'larının mücadele ettikleri en önemli problem olarak rapor edilmiştir (Hemingway ve Priestley, 2014: 8). Afet yönetiminde engelli entegrasyonunda başarıya ulaşmak için bu STK'ların güçlendirilmesi ve tüm düzeylerde afet yönetimine dahil edilmeleri gerekmektedir (Klynman vd., 2007: 108). Açıkalın Rashem ve Aslangiri (2019: 81) engelli STK'larının TAMP yapım sürecine katılmalarının engelli bireylerin dirençliliğini arttıracaklarını ifade etmişlerdir.

Engelli bireyler yönetim süreçleri kadar afetlere müdahale ve iyileştirme süreçlerine de dahil olma konusunda gönüllülük göstermektedirler. Birçok katılımcı deprem sonrasında afetzedelere yardım etmek istediklerini ancak ellerinden bir şey gelmediğini ifade etmiştir. Bir katılımcı her bir engelli bireyin elinden bir şey gelebileceğini ve bu insanların süreçlere katkı sağlayabileceğini ifade etmiştir. Marjinalleştirilmiş gruplar yetkilendirildiklerinde bu ihtiyaçlarla yüzleşmek için çabalamakta ve kırılkanlıklarını azaltmaktadırlar (Alexander, 2012: 390). Bu durumda göz önüne alındığında engelli bireylerin müdahale ve iyileştirme süreçlerine entegre edilmeleri dirençliliklerini arttırabilecek bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır.

Sorunları İfade Edememe ve Destek Talep Edememe

Engelli bireyler afetler söz konusu olduğunda sorunlarını ifade etme ve destek talep etme konularında zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Bu tür zorlukların başlıca sebepleri bilgi alma ve iletişim sorunlarıdır. Engelli bireyler engel türüne bağlı olarak çeşitli sebepler ile bilgi kaynaklarına erişimde zorluk yaşamakta, çeşitli hizmet ve

servislerden haberdar olamamaktadırlar (Handicap International, 2015: 13). Araştırma katılımcıları bu konuda yaşadıkları zorlukları ve muhtemel zorlukları belirtmişlerdir. İşitme engelli bireylerin konuşulanları duyamaması, görme engelli bireylerin yazılı ve görsel bilgi kaynaklarını kullanamaması, ortopedik engelli bireylerin bilgiye erişebilecekleri alanlara gidememesi yaşanabilecek sorunların örnekleridir (Caltaro vd., 2021: 6). Bu araştırmada da görme engelli olan bir katılımcı yardımları görememekten, işitme engelli bir katılımcı uyarıları duyamamaktan endişelendiğini ifade etmiştir.

Gerçekleştirilecek yardımların nerelerde gerçekleştirileceği, gibi konular engelli bireylerin ulaşmakta güçlük yaşadıkları bazı basit ancak hayati önemi olan bilgilerdir (Phibbs vd., 2015: 41). Özel ihtiyaçları ve güvenlik kaygıları da bilgi edinmeyi engelli bireyler için önemli hale getirmektedir (Fu vd., 2010: 84; Gartrell vd., 2020: 9). Bu konuda zorluk yaşadığını ifade eden bazı katılımcılar olmuştur. Bir katılımcı yardımlara ilişkin bilgilerin SMS ile kendilerine verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yapılan çalışmalarda iletişimin sağlanmasında Facebook gibi sosyal medya mecralarının kullanımının özellikle işitme engelli bireylerin bilgilendirmesi hususunda kolaylaştırıcı olabileceği belirtilmiştir (Rotondi vd., 2019: 140). Hizmetlere ilişkin duyuruların genellikle engelli kişilerin erişemeyeceği formatlarda ve dilde yayınlanması, çalışanların engelli bireylerle iletişim kurabilecek yeterlikte olmamaları, kitle iletişim araçlarından erişilebilir yayınlar yapılmaması ve sosyal izolasyon engelli bireylerinin iletişim problemlerini arttırmaktadır (Battle, 2015: 233; Carby ve Ferguson, 2018; ESCAP, 2012: 30; Howard vd., 2018: 397; Park vd., 2019: 4). Katılımcıların aktardıkları iletişim sorunları bu tespitler ile paralellik göstermektedir. K27 kodlu katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmeye destek olan rehabilitasyon öğretmeninin anlatmış olduğu işaret dili problemi çalışanların engelliler konusundaki yetersizliğine oldukça iyi bir örnek oluşturmaktadır. Bu durum aynı zamanda iletişim engeli olan bireylerin ihtiyaçlarını talep etme konusunda yaşadığı zorluklara da bir örnektir (Battle, 2015: 238).

Afet ve acil durumlarda engelli bireyler başkalarına yük olma ve muhtaç olma duygularını daha fazla yaşayabilmekte ve bu sebeple başkalarından yardım istemekten de çekinebilmektedirler (Villeneuve vd., 2021: 9). Bu araştırmada da birçok katılımcı istemeleri durumunda insanların kendilerine destek olacaklarına inandıklarını ancak utanma, çekinme gibi durumlar sebebi ile yardım isteyemeyebileceklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan bazıları afet sonrasında ivedi bir şekilde engelli bireylere ulaşarak güvenli bir şekilde tahliye olduklarından emin olunması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bazı katılımcıların iletişim sorunları sebebi ile kalacak yer temin edememiş olmaları, bazılarının tahliyelerini gerçekleştirememiş olmaları ve bazılarının da ağır hasarlı olmasına rağmen evlerinde yaşamaya devam etmiş olmaları bu uygulamanın gerekliliğini gözler önüne sermiştir. Yaşanacak afetler sonrasında etkilenen bölgedeki engelli bireylere ulaşarak emniyetli bir alanda olduklarından ve ihtiyaçlarının giderildiğinden emin olunmalıdır. Bu doğrultuda engellilik hizmetlerine ihtiyaç duyacakların belirlenmesi ve bu hizmetlerin haritalandırılması, bir afet sonrasında hayati öneme sahiptir (Benigno vd., 2015: 58). Verona Sözleşmesine göre engelli kişilerin riskli durumlarda uygun düzeyde korunmasını ve güvenliğini sağlamak için gerekli tüm önlemleri almak ve engelli kişilerin ihtiyaç duyduğu tüm acil hizmetlerin verilmesini sağlamak her düzeyde hükümetlerin sorumluluğundadır (EU, 2007: 9). Engelli bireylerin yaşadıkları zorlukları azaltmak veya ortadan kaldırmak için bu tür önlemler alınmalı ve afet planlaması ve yönetim süreçlerinde açık ve iki yönlü iletişim sağlanmalıdır (Howard vd., 2017: 145). Yine birçok katılımcı deprem sonrası iletişim hatlarında kesilme yaşandığını ifade etmiştir. Bu tür sorunların tüm afetzedelerin ve özellikle engelli bireylerin yardımlara erişmesine engel olabileceği unutulmamalıdır.

Deprem Sonrası Daha Erişilebilir Çevre

Araştırma katılımcılarının çoğu afetler sonrasında inşa edilecek evlerin daha erişilebilir olacağına inandıklarını ifade etmişlerdir. Deprem sonrası zorunlu yaşanacak kentsel dönüşüm ile engelli erişimi olan konut sayısının artırılabilir olması oldukça önemli bir fırsattır. Katılımcıların yaşamlarını zorlaştıran başlıca nedenlerden olan erişilebilir ev bulamama sorunu bu fırsat ile önemli ölçüde çözülebilir. Bu noktada inşa edilen binaların erişilebilir binalar olması hususunda gerekli önlemler alınmalıdır. Aksi takdirde bu önemli fırsat kaçırılabilir (Phibbs vd., 2015: 40).

Sonuçlar

- Engelli bireyler çeşitli sebepler ile erişilebilir olmayan evlerde yaşamaktadırlar.
- Engelli bireylerin afetlere hazırlıkları düşük düzeydedir.
- Engelli bireylere yönelik afet eğitim faaliyetleri yaygın değildir.

- Yoksulluk engelli bireylerin erişilebilir bir çevrede yaşamalarını ve afetlere hazırlanmalarını güçleştirmektedir.
- Afetler engelli bireylerin ekonomik durumlarını kötüleştirebilmektedir.
- Engelli bireyler afetlerin tüm süreçlerinde aile ve toplum desteğine ihtiyaç duymakta ve genellikle bu desteği bulmaktadırlar.
- Engelli bireylerin tahliyesi hususunda önemli sorunlar mevcuttur.
 - Acil çıkışlar engelli bireylere uygun değildir.
 - Tahliye sırasında asansör kullanımı tehlikelidir.
 - Engelli bireyler çoğunlukla tahliyede yardıma muhtaçtırlar.
- Engelli bireyler afet sonrası konakladıkları alanların erişilebilir olmaması sebebi ile başta tuvalet banyo ihtiyaçlarını karşılama ve binalara giriş çıkışta olmak üzere birçok zorluk ile karşılaşmaktadırlar.
- Psikolojik dirençlilik düzeyleri engelli bireylerin afet yaşantılarında belirleyici bir role sahiptir.
- Afet sonrası dönemde destek ekipmanları, rehabilitasyon ve sağlık hizmetlerinde yaşanabilecek kesintiler engelli bireyler için oldukça önemli zorluklara sebep olabilmektedir.
- Afetler sonrasında yürütülen yardım faaliyetleri erişilebilir olmama eğilimindedir ve engelli bireyler yardımlara erişimde zorluklar ile karşılaşmaktadırlar.
- Engelli bireylerin afet yönetim süreçlerine entegrasyonunda önemli eksiklikler olması tüm süreçlerde engelli bireylerin zorluklarla karşılaşmalarına sebep olmaktadır.
- Engelli bireyler çeşitli sebepler ile sorunlarını ifade edememekte ve ihtiyaçları doğrultusunda talepte bulunamamakta bu sebeple mağduriyet yaşamaktadırlar.
- Birçok binanın yeniden inşa edilecek olması yeni binaların erişilebilir bir şekilde inşa edilmesi için önemli bir fırsattır.

Öneriler

- Engelli bireylerin erişilebilirlik önlemleri ve erişilebilir evleri teminine yönelik önlemler alınmalıdır.
- Engelli bireylerin afetlere hazırlık düzeylerini yükseltme amaçlı girişimlerde bulunulmalıdır. Her bir engel grubuna özel olarak tasarlanmış eğitim materyalleri

geliştirilmeli ve her bir engel grubuna özel engelli bireylerin kolaylıkla erişebileceği eğitimler ve tatbikatlar tasarlanmalıdır. Özellikle görme engelli bireyler için barınma alanlarına yönelik tatbikatlar planlanmalıdır.

- Engelli bireylerin ekonomik durumları göz önünde bulundurularak erişilebilirlik ve afetlere hazırlık gibi önemli önlemler için destek programları oluşturulabilir.
- Topluma, afet ve acil durumlar söz konusu olduğunda engelli bireylere nasıl yardımcı olabileceklerine ilişkin bilgilendirmeler yapılarak engelli bireylerin deneyimleri iyileştirilebilir.
- Tahliye yollarının tasarımında engelli bireyler mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Acil çıkışların ve tahliye yollarının engelli bireylere uygun şekilde tasarlanması gerekmektedir.
- Acil ve geçici barınma alanlarının tasarımında engelli bireylerin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır. Tasarım esnasında şu durumlara dikkat edilmelidir:
 - Tuvalet-banyo hizmetleri engelli bireylere uygun olmalıdır.
 - Tuvalet hizmeti gecikme olmadan sağlanmalıdır.
 - Yataklar engelli bireylere uygun yükseklikte ve konforda olmalıdır.
 - Çadırlar engelli bireylerin temizliklerini gerçekleştirebilecekleri genişlikte olmalıdır.
 - Çadır alanı tekerlekli sandalye kullanan engelli bireyler düşünülerek eğim ve çakıl olmayan alanlarda planlanmalıdır.
 - Vücut ısısı kontrol problemi olan engelli bireylere yönelik önlemler geliştirilmelidir.
 - Tüm geçici barınma alanları tüm engel grupları için erişilebilir şekilde tasarlanmalıdır.
- Destek ekipmanlarına ilişkin hizmetler ile sağlık ve rehabilitasyon hizmetleri afetler sonrasında kesintiye uğramayacak şekilde planlanmalıdır.
- Afet sonrası yardım faaliyetlerinde engelli bireyler iletişim ve fiziksel erişim yönünden göz önünde bulundurulmalı ve erişilebilir yardım faaliyetleri yürütülmelidir.
- Engelli bireyler afet yönetiminin tüm süreçlerine hem karar alıcı hem de uygulayıcı olarak dahil edilmelidir.

- Afetlere müdahalede engelli bireylerin yerlerinin kolayca tespit edilebileceği bir sistemin oluşturulması gerekmektedir. Bu sistem sayesinde tahliye olamayan veya ihtiyaçlarını ilgililere iletmekte zorluk yaşayan engelli bireylerin yaşayabilecekleri sorunların önüne geçilebilecektir.
- İşitme ve konuşma güçlüğü bulunan engelli bireylerin sorunlarını iletebilecekleri bir kanal oluşturulmalıdır. Merkezi olarak kurulabilecek ve online görüntülü olarak ulaşılabilecek bir işaret dili tercümanlığı hizmeti bu konunun çözümüne destek olacaktır.
- Afet sonrası yeni inşa edilen binalar afetlere dayanıklı ve erişilebilir şekilde inşa edilmelidir.

KAYNAKÇA

- AA (2020a). Bursa’da 2 kişi sel nedeniyle hayatını kaybetti. 7 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/bursada-2-kisi-sel-nedeniyle-hayatini-kaybetti/1885104> adresinden erişildi.
- AA (2020b). Sakarya’da havai fişek fabrikasındaki patlamada ölen 2 kişinin cenazesi defnedildi. 7 Mayıs 2021 tarihinde [aa.com.tr/tr/turkiye/sakaryada-havai-fisek-fabrikasindaki-patlamada-olen-2-kisinin-cenazesi-defnedildi/1906116](https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/sakaryada-havai-fisek-fabrikasindaki-patlamada-olen-2-kisinin-cenazesi-defnedildi/1906116) adresinden erişildi.
- AA (2020c). Bakan Kurum: İzmir’de tüm hasar tespit çalışmaları tamamlandı. 8 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/bakan-kurum-izmirde-tum-hasar-tespit-calismalari-tamamlandi/2039895> adresinden erişildi.
- Açıkalın Rashem, O. ve Aslangiri, F. (2019). Engellilerin afete dirençliliği ve Van’da yerel örgütlenme. *Dirençlilik Dergisi*, 3(1), 71–83. <https://doi.org/10.32569/resilience.543380>
- Adams, R. M., Eisenman, D. P. ve Glik, D. (2019). Community advantage and individual self-efficacy promote disaster preparedness: A multilevel model among persons with disabilities. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(15), 1–18. <https://doi.org/10.3390/ijerph16152779>
- AFAD (2011). Engelliler için Depremde İlk 72 Saat. İstanbul. 20 Mart 2021 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/3471/xfiles/ilk72saatengelliler.pdf> adresinden erişildi.
- AFAD (2014). Açıklamalı Afet Terimleri Sözlüğü. 20 Mart 2021 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/3495/xfiles/sozluk.pdf> adresinden erişildi.
- AFAD (2020a). Basın duyurusu 24 Elâzığ ve Malatya’da arama kurtarma çalışmaları tamamlandı iyileştirme çalışmaları devam ediyor. 7 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/basin-duyurusu---24-elazig-ve-malatyada-arama-kurtarma-calismalari-tamamlandi-iyilestirme-calismalari-devam-ediyor> adresinden erişildi.

- AFAD (2020b). Van'daki ikinci çığ altında kalanlara müdahale-5. 7 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/basin-duyurusu-vandaki-ikinci-cig-altinda-kalanlara-mudahale-5> adresinden erişildi.
- AFAD (2020c). İran-Hoy'da Türkiye sınırı yakınlarında meydana gelen deprem hakkında- basın duyurusu. 7 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/iran-hoyda-turkiye-siniri-yakinlarinda-meydana-gelen-deprem-hakkinda---basin-duyurusu> adresinden erişildi.
- AFAD (2020d). Bursa'da yaşanan sel sonrası arama çalışmaları devam ediyor (basın bülteni). 7 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/bursada-yasanan-sel-sonrasi-arama-calismalari-devam-ediyor-basin-bulteni> adresinden erişildi.
- AFAD (2020e). Sakarya Hendek'te yaşanan patlama (basın bülteni-2). 7 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/sakaryada-yasanan-patlama-basin-bulteni-2> adresinden erişildi.
- AFAD (2020f). Giresun'da yaralar sarılıyor (30.08.2020). 7 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/giresunda-yaralar-sariliyor-30> adresinden erişildi.
- AFAD (2020g). İzmir Seferihisar depremi-duyuru 81 (26.11.2020- 21.00). 7 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.afad.gov.tr/izmir-seferihisar-depremi-duyuru-81-26112020---2100> adresinden erişildi.
- AFAD (2021). Deprem veritabanı. 29 Haziran 2021 tarihinde <https://deprem.afad.gov.tr/depremdetay?eventID=505895#> adresinden erişildi.
- Alexander, D. (2012). Disability and disaster. B. Wisner, J. C. Gaillard ve I. Kelman (Der.), Handbook of hazards and disaster risk reduction içinde (ss. 384–394). Londra: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203844236.ch34>
- Alexander, D. (2015). Disability and disaster: an overwiev. I. Kelman ve L. M. Stough (Der.), Disability and disaster: Explorations and exchanges içinde (ss. 15–29). New York, NY: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781137486004_2
- Andrews, E. E. (2017). Disability models. M. A. Budd, S. Hough, S. T. Wegener ve W. Stiers (Der.), Practical psychology in medical rehabilitation içinde (ss. 77–83). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-34034-0_9
- APA (2020). Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). Washington: American Psychological Association.

- Aryankhesal, A., Pakjouei, S. ve Kamali, M. (2018). Safety needs of people with disabilities during earthquakes. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 12(5), 615–621. <https://doi.org/10.1017/dmp.2017.121>
- Battle, D. E. (2015). Persons with communication disabilities in natural disasters, war, and/or conflict. *Communication Disorders Quarterly*, 36(4), 231–240. <https://doi.org/10.1177/1525740114545980>
- Bayar, R. (2016). Engelli bireylerin afet farkındalık düzeylerinin belirlenmesi araştırma raporu. Eskişehir. 22 Mart 2021 tarihinde https://disaster.anadolu.edu.tr/pluginfile.php/789/mod_resource/content/2/Research%20Report%20by%20Eski%20sehir%20AFAD.pdf adresinden erişildi.
- BBC (2020). İzmir’de deprem Sığacık’ta deniz yükseldi tekerlekli sandalyedeki bir kişi su altında kalarak hayatını kaybetti. 7 Mayıs 2021 tarihinde bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54754762 adresinden erişildi.
- Benigno, M. R., Kleinitz, P., Calina, L., Alcido, M. R., Gohy, B. ve Hall, J. L. (2015). Responding to the health and rehabilitation needs of people with disabilities post-Haiyan. *Western Pacific Surveillance and Response Journal: WPSAR*, 6 Suppl 1, 53–59. https://doi.org/10.5365/WPSAR.2015.6.2.HYN_010
- Bennett, D. (2020). Five years later: Assessing the implementation of the four priorities of the Sendai framework for inclusion of people with disabilities. *International Journal of Disaster Risk Science*, 11(2), 155–166. <https://doi.org/10.1007/s13753-020-00267-w>
- Bourke, J. A., Hay-Smith, E., Snell, D. L. ve Schluter, P. J. (2017). Community inclusion of wheelchair users during the long-term recovery phase following the 2010/2011 Canterbury earthquakes. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 23, 169–177. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.05.004>
- Boyce, M. W., Al-Awar Smither, J., Fisher, D. O. ve Hancock, P. A. (2017). Design of instructions for evacuating disabled adults. *Applied Ergonomics*, 58, 48–58. <https://doi.org/10.1016/j.apergo.2016.05.010>
- Brinkmann, S. (2018). The interview. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Der.), *The SAGE handbook of qualitative research içinde* (ss. 997–1038). SAGE Publications, Inc.

- Buluş Kırıkkaya, E. ve Gerdan, S. (2018). Engelli ve engelli aday bireylerin bir afet anında nasıl davranacaklarına ilişkin görüşleri. *Dirençlilik Dergisi*, 2(2), 123–129. <https://doi.org/10.32569/resilience.477814>
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2018). Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri (25. bs.). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Calgaro, E., Craig, N., Craig, L., Dominey-Howes, D. ve Allen, J. (2021). Silent no more: Identifying and breaking through the barriers that d/Deaf people face in responding to hazards and disasters. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 57, 102156. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102156>
- Carby, B. ve Ferguson, T. (2018). An exploratory study of disaster risk management information for persons with disabilities in the Caribbean. *Caribbean Quarterly*, 64(1), 57–78. <https://doi.org/10.1080/00086495.2018.1435336>
- Chakraborty, J., Grineski, S. E. ve Collins, T. W. (2019). Hurricane Harvey and people with disabilities: Disproportionate exposure to flooding in Houston, Texas. *Social Science & Medicine*, 226, 176–181. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2019.02.039>
- Chou, Y.-J., Huang, N., Lee, C.-H., Tsai, S.-L., Chen, L.-S. ve Chang, H.-J. (2004). Who is at risk of death in an earthquake? *American Journal of Epidemiology*, 160(7), 688–695. <https://doi.org/10.1093/aje/kwh270>
- Coppola, D. P. (2015). The management of disasters. D. P. Coppola (Der.), Introduction to international disaster management içinde (ss. 1–39). Butterworth-Heinemann. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-801477-6.00001-0>
- Corbin, J. M. ve Strauss, A. L. (2015). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory (4. bs.). Los Angeles: SAGE.
- Creamer, D. B. (2012). Disability theology. *Religion Compass*, 6(7), 339–346. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8171.2012.00366.x>
- CRED ve UNDRR (2021). 2020 The Non-COVID year in disasters. Brussels. 7 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.undrr.org/publication/2020-non-covid-year-disasters> adresinden erişildi.

- CRED ve UNISDR (2018). Economic losses, poverty & disasters 1998-2017. 22 Mart 2021 tarihinde https://www.unisdr.org/files/61119_credeconomiclosses.pdf adresinden erişildi.
- Creswell, J. W. (2018). Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni (S. B. Demir, Çev.) (4. bs.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Dunn, J. A., Nicholls, J. M., Snell, D. L. ve Nunnerley, J. L. (2017). New Zealand wheelchair users' preparedness for emergencies. *Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies*, 21(1), 3–118.
- Elisala, N., Turagabeci, A., Mohammadnezhad, M. ve Mangum, T. (2020). Exploring persons with disabilities preparedness, perceptions and experiences of disasters in Tuvalu. *PloS One*, 15(10), 1-19. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0241180>
- Embree, L. (1997). *Encyclopedia of phenomenology. Contributions to Phenomenology, In Cooperation with the Center for Advanced Research in Phenomenology: Vol. 18.* Dordrecht: Springer Netherlands.
- EM-DAT (t.y.). Guidelines. 7 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.emdat.be/guidelines> adresinden erişildi.
- EM-DAT (2018). Mapping natural disasters from 2000 until 2018: Turkey. 21 Mart 2021 tarihinde www.emdat.be/emdat_atlas/sub_html_pages/sub_html_TUR.html adresinden erişildi.
- Engelliler Hakkında Kanun (2005). 3 Ocak 2021 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> adresinden erişildi.
- ESCAP (2012). Incheon Strategy to “Make the Right Real” for persons with disabilities in Asia and the Pacific. Bangkok. 22 Mart 2021 tarihinde <https://www.unescap.org/sites/default/d8files/knowledge-products/Incheon%20Strategy%20%28English%29.pdf> adresinden erişildi.
- ESCAP (2017). Disability in Asia and the Pacific: The Facts. 20 Mart 2021 tarihinde https://www.unescap.org/sites/default/files/Disability_The_Facts_2.pdf adresinden erişildi.
- EU (2007). Verona Charter on the rescue of persons with disabilities in case of disasters. 22 Mart 2021 tarihinde <https://harjupin.ee/wp-content/uploads/2009/03/VeronaCharter.pdf> adresinden erişildi.

- EYHGM (2021). Engelli ve yaşlı istatistik bülteni Şubat 2021. 22 Mart 2021 tarihinde https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/72074/eyhgm_istatistik_bulteni_subat_2021.pdf adresinden erişildi.
- Finkelstein, A. ve Finkelstein, I. (2020). Emergency preparedness - The perceptions and experiences of people with disabilities. *Disability and Rehabilitation*, 42(14), 2056–2066. <https://doi.org/10.1080/09638288.2018.1550686>
- Fordham, M., Lovekamp, W.E., Thomas, D.S. ve Phillips, B.D. (2013). Understanding social vulnerability. D. S. K. Thomas, B. D. Phillips, W. E. Lovekamp ve A. Fothergill (Der.), *Social Vulnerability to Disasters* (ss. 1–29). Hoboken: CRC Press.
- Fox, M. H., White, G. W., Rooney, C. ve Cahill, A. (2010). The psychosocial impact of Hurricane Katrina on persons with disabilities and independent living center staff living on the American Gulf Coast. *Rehabilitation Psychology*, 55(3), 231–240. <https://doi.org/10.1037/a0020321>
- Fox, M. H., White, G. W., Rooney, C. ve Rowland, J. L. (2007). Disaster preparedness and response for persons with mobility impairments. *Journal of Disability Policy Studies*, 17(4), 196–205. <https://doi.org/10.1177/10442073070170040201>
- Fu, K. W., White, J., Chan, Y. Y., Zhou, L., Zhang, Q. ve Lu, Q. (2010). Enabling the disabled: media use and communication needs of people with disabilities during and after the Sichuan earthquake in China. *International Journal of Emergency Management*, 7(1), 75–87. <https://doi.org/10.1504/IJEM.2010.032046>
- Gartrell, A., Calgaro, E., Goddard, G. ve Saorath, N. (2020). Disaster experiences of women with disabilities: Barriers and opportunities for disability inclusive disaster risk reduction in Cambodia. *Global Environmental Change*, 64, 102134. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2020.102134>
- Gencer, M. (2019). Engellilik durumu ve engellilere yönelik toplumsal algı: Kütahya Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi. (621970).
- Glesne, C. (2020). Nitel araştırmaya giriş (A. Ersoy ve P. Yalçınoglu, Çev.) (6. bs.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Good, G. A., Phibbs, S. ve Williamson, K. (2016). Disoriented and immobile: The experiences of people with visual impairments during and after the Christchurch,

- New Zealand, 2010 and 2011 Earthquakes. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 110(6), 425–435. <https://doi.org/10.1177/0145482x1611000605>
- Guba, E. G. ve Lincoln, Y. S. (1994). Competing paradigms in qualitative research. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Der.), *Handbook of qualitative research içinde* (ss. 105–117). Sage Publications.
- Guernsey, K. ve Scherrer, V. (2017). Disability inclusion in disaster risk management. Washington, D.C. 22 Mart 2021 tarihinde <https://www.gfdrr.org/en/publication/disability-inclusion-disaster-risk-management-0> adresinden erişildi.
- Han, Z., Wang, H., Du, Q. ve Zeng, Y. (2017). Natural hazards preparedness in Taiwan: A comparison between households with and without disabled members. *Health Security*, 15(6), 575–581. <https://doi.org/10.1089/hs.2017.0025>
- Handicap International (2015). Disability in humanitarian context: Views from affected people and field organisations. 21 Mart 2021 tarihinde <https://handicap-international.ch/sites/ch/files/documents/files/disability-humanitarian-context.pdf> adresinden erişildi.
- Hans, A. ve Mohanty, R. (2006). Disasters, disability, and technology. *Development*, 49(4), 119–122. <https://doi.org/10.1057/palgrave.development.1100302>
- Hashemi, M. (2018). Emergency evacuation of people with disabilities: A survey of drills, simulations, and accessibility. *Cogent Engineering*, 5(1), 1506304. <https://doi.org/10.1080/23311916.2018.1506304>
- Hay, K. ve Pascoe, K. M. (2019). Disabled people and disaster management in New Zealand: Examining online media messages. *Disability & Society*, 34(2), 253–275. <https://doi.org/10.1080/09687599.2018.1545114>
- Hemingway, L. ve Priestley, M. (2014). Natural hazards, human vulnerability and disabling societies: A disaster for disabled people? *Review of Disability Studies*, 2(3).
- Hipper, T. J., Davis, R., Massey, P. M., Turchi, R. M., Lubell, K. M., Pechta, L. E., . . . Chernak, E. (2018). The disaster information needs of families of children with special healthcare needs: A scoping review. *Health Security*, 16(3), 178–192. <https://doi.org/10.1089/hs.2018.0007>
- Hogaboom, N. S., Oyster, M. L., Riggins, M. S. ve Boninger, M. L. (2013). Evacuation preparedness in full-time wheelchair users with spinal cord injury. *The Journal of*

- Spinal Cord Medicine, 36(4), 290–295. <https://doi.org/10.1179/2045772312Y.0000000050>
- Howard, A., Agllias, K., Bevis, M. ve Blakemore, T. (2017). “They’ll tell us when to evacuate”: The experiences and expectations of disaster-related communication in vulnerable groups. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 22, 139–146. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.03.002>
- Howard, A., Agllias, K., Bevis, M. ve Blakemore, T. (2018). How social isolation affects disaster preparedness and response in Australia: Implications for social work. *Australian Social Work*, 71(4), 392–404. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2018.1487461>
- Hunt, M. R., Chung, R., Durocher, E. ve Henrys, J. H. (2015). Haitian and international responders’ and decision-makers’ perspectives regarding disability and the response to the 2010 Haiti earthquake. *Global Health Action*, 8(1), 27969. <https://doi.org/10.3402/gha.v8.27969>
- IRDR (2014). Peril classification and hazard glossary (DATA Publication No. 1). Beijing. 21 Nisan 2021 tarihinde http://www.irdrinternational.org/wp-content/uploads/2014/04/IRDR_DATA-Project-Report-No.-1.pdf adresinden erişildi.
- Johnson, B. ve Christensen, L. (2014). Eğitim araştırmaları: Nicel, nitel ve karma yaklaşımlar (S. B. Demir, Çev.) (4. bs.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Kelman, I. ve Stough, L. M. (2015). (Dis)Ability and (Dis)Aster. I. Kelman ve L. M. Stough (Der.), *Disability and disaster: Explorations and exchanges* (ss. 3–14). New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Khan, F., Amatya, B., Gosney, J., Rathore, F. A. ve Burkle, F. M. (2015). Medical rehabilitation in natural disasters: A review. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 96(9), 1709–1727. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2015.02.007>
- Kimura, M. (2020). Negative social interactions and coping behaviours: Experiences of Japanese mothers caring for children with special needs in disaster areas. *BMC Research Notes*, 13(1), 247. <https://doi.org/10.1186/s13104-020-05087-1>
- King, J., Edwards, N., Watling, H. ve Hair, S. (2019). Barriers to disability-inclusive disaster management in the Solomon Islands: Perspectives of people with disability. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 34, 459–466. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2018.12.017>

- Klynman, Y., Kouppari, N. ve Mukhier, M. (Der.) (2007). World disasters report 2007: Focus on discrimination. Geneva: International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies. 20 Mart 2021 tarihinde <https://www.ifrc.org/en/publications-and-reports/world-disasters-report/wdr2007/> adresinden erişildi.
- Llewellyn, G., Dominey-Howes, D., Villanueva, M. ve Lewis-Gargett, A. (2016). Disability and disaster risk reduction/emergency preparedness. Sydney. 21 Mart 2021 tarihinde <https://www.sydney.edu.au/health-sciences/cdrp/projects/DIDP-Scope-nov16.docx> adresinden erişildi.
- Lord, A., Sijapati, B., Baniya, J., Chand, O. ve Ghale, T. (2016). Disaster, disability, & difference: A study of the challenges faced by persons with disabilities in post-earthquake Nepal. 10 Mart 2021 tarihinde https://www.un.org/disabilities/documents/2016/Disaster-Disability-and-Difference_May2016_For-Accessible-PDF.pdf adresinden erişildi.
- Malpass, A., West, C., Quail, J. ve Barker, R. (2019). Experiences of individuals with disabilities sheltering during natural disasters: An integrative review. *Australian Journal of Emergency Management*, 34(2), 60–65.
- Marceron, J. E. ve Rohrbeck, C. A. (2019). Disability and disasters: The role of self-efficacy in emergency preparedness. *Psychology, Health & Medicine*, 24(1), 83–93. <https://doi.org/10.1080/13548506.2018.1492730>
- Mason, M. (2010). Sample size and saturation in PhD studies using qualitative interviews. *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 11(3). <https://doi.org/10.17169/fqs-11.3.1428>
- Maurice, J. (2013). Mitigating disasters-a promising start. *The Lancet*, 381(9878), 1611–1613. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)61008-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(13)61008-9)
- Mays, J. M. (2006). Feminist disability theory: domestic violence against women with a disability. *Disability & Society*, 21(2), 147–158. <https://doi.org/10.1080/09687590500498077>
- McGuire, L. C., Ford, E. S. ve Okoro, C. A. (2007). Natural disasters and older US adults with disabilities: Implications for evacuation. *Disasters*, 31(1), 49–56. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.2007.00339.x>

- Merriam, S. B. ve Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4. bs.). The Jossey-Bass higher and adult education series. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Mokdad, A. H., Mensah, G. A., Posner, S. F., Reed, E., Simoes, E. J. ve Engelgau, M. M. (2005). When chronic conditions become acute: Prevention and control of chronic diseases and adverse health outcomes during natural disasters. *Preventing Chronic Disease*, 2(Special Issue), A04.
- Moustakas, C. (1994). *Phenomenological research methods*. California, United States of America: SAGE Publications, Inc.
- Nane, M. T. (2020). Pegasus Hava Yolları İzmir Adnan Menderes-Sabiha Gökçen seferi hakkında basın açıklaması. 07 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.flypgs.com/basin-bultenleri/izmir-adnan-menderes-sabiha-gokcen-seferi-hk-basin-aciklamasi-6-subat-adresinden-erisildi>.
- O'Brien, B. C., Harris, I. B., Beckman, T. J., Reed, D. A. ve Cook, D. A. (2014). Standards for reporting qualitative research: A synthesis of recommendations. *Academic Medicine: Journal of the Association of American Medical Colleges*, 89(9), 1245–1251. <https://doi.org/10.1097/ACM.0000000000000388>
- ODTÜ Deprem Mühendisliği Araştırma Merkezi (2020). 30 Ekim 2020 İzmir-Seferihisar açıkları (Sisam) depremi (MW 6.6) keşif gözlemleri ve bulgular. 29 Haziran 2021 tarihinde <https://eerc.metu.edu.tr/tr/system/files/documents/Izmir-Seferihisar%20Deprem%20Raporu.pdf> adresinden erişildi.
- Oliver, M. (2013). The social model of disability: Thirty years on. *Disability & Society*, 28(7), 1024–1026. <https://doi.org/10.1080/09687599.2013.818773>
- Orhan, E. ve Keskinok, H. (2019). Afet sakınımında özel gereksinimli bireyler için geliştirilecek mekânsal planlama ilkeleri. *Dirençlilik Dergisi*, 3(1), 25–35. <https://doi.org/10.32569/resilience.544903>
- Pakjouei, S., Aryankhesal, A., Kamali, M., Seyedin, H. ve Heidari, M. (2021). Positive effects of earthquake from the perspective of people with physical disability in Iran. *International Journal of Disaster Resilience in the Built Environment*, 12(2), 157–169. <https://doi.org/10.1108/IJDRBE-03-2020-0023>
- Park, E.-S., Yoon, D. K. ve Choi, Y.-W. (2019). Leave no one behind: Experiences of persons with disability after the 2017 Pohang earthquake in South Korea.

- International Journal of Disaster Risk Reduction, 40, 101261. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2019.101261>
- Patton, M. Q. (2005). Qualitative research. B. S. Everitt ve D. C. Howell (Der.), Encyclopedia of statistics in behavioural science içinde (ss. 1633–1636). Chichester: John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/0470013192.bsa514>
- Patton, M. Q. (2015). Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice (4. bs.). Thousand Oaks California: SAGE Publications Inc.
- Peek, L. ve Stough, L. M. (2010). Children with disabilities in the context of disaster: A social vulnerability perspective. Child Development, 81(4), 1260–1270.
- Peräkylä, A. ve Ruusuvuori, J. (2018). Analyzing talk and text. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Der.), The SAGE handbook of qualitative research içinde (ss. 1163–1201). SAGE Publications, Inc.
- Person, C. ve Fuller, E. J. (2007). Disaster care for persons with psychiatric disabilities. Journal of Disability Policy Studies, 17(4), 238–248. <https://doi.org/10.1177/10442073070170040701>
- Pertiwi, P., Llewellyn, G. ve Villeneuve, M. (2019). People with disabilities as key actors in community-based disaster risk reduction. Disability & Society, 34(9-10), 1419–1444. <https://doi.org/10.1080/09687599.2019.1584092>
- Phibbs, S., Good, G., Severinsen, C., Woodbury, E. ve Williamson, K. (2015). Emergency preparedness and perceptions of vulnerability among disabled people following the Christchurch earthquakes: Applying lessons learnt to the Hyogo Framework for Action. Australasian Journal of Disaster and Trauma Studies, 19 (Special Issue), 37–46.
- Priestley, M. ve Hemingway, L. (2006). Disability and disaster recovery: A tale of two cities? Journal of Social Work in Disability & Rehabilitation, 5(3-4), 23–42. https://doi.org/10.1300/J198v05n03_02
- Pyke, C. ve Wilton, R. (2020). Planning for inclusion? An assessment of Ontario's emergency preparedness guide for people with disabilities. International Journal of Disaster Risk Reduction, 51, 101888. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101888>

- Quaill, J., Barker, R. ve West, C. (2018). Experiences of individuals with physical disabilities in natural disasters: An integrative review. *Australian Journal of Emergency Management*, 33(3), 58–63.
- Quaill, J., Barker, R. ve West, C. (2019). Experiences of people with physical disabilities before, during, and after tropical cyclones in Queensland, Australia. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 39, 101122. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2019.101122>
- Ready.gov (2021). Individuals with disabilities. 07 Mayıs 2021 tarihinde <https://www.ready.gov/disability> adresinden erişildi.
- Richardson, L. ve Adams, E. (2018). Writing: A method of inquiry. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Der.), *The SAGE handbook of qualitative research içinde* (ss. 1410–1444). SAGE Publications, Inc.
- Rooney, C. ve White, G. W. (2007). Consumer perspective. *Journal of Disability Policy Studies*, 17(4), 206–215. <https://doi.org/10.1177/10442073070170040301>
- Rotondi, L., Zuddas, M., Marsella, P. ve Rosati, P. (2019). A Facebook page created soon after the Amatrice Earthquake for deaf adults and children, families, and caregivers provides an easy communication tool and social satisfaction in maxi-emergencies. *Prehospital and Disaster Medicine*, 34(2), 137–141. <https://doi.org/10.1017/S1049023X19000086>
- Sarı, O. T. ve Aktar, E. (2017). Deprem sonrası yapılan/yapılacak binalarda engelli ve yaşlılara dönük düzenlemelere ilişkin uygulayıcıların görüşleri: Van ili örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 482–499.
- Sawa, M., Osaki, Y. ve Koishikawa, H. (2013). Delayed recovery of caregivers from social dysfunction and psychological distress after the Great East Japan Earthquake. *Journal of Affective Disorders*, 148(2-3), 413–417. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2012.11.011>
- Shapiro, L. T., Gater, D. R. ve Shultz, J. M. (2020). It is time to put hurricane preparedness on the radar for individuals living with spinal cord injury. *Spinal Cord Series and Cases*, 6(1), 34. <https://doi.org/10.1038/s41394-020-0282-9>
- Simpson, N., Pérez, R. ve Goldberg, M. (2021). Semi-structured interviews on disaster and emergency preparedness for people with disabilities in two states in Mexico. *Natural Hazards*, 106(1), 1037–1064. <https://doi.org/10.1007/s11069-021-04508-z>

- Smith, D. L. ve Notaro, S. J. (2009). Personal emergency preparedness for people with disabilities from the 2006-2007 behavioral risk factor surveillance system. *Disability and Health Journal*, 2(2), 86–94. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2009.01.001>
- Sphere Association (2018). *The Sphere handbook: Humanitarian charter and minimum standards in disaster response* (4. bs.). Geneva, Switzerland.
- Stough, L. M., Ducey, E. M. ve Holt, J. M. (2017). Changes in the social relationships of individuals with disabilities displaced by disaster. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 24, 474–481. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2017.06.020>
- Stough, L. M. ve Kang, D. (2015). The Sendai Framework for Disaster Risk Reduction and persons with disabilities. *International Journal of Disaster Risk Science*, 6(2), 140–149. <https://doi.org/10.1007/s13753-015-0051-8>
- Stough, L. M., Sharp, A. N., Resch, J. A., Decker, C. ve Wilker, N. (2016). Barriers to the long-term recovery of individuals with disabilities following a disaster. *Disasters*, 40(3), 387–410. <https://doi.org/10.1111/disa.12161>
- Tatsuki, S. (2012). Challenges in counter-disaster measures for people with functional needs in times of disaster following the Great East Japan Earthquake. *International Journal of Japanese Sociology*, 21(1), 12–20. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6781.2012.01158.x>
- TDK (t.y.). Güncel Türkçe Sözlük. 16 Mart 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi (2020). 30 Ekim 2020 tarihinde meydana gelen İzmir Depremi raporu. 29 Haziran 2021 tarihinde https://izmir.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/aff3f23a5bdfa1b_ek.pdf?tipi=2&tu ru=X&sube=16 adresinden erişildi.
- TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu (2020). TMMOB İzmir İl Koordinasyon Kurulu İzmir Depremi haritalama ve tespit çalışmaları: Yıkılan binalar haritası. 29 Haziran 2021 tarihinde <https://izmirdepremi.com/yikilan-binalar-haritasi.html> adresinden erişildi.
- Tomata, Y., Kakizaki, M., Suzuki, Y., Hashimoto, S., Kawado, M. ve Tsuji, I. (2014). Impact of the 2011 Great East Japan Earthquake and Tsunami on functional disability among older people: A longitudinal comparison of disability prevalence

- among Japanese municipalities. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 68(6), 530–533. <https://doi.org/10.1136/jech-2013-203541>
- Ton, K. T., Gaillard, J. C., Adamson, C. E., Akgungor, C. ve Ho, H. T. (2020). An empirical exploration of the capabilities of people with disabilities in coping with disasters. *International Journal of Disaster Risk Science*, 11(5), 602–614. <https://doi.org/10.1007/s13753-020-00287-6>
- Tonak, H. A. ve Kitiş, A. (2020). Deprem ve yangın afetlerinde engelli: Anlatımsal bir derleme. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 8(1), 77–84. <https://doi.org/10.30720/ered.467358>
- Tong, A., Sainsbury, P. ve Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): A 32-item checklist for interviews and focus groups. *International Journal for Quality in Health Care*, 19(6), 349–357. <https://doi.org/10.1093/intqhc/mzm042>
- TTB (2020). İzmir depremi birinci ay ön değerlendirme raporu. 05 Nisan 2021 tarihinde https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=697aab90-33ce-11eb-a453-e3d6872009d0 adresinden erişildi.
- Tün, M., Pekkan, E., Kurt, O. ve Uyguçgil, H. (2019). Engelli bireylere erişim çözümlerinde coğrafi bilgi sistemleri ve ağ analiz yöntemlerinin kullanımı: Eskişehir örneği. *Eskişehir Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi*, 4(2), 88–104. <https://doi.org/10.35232/estudamhsd.534880>
- UN (2006). Convention on the rights of persons with disabilities. 20 Mart 2021 tarihinde <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html#Fulltext> adresinden erişildi.
- UN (2015). The Dhaka declaration on disability and disaster risk management. 20 Mart 2021 tarihinde <http://dkconf18.modmr.gov.bd/wp-content/uploads/2018/03/The-Dhaka-Declaration-on-Disability-and-DRM.pdf> adresinden erişildi.
- UN (2016). Report of the open-ended intergovernmental expert working group on indicators and terminology relating to disaster risk reduction. 24 Nisan 2021 tarihinde https://www.preventionweb.net/files/50683_oiewgreportenglish.pdf adresinden erişildi.

- UN (2018). Dhaka declaration 2015+. 20 Mart 2021 tarihinde <http://dkconf18.modmr.gov.bd/wp-content/uploads/2018/05/Dhaka-Declaration-2018.pdf> adresinden erişildi.
- UNDRR (2015). Sendai framework for disaster risk reduction 2015 - 2030. Sendai, Japan. 21 Mart 2021 tarihinde https://www.preventionweb.net/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf adresinden erişildi.
- UNICEF (2009). Sichuan earthquake one year report, 1–61. 21 Mart 2021 tarihinde https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/C172ACE7B8EC51BC852575B3006028C1-Full_Report.pdf adresinden erişildi.
- UNISDR (2013). UN global survey explains why so many people living with disabilities die in disasters. 21 Mart 2021 tarihinde https://www.preventionweb.net/files/35032_2013no29.pdf adresinden erişildi.
- UPIAS (1976). Fundamental Principles of Disability. London: Union of the Physically Impaired Against Segregation.
- Ünal, B. (2017). Geçici afet konutlarında ortopedik engelli erişilebilirliği: AFAD engelli afet konutunun erişilebilirlik ölçümü ve iyileştirme önerileri (Doktora Tezi). Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi. (490333).
- Van Manen, M. (2016). Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy (2. bs.). London, New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Villeneuve, M., Abson, L., Pertiwi, P. ve Moss, M. (2021). Applying a person-centred capability framework to inform targeted action on disability inclusive disaster risk reduction. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 52, 101979. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101979>
- WHO (2001). ICF: International classification of functioning, disability and health. Geneva: WHO. 16 Mart 2021 tarihinde <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health> adresinden erişildi.
- WHO (2011). World report on disability. Geneva: WHO. 16 Mart 2021 tarihinde http://whqlibdoc.who.int/publications/2011/9789240685215_eng.pdf adresinden erişildi.

- Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T. ve Davis, I. (2004). At risk: Natural hazards, people's vulnerability and disasters (2. bs.). Hoboken: Taylor and Francis.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (10. bs). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K., Balun, B. ve Erbay, G. (2019). Sürdürülebilir bir yönetim paradigması: Ortopedik engelli bireylerin afetlere hazırlık seviyeleri. Dirençlilik Dergisi, 3(1), 1–24. <https://doi.org/10.32569/resilience.543237>

EKLER

EK 1 Afet Yaşamış Engelli Bireylere Yönelik Görüşme Formu

Sayın Katılımcı;

Bu araştırma Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afet Yönetimi Ana Bilim Dalında yürütülmekte olan “Engellilerin Afetlerde Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesi: Fenomenolojik Bir Araştırma” başlıklı doktora tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Aydınlatılmış Onam Formunu onaylayarak araştırmaya dahil olduğunuz için, sorulan sorulara cevaplarınızla yapacak olduğunuz katkılar için şimdiden çok teşekkür ederiz.

Ramazan ASLAN

Doktora Öğrencisi

Prof. Dr. Saime ŞAHİNÖZ

Danışman

Görüşmeye İlişkin Bilgiler

Görüşme yeri :

Görüşme tarihi : .../.../2021 Başlama saati: .../... Bitiş saati: .../...

Görüşme yöntemi: Yüz Yüze () Online () Telefon ()

Katılımcılara İlişkin Sosyo-demografik Bilgiler:

İsim (isteğe bağlı) :

Cinsiyet : Erkek () Kadın ()

Medeni durum : Evli () Bekar ()

Yaş :

Öğrenim durumu :

Meslek :

Yaşanılan şehir :

Kiminle yaşıyor :

Kaçıncı katta oturuluyor? : Afet esnasında (.....) Afet sonrasında/taşındıysa (.....)

Aylık hane geliri :

Engel detayı (oranı) :

Bakım ihtiyacını var ise bu ihtiyacı kim karşılıyor? :

Elektrikle çalışan herhangi bir destek aracı kullanılıyor mu? : evet () hayır ()

Düzenli tedavi görüyor mu? : evet () kısmen () hayır ()

Düzenli ilaç kullanıyor mu? : evet () kısmen () hayır ()

Ailede başka engelli var mı? : evet () hayır ()

Engelli kimliği var mı? : evet () hayır ()

Görüşme Soruları

Giriş

1. Engeliniz doğuştan mı? Doğuştan değilse nasıl ortaya çıktı? Bu süreci anlatabilir misiniz?
2. Yaşadığınız çevrede engelli yaşamını kolaylaştıracak önlemler alıyor musunuz?
3. Afet kavramı sizin için ne ifade ediyor? Açıklayabilir misiniz?

Hazırlığa yönelik sorular

4. Afetlere yönelik herhangi bir hazırlık yaptınız mı? Yaptıysanız süreç hakkında bilgi verebilir misiniz?
 - a. Yaşadığınız bölgede ne tür afetlerle karşılaşabileceğinizi düşünüyorsunuz? Bahsedebilir misiniz?
 - b. Afete hazır olmak sizin için ne ifade ediyor? Açıklayabilir misiniz?
 - c. Yaşadığınız evin sele, depreme ya da başka afetlere karşı dayanıklılığı ile ilgili neler düşünüyorsunuz?

Afet Sırası ve Tahliye Yönelik Sorular

5. Afeti yaşadığınız anı anlatabilir misiniz? Nasıl bir deneyimdi? Neler yaşadınız?
 - a. Afetin farkına vardığınızda nasıl bir hareket sergilediniz?
 - b. Neler hissettiniz?
 - c. Varsa çevrenizdeki insanlar nasıl davrandılar?
6. Afeti yaşadığınız alandan tahliye sürecinizi anlatabilir misiniz? Neler yaşadınız?
 - d. Bu süreçte kaygılandınız mı? neler hissettiniz?
 - e. Destek gerekti mi? Gerektiye kim destek oldu?
 - f. Süreci zorlaştıran etkenler nelerdi?

Afetin Hemen Sonrasına Yönelik Sorular

7. Tahliye olduktan sonra neler yaptınız? İlk gün içerisinde yaşadıklarınızı anlatır mısınız?
 - a. Size veya eşyalarınıza bir zarar geldi mi?
 - b. Nasıl bilgi edindiniz? Güvenilir bilgiye ulaşabilirsiniz mi? Ne tür zorluklar yaşadınız?
 - c. Afet sonrası nerede konakladınız? Güvenli bir yere kolayca erişebilirsiniz mi?
 - d. Yaşadığınız sorunları ilgililere iletmekte sorun yaşadınız mı? Açıklar mısınız?
 - e. İhtiyaç duyduğunuzda destek bulabildiniz mi? Kimler destek oldu?
 - f. Beslenme konusunda sorun yaşadınız mı?

Afetin Ertesi günü ve Takip Eden Sürece Yönelik Sorular

8. Afetten sonraki ilk günü atlattıktan sonra nasıl deneyimleriniz oldu, anlatabilir misiniz?
 - a. Barınma sorununuzu oldu mu? Olduysa nasıl çözdünüz? Süreci anlatabilir misiniz?
 - b. Barındığınız alanın (çadır/konteyner) koşulları hakkında neler düşünüyorsunuz?
 - c. Beslenme probleminiz oldu mu? Nasıl aştınız?
 - d. Elektrik ihtiyacına yönelik problemlerle karşılaştınız mı?

- e. Güvenliğiniz hususunda kaygılandınız mı? Kaygılandıysanız ne tür kaygılarınız oldu?
 - f. Mahremiyetle ilgili sorun yaşadınız mı? Yaşadıysanız anlatabilir misiniz?
 - g. Yardımlara erişimde zorluk yaşadınız mı? Ne tür sorunlarla karşılaştınız?
 - h. İstedığınızde bilgiye güvenilir kaynaklardan erişebilirsiniz mi? Ne tür zorluklar yaşadınız?
 - i. Nasıl bir psikoloji içindeydiniz? Psikolojik sorunlarla karşılaştınız mı?
 - j. Afet sonrasında yaraları sarma/ başkalarına yardım konusunda herhangi bir faaliyette görev aldınız mı, bu konu hakkında deneyim ve düşüncelerinizi anlatabilir misiz?
9. Afet sonrasında kamu hizmetlerine erişimde problemlerle karşılaştınız mı?
10. Afet sonrasında sosyal yaşama katılımda nasıl deneyimleriniz oldu?
- a. Dışarı çıkmakta zorluk yaşadınız mı?
 - b. Ailenizin bu konudaki tutumu nasıldı?
 - c. Komşularınızın bu konudaki tutumu nasıldı?
 - d. Yardım görevlilerin yaklaşımı nasıl oldu?
 - e. Engelinizden dolayı olumlu şekilde ayrıştırıldınız mı / öncelik tanındı mı?
 - f. Engelinden dolayı olumsuz ayrımcılığa veya damgalamaya maruz kaldınız mı?
 - g. Boş vakitlerinizde neler yaptınız?
11. Afet zararını karşılamada ekonomik güçlük çektiniz mi? Açıklayabilir misiniz?
12. Afette görev alan kurumların ve bu kurumlarda çalışan personellerin engellilere yönelik vermiş oldukları hizmetler konusunda neler düşünüyorsunuz?
13. Afetle mücadele etmenizi kolaylaştıran belli etmenler/kişiler var mıydı? Bahseder misiniz?
14. Afetle mücadele etmenizi zorlaştıran belli etmenler/kişiler var mıydı? Bahseder misiniz?

Kapanış Soruları

15. Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

EK 2 Afet Yaşamış Engelli Bireylerin Yakınlarına Yönelik Görüşme Formu

Sayın Katılımcı;

Bu araştırma Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afet Yönetimi Ana Bilim Dalında yürütülmekte olan “Engellilerin Afetlerde Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesi: Fenomenolojik Bir Araştırma” başlıklı doktora tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Aydınlatılmış Onam Formunu onaylayarak araştırmaya dahil olduğunuz için, sorulan sorulara cevaplarınızla yapacak olduğunuz katkılar için şimdiden çok teşekkür ederiz.

Ramazan ASLAN

Doktora Öğrencisi

Prof. Dr. Saime ŞAHİNÖZ

Danışman

Görüşmeye İlişkin Bilgiler

Görüşme yeri :

Görüşme tarihi : .../.../2021 Başlama saati: .../... Bitiş saati: .../...

Görüşme yöntemi: Yüz Yüze () Online () Telefon ()

Sosyo-Demografik Sorular

	Görüşülen Kişi	Engelli Birey
İsim (isteğe bağlı)		
Cinsiyet	Erkek () Kadın ()	Erkek () Kadın ()
Medeni durum	Evli () Bekar ()	Evli () Bekar ()
Yaş		
Öğrenim durumu		
Meslek		

Yaşanılan şehir :

Kaçıncı katta oturuluyor? : Afet esnasında (.....) Afet sonrasında/taşındıysa (.....)

Kiminle yaşıyor :

Aylık hane geliri :

Engel detayı (oranı) :

Bakım ihtiyacı var ise bu ihtiyacı kim karşılıyor? :

Elektrikle çalışan herhangi bir destek aracı kullanılıyor mu? : evet () hayır ()

Düzenli tedavi görüyor mu? : evet () kısmen () hayır ()

Düzenli ilaç kullanıyor mu? : evet () kısmen () hayır ()

Ailede başka engelli var mı? : evet () hayır ()

Engelli kimliği var mı? : evet () hayır ()

Görüşme Soruları

Giriş

1. Yakınınızın engeli doğuştan mı? Doğuştan değilse nasıl ortaya çıktı? Bu süreci anlatır mısınız?
2. Yaşadığınız çevrede engelli yaşamını kolaylaştıracak önlemler alıyor musunuz?
3. Afet kavramı sizin için ne ifade ediyor? Açıklayabilir misiniz?

Hazırlığa yönelik sorular

4. Afetlere yönelik herhangi bir hazırlık yaptınız mı? Yaptıysanız süreç hakkında bilgi verebilir misiniz?
 - a. Yaşadığınız bölgede ne tür afetlerle karşılaşabileceğinizi düşünüyorsunuz? Bahsedebilir misiniz?
 - b. Afete hazır olmak sizin için ne ifade ediyor? Açıklayabilir misiniz?
 - c. Yaşadığınız evin sele, depreme ya da başka afetlere karşı dayanıklılığı ile ilgili neler düşünüyorsunuz?

Afet Sırası ve Tahliye Yönelik Sorular

5. Afeti yaşadığınız anı anlatabilir misiniz? Nasıl bir deneyimdi? Neler yaşadınız?
 - a. Afetin farkına vardığınızda nasıl bir hareket sergilediniz?
 - b. Neler hissettiniz?
 - c. Yakınını nasıl davrandı? Nasıl tepki verdi?
6. Afeti yaşadığınız alandan tahliye sürecinizi anlatabilir misiniz? Neler yaşadınız?
 - a. Bu süreçte kaygılandınız mı? neler hissettiniz?
 - b. Destek gerekti mi? Gerektiyse kim destek oldu?
 - c. Süreci zorlaştıran etkenler nelerdi?

Afetin Hemen Sonrasına Yönelik Sorular

7. Tahliye olduktan sonra neler yaptınız? İlk gün içerisinde yaşadıklarınızı anlatır mısınız?
 - a. Size veya eşyalarınıza bir zarar geldi mi?
 - b. Nasıl bilgi edindiniz? Güvenilir bilgiye ulaşabilirsiniz mi? Ne tür zorluklar yaşadınız?
 - c. Afet sonrası nerede konakladınız? Güvenli bir yere kolayca erişebilirsiniz mi?
 - d. Yaşadığınız sorunları ilgililere iletmekte sorun yaşadınız mı? Açıklar mısınız?
 - e. İhtiyaç duyduğunuzda destek bulabildiniz mi? Kimler destek oldu?
 - f. Beslenme konusunda sorun yaşadınız mı?

Afetin Ertesi günü ve Takip Eden Sürece Yönelik Sorular

8. Afetten sonraki ilk günü atlattıktan sonra nasıl deneyimleriniz oldu, anlatabilir misiniz?
 - a. Barınma sorununuz oldu mu? Olduysa nasıl çözdünüz? Süreci anlatabilir misiniz?
 - b. Barındığınız alanın (çadır/konteyner) koşulları hakkında neler düşünüyorsunuz?
 - c. Beslenme probleminiz oldu mu? Nasıl aştınız?
 - d. Elektrik ihtiyacına yönelik problemlerle karşılaştınız mı?
 - e. Güvenliğiniz hususunda kaygılandınız mı? Kaygılandıysanız ne tür kaygılarınız oldu?

- f. Mahremiyetle ilgili sorun yaşadınız mı? Yaşadıysanız anlatabilir misiniz?
 - g. Yardımlara erişimde zorluk yaşadınız mı? Ne tür sorunlarla karşılaştınız?
 - h. İstediginizde bilgiye güvenilir kaynaklardan erişebilirsiniz mi? Ne tür zorluklar yaşadınız?
 - i. Nasıl bir psikoloji içindeydiniz? Psikolojik sorunlarla karşılaştınız mı?
 - j. Afet sonrasında yaraları sarma/ başkalarına yardım konusunda herhangi bir faaliyette görev aldınız mı, bu konu hakkında deneyim ve düşüncelerinizi anlatabilir misiz?
9. Afet sonrasında kamu hizmetlerine erişimde problemlerle karşılaştınız mı?
10. Afet sonrasında sosyal yaşama katılımında nasıl deneyimleriniz oldu?
- a. Dışarı çıkmakta zorluk yaşadınız mı?
 - b. Ailenizin bu konudaki tutumu nasıldı?
 - c. Komşularınızın bu konudaki tutumu nasıldı?
 - d. Yardım görevlilerin yaklaşımı nasıl oldu?
 - e. Engelinizden dolayı olumlu şekilde ayrıştırıldınız mı / öncelik tanındı mı?
 - f. Engelinizden dolayı olumsuz ayrımcılığa veya damgalamaya maruz kaldınız mı?
 - g. Boş vakitlerinizde neler yaptınız?
11. Afet zararını karşılamada ekonomik güçlük çektiniz mi? Açıklayabilir misiniz?
12. Afette görev alan kurumların ve bu kurumlarda çalışan personellerin engellilere yönelik vermiş oldukları hizmetler konusunda neler düşünüyorsunuz?
13. Afetle mücadele etmenizi kolaylaştıran belli etmenler/kişiler var mıydı? Bahseder misiniz?
14. Afetle mücadele etmenizi zorlaştıran belli etmenler/kişiler var mıydı? Bahseder misiniz?

Kapanış Soruları

15. Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

EK 3 Aydınlatılmış Onam Formu

Araştırma Adı: Engelli Bireylerin Afetlerde Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesi: Fenomenolojik Bir Araştırma

A. Giriş Bölümü

“Sayın gönüllü,

Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afet Yönetimi Ana Bilim Dalında öğrenim gören Ramazan ASLAN tarafından doktora tezi olarak planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz.”

B. Bilgilendirme Bölümü

Bu fenomenolojik çalışmasının amacı Türkiye'deki engelli bireyler için afetlerde engelli olmak olgusunu araştırmaktır. Araştırmaya herhangi bir engeli bulunan ve engeli bulunduğu dönemde afet yaşamış tüm gönüllü bireyler katılabilecektir. Çalışma kapsamında araştırmacı her bir katılımcı ile önceden hazırlanmış yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile derinlemesine görüşme yapacaktır. Bu görüşmelerin 25-45 dk aralığında gerçekleşmesi beklenmektedir. Araştırma için Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan E-95674917-108.99-17485 sayılı ve 14/04/2021 tarihli etik kurul onayı alınmıştır. Görüşme esnasında sorulacak sorularda katılımcıların herhangi bir konuda bilgilerini ölçmek amaçlanmamaktadır. Amaç yaşamış oldukları afet deneyimini detaylı bir şekilde öğrenmektir. Görüşmeye ek olarak araştırmacı görüşmenin yapıldığı ortama ve katılımcının hal ve davranışlarına ilişkin alan notları tutacaktır. Görüşme katılımcısının bilgisi dahilinde ses kaydı ile kayıt altına alınacaktır. Görüşmenin tamamlanmasını takip eden zaman dilimi içerisinde araştırması ses kaydından elde edilen transkripsiyonları katılımcıya iletecek ve söylemler ile kayıtlar arasındaki uyumu kontrol etmesini talep edecektir. Katılımcı yanlış anlaşıldığını veya hatalı yazıldığını düşündüğü alanlarda düzeltme yapabilecektir. Veri üzerindeki analizler katılımcının onayını ardından gerçekleştirilecektir. Gönüllüler, araştırmaya katılmayı kabul etmemeleri ya da araştırmadan ayrılmaları durumunda herhangi bir olumsuz sonuçla karşı karşıya kalmayacaklardır.

C. Güvence Bölümü

Bu araştırmada yer almak tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır. Çalışmada gizliliğinizi korumak amacı ile söylem aktarımında isim bilgileri kullanılmayacak olup kodlama sistemi kullanılacaktır (Ör: Katılımcı Ramazan ASLAN yerine K1).”

D. Onay Bölümü

“Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum (ya da sözlü olarak dinledim). Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacılara sordum ve doyurucu yanıtlar aldım. Yazılı ve sözlü olarak tarafıma sunulan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anladığım kanısındayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanındı. Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.”

E. İmza Bölümü

Katılımcı

Tarih :

İmza :

Adı Soyadı :

Araştırmacı

Tarih :

İmza :

Adı Soyadı :

EK 4 Etik Kurul Onay Formu

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Sayı : E-95674917-108.99-17485

Konu : Etik Kurul Onay

DAĞITIM YERLERİNE

Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kuruluna yapmış olduğunuz başvuru
nuz, Gümüşhane Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 2021/3 sayı ve 14/04/2021
tarihli toplantısında görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Proje onay formu Hukuk Müşavirliğinden alınacaktır.
Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim

T.C. GÜMÜŞHANE
ÜNİVERSİTESİ
Rektörlüğü

GÜMÜŞHANE
UNIVERSITY
Rector's Office

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

(Proje Onay Formu)

TARİH	: 14.04.2021 - 2021/3 Sayı
YER	:
ÜYELER	: Prof. Dr. GÜNAY ÇAKIR (Başkan) Prof. Dr. HASAN AYAYDIN (Üye) Prof. Dr. MÜGE YILMAZ (Üye) Prof. Dr. BAYRAM NAZIR (Üye) Prof. Dr. EKREM CENGİZ (Üye) Prof. Dr. HURİ İLYASOĞLU (Üye) Prof. Dr. FERKAN SİPAHİ (Üye)

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU PROJE ONAY FORMU

Projenin Adı:	Engelli Bireylerin Afetlerde Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesi: Fenomenolojik Bir Araştırma
Projenin Niteliği:	Doktora Tezi Araştırması
Proje Araştırmacıları:	Araştırmacı: Ramazan ASLAN Danışman: Prof. Dr. Saime Şahinöz

Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Anabilimdalı doktora öğrencisi Sayın Ramazan ASLAN'ın "Engelli Bireylerin Afetlerde Yaşadıkları Zorlukların Belirlenmesi: Fenomenolojik Bir Araştırma" adlı projesi değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. ✓

Projenin etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ramazan ASLAN

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Acil Yardım ve Afet Yönetimi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Afet Yönetimi Anabilim Dalı

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler :

Aslan Ramazan, Şahinöz Saime, Şahinöz Turgut (2021). Determination of START triage skill and knowledge levels of Prehospital Emergency Medical Staff: A cross sectional study. International Emergency Nursing.

Mızrak Sefa,Aslan Ramazan (2020). Disaster Risk Perception of University Students. Risk, Hazards Crisis in Public Policy, 11(4), 343-457

İş Deneyimi

Projeler : Afet Farkındalığı ve Tahliye Modellemesi (Gümüşhane 2018)

Çalıştığı Kurumlar : Şanlıurfa İl Sağlık Müdürlüğü, Çanakkale İl Sağlık Müdürlüğü, İstanbul İl Sağlık Müdürlüğü, Gümüşhane Üniversitesi

Tarih : 30.07.2021